

სურხან-საბა
თბილეთის

მოგსაუბრა
კვლავადი

ԵՊՀ

ქველი პალეონოგი. მხარეობა

სურხან-საგა ოგბედიანი

1658—1725

19 ტფილისი 40

სულხან-საბა ორბელიანი

მოგზაურობა ევროპაში

20322

სოლომონ იორდანიშვილის

რედაქციით, წინასიტყვაობით,
შენიშვნებით და დექსიკონით.

საბას „მოგზაურობა ევროპაში“

I

საბას „მოგზაურობა ევროპაში“ ცალკე წიგნად პირველად იბეჭდება.

მოგზაურობის ტექსტს ვბეჭდავთ ორ ხელნაწერის მიხედვით: A და B-თი.

A — სტალინის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ლიტერატურის კაბინეტის ხელნაწერი № 30

და B — საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის პალეოგრაფიულ განყოფილებაში დაცული, ყოფილ საისტორიო და საეთნოგრაფიო მუზეუმის ხელნაწერი № 93.

A — ხელნაწერი წარმოადგენს კრებულს, ზომით 21,5 × 16.

ხელნაწერში მოთავსებულია:

ა) ტყვეობისათვის დიდებულისა სამეფოთსა ქალაქისა კოსტანტინეპოლისა ორსა უწოდებენ ახლად რომად, რიცა დაატყვევა მახომედ მეორემან სულთანმან თურქმან მერვემან შ'დ ქრისტესა 1453 ჩუნგ. 1—28 ფ. და

ბ) სულხან-საბა ორბელიანის ევროპაში მოგზაურობა, შემდგვის ზედწარწერილობით:

სახელითა მამისათა, ძისათა და სულისა წმიდისათა. ფრანცი-სიდამ წამოსვლა სულხან-საბა ორბელიანისა და იტალიაში შესვლა. ქკს ჩ დ ი ა, ივლისის თხუთმეტს. 28—101 ფ.

* მცირედ შემოკლებული ტექსტი გ. ერისთავმა ასეთის შენიშვნით გამოაქვეყნა 1852 წლის „ცისკრის“ 1—4 ნომერში: დასაწყისი ამ მოგზაურობისა სამწუხაროდ დაკარგული არის, და ჯენევიდან დავიწყე დაბეჭდვა. ვიცით ჩვენ რომ არ შეიძლება არავის ჰქონდეს სრული მოგზაურობა და ვთხოვთ უმორჩილესად გამოუგზავნონ რედაქციას დასაბეჭდად.

რ. თ. გ. ერისთ.

კრებული ჩასმულია ტყავგადაკრულ ხის ყდაში. გადაწერილია ქალაქზე მხედრული ხელით, 1789 წელს. გამაწერი — დავით გოსტაშაბისძე.

გამაწერს შემდეგი მინაწერი დაურთავს კრებულისათვის:

ყოვლად წმიდავ, სულთ ღმერთ, შეიწყალე უღირსი მწერალი ამისი გოსტაშაბისძე დავით, რომელმან აღვსწერე წიგნი ესე;

თთუქსა აგვისტოსა, ი, [10] ქრისტეს აქეთ ჩღმთ (1789). ხოლო ქართულსა ქრონიკონსა უოზ (477) (ამოფხეკელია) დაწერილი (ამოფხეკელია).

B — ხელნაწერი დეფექტურია. პირველი გვერდი იწყება ასე:

...ას წამოვედით და ჯენევის თემში შემოვედით...

ხელნაწერში 208 გვერდია.*

ხელნაწერს რვეულთა აღნიშვნა ჰქონია ქართულ ანბანით თავსა და ბოლოს. მეცხრე რვეული აღნიშნულია თანით. შემდეგ რვეულების აღნიშვნაც წყდება. აშიებზე აქვს თანქრით მინაწერები, რომლებიც უმთავრესად მოგზაურობის ქართულ თარიღების არაბულ რიცხვებზე გადაანგარიშებას წარმოადგენენ (მაგ. 2 გვ. ივ. იენისს — 18 იენისს და სხვ.) 181 გვერდზე თანქრით შენიშნულია: აქ თავდება ოქსფორდის ხელნაწერი.

ენიდან A ხელნაწერში მოგზაურობის უფრო სრული პირია წარმოდგენილი, ჩვენ უპირატესობა მას მივეცით და ტექსტი ძირითადად მის მიხედვით დავებუდეთ. ხელნაწერი გამოვიყენეთ ზოგიერთ დამახინჯებულ ადგილების შევსებისა და შემოწმების მიზნით, რადგან ორივე ხელნაწერში წარმოდგენილია საბას შემდეგი დროინდელი პირები (საბას მოგზაურობის ავტოგრაფი ჯერ აღმოჩენილი არ არის,) ტექსტში მართლწერის თვალსაზრისით სიკრულე შეინიშნება. მათ გასწორებას ჩვენ მოვერიდეთ და ამით თვით ტექსტში წარმოვადგინეთ ლექსიკური ვარიანტები, რის გამოც, წიგნი აღარ დავტვირთეთ ვარიანტის მაჩვენებელ დამატებით.

საბას მოგზაურობის პოლტიკური მახნები, რომ უფრო ნათლად გაეთვალისწინებინა მკითხველს — ტექსტს დამატების სახით დავურთეთ ვახტანგ VI-სა და საბას მიმოწერა, როგორც რომის პაპთან (კლემენტო XI), ისე ლუდოვიკო XIV-სა და მის ეპოქის

* პაგინაცია შეწყვეტილი იყო 15 გვერდზე. შემდეგ ჩვენ განვარძეთ 206 გვ.დის.

სხვადასხვა მოხელეებთან (მინისტრი ტურსი, მინისტრი პონშანტ-
ჩანი, რომის კარდინალი და სხვ.).

ხოლო იმისათვის, რომ თვით მოგზაურობის ტექსტი ადვილად
აითვისოს საშუალო მკითხველმა, მას მრავალმხრივი შენიშვნები
გაუკეთეთ და ძნელად გასაგები სიტყვების ლექსიკონი დაეურთეთ.

II.

საბას მოგზაურობა ევროპაში გამოწვეული იყო იმ დროის
ეკონომიურ და პოლიტიკურ მიხედვებით. ვინაიდან ამ მიხედვების
გარკვევა ნათელს მოჭედნს ოვით მოგზაურობის მიზანსაც, ამიტომ,
უპირველეს ყოვლისა, ჩვენ მათ გარკვევას შევეცდებით.

საბას მოგზაურობა ერთი თვალსაჩინო ეპიზოდთაგანია იმ დიპ-
ლომატიურ ურთიერთობისა, რომელსაც აწარმოებდა საქართველო
დასავლეთ ევროპის სახელმწიფოებთან მეცამეტე საუკუნიდან დაწ-
ყებული მეცხრამეტე საუკუნის დასაწყისამდის, როდესაც იგი რუსულ
ცარბზმის სამხედრო-ფეოდალურ ექსპანსიამ შეიწირა.

დასავლეთ ევროპის სახელმწიფოები საქართველოს ახლო ეცნო-
ბიან მეცამეტე საუკუნიდან, როდესაც ვითარდება ევროპის სავაჭრო
გაცვლა-გაძოცვლა და იწყება სავაჭრო კაპიტალის დაგროვება.
ამასთან დაკავშირებით დაიწყო, დახვერვის მიზნით წარმოებული
ევროპელთა პირველი მოგზაურობანი აღმოსავლეთის იმ ქვეყნებში,
საიდანაც ევროპას ყველაზე ძვირფასი საქონელი შეჰქონდა.

უკვე მეთოთხმეტე საუკუნეში ევროპის სავაჭრო კაპიტალის
ექსპანსიამ ვენეციელებისა და გენუელების კოლონიები გააჩაღა შავი
ზღვის სანაპიროებზე. მალე მათი ფლოტის ბატონობა შავზღვიდან
კასპიის ზეასაც გადასწვდა და ევროპულ ვაჭრობისათვის დიდი
მნიშვნელობა მიენიჭა კასპიის ზღვის პირის ბაზარს გილანსა და შირ-
ვანში. ამ გარემოებამ კი შემდგომ საუკუნეებში (მე-15-ე, მე-16-ე) გან-
საკუთრებულ მნიშვნელობა მისცა აღმოსავლეთისაკენ კავკასიაზე და
კერძოდ საქართველოზე მიმავალ გზებს, მით უმეტეს, რომ მონღოლების
შემოსევის შემდეგ (მე-13 საუკ.), მთლად ჩაკვდა დარიალის ხეობაზე
მიმავალი სავაჭრო გზა, რომელიც მეტად ძნელი იყო დიდ სავაჭრო
მომრავობისათვის.

მეთექვსმეტე საუკუნის დასაწყისში ევროპის სავაჭრო კაპიტა-
ლმა (იმის გამო, რომ აფრიკის გარშემო საზღვაო გზა გაიკაფა)
სპარსეთის სამხრეთ პროვინციაშიაც დაისადგურა. ამ დროს პირ-

ტუგალიელებმა ორპუხდი დაიპყრეს (1515 წ.). ამასთანავე გამოცოცხლება დაეტყო ჩრდილოეთის ვოლგა-კასპიის ზღვის გზას, მთავარი გადამცემი პუნქტები ამ გზებზე იყვნენ თბილისი (ამიერკავკასიის გზაზე) და დარუბანდი (კასპიის ზღვის სანაპიროზე). ამ გზების საკვანძო პუნქტს კი შეიძლება წარმოადგენდა.

კავკასიასა და მასზე გამავალ გზებს უფრო მეტი მნიშვნელობა ევროპისათვის მაშინ მიენიჭა, როდესაც ბიზანტიის იმპერიის წაგრევებზე ოსმალეთი დამკვიდრდა (კონსტანტინეპოლის აღებით 1453 წ.). ამ დროს ოსმალეთმა თვითონ დაიწყო დამპყრობელი პოლიტიკა, მიმართული როგორც დასავლეთ ევროპის კოლონიურ ოლიტიკის, ისე სპარსეთის წინააღმდეგ. ამ გარემოებამ წარმოშვა ნიზადაგი დასავლეთ ევროპისა და ოსმალეთის შეტოქე სპარსეთის პოლიტიკურ დაახლოვებისათვის.

დასავლეთ ევროპის სახელმწიფოები (განსაკუთრებით კათოლიკური პაპი, გაბსბურგთა იმპერია, ქენეცია, პოლონეთი და ესპანეთი) ცდილობდნენ თავიანთ მხარეზე გადაებირებინათ სპარსეთი და მოკავშირედ გაეხადათ ოსმალეთის წინააღმდეგ.

ამავე დროს მეთექვსმეტე საუკუნის მეორე ნახევრიდან კავკასიის საზღვრებს ვოლგის სავაჭრო გზით მოადგა მოსკოვის სახელმწიფო, რომელიც ცდილობდა კასპიის სანაპიროს გზაზე გამოსვლას და მიუბრუნებოდა ქვეყნების, მათ შორის საქართველოს, თავის მხარეზე გადაბირებას.

ცხადია, ყოველივე ამან უფრო გააცხოველდა ევროპის ინტერესი კავკასიისადმი, რომელიც მეთხუთმეტე საუკუნის მეორე ნახევრიდან განუწყვეტლივ შედროდა ევროპის საერაშორისო პოლიტიკის ეგრეთწოდებულ „აღმოსავლეთის საკითხში“.

დასავლეთ ევროპის ეკონომიურ და პოლიტიკურ გავლენის შექრას სპარსეთსა და კავკასიაში განსაკუთრებით ზელს უწყობდნენ სხვადასხვა კათოლიკური მისიები. ეს კი გამოწვეული იყო იმ გარემოებით, რომ საეკლესიო რეფორმაციამ მეთექვსმეტე საუკუნეში კათოლიკურ ეკლესიას ჩამოაშორა მთელი რიგი ქვეყნები დასავლეთ ევროპაში, რამაც საგრძნობლად შეარყია ვატიკანის მეურნეობა. ამ დანაკლისის შეესებას პაპობა ცდილობდა სქიზმატურ (ბერძნულ-მართლმადიდებლურ) აღმოსავლეთის ქვეყნების თავის მხარეზე გადაბირებით. ამ მიზნისათვის მოკლენილი კათოლიკური მისიები (განსაკუთრებით დომინიკანელები, თეატინელები, კაპუცინები და იეზუიტები), კათოლიკურ ქადაგებასთან ერთად, დიდად ზრუნავდნენ

რომის პაპის სამეურნეო ინტერესებზე, ვინაიდან ეს ინტერესები, უპირველეს ყოვლისა, იტალიურ სახელმწიფოებთან იყო დაკავშირებული. ამიტომ მან აღმოსავლეთისაკენ მიმართული პროპაგანდა პირველ რიგში შავი ზღვის სანაპიროებზე გაშალა, შემდეგ საქართველოსა და ბოლოს სპარსეთში, როგორც ოსმალეთის ეკონომიურად და პოლიტიკურად მოწინააღმდეგე სახელმწიფოში. ამით აიხსნება კათოლიკურ მისიების (თეატინელების, იეზუიტების და სხვ.) ორგანიზაცია საქართველოსა და სპარსეთში.

თავის მხრივ საქართველოს მმართველები (განსაკუთრებით კახეთის) ეძებდნენ საგარეო დახმარებას ოსმალეთსა და სპარსეთის წინააღმდეგ. ამ დახმარებისათვის ისინი დასავლეთ ევროპას მიმართავდნენ. ეს გარემოებაც ჰქმნიდა ნაყოფიერ ნიადაგს კათოლიკურ პროპაგანდისათვის. ცნობილია, რომ პაპი ურბანუს VIII-დროს (1623—1644) თეატინელებს დაევალათ საქართველოში კათოლიკურ სარწმუნოების ქადაგება. მათი წარმომადგენელნი ხანგრძლივად ცხოვრობდნენ საქართველოსა და სპარსეთში. ისინი შვიდრო კავშირს აბამდნენ როგორც პოლიტიკურ წრებთან, ისე მდაბიო ხალხთან. მათ შორის საქართველოში მოღვაწეობით კარგად ცნობილნი არიან: არქანჯელო ლამბერტი, კრისტეფორე კასტელი, ფრანჩესკო ძარია მაჯიო, ხოლო სპარსეთში ალექსანდრე დე როდესი (1599—1660) ფრანგი იეზუიტი, რომელმაც, მოაწყო იეზუიტური მისია ისპანსა (1654) და დახსნა იეზუიტური სკოლები შენახასა, ნახტევანსა თაბრიზსა და სპარსეთის სხვა ადგილებშიც. ეს მისიები ყოველთვის ემსახურებოდნენ ევროპის კაპიტალის კოლონიურ ინტერესებს, რომის პაპი აღმოსავლურ საქმეებით დაინტერესებული იყო როგორც ერთი წარმომადგენელი დასავლეთ ევროპის სავაჭრო კაპიტალისა. აღსანიშნავია, რომ თეატინელი არქანჯელო ლამბერტი, რომელმაც იმდროისათვის შესანიშნავი აღწერილობა დაგვიტოვა სამეგრელოსი, გარკვევით აღნიშნავს თავის წიგნის მიხანს: ხელი შეუწყოს ყოველგვარ ურთიერთობას, მათ შორის სავაჭრო ურთიერთობასაც იტალიასა და სამეგრელოს შორის. ლამბერტი ხაზგასმით აღნიშნავს რომ ეს სავაჭრო ურთიერთობა ჩაკვდა მას შემდეგ, რაც ამ ორ სახელმწიფოთა შორის „ოსმალეთის ტბრანია“ აღიმართა;

მეჩვიდმეტე საუკუნის დასაწყისიდან რომისა და საქართველოს ურთიერთობა ისეთ შვიდრო კავშირში გადადის, რომ კახეთის მეფე თეიმურაზ I—დასავლეთ ევროპაში (1626—29 წლებში) ელჩად აგზავნის ნიკიფორე ირბახს (ერისკაცობაში ნიკოლოზ ომანის-ძე

იძულებაჲჲ-ჩოლოყაშვილს), რომელიც ხელს უწყობს ქართულ სტამბის დაარსებას რომში და ეხმარება სტეფანე პაოლინის ქართული იტალიურ ლექსიკონის შედგენაში (ლექსიკონი გამოიცა 1629 წ. და შემდეგ არა ერთხელ გადაბეჭდა).*

აღსანიშნავია, თუატიწელთა რიგის იტალიელ ბერის ფრანჩესკო მარია მაჯიოს მოღვაწეობაც, რომელიც საქართველოში დარჩა მწელიწადი და სამშობლოში დაბრუნებისას გამოსცა იტალიურად ქართული ენას გრამატიკა. ამ ურთიერთობის ერთგვარი ორგანიზატორი პიეტრო დელა ვალე (1586—1652) მონაწილეობას ღებულობს რომში ახალგაზრდა ქართველთათვის კათოლიკურ კოლეგიუმის დაარსებაში. **

ასეთ ურთიერთობის ნიშნავზე გასაგებია, რომ, ოსმალეთისა და სპარსეთისაგან უსახდროდ შევიწროვებულ, საქართველოს მმართველ წრეების გარკვეულ ჯგუფს, ვახტანგ-საბას მეთაურობით, შეთვრამეტე საუკუნის დასაწყისში სურს ეგრობულ საბელმწიფოების დახმარება, რომის პაპის საშუალებით მოიპოვოს. გასაგებია, რომ მათი „გულნი და თვალნი“ მიპყრობილნი იყვნენ საფრანგეთის მეფის ლუდოვიკო XIV-სადმი, რომელშიაც ისინი ზედავდნენ თავიანთ შემწვსა და სარწმუნოების მფარველს.

ჯერ კიდევ ქართლის გამგებლობის პირველსავე ხანებში ვახტანგს, როგორც ჩანს, გარკვეული ეგრობულ ორიენტაცია აუღია და ცდილობს ლუდოვიკო XIV-ს ასიამოვნოს. იგი, მფარველობას უწევს საფრანგეთიდან წამოსულ ქრისტიან დედაკაცს (Marie Petit), რომელიც „გზის შოვნას“ შეხვეწნია სტამბოლადმის. ვახტანგი მის

* ლექსიკონის ტიტული ასე იკითხება: *Dittionario giorgiano e italiano, composto da Stefano Paolini con l'aiuto del M.R.F.D Niceforo Jrbachi, Giorgiano, Monaco de S. Basilio Ad uso de Missionarij della Sagra Congregatione de propadanda Fide. In Roma, Nella Stampa della Sagra Congr. de Propag. Fide. MDCCXXIX. Con Licenza de Superiori* [წიგნი იწყება ანბანით].

83. 34.

** ცნობილია რომ ჩვენი ახალგაზრდობა ჯერ კიდევ XVI ს. მიემგზავრებოდა ხოლმე ნეაპოლში, სწავლის დასამთავრებლად. ასე მაგალითად, ნეაპოლის უნივერსიტეტში იურდიულ მეცნიერებებს სწავლობდა ვინმე გელოვანი. (ნეაპოლის უნივერსიტეტი დაარსებულია 1224 წ.)

შესახებ წინგს სწერს სტამბოლს მყოფ საფრანგეთის ელჩს მარკიზ-
დე ფორიოლეს (marquis de Forriol) და სთხოვს, რომ ერთი
წიგნი მან „ამაღლებულს ფრანცისის ხელმწიფესაც აახლოს, რათა
მის გულისთვის არ გაუწყონენ მგზავრ დედაკაცს.“ *

ასევე საბა იმ ვედრებაში, რომელიც მან კლემენტოს XI-ს აახ-
ლა 1709 წელს, არ ივაწყებს გამოსთხოვოს პაპს, ლოცუვასთან ერ-
თად, საქმით მოხმარება იმ მართლმადიდებლებისათვის, რომლებიც
„ხილულ მტრებისაგან დიდ ჰირში არიან“ (ნახე დამატება, გვ. 157).
როდესაც ეს ჰირი იმდენად მოედო საქართველოს, რომ სპარსეთის შაჰ-
მა მუჰამედის ურაცდფისათვის უახტანეს ჰირმანში ტყვეობა მიუხაჯა
საბამ მოახერხა და მისიონერ რეზანთან ერთად 1713 წლის აგვისტოს
საფრანგეთს გაიპარა. 1714 წელს თავის ხელით წარუდგინა ლუდო-
ვიკო XIV-ს (1638—1715) ის საპასუხო წერილი, რომელიც ვახტან-
გმა გამოატანა. 1714 წლის დეკაწყისში მარსელში საბა არ ივიწყ-
ებს მისწვროს მარტის 11-ს რომის კარდინალს, რომ საუკეთესო
საშუალება საქართველოში მართლმადიდებლების (იგულისხმება კა-
თოლიკობა) გამრავლებისათვის არის ის, „რომ ფრანცისის დიდი
მეფე ჩვენი მეფის მოხმარებას ეცადოს. თავის უნდობლად აჯამშია
(იგულისხმება სპარსეთი); და ის თავის ქვეყანას მოვიდეს. მისი საქ-
მე ვიცი, ბუნებით და სიყვარულით ახლოა ამ წმინდას რჯულზედ
და მალე ის გაამრავლებს. ეს ვიცი, თუ უფროსად წმიდა მამა ჩვენი
(იგულისხმება კლემენტოს XI) თავის შტრლს ფრანცისის მეფეს ტკბი-
ლად ასწავდეს და ფრანცისის მეფე მოიხდომებს, ჩვენს მეფეს ეშვე-
ლებს“. (ნახე: დამატება. საბას წერილი რომის კარდინალთან 160—
161 გვ.). საბამ ლუდოვიკო XIV-სადმი წარდგენილ მოხსენებაში
აღნიშნა საქართველოს დიდი განსაცდელი, რომ მას ერთიან გამაჰ-
მადიანება მოელის. მანვე სთხოვს ტყვეობაში მყოფ ვახტანგის გან-
თავისუფლებისათვის კრთამად საჭირო 300 ათასი ეკიუ (20 ათას
თუმნამდის).

„მოლოდ ამ ერის ცხონების გამოა, რომ მე ვიკისრე ეს
დიდი მოგზაურობა, შოველ და ვემზობი ეკლესიის პირმშო შვი-
ლის ფერხთა წინაშე“—სწერდა საბა ლუდოვიკოს.

* ნახე Documents originaux sur les relations diplo-
matiques de la Géorgie avec la France vers la fin du règne
de Louis XIV, recueillies par M. Brosset jeune. Nouveau jour-
nal asiatique. Mars 1832. 193—521 p.

საბა დაიხედებუღია, რომ ეს წერილი მას წადილს სწევს და ლუდოვიკო XIV დააგალებს ყეინს რომ საქართველოში გამოგზავნოს.

„უკეთუ შეპირდებით საჩუქარს სპარსეთის დიდებულთ, მაშინ ამ დაპირების გამო ყეინს დაავალებენ, რომ მალე აღასრულოს“ — განაგროძობს საბა რჩევას გამოთხოვილ 300 ათას ეკიუს ქრთამად მოხმარების შესახებ.

მაგრამ, როგორც ჩანს „ამ ქვეყანაზე დიდმა და ყველაზე გულუხვმა მეფემ“, რომელიც თავის სიცოცხლის უკანასკნელ წლებს ითვლიდა „ვერც ერთი სასარგებლო ვერ გამოიღო“ საქართველოსათვის მაშინაც კი, როდესაც საბა მას მეორედ წარუდგა და წმინდა პაპის გამოგზავნლი წერილი „საქართველოს მეფის ვახტანგის სასარგებლოდ“ გადასცა მას.

აი რასა სწერს, ლუდოვიკოს მორალურ დახმარებით ამოდ დაიმედებული, საბა „მალღის მეფის გულითად ვაზირს მუსუ პონტრანს“ კონსტანტინეპოლიდან 1715 წ. აპრილის:*

„მე დიად გულით დაუბარებვიარ ჩემს ძმებსაცა და სხვა დიდ კაცებსაცა, რომ ჩემი თავი ეჭირება მათ, მაგრამ ვერ წავსულვარ, რომ თქვენსა და მეფის ბრძანებას ველი. მანდ რომ გვიბრძანეთ: „კონსტანტინეპოლს მიდით, იქ ეღიოთანო და ჩვენც კაცს გამოგიგზავნიოთ“. ამ ამბების მომლოდინე ვარ და მისიონერებისა. არცად მისიონერები გამოჩნდნენ. ამ საქმემ დიად დამალონა.“

ამ მოლოდინით და უიმედობის გრძნობით გამოტანჯული საბა „მუსუ პონტრანს“ უკვე კატეგორიულად უყენებს საკითხს:

„ვახტანგის შევლისდრო ეს არის. თუ დიდ მეფეს ეპოიანება ყიზილბაშნი ერთ პირზე არ დადებიან, მუსუ რიშარმაც კარგად იცის: და თუ მისი შეველა გინდათ მალე ეგობს. თუ არა, ეს ახალი მოსვლა (იგულისხმება ყეინის მიერ საქართველოში „ვათათრებულ“ იესეს გამოგზავნა მმართველად) ბატონო კათოლიკებისათვის კარგი არ არის, თვრამც თქვენც შეიტყობთ“ **.

* *Documents originaux sur les relations diplomatiques de la Géorgie avec la France vers la fin du règne de Louis XIV, recueillies par M. Brosset jeune (Suite) Nouveau journal asiatique, Mai 1852. მეხუთე წერილი 437—456 გვ.*

** იქვე.

კიდევ დიდხანს მოუხდა დალონებულ საბას სტამბოლს ჯდომა. სამშობლოდანაც სამწუხარო ცნობები მოსდის ქვეყნის აშლის შესახებ: „ქართველნი შუა გაყოფილან“, ზოგი იასეს მხარეზე დამდგარა, ზოგიც ვახტანგის ძე ბაქართან მოსულა. ის კი, „რაც დიდმა მეფემ თავის უტყუარის პირით წყალობა“ უბრძანა ჯერ არსად ჩანდა. „მესუ პონშანტრანმა“ კონსტანტინეპოლს მყოფ საფრანგეთის ელჩს არა და არ მოსწერა, რომ „იქ რაც ვახტანგს ერგებოდეს“, ის ექნათ“*.

ამასობაში „მეფე-მზე“ ლუდოვიკო ჩაესვენა და მასთან ერთად ეფემერული იმედები ვახტანგის შველისა.

შერჩა საბას მხოლოდ პაპი კლემენტოს ფეხზე კოცნანი, მისგან ნაბრძანები მრავალი კარგი სიტყვა, თავისის ხელით ნაბოძები ძელი ჭეშმარიტი, აკატის კრიელოსანი ოქროთი გაკეთებული და ხედ „ცოდვათა შესანდობლად“ წმინდათა ნაწილებიანი ოქროს ხატი, რაც სამშობლოს მოახლოვებულს, სხვა ბარგ-კარავ-მოფენილობასა და სამოც ფლურიან ერთად, გონიოს ბეგმა წაართვა და ენგინრებს აწამებინა ისედაც გაწამებული სნეული და მოხუცი კაცი თავის თანამგზავრებით, რომელთა შორისაც იყო ორი კაპუცინი, თბილისს მომავალი და ერთიც იეზუიტი შირვანს გამომგზავრებული. თუ რა „სიამენი“ დაახვედრა საბას გათათრებულმა იესემ და მის რომში წასვლით უკმაყოფილო სამღვდელეობებამ, ამაზე თვით მოგვითხრობს სიმწარით დაწერილ მოგზაურობის უკანასკნელ ფურცლებზე, როდესაც იგი თბილისს ერთ დავრდომილ კათოლიკე ნათლიდედის მიერ ჩამოთხოვილ ფულით-და ისტუმრებს, სამშობლოში დაბრუნებისას მისთვის ფულის მსესხებელ, ბურსელ ვაჭრებს, რომლებიც განჯას აბრეშუმისათვის მიეშურებოდნენ და მის კარზე იყვნენ მომდგარნი.

ასე უწყალოდ დასრულდა დიდის ტანჯვით დაწყებული საბას დიპლომატიური მოგზაურობა ევროპაში.

III

ამწუხაროა ის გარემოებაც, რომ საბას დიდი ღვაწლით დავალებულ შემდგომ თაობას არ შერჩა მისი მოგზაურობის არც დედანი და არც სრული პირი. ამის და მიუხედავად მისი მოგზაურობა

* იქვე გვ. 439

ახლა წინანდებარე წიგნად დაბეჭდილი, დარჩება ერთ თვალსაჩინო ძეგლად ქართულ ლიტერატურის იმ დარგიდან, რომელსაც „მოგზაურობანი“ და „მიმოხილვანი“ ეწოდება.

წიგნი შესრულებულია საბასძოვის ჩვეულ ლაკონურ, სტილით, რომელიც ხშირად თხოობის სისადავეს აღწევს. მართალია, მოგზაურობა დატირთულა მრავალ „სასწაულებს“, რომისა და ფლორენციის „სიწმინდების“, „მონასტრების“, „წმიდათა“ სამარხების და აგრეთვე პაპის ცხოვრებისა და მის უშუალო განმგებლობაში მყოფ დაწესებულებათა აღწერილობით, რაც შეიძლება საყურადღებოც იყოს ეკლესიურ მწერლობის თვალსაზრისით, მაგრამ ჩვენ არ უნდა დაგვავიწყდეს, რომ საბა მოგზაური მის წინ აღმართულ, გადასულ საუკუნეთა გიგანტებს და ღია, ფერუხ ცის ქვეშ გაშლილ, აპოლოდორ დამასკელის, ბრამანტეს, ბერნინის, რაფაელ სანციოს და მიქელ ანჯელოს ხელოვნების უძვირფასეს ნაწარმოებებს უყურებდნენ არა ვინკელმანის, არამედ იმ სოციალურ წრის თვალთ, რომელსაც იგი ეკუთვნის თავის იდეოლოგიით და რომლის დაკვეთასაც ასრულებს იგი ამ შემთხვევაში.

ასეც რომ არ იყოს, უხერხული იქნებოდა, როგორც გოე თე ამბობს, რომ ამდენი ილაპარაკო რომზე, და არ მოიხსენიო პაპი, და მერე ის პაპი, რომელიც საბას ეფიცებოდა: „ჩემი სისხლი, რომ მთხოვო ვახტანგისა და შენის ქვეყნის სასარგებლოდ იმასაც დასაქცევად მოგცემო“. საბამ იცის, რომ „ას წელს სულ იაროს კაცმა მისი (რომის) საკვირველებას ვერც გაუვიდეს, ვერც დაასრულოს“. ამიტომაც იგი ცდილობს, რასაც შესძლებს დაწეროს: „ეგება გეგონოსთ ქებისათვის ნამეტნავი დაგწერო“, შენიმნავს იგი და თან განაგრძობს: „უსაცილოდ დაიჯერეთ, რასაც ვწერ ნაკლებია და მასაც თავს გაუსვლელესა და შეუძლებელსა, დაიჯერეთ, ნახევარს მანინაც ვერ მივწვდები, რომ ვერ შევიძელ დასწავლა და დაწერა ნახევრისა“. (გვ. 30).

ამასთანავე საბას მუდამ თან სდევს როგორც საქართველოს საჭიროება, ისე მისი ლამაზი ბუნება მას უცხოეთშიაც მარად თვალწინ ვხატება.

ხან თუ იგი ჩვეულებრივ ლოცვას აღავლენს: ჩემს უკან, ღმერთმან ქნას, ჩემს ქვეყანაში უკეთესობა შეიქმნასო, (გვ. 37), ხან ამათუნი მომცრო ეკლესიის სიკვითით მოხიბლული ინატრებს: ვახტანგის კარის ეკლესიად დავნატრე: მე მიმადნობინა მეთქი — (გვ. 42).

„მოგზაურობა“ დატვირთულია აგრეთვე მრავალ ეთნოგრაფიულ, ისტორიულ, სტატისტიკურ, გეოგრაფიულ და წმიდა აღწერილობით ხასიათის ცნობებით, რომელთაც ხშირად იმისათვის, რომ მკითხველს მეტი სიამოვნება აღუძრას და მხოლოდ გონების თვალთ აოწარმოადგინონ მის მიერ ნახული ესა თუ ის საგანი. საქართველოს სინამდვილიდან აღებული სახეებს ადარებს. ასე მაგალითად: ზოგ შემთხვევაში თუ ატენურ [ლიგნოს გაიხსენებს; ზოგჯერ სნეულთა ქალწულ მსახურების სამოსი ქართველ ქვრივების მსხვილ მახმანურ კრელს მოაგონებს; აქ თუ წამოზღუდული კონცხი მეტეხის კლდეს არის შედარებული, სხვაგან მუხეუმის პალეონტოლოგიური საკვირველება ბატონის სალაროს აგონებს თბილისსა და ქართლში ნახულ გაქვავებულ სოკოს, თუ გაქვავებულ ღორის კბილს. არის შემთხვევები, როცა სამშობლოში დატოვებულ ვახტანგის ძღვენზე ზრუნვით აჭრელებს მოგზაურობის დღიურს და გულდაწყვეტით შენიშნავს:

მე რიჟ შევიძლებდი სყიდვას, თვარა ვახტანგ მეფისთვის კაი ძღვენი იყოო. (გვ. 79).

მოგზაურობის ასეთი მრავალფეროვანება ძალიან ჰშველის საბას ამ ერთერთ, დღეშდის ცალკე წიგნად გამოუცემელ, ძეგლს და საფიქრებელია, მკითხველი ხშირად ნაწყენი დარჩება იმის გამო, რომ ზოგჯერ საბა შენიშნავს: იმ დღეს ამის მეტი ვერა დავწერე რა, ღამე გვესწრა; ან და: მრავალი უცხო ვნახე, მაგრამ ვერ დავისწავლე.

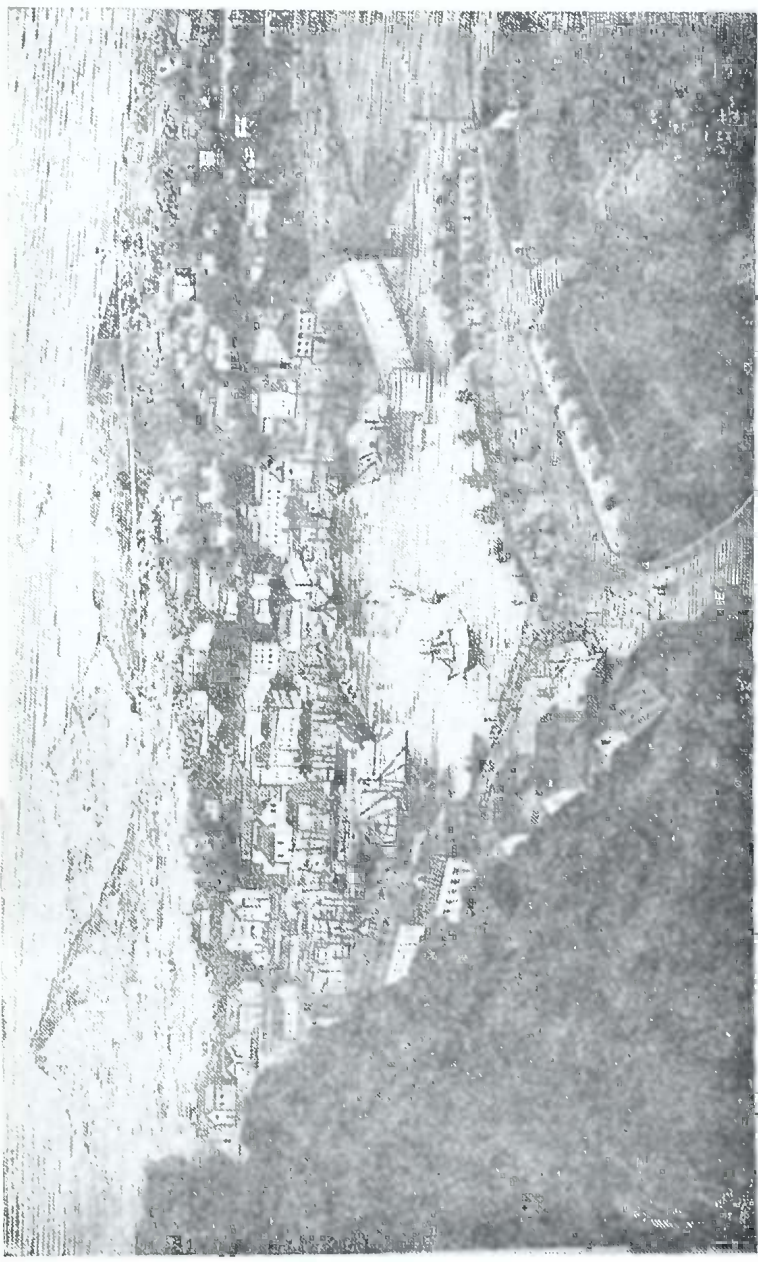
803630

შკანსისორამ ნამოსვდა სუღხან საბა ოკბაღიანისა
და ივანიაში შესვდა

A²⁸r

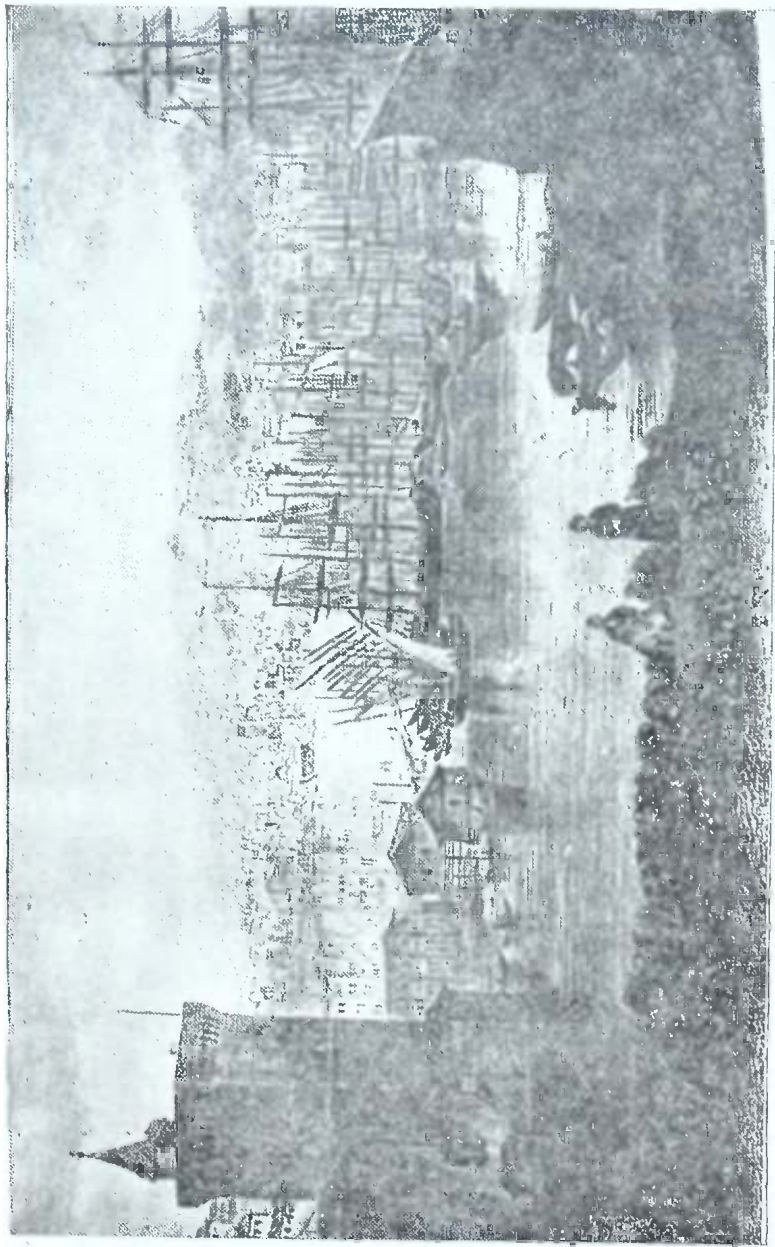
ქქს ჩლია იენისის თხუთმეტს. ფრან-
ციცის თემის ბოლოდამ წამოვედით, რომელსა
ჭქვიან ტანტიბ ქალაქი. ათი მილი ვლეთ. დაი-
ლია ფრანცა. ნისი ერქვა, იტალიის ადგილია,
საბიას ბატონის ქალაქია. საბიას ბატონს აქამდინ
დუკა ერქვა. ახლა სიკილია მისცეს ამ შერიგებაზე.
სპანიის მეფისა იყო. დიდი სამეფოა და მეფედ
დაერქვა. საბიას ადგილები დიდი მთები თოვ-
ლიანი მოჩნდა. მაგარი ადგილები, კლდეანი, ღრმა
ხეობიანი. ხუთი მილი სხვა ვლეთ. ერთი მომცრო
ნაესაყუდელი იყო, საბიასავე პატარა ქალაქი, ლაფ-
რანგა ერქვა. მაგარი ციხე იყო, მაგრამ ფრანცი-
სები და ისინი რომ აშლილიყვნენ ფრანცისებს
ზარბაზნით დაეხვრიტათ, ციხე აეღოთ, მაგრამ ვერ
დაექციათ. როსცა შერიგება მომხდარყო, ისევ მიე-
ცათ. იქ სადილად გავედით. თურმე საბიას მეფეს
ჩვენი ამბები ყველა შეეტყო. იმ ქალაქის ვოივადა
გამოევზავნა. აქ დაგვხვდა, მაშინვე მოვიდა ჩვენ-
თან, გვიალერსა, საბიას მეფესთან პატიუი დაგვიწ-
ყო: ჩემმა მეფემ ამაზე გამომგზავნაო, გაისარჯო,
ნახო. ჩემგან რაც მაღლი მოეხსენებოდა, ის შეეუთ-
ვალე. წასვლა ხომ არ მოხდებოდა. კაი ღვინოები,

ხილები, წარინჯი, ლიმონი გამოეგზავნა. მაგრამ ბალი და ყაისი მისთანა არსად მინახავს. სადილი ვჭამეთ. წამოვედით. ექვსი ზარბაზანი გაყარეს, შილინგი გვიყვეს. რაც მართებდათ; პატივი და ალერსი არ დაგვაკლო. ამათ მეტიც ქნეს, მასთან მისული არ ვიყავი, მპატიყეს, არ ვეწვივე და ასე დაგვიხდნენ. ამ საბიას მეფის ქალი იყო სპანიის მეფის ცოლი, რომ ზეით სიკუდილი. დავწერეთ. ათი მილი სხვა ვიარეთ. სამი, ოთხი მაგარი ციხე ჩამოვიარეთ საბიასი, კლდიანი, შავარი. ტყე ძვირად ჩნდა. ზეთის ხე მრავალი, ვენახოვანი, სახნავი ნაკლები. ქარი პირისპირ გვცემდა, ნავი მართლად ვერ იარებოდა. მოვედით მონაკო ქალაქსა. ზღვაში ერთი კლდე შესულიყო თბილისის მეტეხსავითა. სამგნით ზღუა ევლო, ცალგნით—ვიწრო შესავალი, მაგარი ციხე, დღეად და ძლიერად გამაგრებული. გარემო ორ რიგად ზარბაზანი იდვა. კაი მონასტრები ჩნდა. ის ქალაქი ერთის ხელმწიფისა იყო. ყმა არ ვისია. ახლა ფრანციცის მეფისათვის ზურგი მიუყუდებია. მე რომ ფარისს ვიყავი თვითონ ის ფრენჭიფეც ვნახე; თვითონ ბერად შემდგარიყო და ადგილი და ქვეყანა ლმცროსის ძმისათვის დაეტოვა. ციხე ქალაქი მალალზე იყო. ჩვენ ზღვის პირად სახლებში ჩამოვედით. კაცი ებოძა, ავეპატიყემე მომეშურებოდა, ადრე წასვლა მინდოდა. ბოდიში და დალაულობა შევუთვალე. მუსუ რიშარ გავგზავნე. მოვიკითხე, დიდი პატივი ეცა. მაშინვე შვიდი ზარბაზანი გაყარეს. კარგის პატივით დაგვხდნენ. იმ თემსა ვიწროობა ეთქმოდა, სულ კლდიან, სახნავი ძვირად იყო, თვარამ ზეთის ხე, ხილი, ლეღვი, ლელსუარი მრავალი იყო, წარინჯი, თურინჯი. კაი

6000

[3 83]

8 3 6 6 0 2 0

[7 83]

ნავსაყუდელი. მერქმე ერთი წინამძღვარი და დარ- A^{29r}
ბაისელი გამოეგზავნა, ბოდიში მოეთხოვა: ჩემს
სახლში მინდა მობძანებულყო. მეც რაც მართებდა,
შევუთვალე.

ი ვ ი ვ ნ ი ს ს. აღრიან წამოვედით. შვილი ზარ-
ბაზანი კიდევ გასტყორცეს. რამდენსაც ზარბაზანს
გასტყორციდნენ, იმდენს ჩვენი მენავენი ვაივარელს
დაიძახებდნენ, ზარბაზნის მადლის გარდახდა იყო
ქართულად, ასე მოვა: იღად მეფესა! იღად, ვინც
არ იცით, ალხინეო, სიცოცხლეს ჰქვიან. კაი სოფ-
ლები და მაგარი ციხეები ჩამოვიარეთ. ათი მილი
ვლეთ. მოვედით, მისივე ქალაქი იყო მცირე და მა-
გარი. საჩვენო ქარი არ იყო. იქ დავდევით. შემკო-
ბილდ ადგილი იყო. ტურფა სამრეკლოები ავშენე-
ბინათ. დიად, მოსაწონი იყო. მანტო ქალაქი ერქვა.
სახლები სულ ცად ქმნილი იყო. ხის სიძვირეს
გვანდა. ტყე არსად იყო. სადაც ხე იყო, სულ ხილ-
ნარი იყო. სამიოდ მონასტერი ვნახეთ, დიად, მოსა-
წონები. ერთში იყო კაი ნაწილები ტრაპეზში და-
ტანებული. ფერადის მარმარილოთა, ფერადის ამა-
რტებით აევოთ. ქრისტეს გარდამოხსნა გაეკეთე-
ბინათ, ასე ეგონა კაცს, ახლა გარდამოუხსნიათო,
ჯერ სისხლი არ შესრობოდაო.

ი [ზ] ი ვ ნ ი ს ს. შუალამისას წამოვედით და ჯენე- B¹
ვიას თემში შემოვედით. იმ ქალაქზე ზედ მობმით
იყო კაი შენობაები. მაგრამ ღამე იყო, ვერა
ვნახეთ. რა გათენდა, სენერემ ქალაქს ჩამოვედით.
ჯენოვიასი იყო. ოცდა ოთხი მილი გვევლო. კაი ქა-
ლაქი და დიდი, მაგარი, დიდი ციხეები და დიდ-
რქონი მონასტრები, დიდროვანის კაცის სასახლეები A^{29v}
მოჩნდა. ცოტახანს ნავსაყუდელით უმზირეთ, ვსინ-

ჯეთ. რა ჯენოვიას თემში შევედით, კლდემ იკლო, ტყემ იმატა. ზეთის ხე, ნარინჯი მეტად განმრავლდა, უფრო გაშლილობაც ეთქმოდა. ამას ქვევით, ერთს სოფელში, სადილი ვჭამეთ: თორმეტიოდ კვერცხი, ცოტა ახალი ლობიო. მოგვიტანეს ერთი კიბორჩხალა-ექვს ფლურის თხოვა დაგვიწყეს. ძლივ ხუთს მარჩილს დაგვჯერდენ. ესები ამისთვინ დავსწერე, შეიტყოთ ფრანციცის მეფის ხარჯი, თუ ჩემზე რას გაისარჯა, ან როგორ დამიხვდა. ვლეთ იქიდამ. მრავალი მაგარი ციხე და სოფლები ჩამოვიარეთ, მაგრამ დიდს ადგილს ვენახოვანი სულ წამხდარიყო. კედლები აეშენათ, გვერდზე მოესწორებინათ, ზედა ვენახები აეშენათ, მაგრამ სრულობით გაოხრებულყო. |ვიკითხე: რატო წამხდარა მეთქი. მითხრეს: მიწა არ ვარგებულაო. მაგრამ თუ მიწა არ ვარგიყო, იმდენი აუარებელი ვენახი რად ააშენეს? მუგუთის მსგავს[ი] ალაგები იყო. იქიდამ ვლეთ ცხრა მილი. მოვედით ქალაქსა ფიორტუმორის-ზღვის პირსა მალალი გორა იყო, ზედ ქალაქი აშენებული, კაი დიდი და შევნიერი. სანახავად კაცს იამებოდა. მრავალი დიდი მონასტერი, კაი წალკოტები ჩნდა. ცოტა ამაზედ დაცილებით, ნახევარი ეჯი, თუ მეტი, იყო ვაკე ადგილი. ზედ ერთი დიდი ქალაქი იყო: ონელი ერქვა. საბიას ბატონისა იყო. აქედამ ექვსი მილი ვვლეთ, მოვედით ქალაქსა დინას. კაი ქალაქი და კაი შენებულობა. სხვის ადგილებისაგან უფრო გაშლილი იყო. იმ ღამეს იქ ვიყავით. ჯენოვიასი იყო და ფრანციცის კონცოლი იჯდა. მოვიდა, თავისს სახლებში დაგვაყენა. კარგა გარიგებული იყო.

B²

A^{30r}

ი [3] ი ვ ნ ი ს ს. ათი მილი ვლეთ. ჩამოვლეთ
ქალაქი არასიო. დიდი ქალაქი [იყო]. იქ შემოგვეყარა
ლუის მეფის ცოლი, ფრანციაული ქალი იყო. დაქვ-
რივებულები, შვილი ჰრომს დაეგდო. წმინდა პაპას
თავისის კატარღები გამოეგზავნა. ფრანციას მივი-
დოდა. სამი მილი სხვა ვლეთ. ჩამოვლეთ ქალაქი
არბეწქო. ზღვის პირს დიდი, გაშლილი, ტყიანი ქა-
ლაქი იყო. ზღვაზე დაცილებით, ტყეში იყო მომცრო
ქალაქი, მაგრამ მონასტრები მრავალი. გარშემო
მრავალი სოფლები ჩნდა. დიდრონი შენობაები, დიდ-
როვანი ხეობაები. მას ქვევით—ქალაქი ქალაქზე,
ზღვის პირად: ციხე ციხეზე. სოფლები მრავალი.
მის შენებულობის სხშირეს კაცი გაოცდებოდა.
ვლეთ და მოვედით ვანია ქალაქსა. მუნითაც ვლეთ.
ორივ ადგილის სავალი ოცდა თერთმეტი მილი
იყო. მოვედით ფინს ქალაქსა, რომელსა საომარს
ქალაქს ეძახიან. მეტად მაგარი და დიდრონი ცი-
ხეები, ხუთი, ექვსი გამაგრებული. ორი ხეობა
ქალაქის თავს შეიყრებოდა, მაგარი და კლდიანი,
ორი ქალაქის ბოლოს. მრავალი კაი მონასტერი.
რაც ქალაქები ჩამოგვევლო, ყველას ეს უმაგრეს და
უკეთესი იყო და უფრო მჭიდროც იყო. ვლეთ და
ჩამოვლეთ ნორი, მომცრო ქალაქი. იყო მრავალი
მონასტერი. და მცირედ მას ქვეით ლიმონილა ქალაქი.
და მას ქვეით დიდი ქალაქი საონა, სად აკეთებენ
უმჯობეს ფარფურსა და ჩინურებს. დიდსა გაშ-
ლილს ადგილზე დიდი ქალაქი ჩნდა. და ზედ
მოქბმით ქალაქი და ციხეები, ახლო ახლო, კაცი-
საგან დაუჯერებელი იყო. და ნახვითაც საკვირველი
იყო. რამდენილაც მილი იყო, შემეშალა, მაგრამ
მარჩილიდამ ჯენევიამდე, თუ სწორად ივლი, სამასი

B³A^{30v}B⁴

მილია. ჩვენ პატარას კატარღით ნაპირ-ნაპირ მივი-
დოდით და უგებ მოხდა. ჯენევის ველარ შევს-
წით, ლამემ გვისწრა. ჯენევის ზეილამ ერთი სო-
ფელი იყო. იქ დავდევით.

ით ივნისს. დილაზე ჯენევიამი შემოვედით.
ჯენევია ზღვის პირია, გაშლილი, მოგვერდობა. ქა-
ლაქი კარვად ჩანს. დიად, მაგარი ადგილი და ნა-
მეტნავად გამაგრებული, თავი ქალაქი. ზღუდე
ექვსი ეჯია, მაგრამ სხვა დიდი ზღუდე შორს მოუხ-
ვევს. არსად მინახავს მისთანა შორმოვლებული
ზღუდე. კონსტანტინეპოლიც ექვსი ეჯია, მაგრამ
ჯენევიასთანა შენებულობა და მისის სახლებისთანა
შენიერი გარედამ არსად გვინახავს, რაც ვნა-
ხეთ, შეფის სახლებს გარდა. დიად, შენიერი სახ-
ლებია. ფრანციცის მხარეს დიდი ლიმენა აქვს და
სამს, ადგილს ზღვაში გალავანი ვაუვლიათ ლიმენის
ულელვაობისა თვისცა. და სულ ზარბაზნები აწყვია
სიმაგრისათვის და ფარნები უცხო მოყვანილი. მის
B⁵ დუკას ორს-წლამდინ | დასმენ, მერმე გამოსცვლიან.
პოპლიკი ეწოდება ამ გამოცვლისათვის. დიდრონი
თავადები სახლობენ. ხან ერთს დასმენ, ხან მეორეს.
დიდი თემი დაშენებული და მდინარე სჭერია მის
A³¹ ბატონს. მრავალი კაი ქალაქია, მაგრამ ეს ქალაქი
სხვა ქალაქია. კონსტანტინეპოლი იმტოლია, მაგრამ
ამის შენებულობა და სიმდიდრე, სამართალი, და
სიმშვიდე იქ არც ერთია, არც სიმაგრე. ჯენევიას
ეკლესიისა და; მონასტრების საქმემ გამაცვიფრა,
გარედამ ფრანციცის შენებულობა სჯობდა, მაგრამ
შიგნიდამ ამის შენებულობა, და ან ქვები, ან სიმ-
დიდრე, კანდელი, თუ სასანთლეები, თუ ტრაპეზები
გასაკვირვალი იყო. ვნახე: შავი მარმარილოს ფარ-

ღები გაეთალათ და თეთრი მარმარილოს თოკი და
შავი მარმარილო ვითომ ფარდასავით უკუუკეცილი
და ღეთრს მარმარილოში წვერებ გაყრილი იყო.
ფოჩებო ჩამოეშვა. თუ კაცი არ დაჰკვირდის, შავი
ატლასის ფარდა ეგონის. ვნახე, თეთრს კედელზე
დაეხატათ. სანამდინ თვითონ არ მითხრეს, მარმა-
რილოს გათლილი მთელი ხატები მეგონა. სხვა რამ-
დენი უანგარიშო უცხოები: რამდენი უცხო კანდე-
ლი, ზოგი ყალიონის სახე, ზოგი არწივისა, ზოგი
ანგელოსისა, ან სასანთლე. მათის ვეცხლის სიმძიმესა
და სიმრავლეს გავკვირდი. საეპისკოპოსო ცკლესიაში
ტრაპეზში სამი წმიდა მარხია. და ერთს სამწირ-
ველოში—იოვანე ნათლის მცემელის ნაცარი, ივ-
ლიანე განდგომილმა რომ დაწვა ისი. მათის ბატო-
ნის ბეჭედი აჯდა. ნაწილი იყო. ვერ ვნახე, ჯერც
შევიტყე რა იყო, მაგრამ ის სამწირველო დიდად
პატიოსნად იყო შემკობილი. მე ასე მგონია, ასი
ლიტრა ვერცხლი ნამეტნავი იყო მართო კანდლები
და სასანთლეები იმ სამწირველოში სხვას გარდაის.
ერთს თიატინის მონასტერში მივედი. მრავალი A^{31v}
უცხო ნაწილები და სიმდიდრეები ვნახეთ, მაგრამ
ერთის წმიდის ზიარების შარავანდედი ვნახე: ოქ-
როზედ მინაქრად ვაზი და ყურძენი გამოყევანათ,
ერთს სანახავად კმარიყო. ერთს სხვა მონასტერში
ოთხის წმიდის საფლავი იყო და სხვა ნაწილი მრავალი,
უანგარიშო. დიდრონი და კაი ქსენონები, მრავალი
ქინახულები. შივ დიდრონი მონასტრები, საკ-
ვირველად ნაშენები. ერთი დიდი თავადი მოვიდა
ჩემს სანახავად. დიად, კაცთ მოყვარეს გვანდა, კა-
ბუქი კაცი იყო. ორჯელ მოვიდა. მან მითხრა: თუ
გაირჯებო, ერთს ღვთის საკვირველობასა გაჩე-

B⁶

B⁷

ნებო. ის ქსენონიც ამის ხელთ იყო და ეს საკვირ-
ველი საქმეცა. ვინც დაიჯერებთ, ეს ჩემის თვალით
მინახავს, ვინც არა და თქვენ იცით. წამიყუანა, შავი
ფარდა რომ დავსწერე, იქი. ჯერ წირვა მომასმე-
ნინა. მერმე, ტრაპეზთან ერთი დაფერილი ფანჯარა
იყო; ის გააღეს. ერთს ბროლის კუბოში, კარგა ოქ-
როთ გაკეთებული იყო, შივ ერთი ენკრატისი ეს-
ვენა, ქალწული. სასნეულოს მოსამსახურე ყოფილიყო.
კატურინია რქმევოდა. ასის წლის მიცვალებულიყო.
თერთმეტი წელიწადი იყო ნეტარი შექნილიყო.
ჯერ წმინდა არ დაერქმევიანათ. მრავლის სასწაულთ-
მოქმედი, ისევ ახალს მიცვალებულს გვანდა, ცოტა
ცხვირის წვერი დაეწივა. კარგა შემკული პატიოს-
ნად. მერმე შემიყუანეს: სნეულები დამატარეს. ერთს
მაზმანური ჩოხა ეცვა, თავსაც ისევ მაზმანური თხის
ბალანი ეხურა. ქალი საქმელს უზიდავდა სნეულებს.
A^{32r} სამჯერ მე ვნახე თვით. სავსე ხონჩა გამოიტანი
სამზარეულოდამ. სნეულებს მიაართვა. გამომაბრუნეს.
B⁸ ერთს |სახლში დამსვეს. ის ქალი ჩემთან შემოიყვან-
ნეს. დაჯდა, მომიკითხა, მიაღერსა. ოცდა ორის
წლისა იყო ქალწული. და მრავალს ხვეწნიან ჩოხის
ჩაცმას: მონასტერში დადევო. შორს დაუჭირავს:
მე ძნელს საქმეში როგორ შევიდევო; ქრისტეს აღ-
თქმა დაუდვა, ველარა ვქნა. რასაც შევიძლებ, ასე
ვემსახურები. იმისი ადვილი სამსახური ეს არის და
მსოფლიური ცხოვრება. ასე სნეულებს მსახურებს.
სულ მთლივ ფეხშიშველა, შიშველს ტანს მსხვილი
მაზმანური, ქართველი ქვრივები რომ ჩაიცვემდენ, ისე
ჭრელი აცვია. თავსაც ის ხურავს. ერთი მსხვილი
საბელი არტყია. ერთი ჯვარცმა გულზე ჰკიდია,
ერთი კრიელოსანი. შვიდი წელიწადი ყოველ დღეს

ეზიარება. ამის მეტი არც წყალი, არც სასმელი, არც საჭმელი, ამის პირში არა ჩასულა რა. ამით ზრდის ღთი. თვალტანათაც კაი იყო, ცოტა ფერი აკლია. ღონეც ასეთი აქვს, მახვათ მსახურებს. მრავალი უცხო სასწაული. უქნია. ქრისტე და ყოვლად წმიდა მრავალჯერ უნახავს. ეშმაკი მრავალჯერ მტირალი გაუძია. ექვსი ეჯი ზღვაზე გაუვლია. აქ, დიალ, გამოწულილვა იციან. მრავალს თავადსა და მოძღურებს უჩხრეკიათ: ეშმაკური არა იყოს რაო, ან ტყუილათ არ ირჯებოდესო. წმიდა პაპას დაუჭერინებია. რასაც ხანს სახლში შეუგდია, სხვადასხვა მცველი დაუყენებია. სხვადასხვა მოძღვარი დაუყენებია. შეუტყვიათ, რომ ეშმაკური და ტყუილი არა ყოფილა რა, დასტური დაუცემიათ. ერთი დომენიკონის რიგისა მოხუცებული ენკრატისი თავს ადგას. ერთი ასეთი ხუცესი მოძღვარია. მისი პატიოსანი რომ წირვად იდგა, სულ ჩახჩახებდა. ჯდომასა და დგომაში არა უჩნდარა. ასე თქვეს: თორმეტი ქალწული ასეთები არიან ამის მოწაფენიო. თორმეტივ საკვირველთმოქმედიო. ორნი უცხო მემარხულენი ყოფილან. პაპა გასწყრომია: კვირაში ორი ჯერის ჭამა უბძანებია. ერთისათვის უწყენია, თუ ორს ჯერს სჭამს ავად გახდება სადმე. თუ მოუკლო კარგად არის სადმე. მაგრამ პაპის ბრძანებას ვერ გადავლენ. ეს ქალი რომ დავსწერე ზეით, ამასაც კატურნინა ქვიან. ისევ იმ კატურნინასავით სნეულთ მსახურებს. ერთხელ მასუკან ჩემთან მოისმინა წირვა, ჩემთან ეზიარა მუსუ რიშარის ხელითა, მაგრამ უცხოდ მრავალი იტირა. დიალ, შესუსტდა. ავი ქარები იყო. ჯენევიას ხუთი დღე დავყავით. ორჯელ, სამჯერ მიველ. ვნახე. |ახლაც დაცვითა ჰყავთ ის

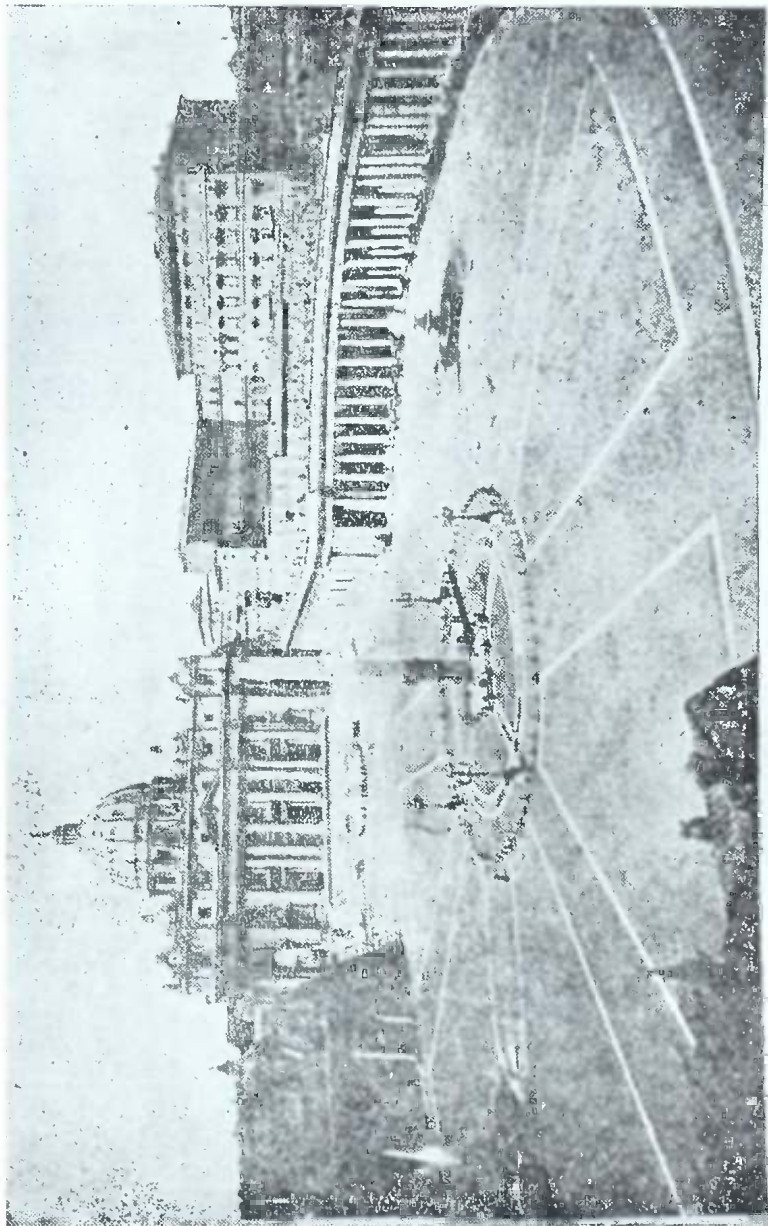
B⁹A^{32v}B¹⁰

დომენიკონი ენკრატისი. და ის მოძღვარი თუ არა, მისს
სადგომს ვერ ვინ შევა მის დროს. სნეულების სამ-
სახურზე და წირვაზე გამოუშვებენ თუ არა, სულ
დაკლექილს სახლში არის. მერმე მე მიველ, თავა-
დის სახლში: დიად, პატიოსანი სახლი ჰქონდა. კაი
ცოლი ჰყუნდა. წინ გვეგება, დაგვსევს, გვიალერ-
სეს. მერმე სახლები დამატარეს. მრავალი უცხოები
ვნახე: ხატები, თუ ან ჯვარები, სხვადასხვა რი-
გად დაწული ოქროს, სკივრები, სხვადასხვა რი-
გად გამოყუანილი მოჭრილი ვეცხლის სკივრი, უც-

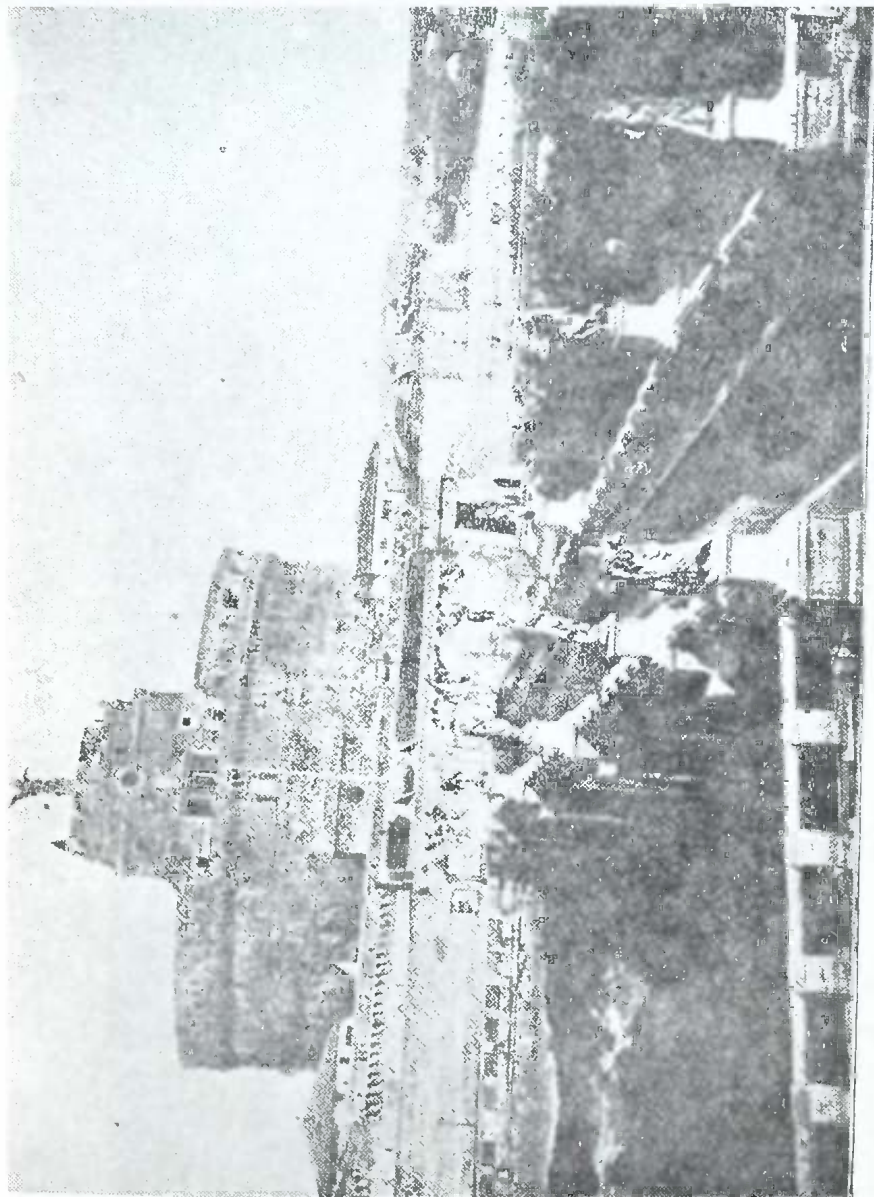
A^{35r} ხო თვლები, უცხო ჭურჭლები, ძოწის ხეები, დიდ-
რონი, შვლის რქის უფროსები. ზოგი ხეზე შემოხვეუ-
ლი, ზოგი ქვაზე ამოსული, წითელი, ზოგი თეთრი,
ზოგი ჭრელი. ძოწები უცხოდ დათლილი. ამარტისა
და [ა]ქატის ცხოვლები. ზოგი ასეთები რამ ვნახე,
არც ფრანციცის მეფის სახლში მინახავს. შიგ სახლში
ერთი მომცრო სამწირველო ჰქონდა, უცხოდ, პა-
ტიოსნად შემკობილი. ჯენევიას ფოლორცები ვიწ-
როებია. ეტლები არ იხმარება. მოაბაებით დადიან.

B¹¹ არც ბაზარში ქალები იხდენ. რიდებაც ერქვათ ქა-
ლებისა. ფრანციაში მოსამსახურე, დამხდომი, მეღვი-
ნე, მხარეული სულ ქალია. ბაზარში სრულობით
ქალი ზის. დიდ ვაჭრის ცოლები სულ დუქანზე სხე-
დან. დალალი, ამალი, გამსყიდველი, ვაჭარი სულ
ქალია. იტალიაში თუ არ სოფლის დედაკაცი, რომ
ხილი და რაგინდარა მოაქვს გასასყიდლად, თუ არა
ვაჭრად ქალი არ არის.

კბ თიბათვეს. წამოვედით ჯენევიადამ.
თორმეტი მილი ვიარეთ. სულობით ასე შენობა იყო
გაბმით, სასახლე და წალკოტები, რომ ერთი ქა-
ლაქი ეგონებოდა. ჯენევიას ქალაქისა იყო ის სასა-

პეტრეს ეკლესია

Ապրիլի դահլիճ

ხლეები და წალკოტები, რომ ხანდახან გავლენ, ილ-
ხენენ, უკუიყრიან. იმის ბოლოს ორი სოფელი იყო.
მერმე დიდი ამართული კლდეები. არც შენობა, არც
ტყე, არაფერი. ორიოდე კოშკი იდგა დიდს ადგილს.
ასე კლდე მისდევდა. ამ კლდეში, შუა ადგილს
ერთი მომცრო ხევი ჩამოვარდებოდა. იქ მიმართეს
მენავეებმა. ერთი მომცრო ნავსაყუდელი იყო. ერთი
მომცრო ციხე იდგა. მცველები იდგენ. სადილად
გავედით. კოშკს დაცილებით, ზღვის პირს ერთი
საუდაბნო იყო. კამარას ქვეშე შეისვლებოდა. უცხო
ნაქმენები იყო. შიგ ერთი ცივი ასეთი წყარო გამო-
დიოდა, წისქვილის რუს მეტი იყო. უცხო მარმარი-
ლოს სვეტები, სამალავეები. ერთი კაი მონასტერი.
მრავალი სახლები. ცოტა რამ წალკოტი. ნარინჯი,
ლელვი, ხართუთა. კერპ მსახურობაში ერთი ეპისკო-
პოსი ორის დიაკვნით იქ წასულან, განშორებულან. იქ
მდგარან. კერპებს იქავ უწამებიათ. სამისავ გვამი
ტრაპეზში ესვენა. ეპისკოპოსის სახელი წმიდა ფურ-
დუსუ[ნ] და დიაკვანისა ერთს წმიდა იოლოდიო-
და მეორეს წმიდა ოგურიო. მაგრამ ერთი წოკო-
ლანტოს ბერი იდგა, სხვა არავინ. სამტერო ადგილი
იყო. ამის ქვეით დიდს ადგილს კლდიანი, ზოგან
ფიჭვნარი იყო. მაღლა წვერებზე ადგილადგილ კომ-
კები იდგა. სხვა არა იყო რა. ზღვის მხრისა და
იქით ხომ მრავალი იქნებოდა. კლდის დასასრულზე
ციხე იდგა, მაგარი და კარგი შენობაცა კაი. პორ-
ტუფენ ერქვა. ორს სამს ადგილს მაგარი ციხე
იყო, დიდრონი. ამას ქვეით, ერთს ადგილს, ძოწის
ზღვა იყო. იმ ცოტას ადგილში გამოდიოდის სოფ-
ლები, და ის ძოწის ზღვა, ჩვენ რომ ჯენევიას თა-
ვადმა გვანახა, იმისი იყო, რა ჯენევიას საზღვარი

A³³
B¹²

B¹³ დაილია მასას საზღვარია. | მასა სხვა ფრენჭიფისაა..
თეთრი მარმარილო ამის ალაგში გამოდის. ჩვენი
გავლა გონებოდა, დახლომა უნდოდა. ქარი ჩვენი
იყო. აღარ მოხდა. იმის საზღვარს ალიკორნის თემი
აბია. ის დღე და ღამე სულ ვიარეთ.

ო ც და ს ა მ ს ი ვ ნ ი ს ს. ალიკორნას მოვედით.
ჯენევიადამ ალიკორნა ას-ოცი მილია. ალიკორნა
დიდი ქალაქი არ არის, მაგრამ კაი ქალაქია. ორმოცი
ათასი სულია. რა ალიკორნის საზღვარში | შევედით
A^{34r} დავაკება შეიქმნა. ოდიშის მსგავსი ადგილი, ტყიანი,
ბრტყელი. შორს მაღალი მთები მოჩნდა. იქით ტყეს
დაცილებით, დიდი მინდორი მოჩნდა. ტყე სულ
ზეთის ხე იყო. შენობა უფრო არა ჩნდა ტყეში. იყო
თუარა, არ ვიცი. ალიკორნა კრანდუკასია. ბერი
კაცი, ერთი ვაჟი ჰყავს, ისიც უშვილო. ალიკორნას
ქალაქში ურია მრავალია. ძალიც აქვსთ ამისთვის,
რომ კრანდუკს მრავალს აძლევენ. ლიმენა თავით
თავისით არ არის, კაცთაგან ვაკეთებულა. სამპირა
ზარბაზანი ძეს. ორი ფანარი მაღალი, ნავსაყუდლის
კარს აქათ იქით. ქალ[აქ]ის კარზე მარმარილოსი
კრანდუკას სახეა და ოთხი ოსმალი ტყვივისა, ხელ
B¹⁴ შეკრული, ჯაჭვებით დამბული, ფეხის ქვეშე უყრია,
დაბორკილული. ოთხიოდ ქართველი მოქალაქე იყ-
ნეს. ერთი ტერტერა, სამნი სხვანი: ერთი სომხის
საყდარი მიქეს. ვერა ვნახე.

კ დ ი ვ ნ ი ს ს. ალიკორნიდამ წამოველ. სხვა
ქალაქები და გარშემო შენობანი ჰქონდა. ალიკორ-
ნას არა ჰქონდა ზღვის პირი. გვერდობი — ტყიანი.
აქა იქ კოშკები იდგა. სხვა შენობა არსადა ჩნდა
დიდს ადგილს. მერე ისევ დავაკდა ზღვის პირი და
ტყიანი შეიქნა. და მიღმა მოდაბლო გვერდობა და

გვერდობაზე, სადაც გორა და მაგარი ალაგი იყო, სოფლები იყო. გვანდა, ზღვის პირი მეკობრეთაგან საშიში იყო და ვერავინ დასახლებულიყო. სიმაგრე არა ჰქონდა. და სამხრის მხარეს დიდრონი კუნძულები იყო მრავალი. და ალიკორნის მხარეს, ზღვის პირზე ახლო-ახლო ზედა-ზედ კოშკები და ზარბაზნები, რომ მეკობრეთ შიშით, წავმა იქ თუ მიაწიოს, მეკობრე ველარა სდევს. ორმოცი მილი ვლეთ. A^{34v} ერთს კოშკში გავედით. მას ღამეს იქ ვიყავით.

ოცდა ხუთს იენისს. ვლეთ და ალიკორნის საზღვარიც გათავდა. ერთი ციხე იყო ფომბინოს ფრენჭიფისა. და ამის პირის-პირ დიდი კუნძული იყო სამხრის მხარეს. ის კუნძული ნახევარი კრანდუკასი იყო და ნახევარი სპანის მეფისა. ერთი ციხე გამოჩნდა მაღლობზე. ასე თქვეს, სპანიის მეფისა არისო. ორი ათასი ზარბაზანი ძესო სამპირად. დიად, დიდი კუნძული იყო. დიდროვანი მთები ჩნდა. ზოგან მოდაბლო, დამზღვლეული ადგილები. მრავალი შენობა ჩნდა. რკინის ლითონი იქ იყო. ალიკორნას მხარეს, ფომბინოს ციხეს ქვევით, ფომბინოს ქალაქი იყო. ერთი დიდი ყურე ხმელეთისა შემოვიდოდა ზღვაში და მაზედ ესახლა. სამგნით ზღვა ჰქონდა, ცალაგნით ხმელეთი, მაგარი, ციხეები. ის ფრენჭიფე მომკვდარიყო. ერთის ქალის მეტი არ დარჩომოდა რა. ის თემი მის ამარს დარჩომილიყო. იმას დაცილებით ზღვაში შორიშორ [ორი] გორა იყო ამოსული. ორივე ერთმანეთს გვანდნენ. ზედ კოშკები იდგა. ჩვენმა კაფიდანმა ქარის გულისათვის ჩვენი გზა დაავდო. ფომბინოს პირი უნდა ჩაველო და ისე წარსულიყო. სამხრეთის კუნძულისაკენ წავიდა. ფორტო ლონგონე ერქვა. ერთი ციხე იყო. სპანიის

B¹⁵

B¹⁶

მეფისა, მაგარი და კარგი. იქ გავიდა სადილის
 საკმელად. სპანიის კაცი, დიალ, ფრთხილობდენ.
 სანამ ორჯელ, სამჯერ კაცი ავიდა-ჩამოვიდა, წას-
 ვლის დრო გარდავიდა. იმ დღეს იქ დავრჩით. შუა-
 ლამისას წავედით. ის ღამე ვიარეთ. გათენდა. ვი-
 არეთ, კაი ქარი იყო. იმავ მხარეს გავედით. ერთი
 ხმელეთის დიდი ყურე შემოსულყო ზღვაში. ორმო-
 ცდაათი მილი გვევლო, რომ იმას| დაუსისწორდით.
 დიდროვანი და მაგარი ციხეები იღვა. ფორტე ერ-
 კოლე ერქვა, სპანიის მეფისა ყოფილიყო. აწამ შერი-
 გებაზედ იფრადორს დარჩომოდა. იმ ციხეს ქვეით
 რომის საზღვარი იყო, დავაკება და გაშლილი
 ადგილი. დიალ, დიდროვანი ვაკე და ტყიანი ქვეყ-
 ნები ჩნდა უკუწყვეტილი. შორს მალალი მთები. შე-
 ნობა მრავალი მაგარს ადგილებში. ორმოცი მილი
 სხვა ვლეთ. დია კაი ქარი გვიქროდა. ერთი ქალაქი
 ჩამოვლეთ. კოსტანტინუ ერქვა. კაი ქალაქი მოჩნდა.
 შუალამე იყო. ჩივტაევთია ქალაქს მოვედით. ლიმე-
 ნაში შევედით. გათენებამდი იქ ვიყავით. გათენდა.
 ქალაქში შევედით. მოგვეგებნენ, დაგვაყენეს. იმ
 ქალაქის ვაივადა მოვიდა, გვიალერსა, თავის სახ-
 ლში გვაწვია. არ მიველ. იმ დღეს|იქ ვიყავით,
 მოვისვენეთ. მუსუ რიშარ და სინორ დომინაკოს ხმე-
 ლეთით რომს წავიდნენ. ვაივოდამაც ფოსტი გაგზა-
 ვნა. მე მეორეს დღესაც იქ დავდექ. ისინი რომს მი-
 ვიდნენ. ჩვენ ადრე მიგველოდნენ. იმ საღამოს ვახ-
 შამი ვჭამეთ. წავედით. ავი ქარი იყო. ვერ ვიარეთ.
 შუადღე გარდავიდა, რომის წყალზე ძლივ მივაწიეთ.
 ორმოცი მილი იყო. წყლის შესართავზე წმიდის
 პაპის ორი ეტლი დაგვიხვდა. ავი დროაო, წყლით
 ნუ წამოიყვანთო, ჰაერმა არ აწყინოსო. ივლისსა

და აგვისტოში თუ იმ წყალში დაიძინა კაცმა აწყენს. მისული ჩავსვს ეტლში. ხუთი ეჯი იყო იქი-
დამ რომი. რომს წმიდა პაპს თავისი ძმისწული
კარდინალი ალბან და თავისი ეტლი მოეგებებინა.
ადრე რომ მიგველოდენ, ველარ მივედით. დაცხა.
გვილოდინეს, თქვეს, რომ დღეს თურმე აღარ მო-
ვაო. ღამისა ორ უამამდე გამოვიდა, ძლივ რომის
ქალაქში შევედით. წმიდის ლაზარეს მონასტერში
დაგვაყენეს. რაც ფრანციცის მეფის რიგი და ულუ-
ფა და წყალობა გვქონდა, ნამეტნავი გაგვირიგეს.
ოცდა ცხრა თიბათვე იყო, რომ რომს შევედით.
წმიდის პეტრეს დღეობას რომაულის ანგარიშით
თერთმეტის დღის წინ გაველო. ოცდა ათს იენისს
ჩვენთვის მოვისვენეთ. კარდინელები უწინ არავის-
თან მივლენ სანახავად, სანამდისინ სხვანი არ ნახვენ.

A^{35v}

B¹⁸

ერთს მკათათვეს. ფრანციცის კარდინალი
მოვიდა. კარამდინ არც გამიგება, არც გამიყოლა,
ვითამ ჩემს სანახავად არ მოსულაო. მიაღერსა და
წაბძანდა.

ორს მკათათვეს. წმიდის ბასილის ბერების
პეტე მოვიდა და სხვა ეპისკოპოსები და წინამძღვრები
ჩემს სანახავად. შეგვაჭირვეს. მრავალნი მოვიდოდნენ
და გვიალერსებდნენ.

სამს მკათათვეს. წმიდა პაპას ეტლი ებოძა.
წადით, ჯერ უწინ ჩემი თავი ნახევო და მერმე მე
მნახეო. წამიყვანეს წმიდის პეტრეს ეკლესიაში.
მისავალზე, შუკის თავს, ერთი მომცრო მინდორია.
ორხ პირად, მგრგვალად ორმოც-ორმოცი ქვის სვე-
ტია ამართული. თვითო ექვს ადლს უმაღლეა, სამ
კამარად შეკრული, მოსწორებული და ზეიდამ სულ
წმიდათ სახეები ქვისა, გათლილი დგანან. მინდორს
შუა ერთი ოთხკუთხი ქვა, ყაბახს ~~წმიდა~~ მთელი

და ზედ ჯვარი ამართული. შიგ ჯვარის ნაწილი
 ზის. ერთი დიდი წყარო შადრევნად იქით ამოუდის,
 ერთი აქათ. და ორი წყარო მინდვრის ბოლოს გა-
 მოდის, კარგა გაკეთებული. და აღსავალი ხარისხები
 B¹⁹ მაღალი. და ერთს ქვის სვეტზე წმიდა პეტრე ა ქვისა,
 გათლილი და კლიტე უჭირავს. მეორეზე წმიდა პავ-
 A^{36r} ლე და ხრმალი უჭირავს. ეს დამრჩა|. რომის წყა-
 ლზე ხიდი ძევს. ხიდის თავს წმიდა პეტრე დგას
 და აქათ წმიდა პავლე მოციქული: და ხიდზე აქათ
 და იქით ათი ანგელოზი. ზოგს ჯვარი, ზოგს ეკლის
 გვირგვინი, ასე ათსავ ქრისტეს ვნებებები უჭირავთ.
 მერმე დიდი შუკა გაიარს და ეს მინდორი და სვე-
 ტები და წყაროებია. შუაზე ხიდიდამ მინდვრამდი
 სულ ბაზარი გაწყობილი. ხიდის თავს პაპის ციხე და
 ზედ თეთრი მარმარილოს ანგელოსი დგა, ხმაღს
 ქარქაშში აგებს, რომ გრიგოლი დიოლოლოს უნახავს
 ისჲ. ჟამი ყოფილა და განქარვებულა, და მი-
 სი სახე თვითან აღმართავს. ავედით ხარისხზე.
 როგორ ითქმის კაცის ენით მისი შენებულობის სა-
 ქმე. ამას ოღონდ გიწერ. კარის ბჭეში ორი წყარო
 აქათ გამოდიოდა, ორი იქით. შევედით სასუფევე-
 ლის მსგავსს ეკლესიაში. სამასი ბიჯი სიგრძე აქვს,
 ორასი ბიჯი განი. [ბიჯი ორის ფეხის გადადგმას
 ჰქვიან, რომ ხუთი ტერფი გამოვიდეს] შუა დიდის
 გუმბათის სისწორ წმიდის პეტრეს საფლავია. ჩაის-
 ვლება და უცხოოდ შემკობილია. დღე და ღამე ვერ-
 B²⁰ ცხლისა, ოქროს დაფერილი, უცხოოდ გაკეთებული,
 კანდლები ენთება, არა ზეიდამ დაკიდებული, ხის
 შტოებსავით გარმონხმული. დიდს საკურთხეველს
 უკან წმიდის პეტრეს სკამია მაღლა, რომ ზედ პეტრე
 მოციქული მჯდარა. ოთხს ღვთისმეტყველის ხელთ

უპყრის: გრიგოლი დიოლოღს, ამბროსის, წმიდა ჯერასიმეს. და წმიდა აგვისტინეს. მარჯვენა მხარეს წმიდა სვიმონ მოციქულის და თადეოს მოციქულის საფლავია ტრაპეზში. და მარჯვნივ წმიდა პეტრონილა მოწამე, პეტრე მოციქულის ასული, ასაფლავია. მარცხნივ—სხვა მოწამე. იმას ქვეით სხვა. ტრაპეზში გრიგოლი ღვთის მეტყველი ანძიოძორელი ასაფლავია მთელი, და იმის პირდაპირ, მარცხენას მხარეს, გრიგოლი დიოლოღი. გრიგოლი ანძიოძორელს ქვეით სხვა სამწირველოა. იოვანე ოქროპირი ასაფლავია და უცხოდაც შემკულია მისი საფლავი, თუ კანკელი, თუ სამწირველო. ერთი იმისთანა იქ არ არის რა. იმის ქვეით სხვა სამწირველოა. კუთხეში ემბაზი დგა პორფირის ქვისა. მე გავზომე. თვრამეტი მტკაველი სიგრძე აქვს, თორმეტი განი. მისი თავსაბურავი მთელია და ემბაზი ერთი ქვა არის, შეწყობილი არ არის. მარცხენას მხარეს ზეით ორი მოწამ[ეა].

A^{36v}

იმ დღეს ამისმეტი ვერა დავეწერე რა, ღამე გვესწრა. წამოვედით.

B²¹

ხუთს მკათათვეს. წმიდა პაპასთან წამიყვანეს. საზაფხულო სახლებში იდგა. რომის შუა გულობას არის. წმიდის პეტრეს ეკლესია რომის თავს არის. უფრო მოდაბლო ადგილია. და პაპის საზაფხულო სასახლე მაღლა ადგილია. სასახლის ქება მრავალგან სწერიოა. და თქვენც იცით, პაპის სასახლე უარესი არავისზე იქნება. რაც სახლი შევიარე სრული წითლის ქამხის ფარდაგები იყო, ოქრომკედის აშიებით ხშირად დაკერებული. და წინ, რიგისრიგისად კარის კაცნი და დარბაისელები იდგენ და მერმე მღუდლები და ეპისკოპოსნი. მაშინ კარდინალი არავინ იყო, ამისთვის რომ, ხალვად გვნახა, გამოჩვენებით არა

A³⁷ გენახა. შემეყუანეს. მომცროს| სახლში იჯდა. ერთი კართან გვათაყუანეს, ერთი შუა სახლში და მერმე ფეხს გვაკოცნიეს. თავზე მომეხვია. დაჩოქებით ჯდომა წესია, არ დამაჩოქა. ფეხზე დამაყენა. მე ბოლოს ვდგებოდი, გვერდს ახლო მომიყენა. მომიკითხა, მიალერსა. მე მოვახსენე: წმიდავ მამავ, მეთქი, რა შენმა შვილმა, მტკიცე ქრისტიანმა, თავისი საქმე შენზე მოაგდო, მაშინვე გულსავსე შევიქენ, ყველა გამირიგდება მეთქი. მაგრამ სიგვიანე ვახტანგ მეფეს არას არგებს. ავს ალაგს არის მეთქი. მიბრძანა:

B²³ ჩემი სისხლი რომ მთხოქვო ვახტანგისა და შენის ქვეყნის სასარგებლოდ, იმასაც დასაქცევლად მოგცემო. მადლი გარდვიხადე და მოვახსენე: მე ვხედავ, ვახტანგის მოუსვლელობით ქრისტიანობას დააკლდება ჩემს ქვეყანაში და მოსვლით მართმადიდებლობას მოემატება მეთქი. თუარა მე სხვა საქმე არა მაქვსრა. მოხუცებულს სიშეონსავით გეხვეწები: აწ განმიტევე მეთქი. გამიცინა, მიბრძანა: მე შენთვის ღმერთს ვეხვეწებო, დიდი დღე მოგცესო. შენით მრავალი საქმე მინდა გავაკეთოო. წამოველ. საკრიპანტი, კარდინალი და პიპის ძმისწული კარდინალი ვნახე. სამს სახლს გარეთ გამომეგებნენ. საკრიპანტმა წინ დამისვა. იმ სხვამ გვერდს მომისვა, მიალერსეს. საკრიპანტი კიბის თავამდინ მომეყუა. ის სხვა ორს სახლს არ გამოსცილდა.

ე ქ ვ ს მ კ ა თ ა თ ვ ე ს. წამიყვანეს. ერთი ყოვლად წმიდის საყდარია რომში, მაღალს გორაზე. რომში ერთი უშვილო დიდებული ყოფილა და სრულ ყოვლად-წმიდას თურმე ეხვეწებოდა: ჩემი საქონელი ვის უნდა დარჩესო. მკათათვე დამდეგს ჩვენება ნახა: სადაც ხვალ თოვლი იდვას რა ერთხედაცაო, იმდენზე

ჩემი ეკლესია ააშენეო. შენი საქონელი მაზე დახარ-
ჯეო. იმ ღამეს პაპასაც ასე ენახა, მის მოძღვარსაცა.
გაიღვიძეს ცოლ-ქმართ, ერთმანეთ უთხრეს. ორთავ
ისე ენახა. მოძღვართან მივიდენ, უთხრეს. მასაც-ისე
ენახა. წმინდა პაპასთან მივიდენ, მოახსენეს. მასაც
ისე ენახა. ეს ამბავიც მოუვიდათ. ამაღამ ამ გორაზე
თოვლი მოსულა, ძესო. თვითონ პაპაც წავიდა.
თორმეტი სათხრელი იმან იმუშავა. ყოვლად-წმიდის
ეკლესია აუშენებიათ. ქრისტეს აკვანი იქ არის. ბეთ-
ლემის ბაგა და ქვაბის ქვები იქ არის. წმიდა ჯერა-
სიმე მთელი იქ არის. წმიდა პიროს პაპა იქ არის
მთელი. ოთხი მოწამე ტრაპეზში მთელი სხვა არის.
იქით წმიდის ეკატირინე მოწამის—ტრაპეზში. ორი
წმიდა შიგ ასაფლავია და მრავალი ნაწილები. ორი
დიდი პორფირის სვეტი ექვს-ექვსი ადლი იქნება,
სისხო სამი ადლი შემოსწვდება. სხვა წინ ერთი
მთელის მარმარილოს ქვის პირამიდი მინდორზე უდ-
ვას, ოცდახუთი ადლი მეტი მგონია. ზედ ყოვლად-
წმიდა დვას. ძირში დიდი წყარო შადრევნად გამოუ-
დის. ეკლესიაში ოთხი პორფირის სვეტი. კაცი მხარს
შემოსტევს. ოთხოთხი ადლი სალხინებელს ტრაპეზ-
თან აქვს და კამარა შეკრული. ზედწმიდების საფ-
ლავია. ოთხი პორფირის სვეტი ტრაპეზის მარცხნივ,
იმავე ტოლი. ეგრეთვე კამარას ზევით წმიდები ასაფ-
ლავია, და მარჯვნივ ოთხი პროფირის მსგავსი მარ-
მარილოს სვეტები იყო. და აგრევე ზედ წმიდათ
საფლავები და იმას [და] ტრაპეზს შუა ერთი ჭრე-
ლი ამარტის სვეტი იყო. სამი ადლი სიმაღლე ჰქონდა.
ერთი ადლი შემოსწვდებოდა სისხოზედ. [ზედ]

A^{37v}
B²³

B²⁴

A^{38r}

რიგი მარმარილოთ ნაშენი, ან კლდეები, ან იატაკი-
 გასაკვირვალნი იყო. სოფიოს კენჭითაც მრავალგან-
 ზოგი გარედამაც სოფიოთ დახატული იყო. მაგრამ
 ერთი დახატული ლაზარეს აღდგინება იყო. ყოველი
 იმ თემის ხელოვანი მხატვარი ცდილობს, რომ მისი
 მსგავსი დახატოს. ვერავის დაუხატავს. ერთი მარ-
 მარილოს ქვა იყო. ოთხი ადლი სიმაღლე, სამი—განი,
 მთელი. ზედ ყოვლად-წმიდის ამალღება მოჭრილი,
 უცხო საკვირველად გათლილი იყო. ცოცხლებს გვან-
 და. მრავალი საკვირველება ვნახე იქ. ცაში თუ
 გვერდებში ცა სულ ინდოეთს გაკეთებული იყო. ხათა-
 ბანდი ასე რიგი, რომ ჩვენ არ გვინახავს იმგვარი.
 წმიდის პეტრეს ეკლესიაშიაც მრავალგან იყო. იქი-
 დამ წამიყვანეს. კოსტანტინე მეფეს რომ პირველი
 ეკლესია აუშენებია, შევედით. სვეტები ოთხჯერ ექვსი
 იყო, ხუთ კამარად შეკრული. სვეტები მრთელი არ
 იყო, ნაგები და სქელი. სვეტები სულ თეთრი მარ-
 მარილო, სვეტებიცა და კედლებიცა. შუა კამარის
 სვეტებზე თვითო დიდი თეთრი მარმარილოს მოცი-
 ქული გათლილი იდგა. ტრაპეზს წინ ოთხს სვეტზე
 აგრევ მალლა პეტრეს და პავლეს თავი ესვენა. იქი-
 დამ გამოგვიყუანეს. იმაზე ახლოს იყო პილატეს სახ-
 ლის კიბე, რომ ზედ მაცხოვარს აევლო. სამს ად-
 გილს ქრისტეს სისხლი დასხმოდა. ზედ ფანჯარა იყო,
 რომ მუხლი ვერავინ დაადგას. მუხლის თავით აგვიყ-
 ვანეს. ფეხს ვერავინ დაადგამს. ოცდარვა ხარისხია
 მარმარილოსი. მაგრამ მუხლს გაუცვეთია, ამდენი
 სული იარება ზედეთ. მალლა წმიდა წმიდათა დგას.
 იქიდან ახლო იყო, სადაც კონსტანტინე მონათლუ-
 ლა. დიალ, უცხო ნაგებია ფერადის მარმარილოთი.
 რვა სვეტი შუაზე, მგრგვლად პორფირისა, თვითო

B²⁵

A^{38r}

ოთხი ადლი მეტია. კამარა შეკრული. შუაზე ემბაზი. ქუეშეთ ხუთფერი მარმარილო სირჩის ძირსავითა და ზედ ის ემბაზი, ყმაწვილების სისხლით რომ ავსება უთხრეს. მთელი პროფირის ქვა. სიგძით კაცი გაიმართება, სიმაღლით წელამდინ იქნება. განიც მისი შესაფერი. ორი პორფირის ქვის სვეტი ცალს მხარეს სხვა არის. ტრაპეზთან იმავ ტოლი. იქიდამ სხვა მონასტერი იყო წმიდის ლაზარეს ბერებისა. იქ წავიყვანეს. რომის ნაპირს არის, თეატროზე ახლო, სადაც წმიდა ეგნატი აწამეს. იქ იოვანე და პავლე, ორნივე ძმანი მოწამენი, მათი სასახლე ყოფილა, იქავ ასაფლავიან. და ი'დ შავი მოწამე რომ აწამეს, ისინიც იქ ასაფლავიან.

B²⁶

შ ვ ი დ ს ი ვ ლ ი ს ს. კაფუჩინების მონასტერში წავიყვანეს. წმიდა ფილიქსი, ახალი წმიდა, იქ ასაფლავია. და იქიდამ იეზოვიტების მონასტერში მივედით. წმიდა ეგნატი, მათი თავი, იქ ასაფლავია. და წმიდა ფრანცისკო ქსავერიოსის ხელი იქ არის, ინდოვეთის მოციქულისა. ორივე უცხოდ შემკულია.

A^{39r}

რ ვ ა ს ი ვ ლ ი ს ს. კარმელიტანების მონასტერში წავიყვანეს. იმ წელს აკლდამა ეპოვნათ ძველთაგანი. წმიდა მოწამეთ მთელი გვამი ასსამოცი პაპას წაეღო. სხვა ხელუხლებელი და წმიდის ტურეზიას ფეხი იქ იმათ ჰქონდათ.

ა თ ს ა ი ვ ლ ი ს ს. წმიდა პაპას მოვეკითხეთ. ხილი და მოსაკითხი ებოძა. წამიყვანეს საცა რომ წმიდა პეტრე ჯვარს აცვეს. რომის წყალს გაღმა ქალაქი დაიღევა. ერთი პირაღმართი აიარს, ისე სერსერ მოსდევს. რომი სულ ჩანს იქიდამ. იქ ჯვარს აცვეს. ერთი მომცრო მონასტერი დგას. წოკოლანტები დგანან, მაგრამ ერთს ეკკლესიად ისიც ითქმის.

B²⁷

წინ ვაკეზე ერთი დიდი წყარო შადრევანად ამოუ-
 დის და უკან ერთი წყარო იქვე გამოდის. ერთს პაპას
 აუშენებია, მაგრამ თითოსა და თითოს უცხოს ნაშე-
 ნებს ისიც შეედრება. მალლის ეკლესიის სიმაღლეა.
 ცალპირი კედელი სულ თეთრის მარმარილოსი. განიც
 უნდა ოცდაათი ადლი ჰქონდეს. მაგრამ რა ხელენე-
 ბაები მოუყვანიათ, კაცს გულს ჭირი უკუეყრება.
 სამაღ შუაზე გამოუდის წყარო. თვითო თვითოს
 საწისქვილოს უფროა. და ორი აქათ იქით ნაპირს
 მარმარილოს ლომების პირიდამ. და ხუთივ წვლილს
 აუზებზე გარდმოდის. ის აუზები ანჩქრევს და ძირს
 ერთი დიდი აუზია სულ თეთრის მარმარილოსი, უცხო
 გვარად მოყუანილი, ღრმა და საცურავად ზომიერი,
 იმაში ჩამოდის და სად მიდის და სად არა. აღარ
 ჩანს. წყალსა და წყაროს შეხედავ და თვალის მოსხ-
 ლეტა დაგზარდება. და უკუ მოიხედავ, რომი სულ
 ჩანს. ვინ იცის რამდენი რიგი უცხო სასახლე, რამ-
 დენი სხვადასხვარიგი მონასტერი, რამდენი სხვა-
 დასხვა რიგი სამრეკლო! მაგრამ რომისა ეს უფრო
 გამიკვირდა: აუარებელი წყაროები გამოდის ზედი-
 ზედ შუკათა შინა, გინა სასახლეებში, ან საყდრებში,
 ან ბაზრებში. საკვირველია. და სადაც პირამილია წყა-
 რო ძირს სამი ოთხი არ გამოსდიოდეს, არ არის. მაგ-
 რამ უცხოდ ეს მოუყვანიათ: არა წყარო ერთი მეორის
 მსგავსად არ არის, ყველა სხვადასხვა რივად, უცხო
 რიგ შადრევნებად არის მოყუანილი და სხვადასხვა კარ-
 გი აუზები სხვადასხვა რივს ცხოველებში, სხვადასხვა
 რივს თევზებში, სხვადასხვა რივად კაცებში ამოდის,
 გამოდის, ჩამოდის ზოგან წვიმასავით, ზოგან მკლავის
 სისხლსავით, ზოგან სარკესავით უანგარიშო რიგები-
 თა. ფარსავი სახლი ძვირად არის. არ გამოდიოდეს.

A^{39v}

B²⁸

ა თ ს მ კ ა თ ა თ ვ ე ს. წავედით წმიდა ბრანოს მონასტერში, სადაც დეოკლიტიანეს სახლი ყოფილიყო, აწ ეკკლესიად იყო, თურმე ისევ მაშინდელი ნაშენები. როგორც ყოფილა, ისევ იყო. სიგძე და განი სწორე ჰქონდა: ას-ოთხმოცდა-ათი ბიჯი ზუთი ტერფი უნდა იყოს. ისე განი. სხვა საგრანკოტის ქვის სვეტი იყო | ქრელი, წვლილად დაწინწკლული, მთელი. თვითო ათი ადლი უმაღლე და ორი მხარი და ნახევარი სისხო. სხვას ამის მეტს იქაურს არას დაგიწერ. ერთი სხვა პატარა ეკლესია მაჩვენეს, ყოველად-წმიდის ლავიტორია. ხელოვნობით ის სხვებისაგან უფრო გამიკვირდა; მაგრამ ნაწილების საქმე გასაოცებელი. იმდენი რამ შეეყარა იმ დეოკლიტიანეს სახლში. ერთს დღესაც დეოკლიტიანეს ორმოცი ათასი მოწამე უწამებია. თვითონ საკრძლიდამ უმზერდა სადმე.

A^{40r}

თ ე რ თ მ ე ტ ს მ კ ა თ ა თ ვ ე ს. წმიდა პაპას მღუდელი ებოძა. მოვეკითხე და მოსაკითხავი; და საქმელები გამოეგზავნა. სადილის უკან წამიყვანეს, მონასტრები დამატარეს. მრავალი უცხო|სანახავები. მაგრამ ერთი საკერპო ყოფილა, მრავალ ღმერთთ ტაძარს თურმე უხმობდენ. აწ ყოველთ წმიდათ ეკკლესიათ უკურთხებიათ. ისევ მაშინდელი ნაშენი, — როგორც ყოფილა, მგრგვალა, მოვარაყიანებული. სამოცდაერთი ბიჯია სიგძე და განი. ერთი ბანი ზეილამ აქვს. მგრგვლად შეკრულია. დიად, მაღალია და დიდი. მის მეტი სასინათლო არა აქვს და დიად ნათელია. შიგნილამ კედლებთან აქვს სვეტი. შუაზე არა აქვს. ერთი კამარა მგრგვალი. ოცდა-რვა ყვითლის მარმარილოს სვეტი აქვს. თვითო რვა ადლი იქნება, მთელი, შეუწყობელი. სისხო ორი მხარი. თორმეტი

B²⁹

პორფირის სვეტი აქვს. თვითო ოთხი ადლი იქნება.
 A^{40v} სისხო ოთხი მტკაველი. რვა ყვითლის მარმარილოს
 სვეტი, იმავე პორფირის სვეტების ტოლი. რომ პორ-
 ფირის ქვა აღარ ჰქონიათ, ის უქნიათ. იატაკებო-
 მრავალგან დიდრონი პორფირის ფიქლები. ათი მტკა-
 ველი მეტი, ნაკლები სხვარიგად. სრულ ფერადის
 მარმარილოთ ნაშენი. მის კარის ბჳე ორმოცდა ხუთი-
 ბიჯია, ოთხკუთხი თექვსმეტი სვეტი აქვს მთელი.
 თვითო შვიდი ადლი იქნება. სისხო ორი მხარი.
 მისის კარის ამყოლები ორი ქვა არის. თორმეტი წყრთა-
 სიმალღე უფრო მგონია ჰქონდეს. წინ ცოტა რამ,
 მაგრამ ეს უცხო იყო: ოთხივე ქვა ერთი მთელი იყო.
 გასინჯეთ. მინდორი აქვს შუაზე. ერთი წყარო გა-
 მოუდის. მარმარილოს აუზი აქვს. შუა მარმარილოქს
 B³⁰ ოთხი ვეშაპი. შადრევანი რვად ამოდის. შუაზე ერთი
 მომცრო პირამიდი. დიად, უცხოდ გაკეთებული. ექვ-
 სიოდ ადლი იქნებოდა.

თ ო რ მ ე ტ ს მ კ ა თ ა თ ვ ე ს. წავედით. დომი-
 ნაკაანთ ჯერენალი მოვიდა ჩვენს სანახავად. მის სანა-
 ხავად მისი მონასტერი ვნახეთ. ასიოდ მამანი იდგ-
 ნენ, მაგრამ მონასტერი დიდი იყო. მისი ეკკლესიაც
 საკერპო ყოფილიყო. ამისი სვეტები მთელი არ იყო,
 ნაგები იყო. მაგრამ მრავალი უცხო ხატები და შე-
 ნებულობა იყო. ან რკინის უცხო ფანჯრები. აქ ქვის
 უცხო გათლილობაები, რომ პაპების სასაფლაო იქ
 იყო და დიად დიდია. ერთი ქალწულ ენკრატისი
 წმიდა კატურინა იქ ესვენა. მათის რიგისა. ქრისტე
 A^{41r} გამოსჩენოდა და, როგორც წმიდა|ფრანჩისკოსათ-
 ვის, ხუთი წყლულობა ებოძა. ისე ამისთვის. ისევე
 მთელი, მიძინარს გავს. წინ ცოტა მინდორი ჰქონდა.
 კაი წყაროები გამოდიოდა აუზში შადრევნულად.

წყაროს შუაზე ერთი სპილო იყო ქვისა, გათლილი. და სპილოზედ მომცრო პირამიდი. ექვსიოდ ადლი იქნებოდა. ერთს კარდინალს ერთი საწიგნო სახლი აეშენებინა, დიდი და პატიოსანი. და კედლის ძირის ძირიდან მალლა თავამდი ოთხგნითვე წიგნი ეწყო, უანგარიშო და მრავალი, რომ ვინც მაგისტანა კაცი იყოს, წიგნის სყიდვა არ შეეძლოს, იქ მივიდეს და რაც წიგნი უნდა, იკითხოს. მიაართმიდეს რასაც ხანს იკითხევდა და გარეთ ვერ გაიტანდა. სამადლოდ ასე გაერიგებინათ. წმიდის პეტრეს ჯვარცმის ადგილის სანახავად რომ ვიყავი, გზაზე კედელში ერთი ყოვლად-წმინდის ხატი იყო დახატული. სულ ეხოქათ, ილოცევდენ. ჩამოვიარეთ, უმრავლესი მოდიოდა. იქ ვერა შევიტყუვით რა. მოვედით სადგომს. მეორეს დღეს გვიბძანეს: ჩვენ რომ მოვედით, იმ დღეს ერთი ათის წლის უსინათლო დედაკაცისათვის თვალი აეხილა და მეორეს დღეს ერთი ეშმაკეული გაეკურნა. პირით რკინის კავი წამოეგდო და მორჩენილიყო. მრავალს ენახა თვალითა ეს ორივე ზედი ზედა.

B³¹

ც ა მ ე ტ ს მ კ ა თ ა თ ვ ე ს. წავედით. წმიდის ფრანცისკოს პავლინოს მონასტერში ორმოცდა ოთხი მონაზონი იდგა. მონასტერი მალალს ადგილს, მაგრამ უცხო რამ შენებულობა იყო. მრავალი კაი და პატიოსანი ნაწილი და დიდი სიმდიდრე ეკლესიის სამკაულთა. | ერთს ადგილს, შორიდან დაგვანახვეს: წმიდა ფრანჩისკოს ეხოქნა და ილოცევდა. ახლო მივედით: ზღვა იყო დახატული. წმიდა ფრანჩისკო აღარსად იყო. მეორეს ადგილს შევხედეთ: იოვანე მახარებელი სწერდა: | არწივი წინ უჯდა. ახლო მივედით: ერთი წალკოტი იყო ხევნარი დახატული. მრა-

A⁴¹ V

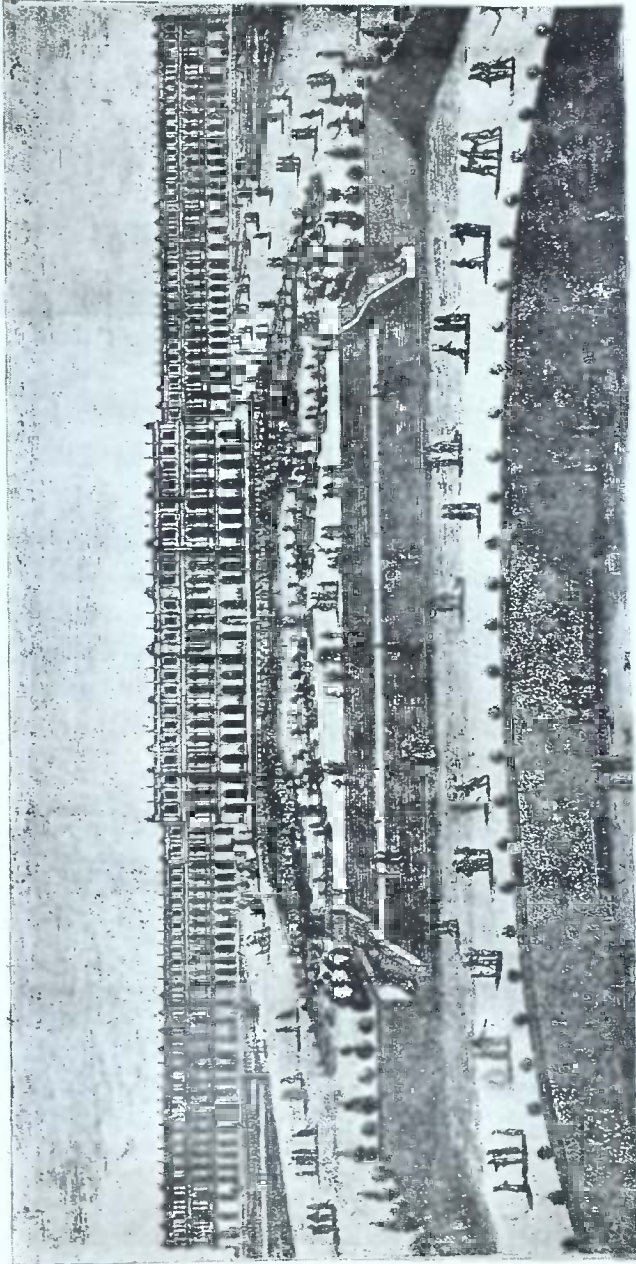
B³²

ვალი უცხო. საქმეები იყო იქა. კაის ადგილს კაი წყაროები დიდდა სულ შადრევნად. განაპირებით იყო. კაი წალკოტები ჰქონდა. ამ დღეს მიაბმეს: იტალია ქალაქს ერთი კათუჩინის ენკრატისია ცოცხალიო. ასე წმიდა, რომ ქრისტე გამოცხადებიაო. ხუთი თავისი წყლულება მიუცემია. ორი ხელს, ორი ფეხს და ძუძუსთან, როგორც წმიდა ფრანცისკო და წმიდა ეკატერინა დომენიკონსა. მართლა ეს ანბავი სწორეა. იმ ქალს ვერონიკა ჰქვია.

თ ხ უ თ მ ე ტ ს მ კ ა თ ა თ ვ ე ს. წამიყუანეს ბურგონია ფრენჭიფის წალკოტში. თვითონაც რომშია ქალაქს. დიდი ფრენჭიფეა. ეს წალკოტი რომის გალავანს აბია. ერთი ფოლორცი შუა ჩაივლის. შევედით კარსა. წალკოტები როგორიც ფარიზისა დავსწერე, ესეც მისთანა იყო, მაგრამ ფარიზში ჰანდარი არ მინახავს. აქ რამდენიღაც იდგა: შესავალს კარზე, კედლის ძირს, კედელზე აკრული, რომ კედელი სულ მწვანედ ჩნდა. უფროსი ერთი ნარინჯი, თურინჯი და ლიმონი იყო. დიდი ხეივანი გავიარეთ. ერთი კლდე იყო. ის კლდე დევიად გაეთალათ, პირადრენილი. თმა, წვერულვაში სპონდიოს ქვისა გამოესხათ, კბილები თეთრის ქვისა და პირში დიდი შადრევნად წყარო ამოსდიოდა. აქეთ იქით სხვა წყაროები სხვას ცხოელის პირით გამოსდიოდა. ვიარეთ ხევნებში. მრავალგან სპონდია ქვები გაეკეთებინათ, სულ შადრევნათ წყარო ამოდიოდა. მერზე დიდი ტბა იყო, კარგა გაკეთებული. შიგ იხვი და ფრინველი ისხდა. სამგან შიგ ხმელეთი, კაცის სასხდომლები კარგ გვარად და გარემო კარგი, მუხნარი, რიგით მდგარი. და ირმები თეთრი და მართალი. ირემი ხბოიანები მრავალი, მაგრამ მოწლო ირმები

B³³

A^{42r}

006050

იყო. წამოვიყვანეს სხვა მხარეს. სულ დაფნი და
ბზა იდგა. შუა წვლილი გზები. ხეები კედლებსა-
ვით დათლილი. კაცს მზე არ მიადგებოდა. შუა და
შუა მრავალი უცხო შადრევანი. აგვიყვანეს. ერთი
სასახლე იყო. მართალს გეტყვი, გარედამ მისი მგზავსი
სასახლე არ მინახავს. უცხო გათლილი მარმარი-
ლოები; საცა ძველთაგან ქვა რომში ეპოვნათ, ეშოვ-
ნათ. მრავალი კერპის სახე დატანებული. ერთს ად-
გილს ერთის მთელის ქვისა იყო მთელი ცხენი და
კაცი. ცხენი წაქცეოლა და კაცი გარდავარდნას ლა-
მობდა, მაგრამ მრავალი უცხო სხვა იყო. მრავალი
კერპი, ძველი კრონოს, მისი ამხანაგები: ზოგი მარ-
მარილოსი, ზოგი შავის ქვისა, ზოგი პორფირის.
კერპების ღმერთები, ძველი კეისრები მთელი. იმათ
ჟამში გაკეთებული, მრავალგვარი უცხოები. თექვს-
მეტი პორფირის სვეტი იყო ისე აყუდებული. ზედ
კერპები ამართული, უცხოდ ნაქმარები. სვეტები
მთელი. ზოგი სამი ადლი, ზოგი ნაკლები. მეტი
არ იყო. სხვა უცხო და უცხო მარმარილოს სვე-
ტები. ორი ტაბლა პორფირის ქვისა. სიგძე ორი
ადლი, განი ერთი ადლი, ორი ტაბლა შავი ქვა. ოქ-
როსა და ვეცხლისა. ოქროსა და ვეცხლს გამოსც-
დიან. სარკესავით ელევდა. პარაგონე ქვიან. პორ-
ფირის ქვისაგან უნამეტნავესი იყო. ორი ტაბლა
თვალეები შეწყობილი ყვავილად. იამანი, ამარტი,
ძოწი, ეშმი, ლაჟვარდი და მისთანები დახატული
ეგონა კაცს. ერთი მგელი პორფირის ქვისა, გათ-
ლილი, ორს ყმაწვილს ძუძუს აწოებდა. რომის ქა-
ლაქი იმათ აუშენებიათ. ამგვარები მრავალი რამ
უცხო იყო. ზოგი იმ პარაგონის შავის ქვისა კაცები,
კერპები იყო. თეთრი იამანის პერანგი ეცვა, მთელი

B³⁴

A^{42v}

გათლილი პერანგსავით. ზოგი ქრელი, მარმარილოს
სარტყელი ევლო. ერთი—იმ შავის ოსტატი. გაეთა-
ლათ ქრელი მარმარილოს აუზი და აუზში პორფი-
B³⁵ რის ქვა გაეწყოთ, სისხლით სავისის | მსგავსად და შიგ
ის შავი ოსტატი იდგა, ვითამც თავის სისხლში ირჩო-
ბოდა. სხვა კერპი იყო, ერთის მარმარილოს ქვა,
უცხოთ რამ გათლილი. ერთს ქვაზე ერთი ქალი გაქცეუ-
ლა კერპის ღმერთი და კაცი მოსწეოდა და ეჭირა და ის
ქალი დაფნის ხედ გარდაქცეულიყო. ენით არ იოქ-
მის საკვირველება, ძველთაგან ნაქმარები, სხვარიგად
უცხო მორთულობა. უცხო ნარინჯის წალკოტები,
უცხო ნახარდი ალვის ხეები, უცხოდ ნახარდი დაფ-
ნები, ჯერნები მრავალი, მათი ნუკრები. სხვადა-
სხვა რიგი კამარები საჭმელითა და სალხინო ადგი-
ლებით. და წამოვედით. რაც სანახავეები ვნახო
ალიწერება, მაგრამ რასაც შევიძლებ უცხოებს ვეც-
დები დავწერო. დაიჯერეთ, რომი ახეთია. ას წელს
სულ იაროს კაცმა მის საკვირველობას ვერც გაუ-
A⁴³ ვიდესქერც დაასრულოს. მაგრამ მე რასაც შევიძ-
ლებ, ჩემს ნახულს მართალს დავწერ. ეგება გეგო-
ნოსთ ქებისათვის ნამეტნავი დავწერო. უსაცილოდ
დაიჯერეთ, რასაც ვწერ ნაკლებია და მასაც თავს
გაუსვლელსა და შეუძლებელსა. დაიჯერეთ, ნახევარს
მაშინაც ვერ მივსწვდები, რომ ვერ შევიძელ დას-
წავლა და დაწერა ნახევრისა.

თ ე ქ ვ ს მ ე ტ ს მ კ ა თ ა თ ვ ე ს. წავედით წმიდის
ლომენიკოს სხვას მონასტერის სანახავად. მონას-
ტრისა რა დაგიწერო, ოცდაორი მარმარილოს მთე-
ლი სვეტი იყო ეკკლესიაში. თვითო ექვსი ადლი
B³⁶ მგონია. თვითო მთელი ქვა და ორი პორფირის სვე-
ტი სხვა, სამსამი ადგილი მგონია. საფლავების ქვა

პორფირისა. და ეს იყოს. რას ვაგრძელებ? რომის შენობა ამ წიგნში არ დავა! იქ ვნახე წმიდა პაპის ალექსანდრე მოწამის საფლავი. მასთანვე მლუდელ მოწამე წმიდა ეგნატიოს და წმიდა თეუდულოს და საბიანე ქალწულ-მოწამისა და სერაფია ქალწულ მოწამის საფლავები, მთელი გვამები. და წმიდის დომენიკოს დარგული ნარინჯები ისევ იდგა, ესხა. მისი ნაღვაწი ადგილები ვნახეთ. იქიდან იმასვე აკრავს ალექსი კაცი ღრთის მამის სასახლე. მონასტრად არის. წმიდის ჯერასიმეს მამანი დგანან იმაში. წმიდის ალექსის მთელი გვამი ტრაპეზშია და მასთანვე წმიდის ვონიფანტე მოწამის გვამი მთელი. იმას იქით, სადაც ყოვლად წმიდა გამოეცხადა წმიდა ალექსის, ის ისეა გამოყუანილი. და ქვეით ბოლოს იმ სახლის კიბე, რომელსაც ქვეშ წმიდა ალექსი იწვა. იმ კიბის ნატეხი ათიოდ ფიცარი კიდევ იყო. ორს ანგელოზს ეჭირა მარმარილოთ გათლილისა.

ჩ ვ ი დ მ ე ტ ს მ კ ა თ ა თ ვ ე ს . | პაპამ ერთს ნემსის ფრენჭიფეს შეიღს კარდინალს შაფხა დახურა. იქ წამიყუანეს. ეს კარდინალი ამ თხუთმეტს მკათათვეს შემოსულიყო. მე იმ ბუსიმონიას წალკოტში ვიყავ. დიდის დიდებით შემოსულიყო. | ორასი ეტლი უფრო შემოყოლოდა. ზოგი წინ მიმჭებებელი, ზოგი თანმოყოლილი. მე ვერ ვნახე. და ამ შაფხის დახურვაზე წამიყვანეს. ეპისკოპოსი იყო. სხვა კურთხევა აღარ იქნებოდა. მივედით პაპის სასახლეში. დიალ მრავალი ჯარი მისულიყო. გზა გაჭირდა. ერთი კარდინალი მივიდოდა. ჩვენ ვერ ვიცნობდით. იმან გვიკითხა, გვიცნა. თან წამიყუანა. ტკბილად მომეპყრა. შემიყუანა პაპის დიდს სახლში. მალლა პაპის საჯდომი საყდარი დაედგათ. ხუთს ხარისხს ტახტზედ წით-

A^{43v}

B³⁷

ლის მძიმე ხარით შემოსილი და უცხო ფარდაგებო
 დაეკიდათ. და ქვეითს ხარისხზე, მიღმა მოშორებით,
 ორგანიზვე კარდინალების სკამები გაეკეთებინათ.
 შუა რვა. აქათ იქით კარგის ფარდაგებით გარდა-
 ფენილი იყო. შემეყუანა. ოთხიოდ კარდინელი იჯ-
 და, და ჩემი მცნობი კარდინალი საკრიპანტი. შესალ-
 მენ კარდინალები. უკან ზემო თავს დამაყენეს,
 დაიწყეს კარდინალებმა შემოდენა, რიგის რიგისად
 შემოვიდიან. პირველ პაპის ტახტს თავი მოუდრე-
 კიან, მერმე აქათ და იქით კარდინალებსა და თავ-
 თავის ადგილს დასხდიან. თვითო ისფერი მახარა
 ესხათ, რომ ადგილზე ხუთს ადღს მეტს მიათრე-
 დენ. ის მისი ბოლო მოსამსახურეს ეჭირათ. მოსამსა-
 ხურეთაც ისფერი ეცვათ სულ ყველასა, განიერი
 სამოსლები ანაფორასაყით. და თავთავეთს კარდი-
 ნალს წინ დაუსხდენ ფეხთან. სკამები იყო მათთვის-
 საც. რა კარდინალები შემოვიდენ, ოცდათექვსმეტი
 იყუნენ და დასხდნენ. პაპის გამოსვლის დრო შეიქნა.
 დაიწყეს დიდებულთ გამოდენა. მერმე პაპის შინა
 კატი თორმეტიოდ, ისფერით შემოსულნი. ფართო
 სამოსლები ეცვათ. მხარზე წითელი საამხრეები.
 ისინი გამოვიდენ. მერმე ჯვარის მტვირთველს ჯვა-
 რი ეჭირა. მასუკან დაიწყეს ეპისკოპოსებმა გამოდე-
 ნა და პაპის ტახტს აქეთ იქით დადგენ ჩამომწკრი-
 ვებით. ზოგი ჩვენს უკანამდი მოვიდა და ის ისფრი-
 ანი მოსამსახურენი წინ პაპის ტახტს დაუდგენ. მერ-
 მე წმიდა პაპა გამოვიდა შემოსილი. წითელი ნაკე-
 რი ფილონი ესხა და ყვითელი სტაერის მიტრა
 ეხურა. გვირგვინი არ ეხურა, ორს კარდინალს აქათ
 იქით მისი შესამოსი ეჭირათ. აღიყუანეს მალლა,
 დასვეს და კარდინალები ერთი აქათ მოუჯდა

B²⁸

Δ¹⁴

ტიგრანის თაღი

უღბის ბაზილიკა ტრაიანის სვეტით

დაბალს სკამზე ერთი იქით. ერთმა იმ წინა მოსამსახურეთაგანმა თაყუანი სცა და გამობრუნდა. კარდინალს ანიშნა, ადგა უფროსი კარდინალი, აქ დაბლა რომ| თავს იჯდა, დეკანოზს ეძახიან, მიათრევდა იმ გრძელს მაზარას, პაპას თაყუანი სცა და ხელს აკოცა. ჩამობრუნდა და დაჯდა ისევ რიგზე. ყოველი კარდინალი თვითო თვითო მივიდა და ხელს აკოცეს და გამობრუნდნენ, დასხდნენ. მერმე იმ წინა მოსამსახურეთ ყველამ მუხლი მოუდრიკა და ერთმა წიგნის მაღლის ხმით ავაჯით კითხვა დაიწყო. იმ ახლის კარდინალის მოსვლა, ვინ იყო, ვისი შვილი და ქება მისი. და პაპის დივტილა თქვა. ეს რომ გაათავა ისევ ყველამ მუხლი მოუდრიკეს და გვერდს რომ ორი კარდინალი უჯდა ისინი ადგნენ, ჩამოვიდნენ ტახტიდამ. გაბრუნდნენ, პაპას თაყუანისცეს. გამობრუნდნენ. კარდინალებს აქათ იქით თაყუანისცეს. ის პაპის მოსამსახურენი წინ გაუძღვენ. ახლის კარდინალის შემოსაყუანად გავიდნენ. შემოუძღვენ შუა. ახალი კარდინალი მოვიდოდა. მაღალი კარგი სანახავი კაციც იყო და აქათ იქით სხვა ორი კარდინალები მოსდევდნენ. კარდინალები სულ სკამებზე ისხდნენ, იმან აქათ იქით თაყუანი სცა. ის ორივე კარდინალები წინ წავიდნენ. იქავ ავიდნენ, პაპას თავი მოუდრიკეს. თავის ადგილს დასხდნენ. ეს კარდინალი წაიყენეს. პაპას მდაბლა თავი მოუდრიკა. მერმე ტახტის პირს უფრო დიდად თავი მოუდრიკა. მერმე ტახტზე ავიდა, მუხლი მოუდრიკა და ფეხზე აკოცა. ადგა მერმე ხელს აკოცა. მერმე ორთავ ერთმანეთს ამბორს უყვეს. მერმე კურთხევანი მოართვეს წმიდა პაპას და კარდინალს თავის მაზარის კუნკულები (აქვთ განიერი), ის დახურეს. პაპის წინ დიდ-

B³⁹A^{44v}B⁴⁰

ხან პირდამხოვით იყო. აღეშართა, კურთხევეანი
 წაუკითხა. მოიტანეს, ერთი წითელი შაფხა, დახურა
 პაპამ. გამობრუნდა. ჩამოუარა რაც კარდინალი იყო,
 ყველასთან მოვიდა. ესენი ადგენ. თვითო თვითომ
 ამბორს უყვეს და მოულოცეს. გარშემო სულ ასე
 შემოუარა. და ის ორი კარდინელი თანდასდევდენ
 და იმათაც კარდინალებს ამბორს უყვეს. მერმე პაპას
 წინ ჯვარი მიასვენეს. ადგა, თაყუანი სცა. დაჯდა.
 მერმე წამოდგა. კარდინალებმა თავი მოუღრიკეს.
 სხვათ სულ დაიხოქეს. პაპამ ჯვარი დასწერა ყველ-
 გნით და იმავ რიგით წაუძღვნენ, როგორც გამოიყუ-
 ანეს. მე წამიყვანეს პაპის კარის ეკლესიაში. მრავალი
 ჯარიც იყო. შემიყვანეს, ზემო დამსვეს. დაღალულიც
 ვიყავ დიდხან ღგომითა. ცოტა ხანი გამოვიდა. გალო-
 ბის ხმა მოვიდა. ოციოდ მგალობელი შემოვიდენ. კარ-
 დინა|ლები სულ რიგით თან შემოჰყვენენ. პაპის ტახტს
 A⁴⁶T მოცილებით | ისევ გაღმა-გამოღმა დასხდენ, რო-
 გორც იქ ისხდენ. მერმე ის ახალი კარდინალი შემოიყუ-
 ანეს. კარდინალებს თაყვანისცა. მიიყუანეს ტრაპეზს
 წინ, პირქვე დაამხვეს. დიდ ხან ისე იყო. მერმე ად-
 გა უფროსი კარდინალი, დეკანოზს რომ უძახდენ,
 და საკურთხეველში შევიდა. კურთხევეანი წაუკითხა.
 გამობრუნდა. დაჯდა. ადგა ახალი კარდინალი, გა-
 მობრუნდა, ყველას თაყუანი სცა და წამოვიდა. მე-
 რმე თავის რიგით ყველანი წამოვიდენ.

ი თ მკათათვეს. წავედით ერთის ეკლესიის
 სანახავად, სძდაც იყო ქრისტე რომ სვეტზე დააბეს
 და სცემდეს. ეკლესია კაი და შვენიერი და სოფი-
 ოთ დახატული. სხვა რათლა დაგიწერო. იქ ვნახეთ
 ქრისტეს სვეტი, რახედაც დაებათ. ქრელი მარმარი-
 ლოა მომწვანო-მოშაო. ორი ადგილი ვერ იქნე-
 ბოდა. სხვა იყო სამი ეკალი ეკლის გვირგვინისა

და ერთი თითი ნათლის მცემლისა. სხვა წვრილმანი რალათ გიწერო ის სახლი იყო წმიდის ეპრაქსიას მამისა. და წმიდა ეპრაქსიას ნაწილი უმრავლესი იქ იყო. და მისის ძმისა, ისიც წმიდა. სხვა ადგილს. წმიდა ზენონ და ვალენტინე მოწამე. ლუსკუმა მათი ნაწილი მთელი. ქრისტეს სვეტის ძიქრს — წმიდა პასკალო. პაპის საფლავში ჩაგვიყუანეს ქუეშეთ. სამარტვილემი ორიათას სამას მოწამის მთელი გვამი იყო. იქილამ წაგვიყუანეს ერთს საყდარში. ეესები იქ ესაფლავა. კარი ვერ გავალბინეთ. წამოვედით. სხვაგან წამიყუანეს. ერთი პატარა ეკკლესია იყო, შვენიერად აგებული. ტრაპეზში წმიდა ბიბიან ქალწულ მოწამე და მისი და წმიდა დემეტრია და დედა მათი წმიდა პრაბა ემარხა ერთს ალბასტრის | ლუსკუმში. ათი ათას და ერთი მოწამეთ ნაწილი სულ იმაში იღვა. ერთი ხუცესი იღვა. ის ემსახურებოდა, მაგრამ ეკკლესიის კარი სულ ღია იყო მლოცავის მიდენითა. შვენიერად აშენებული იყო, მაგრამ პატარა. იმას იქით ერთი საკერპო გვაჩვენეს, უცხო, მალალი და დიდი. ათი კამარა ჰქონდა გარეშემო. ყველაში კერპები ყოფილიყო. უცხო რამ ნაშენი იყო, დიდი.

B⁴¹

A^{45v}

კ მ კ ა თ ა თ ვ ე ს. წავედით კარდინალის სანახავად. დიად ტკბილად და მოწლედ მოგვეპყრა. ალერსს უკან თავისი სახლები დამატარა. უწინ საწიგნე მაჩვენა, მრავალი უცხოდაუცხო წიგნები სასულიერო, თუ სახორციელო, მერმე სხვა საფილოსოფოსო. საწიგნეში შემოიყუანა: პლატონ, არისტოტელი და მათი ამხანაგები დახატული. რასაც სახისა ყოფილა, და მათი წიგნები. ოთხი ხუთი ამისთანა სახლი წიგნისა ჭავესე მაჩვენა. წამიყუანა მალლა სხუა სახლები მაჩ-

B⁴³ ვენა, მაგრამ რა ენა იტყვის! ერთს სახლში სულ ფარფურის უცხო ჭურჭლები და უცხო სახეები: ზოგი წმიდათა, ზოგი უწმიდურთა. ერთს სახლში სულ ჩინური. ჩინეთის მეფე რას სახისაა. მათი კაცნი და ქალნი როგორ მოირთვიან. მათი ქვეყნის ცხოველები, სულ ჩინურისა მთელი. სხვა სახლი—მათი მხატრობა როგორი რიგია და რას ოსტატობისა. სხვა სახლში სულ მარმარილოს სახეები, დათლილი. ზოგი წმიდათა, ზოგი მსოფლიო. სხვა სახლში. ქრისტეს საქმეები. სულ ყველა ვერ გავსინჯე. მარტო შობას და-

A^{46r} ვეცქირე. თვითონ კარდინალი დამდევდა. თქვენც მოგეხსენებათ დიდ კაცს მოკრძალვა უნდა, მაგრამ კარდინალის სიდიდე არ გინახავთ და რით შეიტყობთ. იმ შობასი იყო, სულ მრთელი ცოცხალსავეთ. მარიამ სად ძე მიაწვინა ბაგაში, და ზროხები: ზოგი ხბოიანი, ზოგი სხვარივი. მალლა ანგელოსნი მფრინავნი. დიდება მაღალი დაწერილი ეჭირათ. იოსებთ მწყემსთ როგორ ელაპარაკებოდა, ან ანგელოსნი მწყემსთ როგორ ეტყოდეს. მწყემსნი ზოგი ცხვარს სწველვიდა, ზოგი უვლიდა, ზოგი მგელს ძალს უტევდა, ზოგი ზურნაკს უკრევდა, ზოგი ქრისტეს შობისაკენ მირბოდენ. კრავი მიყვანდათ.

B⁴⁴ შესაწირავად. როგორ დაიწერება. სხვაგან მოგეთმოსვლა. იმავე ერთს მხარეს, როგორ მოვიდენ. ცეროდე როგორ ნახეს, მწიგნობარნი რომ შეყარნა როგორ წამოვიდენ და თაყუანი სცეს. სულ ცოცხალსავეთ იყო. და რამდენი უცხო. თვითოსა და თვითოსა უცხოს აიღის, მაჩვენის. ერთი ჯვარცმის ხატი მაჩვენა ორი მტკაველი თუ იყო. ზედ ჯვარცმა და, აქ კარგა გასინჯე, რაც ჯვარი იმაზე დაეტეოდა, ქრისტეს გვამს გარდა, ჯვარზე, არა თუ ადგილზე, შავშავად რალაც აჩნდა. ერთი სათვალე მოი-

ტანა. ჩაეხედეთ, მართლა სწორე დაწერილი იყო. მე ხომ სხვას ასოს მეტს არას ვიცნობდი. სამის თავისა სახარებისა, რაც პასექიდამ ამაღლებამდე სწერია, სულ ეწერა. თუ არა, ამისრ მოწამე თანა მაქვს დიად, რომ მომეწონა და გამიკვირდა ერთი იმისთანა პატარა ხატი მიბოძა. სოლომონის ქება ქებათა სწერია. ეს ნახეთ და იმასაც შეიტყობთ და დაიჯერებთ. რამდენი უანგარიშო სხვა გვაჩვენა. სხვას სახლში რამდენი უცხო ფრინველი. უფროსი ერთი ცოცხლის მსგავსი. თავისის ფრთით, ბურტყლით. სანამდი ხელს არ ახლებდი ვერ შეიტყვი, A^{46v} ცოცხალი არ არისო. ერთი სკივრი თავის ხელით გამოიღო და მაჩვენა. აქატი, იამანები და ეშმი. და აშგვარი თვალეზი დათლილი. ქლიავი, სხალი, ვაშლი კომში და მისთანები გარეშემო ეკრა. არ დაიჯერებდი, მართალი ხილი არ ასხიაო. მაგრამ არც სანთლისა იყო, არც შაქრისა, არც ძვლისა, არც გაჯისა. ამ ძვირფასი თვლებისა იყო, ძნელად გასათალი. რამდენი უცხო, ვინ მოსთვლის, თავის ხელით ნამუშაუკები: ზოგი ღვინჭილა სხვადასხვა გვარი, ზოგი თავი და უცხო კენჭები. ყვავილოვნად დაეწყო. ამაზედ ნუ გაიცინებთ. მისთანა არც ღვინჭილა და არც კენჭი გინახავთ და შეწყობა უფრო არა. ჩემს უკან, ღმერთმან ქნას, ჩემს ქვეყანაში უკეთესობა შეიქნას. სხვას სახლში შეგვიყვანა. რომ ცოტა ვთქვა, ათასი კიდევ მეტი კერპი: ზოგი რვალისა, ზოგი იამანისა, ზოგი მარმარილოსი. უწინდელი კერპთმსახურთ ღმერთები, გვაჩვენა. რამდენი უცხო სახლი, მაგრამ სხვას სახლში რაც უცხო სულიერი, ზოგი ფრანციაშიც ვნახე: თევზის უცხო რქები, მარტო რქისა რქები, მაგრამ ამის სახლში ერთი თევზის წიბო, ვნახე: B⁴⁵

- ოთხი ადლი სიგძე მეტი იყო, მკლავის უსხო. ბატონის სალაროში ღორის კბილსავით რომ კბილია, ორი მისთანა, მაგრამ იმტალი ვერ იყო. კაცის
- B⁴⁶ თავი გაქვავებული, სოკო გაქვავებული. ეს ქართლ-შიაც მინახავს. მეც უთხარ ბატონის სალაროში რომ ღორის თავია გაქვავებული, მისი ამბავი. ერთის ქვის გათლილი კაცის თავი თავის ხელით აილო. ბალიშზე იდვა. მაჩვენა მართალს მოგახსენებთ, არ ეთქვა ქვა გათლილიაო, ხელითაც მჭეროდა, არ დავიჯერებდი, მკვდრის თავისავით იყო სწორე, რაც
- A⁴⁷ მკვდრის თავი გინახავს. | გარედამ გათლა არ მიკვირს მე: ფერი ძვლისა და შიგნიდამ სატვინე. და როგორც მკვდრის თავი გინახავს, ისე იყო. ეს მიკვირს. სხვა სახლში შეგვიყვანა. ძოწის ხეები, სხვაგან თეთრი, სხვაგან შავი, სხვაგან წითელი. ძოწი ჯენევის დიდებულის კაცის სახლშიაც წითელი და ჭრელი კარგები ვნახე. მერმე მის ადგილში გამოდიოდა. მაგრამ შავი არ მენახა. და მეტად დიდრონი. აქ უცხოები ვნახე: უცხო სადავები, უცხო ლოფორთქინები. ამგვარები უცხო, უანგარიშო. ჩვენებური გარეული თხის რქებიც იყო, სხვას გარდა, და ჯივის რქები და მრავალი უცხო რამ. სხვა სახლი ცის მზომელობის. სახლი—სულ კაცის გვამი დახატული შიგნით გარედამ. სახლი—სულ ნადირუბი დახატული. სახლი—სულ უცხო თუ რაც თევზი, ისევ გველი და
- B⁴⁷ ვეშაპი. სახლი—ხეთა და ბალახთა დახატული. სახლი—სხვადასხვა რიგი მოუგონარი და შეუტყობარი. მრავალი ძველი ჯაჭვი, ხრმალი, ფარები ქარგადანი თუ სხვა რიგები. ლახტები და უცხო საომრები. დავის ჟამისა კეისრებისა, მათი სახეები. გათავებისა დროს ერთი კარი გაალო, შეგვიყვანა, რაც

ნიეთი, ხილი, რამდენი რიგი ყურძენი, მარწყვი სხვა-
დასხვა რიგი ვაშლი, სხვადასხვა რიგი სხალი,
ნარინჯი, თურინჯი, რას ვაგრძელებ, ყოვლი ხილი
ახალის მოწყვეტილის მსგავსი, ზოგო ფოთლიანი
ეწყო. ხელთ მოგვცა, გაგვასინჯა. მაგრამ არ ვიცი
რისა იყო. მთელი ქათამი გაბტყენილი, კაკაბი გაბ-
ტყენილი, ახალი ინდოური, ქათამი გაბტყენილი, ერთს
მხარეს ღორის ქონი დაყრილი, შიგნით—მართალი,
მოხარშული ხორცი | ზოგი რა ნაკვეთი. სხვადასხვა A^{47v}
ასოები ხელთ გვეჭირა. არას გზით არ შეიტყობოდა
სხვა რამ არისო. დაიჯერეთ, ასე იყო. სამიოდ
უცხოები მეც მიზოძა. ეგება ნახოთ. ღამე გვესწრა,
და კარამდი მომყუა. მიბრძანა: ვიცი მართლა ვერა გა-
სინჯე რაო. როდესაც გეპრიანება, მობრძანდიო.
თავის კაცს დაარიგა: გულნებიერად აჩვენეო. მაგ-
რამ მისის სახლის უცხოები მოსათვლელად განგრ-
ძელდების.

კ ა მ კ ა თ ა თ ვ ე ს. წავედით იეზოვიტების მონას-
ტერში. მათი დღეობა იყო. რაც რომში თავი და
უკეთესი მგალობელი იყო, სულ იქ შეყრილიყო. სამს
მხარეს ორღანო იყო გამართული მალა და სამ- B⁴⁸
სავ მხარეს მგალობლები გალობდენ. ტრაპეზს აქათ
იქით და დასავლეთის კარს ზედათ დიდი საყდარიც
იყო, მაგრამ ერთს საუცხოოდ ესეც კმარიყო. ხან
თვით ორღანოს დაუკრავდნენ და ხან სამსავ ერთად.
მგალობელნიცა ხან თვითო თვითო იტყოდა, ხან
თვითო მხარე და ხან სამივ მხარე ერთად. იმ სიშორ
იდგენ, და ეს არ ეგონა კაცს სულ ერთს ხმაზე არ
გალობენო, რომ არ გარდააქცევდნენ, არცა წაასწ-
რებდნენ. მაგრამ ეკკლესიის შემკობამ, ფარდაგმა თუ
კანდელმა, თუ სასანთლემ, თუ სანაწილეებმა გამა-

ცვიფრა. ერთს პატარას ეკლესიაში უწინ წირვა მომასმენინეს. ერთი მღუდელი სწირევდა და ოთხი- ოდ ძლივ ვეტიენით. დაიჯერეთ, სხვას გარდა, სა- მოცდა თექვსმეტი ვეცხლის წმინდანი იყო შექმნი-

A^{48r}

ლი. თავეთი ნაწილი ეჭირათ, თვარა ეკკლესიისა რით აღირაცხოდა. ოღონ, ეს მგონია, ვეცხლი რაც ვნახე, უნდა ათასი ლიტრა ნამეტნავი ყოფილი-ყო. საკვირველი ჯარი იყო. რიგი მოდიოდა და რი- გი მიდიოდა. რომში ძვირად დარჩა მაგისტანა თავ- ნაჩენი კაცი და ქალი, ყველა არ მოვიდა. მწუხრი- დან მეორეს საღამომდი ის მონასტერი სულ სავსე ყოფილა. არცავინ იცის რამდენი ათასი წირვა იქნა.

B⁴⁹

შუა ღამეს უქან დღემდი უფროსი ერთი მწირავი იქ მოვიდა. იქ წირეს. მრავალი უცხო შესამოსი და ბარძიმი ვნახე. მრავალი უცხო სიმდიდრე. სამი დი- დი ტრაპეზი იყო. სხვას ტრაპეზებს გარდა, ერთი აღმოსავლით, ერთი ჩრდილოთ და ერთი სამხრით. სამხრის ტრაპეზი წმიდის ფრანჩისკოს ქსავერიოსის ხელი იყო, ინდოეთის მოციქულისა. და ჩრდილოს ტრაპეზში მათი უფროსი წმიდა ეგნატი მთელი იყო. მისი დღეობა იყო. ის ტრაპეზი და მხარე ორ მილი- ონად იყო გაკეთებული. და ერთს დუკას ერქვა: ჩემის ფასით აღმოსავლეთის ტრაპეზიც ასრე გააკე- თეთო, მაგრამ ჩვენის ქვეყნის კაცისაგან ის გაკეთე- ბაც სანატრელი იყო, რომელსაც მოშლას უპირობ- დენ.

კ ბ მ კ ა თ ა თ ვ ე ს. ერთი მათი მარიამობის თვე იყო და წმიდის პეტრეს ჯაჭვის თაყვანის ცემა. წაგ- ვიყუანეს. იმის საყდარი დიდი ეკკლესია იყო. და კარგა შემკობილი. რვა სვეტი გრანიტისა ჰქონდა, ოცდა ორი თეთრი მარმარილოსი. თვითო ხუთი

ადლი უმაღლესი. და მასვე თეთრი მარმარილოსი, უცხოდ გათლილი და მრავალი სხვა რამე. დიდსჭრა-პეზს ქვეშ—შვიდნი ძმანი|მაკაბელნი და დედა მათი და ელიაზარ, მათი მოძღვარი, დამარხული. და სხვა ნაწილები, კარგა გაკეთებული. ზეიდან მარცხენას მხარეს, ტრაპეზზე პეტრესს ჯაჭვი კოლოფიდან ამოიღეს. გვამთხვიეს. ყელზე მოგვახვიეს. ესრეთ საკვირველი ეს ქნილა. წმიდა პეტრე ერთხელ ჯაჭვით იერუსალიმს დააბეს, ერთხელ რომს. ის იერუსალემელი ჯაჭვი ევდუქსია დედოფლისათვის მიურომევიათ იერუსალიმს და ევდუქსიას აქ რომს თავისა ქალისათვის გამოუგზავნია. ქალს თავის ხელით პაპისათვის საჩუენებლად მიუტანია. და წმიდა პაპას გაუსინჯავს და რომაულიც მოუტანინებია. ორივე ერთად უნახამს. ერთად რომ დაუდვია, ერთმანერთს გარდაბნია. ეს ჯაჭვი ვნახე. იქიდან სხვა, ახლა წმიდა ფრანჩისკოს პავლაელის მომცრო ეკკლესია იყო. იქ მიგვიყუანეს, მაგრამ მარტო ტრაპეზზე ოთხმოცდათექვსმეტი ასეთი ვეცხლის სასანთლე იდგა, მოგეწონებოდა. სხვას სამკაულს გარდა, ერთის წმიდის ზიარების შარავანდედი იყო, უცხოდ რამ გაკეთებული. ეკკლესიის საქმე არ დაიწერება. რაც უცხო ვნახე, იმას ვწერ. იქიდან მიგვიყვანეს სხვა მონასტერში. დიდი და კაი მონასტერი იყო, ოცდაოთხი ფერადი მარმარილოს სვეტი ჰქონდა. თვითო ექვსი ადლი, მაგრამ ძირი და გვერდები სულ მარმარილო იყო ფერადი. და ტრაპეზს ქუეშ სამართვილე უცხო გაკეთებული, სულ მარმარილოსი. ერთი მისთანა არ მინახავს. იქ ემარხა: დიდი წმიდა სილიბისტრო პაპა, მთელი; წმიდა მარტიანე პაპა მოწამე, მთელი; წმიდა ფლაბიანე პაპა მოწამე, წმიდა

A^{88v}B⁵⁰B⁵¹

სტეფანოს პაპა მოწამე, წმიდა სუტურო, პაპა მოწამე, წმიდა სტერია ქალწულ-მოწამე, წმიდა კირისკოს ქალწულ-მოწამე, წმიდა მავროს პაპა, წმიდა პაპა, მავროს, ლარგოს, ლარდოს | მოწამენი; წმიდა ჩიჩინია მოწამე, წმიდა ანასტასი პაპა, წმინდა ინოვკენტი პაპა, წმიდა კვირინე ეპისკოპოსი მოწამე, წმიდა არტემი მოწამე, წმიდა ჩიჩინო მოწამე, წმიდა პოლიონე მოწამე, წმიდა თეოდორე მოწამე, წმიდა ნიკარტოს მოწამე, წმიდა ქრისენტი მოწამე, წმიდა ასატუროს ქალწულ-მოწამე, წმიდა პალინოს ქალწულ-მოწამე, წმიდა მემია ქალწულ-მოწამე, წმიდა ივლიანა ქალწულ-მოწამე, წმიდა თეოფისტა ქალწულ-მოწამე, წმიდა სოფია ქალწულ-მოწამე, ბერძნების სასო და აია სოფიოს თავი, რომ ამბზე ააშენა იუსტინიანე. წმიდა კირიაკი, წმიდა იუსტინა და მრავალი სხვა ურიცხვი წმიდა. მარტინე პაპას რომ ქვა მოაბეს და რომის წყალში ჩააგდეს, ის ქვა და ერთი სვეტი მაღალი, სულ მოწამეთ სისხლით სავსე. წმიდის სილიბისტროს პალატი, სადაც არიოზის გული-სათვის შეკრება მამანი მის ამბავზე, თვარა ის რომს.

B⁵² არ იყო. ალექსანდრელი | იყო. და წმიდის სილიბისტროს ნაჯდომი ადგილი. ესეები იქ ვნახეთ. იქიდან მიგვიყუანეს ერთს დომენიკანთ დედათ მონასტერში. ეკლესია მომცრო იყო, მაგრამ საკვირველად საკვირველი შემკული იყო. სულ ფერადი მარმარილო. ამის მეტი რა გითხრა. ვახტანგის კარის ეკლესიად დაგნატრე: მე მიმაძღნობინა მეთქი. მის ტრაპეზზე წმიდის ზიარების კოლოფს ექვსი ლაჟვარდის სვეტი ჰქონდა. თვითო ნახევარ ადლი სიმაღლე და ცალი ცერი და შუათითი თუ შეეტეოდა. მაგრამ მრავალი უცხო ქვეები და თვლები: აკატი და მისთანები,

დათლილი, დიდრონი. ზოგი მტკაველზედ ნაკლები იყო. მაგრამ თვითო მტკაველი ორი წითელი ქვა იყო. წვლილად ჭრელი, არევით რაც ფერია. დიდ ხანს დახატული მეგონა. იმ სიუცხოე ერთი ვერა ვნახერა. ვიკითხე იმ ქვას რას ეძახდენ | დავაშავე, A⁴⁹V
ველარ მივხუდი. მრავლის უცხოების ნახვით აღარ გვაცალეს საკითხავად. იქ ტრაპეზზე ერთის წმიდის ეკატირინას სახე იყო. თეთრი მარმარილო, გათლილი ოთხს ანგელოზს ღრუბელზე მჯდომი მიჰყუანდათ. ერთი ქვა მთელი და დიდი ხუთი ადლი უნდა ყოფილიყო. ამას კაცი არ იტყოდა, აგერ არი გამომელაპარაკებო. შუა დღეს უკან წაგვიყუანეს წმიდა ჩიჩილას სახლში, რომ ჩვენით წმიდა ვიკილა ქალწულ-მოწამეა. ამავე სახლში, სადაც ყოფილიყო, იქავ ეწამებინათ, და ეკკლესიად აეშენებინათ. ოღონ ზეიდამ ხით იყო დახურვილი თვარამ, ან კედლები, ან საკურთხეველი, ან სვეტები იყო და სამარტვილეც კარგა შემკული. ტრაპეზის ძირში როგორც წმიდა კიკილია მხედარი პირქვე გდებულიყო, ერთი თეთრი მარმარილო ისე გაეთალათ და ისე პირქვე მწოლარი იყო. სწორედ მწოლარი მხედარი გეგონებოდა. ზეიდამ ორი ანგელოსი. ვეცხლისა მურასა გვირგვინი ეჭირათ. და აქათ იქით ორი ოქროს კანდელი იყო. თვითო ორი ლატრა მეგონია. და ასი კანდელი დღე და ღამე გაუწყვეტლად ენთება მის საფლავზე. მაგრამ კანდლები სულ დაფერილი. ბროწეული შუა გახეთქილი რომ იყოს, სულ ყველა ისე იყო. ოთხი პორფირის სვეტი—ტრაპეზის საღვინებელზე და ოცდა ორის ფერადის მარმარილოს მაღალი სვეტი ეკკლესიაში. და აქათ იქით სხვა უცხო ქვების სვეტები იყო. ჩამიყუანეს სამარტვილეში. მარცხენას მხარეს ერთი

B⁵³

თეთრი მარმარილოს აუზი იდგა. ზედ იმაზედ წმი-
 დის ანესა ქალწულ-მოწამისა ტაბლა იდგა, რაზედაც
 საკმელს სჭამდა. და იმ აუზში იყო ნაწილი წმიდის
 B⁵⁴ დონატოს მოწამისა. ერთი კბილი იაკობ ზებედეს
 A^{50r} ძისა. ნაწილი წმიდის|კოზმან მკურნალის. ნაწილი
 წმიდის დალმატის. წმიდის სტეფანეს პირველ მოწა-
 მის მკლავის ნატეხი, სამოსლის ნახევი. წმიდის
 კიკილას სისხლიანი ტილო. ალექსი კაცისა ღვთისა
 მკლავის ნატეხი და სხვაც მრავალი. შუა სამარტვი-
 ლეში, ტრაპეზის ძირში, წმიდა კიკილა და მისი ქმა-
 რი ტიბერცია და მისი მახლი ვალლენციონოს.
 წმიდა კიკილას ქმარი არ უნდოდა, ძალად დიდს
 კაცს შერთეს. ქორწილის ღამეს უთხრა: ნუ მომიდ-
 გებო, თვარემ ჩემთან ანგელოსია, დაგარჩობსო. ასე
 ეგონა ქმარს სხვა კაცი ყვარობსო. უთხრა: მაჩვენე
 ის ანგელოსიო და მეცა ქრისტიანი შევიქნებო. კი-
 კილამ უთხრა: სამ არ მოინათლები ვერა ნახამო.
 გაგზავნა წმიდა ორბანოს პაპსთან. პაპამ ასწავლა,
 მონათლა. მოვიდა. კიკილა ილოცევდა. ანგელოსი
 გვერდს უდგა. მერმე იმან თავისი ძმა მოაქცია. იმა-
 ნაც ნახა ანგელოსი და ყველა ეწამნენ. წმიდა ორბა-
 ნოსცა ეწამა. ერთად მარხიან. სხვა მხარეს, ჩრდი-
 ლოსაკენ სხვა ავზი იდგა. წმიდა იოსებ მარიამის
 ქმრის ხელსახოცი, თომა მოციქულის ნაწილი, მარიამ
 მაგდანელის ჭურჭლის ნატეხი, წმიდის ბასილის ნა-
 წილი, წმიდის სილიბისტროს ნაწილი, ყოვლად წმი-
 დის|სარტყლის ნაჭერი, ლავრენტი დიაკვნის სკა-
 რას ნატეხი, სტეფანე პირველ მოწამის გვერდი,
 B⁵⁵ მაქსიმე, ბენი, ანასტასი მოწამეთ ნაწილი, ანსერმოს
 ეპისკოპოსის ნაწილი, წმიდის ბენარდეს ლურსმნის
 სარტყლის ნატეხი, რემიჯიო ეპისკოპოსის ნაწილი.

ესეები იყო და პონტიანოს მოწამის და სხვა მრავალი. უკან მხარეს შავი მარმარილოს აუზი იყო. ^{A^{50v}} იმაში წმიდის გიორგის ნაწილი, ეფთემიას ნაწილი, მაკაბელთ ნაწილი, ივლიანე მოწამის ნაწილი, კვიპრიანეს ნაწილი, ანდრიას ჯვარის პატარა ნაჭერი, კიკილას სისხლი, ყოვლად წმიდის სამოსლის ნაჭერი იყო. იქილამ შეგვიყუანეს წმიდის კიკილას აბანოში. სამწირველო იყო. იქ ეწამებინათ. ერთს ორმოში ქვაბი იდგა, რაშიაც ზეთით აღუღებულში ჩაედლოთ ეს. დაგვიდამდა. მართლა ვერ გავსინჯეთ. დედათ მონასტერი იყო. ვერც ქალწულნი ვნახეთ. ღამემ აგვაჩქარა. გამოვედით. წმიდით პაპის მონასტერი ვნახეთ, დიად ჩქარა. ერთი დიდი მონასტერი აუშენებია. თორმეტი პატრი დგა. ხუთასი კაცი და ქალია. ვინ უძღური და ბერი უპატრონო, ვისი შვილნი გაუარშივდებიან, ჰკუაჯ არ ექნებათ, უნდა მიიყუანონ. ვისი ობოლია და საწყალი იქ მიყუანონ. ქალების სადგომი, საწოლი და საჭირო სხვადასხვა კარი აქვს. ბერი კაცებისა სხვა, ყმაწვილებისა და უჭკოებისა სხვა. მაგრამ უცხოდ გარიგებულია, არ დაიწერებოდა. სმა-ჰამა, ტანთსაცვამი, ქვეშაგები სულ წმიდის პაპისა არის.

B⁵⁶

კ გ მ კ ა თ ა თ ვ ე ს. წავედით წმინდის ფრანჩისკოს მონასტერში. მათი მონასტერი—დიდი და კარგი, მაგრამ გლახანი არიან. მონასტერი კარგი აქვთ, მაგრამ თეთრით გაგლესილი და აქა იქ კარგი ხატები და კაი ჯვარები. სხვა უცხო არა არის რა. იქილამ წმიდის ურსულას დედათ მონასტერში მივედით. ოცდა რვა ქალწული იდგა. ჩვენ რომ ფრანჩადამ ქალწულები გამოგვეყენენ ოთხნი, ისინიც იქ იდგენ. მომცრო ეკკლესია ჰქონდათ, მაგრამ შვენიერი. იქი-

დამ წავედით წმიდის აგვისტინეს [მონასტერში]

A^{51v} სხვა რიგი მამანი | არიან, კათუჩინებსავით შემოსი-
 ლნი, ოღონ შავი აცვიათ და სარტყელი ტყავისა,
 თვარა უოველფერ კათუჩინსავით აცვიათ, ფეხშიშვე-
 ლო. მათს მონასტერში მივედით. შუა რომშია. ჯერ
 წალკოტში შეგვიყუანეს. შანდაკი წალკოტი ჰქონ-
 დათ ქალაქს შიგნით, ძნელია. დიდი ადგილი კაი

B⁵⁷ შადრევენები და უცხო წყაროები. სამოცი იდგენ ეკკ-
 ლესიაში. შეგვიყუანეს. მომცრობა ეთქმოდა. | ოცდა
 ათი ადლი იქნებოდა, მაგრამ მისს შენებულობის
 საქმე არ ითქმის, არც მოიგონება. ოღონ ამას დაგი-
 წერ: ტრაპეზს წინ ერთი მთელი ქვა—ცამეტი მტკა-
 ველი, ჩემის ხელით გავზომე, სიგძე და ერთი ად-
 ლი უფრო იქნებოდა სიმაღლე. მთელი აკატი იყო.
 თუ აკატს იკითხავთ აინალურიც აკატია. და
 სადაც ჭრელი იამანი იშოვება აკატია. წითელი,
 თეთრით და ყვითელით ჭრელი იყო. და შვიდი აქათ
 იქით თვითო ადლი მეტი იმავ აკატის ქვა მთელ
 მთელი. და სხვა ფერი მარმარილოს აშიები, უცხოოდ
 მოყუანილი იყო. სხვები ძირს იყოს და ორი პარა-
 გონის ქვა თითო: ც' მარჩილად. ერთი მოწამე მარც-
 ხენას მხარეს ტრაპეზის ძირში იწვა. ხელთავ პარა-
 გონე შავი ქვა. გრანიტის ქვა ქუეშ შემოეგდო. სწო-
 რად მძინარეს გვანდა. თოთხმეტი წლის ვაჟი წამე-
 ბუღლიყო. წმიდა კონკორდიო უცხოოდ და პატიოს-
 ნად, ოღონ ხორცი შესჭკნობოდა. სალამო ჟამი იყო.
 ქალაქს გარეთ გავვიყუანეს. მოგვატარეს მეორე კა-
 რამდი, მაგრამ რამდენი უცხო ახ პირაძიდიანი წყა-
 რო ან მონასტრის კარები ვნახეთ, ვინ დასთვლის.
 გალავანს გარეთ ერთს კედელში მრავალი ძვალი
 ეყარა კაცისა. მითხრეს: ვინც უმოძღრო მოკვდება,
 B⁵⁸ | ვირზე დააკვრენ, აქ ჩაავადებენო.

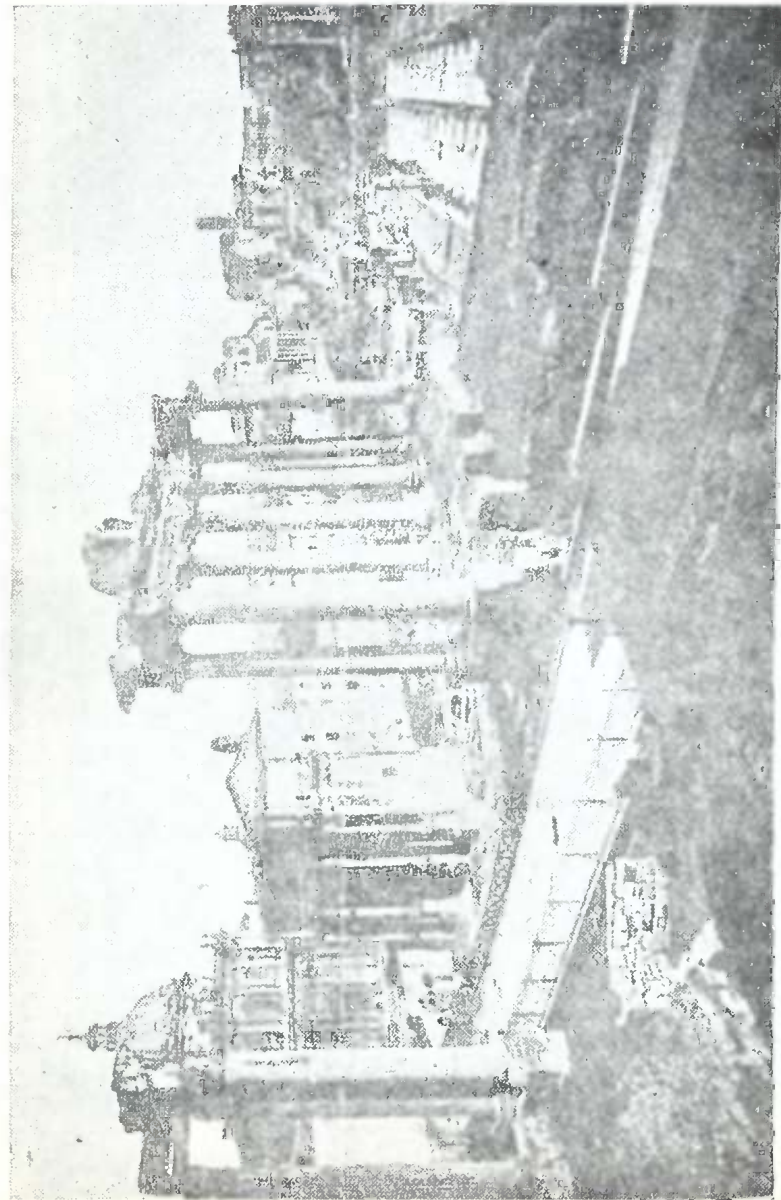
კ დ მ კ ა თ ა თ ვ ე ს. წაგვიყვანეს ისევ წმიდის
კიკილას მონასტერში. წირვა | მოგვასმენინეს. იქერთი
ფრენჭივის ქალი ქვრივი იყო. კარდინალის დედამ
გვნახა, მიალერსა. მერმე მახარა: ხუთი ჩემი ქალი
ქრისტეს შეეწირნენო, ქალწულებად დადგენო და
ორი ძმისწულიო. და ჩემი ვაჟი კარდინალია. მეც
მათ ავბაძდიო, ეს სოფელი გაუშვიო და აქ დავდეგო.
მობერო დედაკაცი იყო, ლამაზი ყოფილიყო. მერმე
წმიდის ბენედიქტეს ქალწულებმა გვნახეს. ესენი
თეთრით იყვნენ მოსილნი. ხორცს არ სჭამდენ. ორ-
მოცდა ათნი იდგენ. მერმე სხვა სანაწილე გააღეს.
გვაჩვენეს. გასაოცარი ნაწილი იყო. მოციქულების
ყველას ნაწილი. წმიდის ანდრიას ფეხი, იოვანე
მახარობელის ჩოხის ნაჭერი, იაკობის ჩოხის ნაჭერი,
წმინდის ფილიპეს მკლავი, თომას ორი თითი და
თავის ნატეხი. ყველასი ცოცოტა რამ. დიდი ანტო-
ნის თავი. წმიდის საბას თავი. ზოგისა თავი, ზო-
გისა რა, უანგარიშო, უცხოდ გაკეთებულები. წმი-
დის ბენარდეს მაშია, წმიდის აპოლონიას რომ კბი-
ლები დაგლიჯეს, ის გაზი. მრავალი ურიცხვი და
ცხრა ასი მთელი მოწამის გვამი. იმ ეკკლესიის ძირში
ემარხა. ის ეკკლესია ხით იყო დაბურვილი. მერმე
გავსინჯე, მაგრამ მრავალი განსაკვირვალე ქვა იყო
და უცხოდ ნაქმარი გვერდები: ზოგი სოფიოთ დახა-
ტული, ზოგი ბერძულის ხელითა. ძველთაგან სულ
ბერძული სახეები იყო, მაგრამ საცა მონათვლა ვისიმე
ეხატა, სულ თავზე დასხმითი იყო. თურმე ფრანგებს
ახლა არ შემოუღლიათ, ძველთაგანვე სცოდნიათ.
სვეტები სულ გრანიტის ქვა იყო ორმოცამდი. თვი-
თო ექვსი ადლი. ამავე დღეს, შუადღის უკან, წაგ-
ვიყუანეს სხვა იეზოვიტების მონასტერში. დიდი მო-

A^{51v}

B⁵⁹

A⁵²¹ ნასტერი იყო. ას სამოცდა თექვსმეტი მამანი იდგენი-
 აგვიძღვა მათი წინამძღვარი. შეგვიყუანა ერთს კაი
 დაფენილს სახლში. რაც ზღვის უცხო თევზი იყო
 და დიდი ცხოელი, ის გვაჩვენა: კროკოდილო და ვეშ-
 პის ძვლები. ერთის ზურგის მძივის ძვალი გავ-
 ზომე ვეშპისა იონა რომ ჩანთქა. ცალიერი სიმგვრგლე
 ორს მტკაველს გოჯი აკლდა. აქათ იქით ფხას გარდა,
 მისი ყბა მალლა ეკრა. ერთი მხარე სიგძე მეტი
 ჰქონდა, ხორცს გარდა, წინ წაშვერილი. ამ გვარები
 მრავალი უცხო. სხვა კარი გაალო და ზღვის მომცრო
 ცხოველები სულ მთელ მთელი იყო. სხვა კარი გა-
 ალო უცხო და უცხო სადაფი, პინა და მისთანაები.

B⁶⁰ სხვაში სხვადასხვა რიგი |ლოფორთქინის მსგავსი
 დიდროვანი უცხო და უცხო. სხვაში თევზის რქები
 და კბილები მრავალ რიგი. სხვაში ირმის, მარტო
 რქისა, შვლისა, ჯიხვისა, არჩვისა, კამეჩისა, გარე-
 გუელი თხისა და მრავალი უცხო ნადირისა. ზოგი
 ორი ადლი სიგრძე, ზოგი მეტი, უანგარიშო ამგვა-
 რები. რქები დიდროანის ხარის, რქები საკვირველად
 დიდი. სხვაში: კოსტანტინეპოლის კაცი როგორ მო-
 ირთვის, ქალი როგორ. იქაური მაშია საქალო, საკა-
 ცო. ურუმელი კოვზები, მათი უბის ქისა და რაც
 მათს ქვეყანას იშობებოდა და წესია, ის იყო. ბერძუ-
 ლის ბერების ქუდები, მათი რაგინდარაები. სხვას
 კარში არაბისა, სხვაში აბაშისა, სხვაში ინდისა და მათი
 უცხოები. სხვაში—ჩინისა ამგვარები. სხვა კარი გაა-
 ლო: ინდოური ცხოველები, ნადირები, ომაინი ხმელი
 და ამგვარები. სხვაში—ჭრქები. ზეთები იდგა. შიგ ჩა-
 ეგდო, ისე ეწყო—უცხო და უცხო გველები, უცხო და
 უცხო მსვენნი და ხვლიკები, ღრინკალები, საკურველ-
 ბი. ძაღლის ლეკვს რვა ფეხი ჰქონდა, სხვა პირუტყვის

რომაული ფორუმი

კოლიჯის ნანგრევები

შვილი, თერთმეტი ფეხი ჰქონდა. უცხო ჭიები. ამგვარები ჰქონდათ. სხვას სახლში ერთის | თვის ყმაწვილი მოწყვეტილი, ორის თვისა, სამის თვისა, ოთხის თვისა, ხუთის თვისა—და მერქმე მართალი ყმაწვილი. სხვა სახლში კაცის მუშია და რაც ფრინველია, ყველას ძვალნი: გაშიშვლებული. მაიმუნისა, ნასნასისა და წვლილის ნადირების ძვლები. სხვა კარში—თევზის კბილი და სპილოს ძვლის დათლილი ხეები, ყვავილები სხვადასხვა რიგი. ერთი ჯაჭვი იყო სპილოს ძვლისა, მთელი, შეუწებავი. ერთი მხარი ვერ იყო. წვლილი, ერთმანეთში გამოთლილი და ზედ ჯვარი ეკიდა მისივე. ქრისტე ჯვარცმული და მრავალი ამგვარი, უცხოები. მთელი ჭიქები პირ ვიწრო და შიგ ქრისტე და წმიდები და ყუავილები და აგრევე შიგ სხუადასხვა რიგი კაცები და ომები და გარეშემო სპილოს ძვლის ყვავილები. პირ ვიწროს ჭიქებში როგორ შედგეს! სხვაში უცხო ფიტები თაფლისა, უცხოდ ნაქმარი. უცხო კვერცხები, ზოგი გრძელი, ზოგი აყიროს მგზავსი, ქათმისაგან დადებული, საცა რამ ამგვარი უცხოები იყო. სხვაგან სპილოს ძვლის დათლილი კაცი და დედაკაცები. ზოგი კერპი ღმერთები. სხვაგან უცხო მარმარილოს სახეები, დათლილი. სხვაგან პაპების და მეფების სახეები და მათი საქმე. სხვას კარს შიგნით უცხო ქვეები დატანებული: იამანები, აკატები ჭრელი. ზოგი კაცის სახე გამოყუანილი, ზოგი ფრინველისა, ხეთა და ყვავილთა, თავის აგებულობით ქმნილი, საკვირველები. კაცი გაოცდებოდა. სხვას კარში სარკით იყო მორთული. აქათ იქით—ერთი მწვანლის წალკოტი სანამ თვალი მისწვდებოდა. გარდააბრუნა: სულ რაც ხილი იყო, ხილები გამოჩნდა. ისევე გარდააბრუნა: სულ სხვადა-

A^{52v}

B⁶¹

B⁶²

A^{53r}

სხვა რიგი შაქრიელი გამოჩნდა. ისევ გარდააბრუნა: სხვა რამ გამოჩნდა. სანამ თვალი მისწვდებოდა, ჭამდენჯერ გაარდაბრუნა, იმდენი სხვა გამოიცივალა. მერმე ერთი კლიტე დაძრა. სულ იმაში გამოედინა შადრევნები. სხვა კარში ყიზილბაშის მორთვა, ქაშნის ქურჭელი, ყუმური ქურჭელი და მათი საქმე. სხვაგან ჩინის მორთვა და ჩინური იარაღი, ნასაქმი სხვარიგი. სხვაგან ალბასტრის დათლილი ქურჭლები. სხვაგან ცუდი თიხის ქურჭლები. სხვაგან ისრები, ხმლები, ფარები. სხვაგან უცხო ხატები. სხვაგან ძოწები, შავი, თეთრი, ყვითელი, წითელი. სხვადასხვა რიგი ხეები, სხვადასხვა რიგი საქმეები, უანგარიშო. წამოგვიყვანეს. ერთს სახლში შეგვიყუანეს. ერთი მართალი ორღანო, რაც სხვა გვინახავს ორღანო, იყო. ზეიღამ მქედლები რაცაღას მუშაობდენ. კარი გააღო ამ პატრმა. ორღანოს საბერველს ბერვა დაუწყო. ერთი ჩხირი დაძრა. ერთი ბულბული რომ ყეფდეს, ისე დაიწყო ძახილი და ხანდახან, ბულბულის ხმის გამოცვლაზე, გუგული დაიძახებდა კუკუსა.

B⁵³ დაიჯერეთ მართალია. მერმე ორღანოს სათითურებმა უხელოდ ძვრა შექნეს. სამი-ოთხი ხმა ისე დაუკრეს. სხვას მხარეს სხვა გააღეს. ერთი პატარა ორღანო იყო. სამი კაცი იჯდა და ორი დედაკაცი. ერთი ჭახრაკი ააბრუნა პატრმა. კაცებმაც და ქალებმაც ძრვა და მიხედ-მოხედვა დაიწყეს. ორღანო უკრეგდა, კაცები თამაშობდენ და ქალებს სირჩა ეჭირათ, ვითომ ღვინოს სვემდენ, პირზე მიიღებდენ. სხვა კარი გააღო. ერთი ჭახრაკი დაძრა. სამი კაცი იჯდა. ერთმა სოინარი აიღო. კვრა დაუწყო. ორთ ეძინებოდა. სხვას ადგილს ისევ ერთი შავი კაცი იყო, ძაღლის პირით. თვალსა და ყბას იძრევდა. ნალარას

უკრევდა. გამოგვიყუანა. ერთი | კარი გააღო. სარკის A^{35V}
 ჩადრი იყო. დავით წინასწარმეტყველი მეფურად
 მოკაზმული იჯდა. ქნარს უკრევდა. ხმა ისმოდა. მი-
 იხედავდა, მოიხედავდა, თავს მოგვიდრეკდა. წინ ორი
 კაცი უჯდა, ერთი სანთურს უკრევდა, ერთი იმათს
 ტრუმბედას. მაგრამ სარკეში მრავალგან ჩნდა ეს
 კაცი. მრავალი საკვირველება ვნახე, მაგრამ ამის-
 მეტი ვერ დავისწავლე. მერმე მათი საწიგნე დამა-
 ტარეს. მერმე სააქიმოში ეს ვნახე. ოცი ასეთი პორ-
 ფირის ქვის ჭურჭელი იდგა, თვითო საპალნე მეტი,
 ზოგში ცოტად ნაკლები ჩავიდოდა, თრიაქფარუხით
 სავსე. იმას ზეით სხვა ჭურჭლის ანგარიში არ მიქ-
 ნია. მრავალი უცხო წამალი, მაგრამ რათ დამეწერა. B⁶⁴
 ვნახე ვარდის წყლის სახადი. ერთის ცეცხლით შვიდი
 რიგი სხვადასხვა გამოიხდებოდა. ვნახე სხვა არა-
 ყებისა, ერთის ცეცხლით ხუთი რიგი გამოიხდებოდა.
 ვნახე სხვა ძვირფასის არაყებისა, ერთის ცეცხლით
 სამოცდა ექვსი რიგი სხვადასხვა გამოიხდებოდა.
 ან ხელსაფქვავი, ან ზეთების სახდელი, უცხო რი-
 გები, არ ითქმის.

კ ლ მ კ ა თ ა თ ვ ე ს. წავგიყუანეს წმიდის პეტრეს
 საყდარში. ძირს ჩავედით. წმიდის პეტრეს საფლავი
 ვნახეთ. ზედ ჟამი ვაწირვინე. მაგრამ მისი თქმა და
 გაკეთება კაცისაგან სათქმელად შეუძლებელია. მერმე
 მალლა გუმბათში აგვიყუანეს, შიგ ქოთანში. რომის
 ქვეყანა და ზღვა სულ ჩანს, შიგ სპილენძის ქოთანში
 ლ:—კაცი დაეტევა დგომითა. შვიდასი. ფეხი კიბე
 აიარს, რაც დავათვლევინე. ჩვიდმეტი გუმბათია.
 სხვა არა მოისაზრება რა. მრავალი რიგი სახლები.
 შიგ უანგარიშო მრავალი ოსტატი მუშაობდა. იქ ვნა-
 ხეთ სოფიოს კენჭის კეთება, იმის ქვას როგორ ამტვ-

A^{54r}

რევენ, როგორ აწყობენ, როგორ ხატვენ. ცალი გუმბათი სულ სოფიოთი არის დახატული. იქიდან შეგვიყუანეს პაპის სამწიგნობროში. მაგრამ ერთი უცხო მას არა შეედრება რა. თავად დიდრონი და გრძელი სახლებია. | მერმე, რომელიც კრება არის დახატული, მაშინდელი წიგნები. იმის ძირს წმიდაების კრებისა, თუ მწვალებლებისა თავის ხელით დაწერილი. სადაც იოვანე ოქროპირის წიგნებია, თავის ხელით დაწერილი. იმას ზეით ის დახატული. ისე წმიდა ბასილი, გრიგოლი ღვთისმეტყველი, წმიდა ჯერასიმე, წმიდა ათანასე, წმიდა ეფრემ, წმიდა იოვანე დამასკელი. რაც წმიდაა, მისი სახე, და მისი ხელით დაწერილი წიგნები. მწვალებლების წიგნები. სხვა ყოვლისა რჯულისა და ყოვლისა ენისა წიგნები იყო. მრავალი ვეძებე ქართული წიგნები, ვერ ვიპოვე, არსად ჩნდა. მაგრამ პაპის სახლები საკვირველება იყო. პაპის სახლების გარდა ის თერთმეტი ათასი სენაკია თავისის ფარდით, სკამით, ტაბლით, ყოვლის ფრით გარიგებული. მაგრამ ან შიგნით წალკოტი, ან გარეთ როგორ იქნება? ასეთი წყაროები იყო შიგ წალკოტში, თითო ორს წისქვილს დააბრუნებდა. და რამდენი რიგი უცხო შადრევანი, ან სახლებში, ან კედლებში, ან სვეტებში, ან წალკოტებში. ვინ მოსთვლის? რამდენი უცხო სვეტები, რამდენი უცხო ქვა!

B⁵⁶ კ ე მ კ ა თ ა თ ვ ე ს. წამიყუანეს. ერთი დომენიკანის დედათ მონასტერი იყო, წმიდის დომენიკოს დღეობაც იყო. მონასტერი მომცრო იყო. მაგრამ ჯარს ძლივ მიუყვდით. გარედამ წითლის ქამხის ფარდებით იყო მოფარდაგული. და ქამხას როგორც აქეს

A^{54v}

მაგრამ შიგნიდამ სულობით ცის მეტი კედელი აღარ
ჩნდა რა იყო. მაგრამ სულ ასე ხალასად ნაკერი ფარ-
დაგები ეკიდა, უცხოოდ, მძიმედ ნაქმართ. შვიდს აღ-
გილს ტრაპეზი იყო, სულ მყარი ვეცხლი. და სხვა
სასანთლე და კანდელი და წმიდა ნაწილთ კოლოფი
არ იანგარიშებოდა. მაგრამ ხუთასი ლიტრა მეტი
მგონია. მრავალი უცხო ნაწილებთ. მაგრამ ჯარისა-
გან ვერა გავიგეთ რა. წამოვედით. ფრანგულის ანგა-
რიშით ხუთი აგვისტო იყო. უწინ რომ ყოვლად
წმიდის მონასტერი დავწერე, თოვლის მოსვლა, ის
დღეობა იყო. იმ დღესაც პაპას არ შეეძლო, ვერ
მოვიდა, თვარა არ დააკლდება. და ზოგი კარდი-
ნალი წირვაზე ყოფილიყო. და ჩვენ შუა დღეს უკან,
მწუხრზე მივედით. თვრამეტი კარდინალი იყო,
სხვას ეპისკოპოსსა და ხუცეს გარდა. დიდი ეკკლე-
სიაც არის. მაგრამ ჯარისაგან ძვრაც არ იყო. მარჯ-
ვენა მხრის ტრაპეზზე მალლა ლუკა მახარებელისა-
გან დახატული იყო. და ერთს დიდს კუბოში ესვენა.
სიონთა ღვთის მშობლის ტოლია. ძე მარცხნივ უზის.
თქვენც დაიჯერებთ, პატროსნად შემკული იქნება. ის
კუბოც, დიად, კარგად იყო შემკული. ხუთნი კაცის
ტოლ-ტოლი ანგელოსნი იყუნენ. ის კუბო იმათ ეჭი-
რათ. და ორი მომცრო გვირგვინი ეჭირათ, სულ
ვეცხლით დაფერილი. და ზეიდამ მალლა: თოვლი
რომ მოვიდა, და წმიდა პაპა რომ სთხრის, და ვინ
ააშენა, ისინი სულ ვეცხლი. ტრაპეზზე შვიდნი წმი-
დანი კაცის ტოლ-ტოლი, სულ ვეცხლი. თავეთი ნა-
წილი ხელთ უჭირავთ ოცდა ცხრამეტი: ზოგი ხელი,
ზოგი ფეხი | ზოგი სხვა ასო, სულ ვეცხლით გაკეთე-
ბული, იმ ერთს ტრაპეზზე ესვენა. და სასანთლე და
კანდელი ვინ იცის, თვარა სხვა მხრისას არას ვსწერ.

B⁶⁷A^{55r}

ეკლესია სულ წითლის ქამხით, მძიმე ყვითლის აშიით ახლო-ახლო ჩაკერებული, მოფარდაგებული იყო, სვეტები და კედლები. ექვსს ადგილს მგალობლები იყვნენ. ოთხს ადგილს ორლანო იკვროდა. სხვა საკრავი ურიცხვი. მაგრამ მგალობლების სიტყვით კაცს ცნობა წაუვიდის. ხან ერთი იტყოდა წვლილსა, ხან ორნი შეაწყობდნენ. ხან ერთი წვლილი და ერთი ბოხი, ხან ოთხნი: ორი ბოხი და ორი წვლილი. ხან სულ ყველა ერთპირად იტყოდა. მაგრამ ასე შეწყობილი იყვნენ კაცი გაკვირდებოდა. კაი ჯვარები ოქროსა. საცეცხლურები ოქროსა. შესამოსები ძვირფასები. ეს ვნახე. ლოცვა დიდხან იყო.

კვ მკათათვეს. წავედით ანდრია მოციქულის მონასტერში. იქაც თიატინები იდგნენ ორმოცდა თექვსმეტი. მაგრამ ერთი ეკლესია, ან სიდიდით, ან სიკეთით, ან დახატულობით და სიმდიდრით კიდევ უფრო და გაწყობილობით, არ მინახავს. მრავალი უცხოთ გაკეთებული ნაწილი იყო. ერთი ტრაპეზის საბურავი იყო, ზედ ოქრომკედით შეკერილი. ჯერ იმ სიუცხოვე არა მინახავს რა, არ დაიწერება. რა განიშნო? და მრავალი გამოყვანილს ოქროს გვანდა. იქილამ წაგვიყუანეს. სამი გზა ერთად შეიყრება. შუაზე ორი ეკლესიაა, ორივე ერთმანეთის მსგავსია. მაგრამ შიგნით გარეთ უცხოოდ და საკვირველად აშენებული. წინ გრძელი მინდორი. მთელი ქვისა, მალალი, პირამიდი. და კაი შადრევნები. დია უკუსაყარი ადგილია ქალაქის კარზე. ახლა შიგნილამ ქალაქში.

A^{55v}

B⁶⁷

კზ მკათათვეს წავედით ბართლომე მოციქულის მონასტერში. წოკოლანტებს აქვს. რომის წყალი ორად განიყოფა. შიგ შუაზე ორმოცდა თხუთმეტი

წოკოლანტი დგას. ეკკლესია კარგია, მაგრამ სხვებ-
სავით შემკული არ არის. ამისათვის რომ კაფუჩინი
და წოკოლანტი უფრო გლახანი არიან. და დიდს
ტრაპეზსა ჰქონდა ოთხი სვეტი პორფირისა და სალ-
ხინებელი შეკრული. და ტრაპეზს ქვეშ მთელი პორ-
ფირის დიდი ლუსკუმა. შიგ ბართლომე მოციქულის
გვანი და ტყავი ნაწილი. ზოგი გაყოფილია. მარჯ-
ვენა მხარეს, ტრაპეზს ქვეშ წმიდა პავლინოს ეპის-
კოპოსი და წმიდა ადალიბერდოს ეპისკოპოსი მო-
წამე და ორი მისი დიაკონი მოწამე ესაფლავა. მარც-
ხენას მხარეს, ტრაპეზში წმიდა თეოდორე რომაე-
ლი ესაფლავა და თომა მოციქული. სპილენძის ტაშ-
ტით მოეტანათ. მისი ტოლი ზეიდამ ხუროდა. ერთი
შიგავ ლუსკუმაში იყო, ერთი ზეზე. და ერთი ქრის-
ტეს გვირგვინის ეკალი ჰქონდათ. იმის პირდაპირ
სხვა მონასტერი იყო. იმავ წყალშუა. ერთი რიგი
პატრები არიან შავით მოსილნი. სნეულთ სამსახურია
მათი წესი. სამოციოდ იდგენ, მაგრამ მონასტერი
მომცრო ჰქონდათ და კარგა შემკული. და ქსენონი
მისთანა ვერსად ვნახე. მომცრო იყო. ას ორმოცი
კაცისა. და მისთანა შემკული ეკკლესიაც ძნელია. კაი
ხატები, მარმარილოს სვეტები და ხარხები. ორ-
ლანო ქსენონში, დიად, კარგა იყო მორთული. იმ მო-
ნასტრის ტრაპეზში ემარხა იოანე გლახაკი და მარი-
ნოს, მისი ცოლი, მართა და მისი ორი ყმანი წვრი-
ლები, ოთხივ მოწამე და წმიდა ერკონოს მოწამე
მთელეები. იქიდან წამოვედით წმიდის პელაგიასმო-
ნასტერში. კარგა შემკული მონასტერი იყო, მაგრამ
წმიდა არავინ ესაფლავა. ერთს მხარეს ერთი მეფე ესა-
ფლავა. პირდაპირ—დედოფალი მისი მეუღლე. ერთს
საფლავზე ეწერა აჩრდილი, მეორეზე აღარც აჩრდი-

B⁷⁰

A^{56r}

ლი. იქიდან წმიდის ევსტატეს სასახლეში მოვედით. მონასტრად იყო, მაგრამ ეკკლესია მაგდენად შემკული არ იყო. ახლა ამ პაპას თავისი ძმისწული კარდინალი-სათვის უბრძანებია, უნდა დიდი ეკკლესია ააშენოს და შეამკოს. წმიდის ესტატეს და მისის ცოლის თეოფისტესი და მათი შვილების: ალაპი და ალაპისტოს ერთს ლუსკუმაში არიან. და ზეით წმიდის ევსტატის თავია, კარგა შემკული, და ერთი მკლავი და წმიდის ესტატეს შუბი ნაომარი.

კ³ მ კ ა თ ა თ ვ ე ს. წავედით იმავე დღეს მონასტერში, პაპის სამადლო რომ არის. იმ ღამეს ვერ გავსინჯეთ, მაგრამ ერთი ეკკლესია იყო, ჯვარის სახედ აეშენებინათ. წინ ქალწულების სადგომი. მარჯვნივ—დედაკაცების სადგომი. მარცხნივ—ყრმათა სადგომი და დასავლეთით კაცების სადგომი. ათას ორასი სული იყო. ამეების სადგომი ხსე იყო მორთული თავთავეთი გარიგებულობა: ძირს სასარცხლო, მერმე სადგომი, იმას ზეით წირვის მოსასმენი, იმას ზეით სნეულთ საწოლი. და სნეულს, ვისაც ფეხზე ადგომა შეეძლო, იქიდან ცოტა წამოდგეს, ეკკლესიაში წირვა მოისმინოს. ვისაც არ შეეძლოს, იქვე სამწირველო აქვს. იმას ზეით სასაქმე. რაც მოხელეა იქ საქმობდენ ოთხნივ, ზოგი ცალცაქე. სხვადასხვა კარი სხვადასხვა მოძღვარი. სხვადასხვა გამრიგები. სხვადასხვა ტრაპეზი. სხვადასხვა სამზარეულო. სხვადასხვა წალკოტები. სხვადასხვა წყარო. საქმობდენ იქ მატყლსა და სელსა და კანაფს სჩეჩდენ. სამ-ოთხ რიგად აწმიდებდენ, ასთევდენ, ქსოვდენ. ტილოს აშიებს ქსოვდენ. მატყლს სჩეჩდენ, რეცხდენ, ასორსალებდენ, ასთევდენ, ქსელევდენ, ქსოვდენ, სთელევდენ და ღებევდენ კაი შალებს.

სკლატებსა და მისთანათ. მჭედლები, მეწულე, მემა-
შიე, ფეიქრები და ყოველი მოხელე ხურო—ესენი
იყვნენ. რაც ობოლი და უპატრონო საწყალი იყო,
იქ იზდებოდა. სანამ ათის წლისა შეიქნებოდა, წიგნს
ასწავლიდნენ. მერმე ვის რა უნდოდა, იმ სახლში
შეიყვანდნენ. იქ იყო სტამბა წიგნისა, ფარდაგის
ქსოვა, მხატრობა, ამისთანები. წიგნის კრვა. რო-
მელს რა სახელო უნდოდა, იქ ასწავლიდნენ. ორ-
მოციოდ გიჟი და დედმამის უარშიო იყო. თვითოს
ფეხში ბორკილი ეყარა, დაბმულნი იყვნენ. ჭახრაკს
ასთვედნენ ბამბასა. და სამს ადგილს კარი დაკლე-
ტილი ჰქონდათ. ერთი მღუღელი მათი მასწავლებე-
ლი და მოძღვარი იყო. თვითო სალოცავი წიგნი და
თვითო კრიელოსანი ჰქონდათ. სამწირველო იქავ. და
დღისით წირვას არ დააკლებდნენ, ალოცებდნენ, ასთ-
ვევინებდნენ. მათს საყდრის სასმელ-საჭმელს მისცემ-
დნენ. აღსარება-ზიარებას არ აკლებდნენ და კვირაში,
რამდენიც აქიმს გაერიგებინა, ცემას არ დააკლებ-
დნენ. და ღამით თვითო სენაკში, რკინის ფანჯრე-
ბით, შეაგდებდნენ. ქვეშაგები მზა და დაუკლეტდნენ
კარებსა. იქ ვნახე საიას რომ სჯანდრევედნენ. ორი
ქვა ერთმანეთზე მობმული. სამი მხარი სიგძე, სამი
მტკაველი განი და ოთხგნითვე სამასი მტკაველი, ნახე

B⁷²A⁵⁷ rB⁷³

რად ისიც საქებელი იყო. მაგრამ ერთი მომცროსი
სამწირველო ვნახეთ, ხით გაკეთებული. დიად მოგ-
ვეწონა. წმიდის ფრანჩისკოს სადგომი ყოფილიყო.
წირვა მოვისმინეთ. ერთმა პატრმა ერთი კლიტე
მოაბრუნა. ეს ხეები სულ და ფიცრები გამობრუნდა,
და სულ ვეცხლით მოჭედული ნაწილები გამოჩნდა.
ორმოცი სანაწილე. თვითოში მრავალი ნაწილი იყო.
რახან წირვა გათავდა, ისევ კლიტე მოაბრუნა. ნაწი-
ლები შიგნით შევიდა. ისევ ფიცრები გამოჩნდა. იქი-
დამ წამოვედით. ერთს მონასტერში შეგვიყუანეს.
მართალს გეტყვი, ეკკლესიის საკადრისი ეკკლესიაც
იყო. უნახავად გავხე და მერმე დიად, რომ მომეწონა.
მითხრეს: ეს ეკკლესია და ამისი მონასტერი და სას-
ნულო სულ მებალეებმა და მეხილეებმა ააშენეს და
გაარიგესო. ვინც იმათი ავად გახდება, იქ დაწვება-
ვინც მოკვდება იქ დაიშრება. მაგრამ ეს მიკვირს
იმისთანა კაცებმა იმდენი უცხო მარმარილოს სვე-
ტები, სხვადასხვა ძვირფასი ქვები სად იშოვეს!
მე მოჩუენება რამ მგონია. კარდინალი საკრიფანდი
ათი დღით უწინვე მობძანდა ჩემ სანახავად. და დღეს
პაპის ძმის წული კარდინელი მობძანდა, სალამო

A⁵⁷ v ჟამი. გვიალერსა. კარდინალი რომ წავიდა, მაშინვე
კარების უფროსი მწერალი მოვიდა. პაპის თავი ვეზი-
რია. დიდს ხანს დაჯდა. მრავალი რამ იკითხა. კარ-

B⁷⁴ დინალებისა და კრებისსაქმე სულ მის ხელთ არის.
ის რომ გარეთ გავიდა, სახლიდამ კარში არ გამი-
ტანა. პაპის ძმისწული ერის კაცი ალექსანდრე მო-
ვიდა. უწინ მე მინდოდა ნახვა. არ მომიხდა. მოვიდა,
მომიკითხა, ახლო დამისვა. მითხრა: მე ჩემის თავით
არ მოვსრულვარო, პაპის მაგივრად შენდა სანახა-
ვად მოველო. მიბძანა: რაც გეპრიანებოდეს, ერთს

მოსამსახურეს მიზნებდღე და მიზანებდღეო. ყმაწვი-
ლი კაცი იყო, კაი შვილი.

კ თ მკათათვეს. წავედით, დომინაკანი კარ-
დინალი ვნახეთ. და მერმე წმიდის დიდის ანტონის
მონასტერში მივედით. მისი მამანი ვნახეთ. კარგი
და დიდი მონასტერი იყო, მაგრამ უცხო არა იყო
რა. წმიდის ანტონის ცოტარამ ნაწილი იყო. და
მთელი ფრანციცის დოფინოს თემში ასაფლავია.
ჩვენ ვერ ვნახეთ. იმ დღეს იფრადორი დესპანი სა-
სეირნოდ გამოვიდა. მზის დასვლა იყო. ასი ეტლი
უფრო გამოყვა. ცხენოსანს გარდა, დიად, დიდი ჯარი
მოსდევდა. მე წმიდის ანტონის მონასტერში მივი-
დოდი. არ მოვიცადე. მონასტერში შეველ.

ლ მკათათვეს. მათის ანგარიშით ათი მარია-
მობის თვე იყო. წმიდის ლავრენტის დიაკვნის
დღეობა იყო. უწინ წაგვიყუანეს სანახავად და იმისი
სახლები და საყდარი ვნახეთ. წირვა იქ მოვისმი-
ნეთ. იქ იზღებოდენ ბერძნისა და სომხის შვილები
პაპის სამადლოდ ვინც გაპარული მოვიდოდა, ან
დაჭირებული ყმაწვილი კაცები. ჩვენობას ორმოცი
იყვნენ. მერმე შუა დღეს უკან წმიდის ლავრენტის
მონასტერში წაგვიყუანეს. ქალაქს გარეთ ერთს ეჯ-
ზეა. კაი და დიდი მონასტერი. კაი სვეტები, უცხო
ქვების გრანიტისა. თვითო და თვითო მთელი ორ-
მოცამდი, ხუთ ხუთი ადლი, ზოგი ოთხი ადლი. სალხი-
ნებელზე ოთხი პორფირის სვეტი, თვითო სამი ადლი.
ქვეშ სამარტვილე. შიგ წმიდა ლავრენტი დიდი ხნის
წამებული ესაფლავა. მერმე რომ წმიდა სტეფანე
მიასვენეს, პირველ მოწამე, წმიდა პაპამ წმიდა
ლავრენტისთან ბძანა მისი დამარხვა. რომ მიასვე-
ნეს და ლუსკუმას ასწიეს, წმიდა ლავრენტი თვითონ

B⁷⁵

A^{58r}

მიწვა ცალს მხარეს და უკეთესი ადგილი წმიდა
 სტეფანეს დაუგდო. იქ ესაფლავა კიდევ წმიდა მო-
 წამე იუსტინე. მარჯვენას მხარეს ესაფლავა წმიდა
 კვირიაკი დედაკაცი. ზედ გრიგოლი დეოლოღის სამ-
 წირველო აეშენებინა. უცხოს ფერადის მარმარილოთ
 იყო შემკული. თვითონ მაზე ხშირად ჟამს სწირევდას
 თურმე. მონასტრის ძირი უცხოდ იყო კენჭებით
 მოფენილი. მისთანა ვერსად ვნახე. კარგა შემკულიც
 იყო. ზეით კაი ნაწილები, მრავალი. იქიდან წამო-
 ვედიით. იმ დღეს იყო მისი დღეობაცა. წმიდა სო-
 სანა ქალწულ მოწამეს საფლავზე დედათ. მონასტე-
 რი იყო. მაგრამ დედათ მონასტრების მორთვა და
 სიმდიდრე არ დაიჯერება. იქ ესაფლავა წმიდა სო-
 სანა. მამა მისი გაბინიო მეფის ძმა ყოფილა. ორივე
 უწამებიათ. წმიდა ფილიჩიტა დედაკაცი თავის
 შვიდი შვილით, მოწამენი მთელნი. ეკკლესიის ქებას
 ვერ დაგიწერ. უცხოდ შემკული იყო. კარგა ადგი-
 ლი ჰქონდა. იქით ერთი წყარო იყო. სამ თვალად
 გამოდიოდა. თვითო თვითოს წისქვილისათვის მეტი.
 შუაზე მოსე იდგა, კლდეს რომ კვერთხი ჰკრა და
 გამოეცა წყალი. და აქათ იქით ისრაილნი როგორ
 სვემდენ, ან რჩომას | როგორ ასმევდენ. საკვირვე-
 ლობა იყო. ორმოცამდი ზარბაზანი გააგდეს. მაგრამ
 შიგნით რომ დედანი გალობდენ, ფანჯრებს შიგნით,
 მისთანა არა გაიგონებოდა რა. ყური მის უამეს ვერას
 ისმენდა. წმიდის პაპის მოსაკითხავი მესამეს დღესა და
 მეოთხეს არ დაგვაკლდის. მაგრამ ამ დღეს მრავალი
 უცხო შაქრიელი და შარბათები ებოძათ.

B⁷⁶

A^{58v}

ლა მკათათვეს: წმიდა პაპას ებძანა. ვიახე-
 ლით, ფეხს ვაკოცეთ. მომიკითხა. მე შეორეს დღეს
 შენს ნახვას არ დავიკლებო. მაგრამ, შენც ხედავ, არ

შემიძლიაო. მრავალი კაი სიტყვა მიბძანა. თავისი ხელით მიბოძა ძელი | ჭეშმარიტი, კარგა გაკეთებული. აკატის კრიელოსანი და ოქროთ გაკეთებული და ზედ ოქროს ხატი, ცოდვით შესანდობლად, ნაწილები წმიდათა. მიბძანა: მიხარიათ რომში დიდი ხმა დაგვივარდაო, კარგა იქცევიო და ჭკვიანადო. მრავალი მიაღერსა. ნაწილებსა და ჩემს საჯდომს ეტლს გამოგიგზავნიო და ისე წადი ეტლით, წმიდა შვიდი ეკლესია მოილოცეო, ცოდვით შესანდობელი. ეს შვიდი ეკლესია: პირველი წმიდის პეტრესია, მეორე წმიდის პავლესია, მესამე, თოვლის მოსვლა რომ დავწერე, ის წმიდით ღვთისმშობლისა, მეოთხე რომ დავწერე იოვანე მახარებელისა, კოსტანტინეს აშენებული, მეხუთე წმიდა ლავრენტი დიაკვნისა, რომ დავსწერე, მეექვსე ჯვარის ეკლესია და მეშვიდე წმიდის სევასტიანე მოწამის საფლავი. ესენი ქვეითად უნდა მოიაროს ორმოცს უამზე ერთმა კაცმა მხურვალის გულითა და ყველგან ლოცვა თქვას. და როგორათაც გულით ილოცავს, იმგვარად მიეტევება. მე თავათ ბერი კაცი ვიყავი და სნეული და ავი დრო იყო, სიცხე. პაპამ დასტური არ დამცა ქვეითობისა. შენდობა მიბძანა: მე ისევე შენდობა მომიცემიაო. ჩემის ეტლით წაიდო. სადილს უკან წავედით, პაპის ძმისწული იყო, ერთი ქალწული, მის სანახავად. ვიქნც ეპისკოპოსი იქნება, დაბალის კაცის შვილი ვერ დაჯდება. თვარა ნახეთ პაპა როგორი დიდის კაცის შვილი იქნება. მაგრამ დაბალიც რომ დაჯდეს, თუ პაპას და, ან ძმისწული, ან დისწული ჰყავს, დიდი კაცი შეირთავს. ეს პაპა დიდის კაცის შვილიც არის. მეთორმეტე კლემენტე იყო და ერთი ძმისწული ჰყვანდა. მართალს გეტყვი, ლამაზიც იყო და

B⁷⁷

A⁵⁹ r

B⁷⁸

სანახავად სადედოფლო და დიდურად ნაქმარი, რომ მისთანა მის ნახვამდი ვერა ვნახე რა საფრანგეთში. და მრავლის დიდს კაცს შეფედ მოენდომებინა. იმას ეს ეთქვა: თუ ბიძა პაპად არ დამჯდომოდაო, ვინც შეფეები მითხოვდენ, მეც შევირთევდიო, მაგრამ აწ ბიძა ჩემს არ ეკადრებაო. ქვეყანა მე მეჭიროს, ან მაშინ შევირთო ქმარიო. და წმიდის ტურეზიას ენკრატისი შექნილიყო. ახლა დაეწყო შენება ერთის მონასტრისა. და მათი ეკკლესია სხვებსავით გარდგებულნი ვერ იყო. ოღონ წმიდის ზიარების კიდობანზე ექვსი უცხო სვეტი იყო. თვითო წყრთა უცხოს ქვისა. და თვითონ, დიად, პატიოსანი ქალი. და თვითონ უფროსად არ დამდგარიყო. ერთი პატიოსანი მოხუცებული ქალი იყო. ზეით ის დასვა, ქვეშეთ თვითონ მოუჯდა. ფანჯარიდამ გვნახა, როგორც სხვათა. იქილამ წავედით. წმიდის ანუსიას საფლავზე. ქალაქს გარეთ ორს ეჯზე იყო. ღამეც გვესწრა. ორმოცდახუთი კიბე ჩავიდოდა ღრმად, სულ მარმარილო. მისი სახლი ყოფილიყო. თორმეტის წლისა იქივ ეწამებინათ. მაგრამ საკვირველად იყო ის მონასტერი შემკული. დიდი ეკკლესია, უცხო ქვის სვეტები ორ რიგად, ზედ ქვე სვეტები მოყვანილი. იატაკი უცხოლდ შემკული. დიდს ტრაპეზში წმიდა ანესა ემარხა. ზედ მისი ხატი იყო ამართული.

B⁷⁹

A^{59v} მაგრამის მეუცხოვა, თეთრი აკატის ქვა გაეთალათ და პერანგისავით ჩაეცმიათ. როგორ ქნეს, ეს მიკვირს! ოთხი პორფირის სვეტი, თვითო სამი ადლი იყო. მაგრამ რომში მისთანა პორფირი არ მინახავ. სარკესავით ჩნდა. ზეილამ იმ სალხინებლის კამარაც სულ პორფირის ქვით იყო. წმიდა მერანციანა ქალწულ მოწამეც იქ ესაფლავა. იქილამ ზედავ ება

ერთი წალკოტი, გაივლიდა. ერთი საკერპო ყოფი-
ლიყო, ღვინის ღმერთისა, მაშინდელივ ნაშენი.
მრგვალი იყო და შუა მოვლით ოროლი სვეტი ჰქონ-
და მოვლებული. ორმოცი სულ ქრელი მარმარილო
და გრანიტის ქვა. მერმე იმაზე კამარა. და უმაღ-
ლეს შიგნით გუმბათი. და სულ კენჭით დახატული:
ღვინის ღმერთი და ყურძენი, მისი კრება და მოსთვ-
ლობა და წნეხა და მარნები, სმა და სიმთვრალე.
შუაზე მდგარიყო იმ ღვთის საფლავად და აელოთ,
კიდურში დაედგათ. ერთი პორფირის ქვა მთელი,
ამოჭრილი, თორმეტი მტკაველი სივრძე, შვიდი
ჯანი, ექვსი სიმაღლე და თავსახურავი ისევ მთელი.
ჯაგრამ სიდიდე რა იქნება! გარშემო სულ უცხოოდ
მოჭრილი იმ ღვინის ღმერთის საქმეები. ის ერთს
კუთხეში დაედგათ უცხოობისათვის და ის საკერპო
კოსტანტინე მეფის ქალს წმიდის კოსტანტიას ეკ-
კლესიად მოექცია. თვითონ სნეულება დამართებო-
და. წმიდას ანესას შეხვეწოდა. მოერჩინა. ამისთვის
ის საკერპო ეკლესიად მოექცია. თვითონ იქ დამ-
დგარიყო. დედათ მონასტერი აეშენებინა და იქ
დამდგარიყო. და წმიდა შექნილიყო. და წმიდა ატ-
ტიკა ქალწულ-მოწამე და წმიდა არტემია ქალწულ
მოწამე იმ შუაზე ესაფლავა. ზედ ტრაპეზი იყო. სა-
წირავია იქიცა. მაგრამ წმიდის ანესას საფლავზე
მრავალი კანდელი ენთებოდა, სულ ბროწეულის
სახე. მაგრამ ერთი ხუცესი მსახურებდა და ორსავე ^{A⁶⁰r}
ადგილსა სახუცო იყო, მონასტერი არ იყო.

ა მ ა რ ი ა მ ო ბ ი ს თ ვ ე ს. წავედით წმიდის სევას-
ტიანეს მონასტერში, აღმოსავლის მხარეს, ძველს
რომს იქით ერთს ევზე კიდევ უშორ იყო, მივედით, ^{B⁸¹}
შევედით მონასტერში. დიდი და კარგი, მაგრამ

სხვებისთანა შენებულობა არ იყო. შუა დიდს ტრაპეზს ქვეშ წმიდა სტეფანე პაპა მოწამე ესაფლავა. მარცხენას მხარს ტრაპეზში წმიდა სევასტიანე და ძირს წმიდის სევასტიანეს სახე, მარმარილო გათლილი, ისრები შიგ ეჩარა, მკვდარი. ასე ეგონა, აწ მოუკლავთო. მარჯვენას მხარეს ტრაპეზზე ესვენა. რომილამ რომ პეტრე გაიპარა, წინ ქრისტე შემოეყარა. ჯვარი ეკიდა, რომს მივიდოდა. პეტრემ ჰკითხა: უფალო, სად მიხვალო? ქრისტემ უბძანა: მეორედ კაცთათვის რომში მინდა ჯვარს ვეცვაო. პეტრე გონებას მოეგო. ქრისტე აღარსად იყო და ორივე ფეხი ქვაზე აჩნდა. იმ ქვაზედ ფეხები აჩნია ქრისტესი. წმიდა პეტრე და პავლე უწინ იქ საფლავებულან სამას წელიწადს დაბლა სამარტვილეში. და თვითო მათი კბილი იქავ დაუსვენებიათ, იმ ტრაპეზზე იყო. სხვადასხვაგან დაუმარხავთ. წმიდის ორბანოს პაპის მოწამის თავი, ანდრია მოციქულის მკლავი, წმიდის მოწამის ლუკას თავი, წმიდის როკოს მკლავი, წმიდა კალინიკე პაპის მოწამის თავი, წმიდის ქრისტეფორეს მკლავი, წმიდა ვალენტინა ქალწულ მოწამის თავი, წმიდის სებასტიანეს მკლავი, წმიდა რომპაპის სტეფანეს თავი, წმიდის სევასტიანეს მინაქრის სვეტის ნატეხი, და ორი დიდი სკივრი მრავალი ნაწილი. ასსამოცდა ექვსი ათასი წმიდის ნაწილი ძესო. აქედამ წაგვიყანეს. წმიდა პეტრე პავლეს საფლავი ვნახეთ. გამოგვაბრუნეს.

A^{60v} სხვა კარი გააღეს. ჩაგვიყუანეს სანთლებითა ძველის რომის დრონი რომ ყოფილა, ქრისტეანენი იმაში დამალულან და წმიდა პაპები. და ვისცა აწამებდენ იქ დამარხევდენ, მოიპარიან. სიარული მოგვეწყინა. აქათ და იქით ზოგან ოთხი საფლავი იყო ერთმა-

B⁸²

ნეთზე, ზოგან სამი, ზოგან ერთი. მრავალი გამოც-
ვენებიანთ, სხვაგან დაემარხათ. და უანგარიშო და
კაცთშეუგებელი შიგავ არის. ვისიც სახელი სცოდ-
ნიათ, საფლავის ქვაზე სწერია. ვისიც სახელი არა
სცოდნიათ, ერთ ხურმის ფოთელი ქვაზე მოჭრილია
და ერთის ჭიქით თავისი სისხლი თავით უდგას.
ზოგს და ზოგს მარტო ხურმის ფოთელი აქვს. მრავალი
კარია მიწით ამოვსილი. თუ სანთელი გაუ-
ქრა, კაცი გზას ველარ გაიგებს. შიგ საყდრები
არის. სახლები უანგარიშო. იქილამ წამოვედით,
გზაზე, სადაც ქრისტე პეტრეს შემოჰყროდა, იმ
ადგილს ერთი მომცრო ეკლესია აეშენებინათ. და იმ
ქვის მაგიერ, ერთს მარმარილოს ქვაზე ქრისტეს
ფეხის სახე გამოეყვანათ, იმ ქვის ზომაზე და ის
დაედვათ და ზედ რკინით გარდაეჭედათ ნიშნად. და
აქათ ქრისტე ჯვარაკიდებული, ეკლის გვირგვინი-
ანი, ნაცემი, დასისხლებული იმ დღესავით იდგა. და
იქით პეტრე დახატული იყო. ის დღე გეგონებოდა
რომ გენახა. სადილს უკან წავედით წმიდის
ფილიპე ხუცის საფლავზე. ას თექვსმეტი წელიწადია
რომ მიცვლილა. რომელიც პირველ საკვირველთ
მოქმედი გსმენიათ, ისე საკვირველთ მოქმედია. სი-
ცოცხლეში კაცის ცოდვის სიმყრალე თურმე აწუ-
ხებდა. და მრავალი უცხო სასწაული უქნია და
დღესაცა იქს. ორმოციოდ ხუცესი იდგა. მისი ხუ-
ცები უფრო სხვარიგად იქცევიან. მაგრამ, რომ შე-
ველ მის მონასტერში, გაკვირვება დამეცა. ან ეკლე-
სიის სიკეთე და შემკობა, ან ნაშენობა, ან სიმდიდრე
და კანდელი და სასანთლე ნაწილი მგონია შვიდა-
სილიტრა ვეცხლი იყო. თოთხმეტი მთელი კაცის

B⁸³

A^{61r}

რას თავს გაუალ და ამას იტყვი: ყველას ასე სწერს, თურმე ტყუისო. სხვა სხვარიგი და წვლილი უანგარიშო. ამას დაგიწერ: წმიდა გრიგოლი საკვირველთ მოქმედის თავი და წმიდა ეგნატი ღმერთშემოსილისა, ისევ ბერძნულის გვირგვინით, ბისონით, ომფორით. ნაწილები კაცის ტოლები და წმიდა | სფირიდონ საკვირველთ მოქმედის მარჯვენა მკლავი იქ იყო. უცხოლ მორთული მონასტერი, მომცრო. გაუწყობელი წალკოტი. შვიდი, რვა შადრევანი. მაგრამ უცხო ქვები და აკატები, ან პარაგონეს ქვები. გამიკვირდა. თეთრი იამანები, ზედ თავისის ბუნებით ხეები. ყვავილები შავად ამოსული. თვითო მტკაველი მეტი და ნაკლები. მრავალი სხვა ფერი. გავოცდი. იმ წმიდის ფილიპეს საწირავი ადგილი, სენაკი, საწოლი, ლოგინი, ქვეშაგები, წიგნები სულობით ნაწილად ჰქონდათ, პატივით. მისი გული უცხოთ მოქედილი და მორთული. ამისთანები მრავალი. ძელი ცხოვრებისა და სხვა მრავალი. აქიდან წმიდის როკოს მონასტერში მივედი. წმიდა როკო ფრანცას ასაფლავია. მაგრამ ერთს ეკკლესიად ისიც ღირს იყო. უცხოლ შემკული იყო. ქსენონებიც იყო.

ბ მ ა რ ი ა მ ო ბ ი ს თ ვ ე ს. წავედით. იოვანე მახარებელის მონასტერი რომ დავსწერეთ, კოსტანტინე მეფის აშენებული, წმიდის პაპის ეკკლესია და სადგომი ის არის. პაპა მისი ეპისკოპოსია. პირველ რომში აშენებული ქრისტიანობაში ეკკლესია ის არის. და მერმე რომ წმიდის პეტრეს საფლავი აუშენებიათ, რომელიც პაპა იქ დამდგარიყო, ის თავისი სასახლე ოქბოლთათვის დაუგდია. რაც რომში ობოლი ქალია, უპატრონო და, თუ ვისმე პატრონს | შენახვა არ შეეძლო, იქ მიიყვანს. რვაასის ქალის ად-

B⁸⁴

B⁸⁵

A⁶¹ v

ჯილია. ხან მოემატება, ხან დააკლდება. ჩემობას
ოთხასი იყო. პატარას მოიყუანენ, ყოვლს საქმეს
ასწავლიან: წიგნსა, სჯულის საქმეს, მერმე ხელოვ-
ნობას. ენკრატისები ადგანან, მოძღვრები და მწირ-
ველები. ყოვლის ფერით გარიგებულა. სასმენე-
ლად, სასიციოცხლოდ. რომელიც მოინდომებს ქმარს
შეირთავს. სასაქმოს სულ პაპა მისცემს: სასმელს,
საქმელს, ტანსაცვამს. და რასაც ასაქმებენ ოთხი მო-
ნასტრისაა, ერთი თავეთი. რახან გავლენ ას მარ-
ჩილს მზითევს გაატანს. ოცს წლამდინ ვერ გათხოვ-
დება. ოცის წელიწადისა რომ შეიქნება, თვითონ
რაც უნდა იქს. ას მარჩილს მისცემენ. იქ ვერავინ
შევა. პაპის ბძანება გვექონდა და მისი კაცი. და
მისი კაცი დაგვიძლოდა. კარები დაგვიღეს. სამზა-
რეულო, სამუშაო, საცხადოდ ყველა გვაჩვენეს.
თვარა, როგორც სხვა დედათ მონასტერი ისეა, ვე-
რავინ ნახავს. ვინც თავის დისა და შვილის სანა-
ჯავად მივა, ფანჯრიდამ ნახვენ. ჩვენის გულისათ-
ვის იგალობეს. მაგრამ გავკვირდი. მრავალი კაი ხელ-
საქმარი ვნახე, მათი გაკეთებული. ზეით რომ ვაჟთ
ობლების მონასტერქი დავწერე, მათს ტანისამოს
ესენი დაჰკერვენ და რეცხენ. ვისაც ქმარი მოუნდე-
ბა, მათგანს შერთვენ. იქილამ წამოვედით. წმიდის
კლემენტოს რომპაპის მონასტერი ვნახეთ. ძველი
და დიდი ხნისა იყო. წმიდა ეგნატი მოწამე, იოვანე
მახარებელის მოწაფე, იქ ესაფლავა. ახლა ეს წმიდა
პაპა აკეთებდა, რადგან ამასაც კლემენტოზ ერქვა.
რაც ძველი იყო, აახლებდა. კაი მონასტერი. სო-
ფიოთი დახატული. კაი მარმარილოს სვეტები. კარ-
დინალების სასხდომი სულ თეთრი მარმარილო,
უცხო გათლილი. იქილამ წამოვედით. წმიდის ფრან-

B⁸⁶

A^{62r} ჩისკო რომაელის სმონასტერში მოვედით. წმიდა ფრანჩისკო ქმრიანი ქალი ყოფილა. ასეთი წმიდა ყოფილა, რა ლოცვად დადგის, ანგელოსები უგალობდნენ. ახლაც უცხო საკვირველთ მოქმედია. ის ეკკლესიაც უცხოდ იყო შემკული და დიდად. და გარეთ და შიგნით საკვირველად გაკეთებული. მრავალი უცხო ქვები და თავისთავით იამანები ვნახე ბუნებით დახატული. და მისი საფლავი შუა ტრაპეზს წინ, უცხოდ შემკული. და ლუსკუმა სულ ვეცხლისა, დაფერილი. და ზედ მისი სახე ვეცხლისა გამოყვანილი, მძიმედ დაფერილი. ცალს მხარეს პეტრე, სვიმონ მოგვი რომ ჩამოუგდო, ქვაზე ეჩოქა, ის მუხლები ზედ აჩნია, ქვები ეტანა. მრავალი უცხო ხატი და მარმარილო მოჭრილი სხვა იყო. მაგრამ

B⁸⁷ ერთს სამწირველოში ექვსიოდ სასანთლე იყო ხისა. თვითონ ანგელოსს ეჭირა. ყოვლის უცხოსაგან ის უკეთ მომეწონა. უცხო რამ გაეკეთებინათ. იქიღამ წამოვედით. წმიდის მარტინას საფლავზე მიგვიყუანეს. ქალწულ-მოწამე იყო. ეკკლესია ჯვარის სახე იყო. და ყველა ამას ცდილა, მე უკეთესი ავაშენოო, მე უფროსი ხარჯი ვქნაო. და მეც მიკვირს: სად გამოვიდა ამდენი უცხო ოსტატი. სხვას იქაურს უცხოებს არას დაგიწერ. სამარტვილეში ჩავვიყუანეს. როგორც ზეით საყდარი იყო აშენებული, ქვეითაც ისე იყო. მაგრამ, როგორც შავს ქვას, ცუდს ბროლი სჯობს, ისე ზეითს ქვეშეთი სჯობდა. ოცდა ხუთი უცხო სვეტები ფერადი მარმარილოსი. მაგრამ უფროსი ერთი ლურჯი იყო. შიგავ ებოვათ ეს ქვები. და რამდენი უცხო აკატის ქვა, დიდრონი, ან იასპი, ან ლაჟვარდი იყო, არ ითქმის. ოთხს მხარეს: ერთში ესაფლავა წმიდა საბიანა ქალწულ-მოწამე, მეორეში

დეოროთია ქალწულ-მოწამე, მესამეში | თეოდორა A^{62v}
 ქალწულ-მოწამე, მეოთხეში ეფემია ქალწულ-მოწამე.
 იმას წინ, საკურთხეველის ძირში, წმიდა მარტინა
 ქალწულ-მოწამე და კონკორდი კაცი მოწამე და ეპი-
 თანე კაცი მოწამე. სამნივე ერთად. ამათს საფლავზე
 სულ იასპი და აკატი და ლაჟვარდი იყო შემკობი-
 ლი. მალლა ერთი ხატი იყო ყოვლად-წმიდისა. B⁸⁸
 ქრისტე ეჭირა და მარტინას წინ ეჩოქა. და ზეით
 კიდევ ის სამნი მოწამენი იდგენ, თეთრის აკატისა,
 მთელი, გათლილი. გასინჯეთ რა სასჯელი უნდა, ან
 რა ფასისა იქნება. სადილს უკან წავედით. წმიდის
 პეტრეს ეკკლესიას იქით ერთი ეჯი ნამეტნავი იყო.
 სხვა კარმელიტანების მონასტერში წმიდა გრიგო-
 ლი დიოლოლის სასახლე. და დიდად ჰყვარებოდა ის
 ადგილი. მისი ნაჯდომი სკამი და ადგილი—ეკკლე-
 სიაში. დიდი ეკკლესიაც იყო. აქათ იქით ექვს-ექვსი
 სვეტი ნაგები ჰქონდა. ძირი უცხოად შეწყობილი.
 კენჭები უცხოს ქვისაგან, ზოგი სოფიოთ, გვერდები
 ზოგი დახატული ძველად ბერძენთაგან. სალხინებელზე
 ძირს ოთხი პორფირის სვეტი. თვითო სამი ადლი.
 და ზეით კამარაში სალხინებელში ოცდარვა პორფი-
 რის სვეტი. თვითო ნახევარ ადლი. და იმას ზეით
 რვა პორფირის სვეტი იმავე ტოლი. ერთი ტრაპეზს
 წინ, ორი სახარების საკითხავს წინ, ერთი სამოცი-
 ქულოს წასაკითხავს წინ, ერთი მარჯვნივ. სხვას
 ტრაპეზს წინ-და ერთი მარცხნივ. პორფირის ქვები
 იყო. სიგრძე თვითო თორმეტი მტკაველი, განი
 ექვსი მტკაველი. მაგრამ სხვა ქვები მისი უმცროსი.
 პორფირი, თუ ალაბასტრი, თუ აკატი ურიცხვი.
 მარმარილოსა და გრანიტის სვეტები. პარაექონეს B⁸⁹
 ქვები. ამგვარები. და იქიც ჩაისვლებოდა ეკკლესიას

A⁶³r

ქუემ, როგორც წმიდა სევასტიანეს საფლავზე იყო და-
 რანი და ჩასავალი. ჩაგვიძღვენ სანთლებითა. უან-
 გარიშო მოწამეთ | საფლავები და ნაწილები. სულ-
 ფებით ზედ ვიარებოდით. შვიდასი მთელი გვამი სა-
 ხელწოდებული ამოედოთ, ტრაპეზს ქუემ მიედოთ.
 ზოგი სხვაგან მიეცა წმიდა პაპას და სხვა ისევ იყო.
 ჯერ გზებიც არ გაეხსნათ. წმიდა კელესტინე პაპა
 მოწამეც იქ ეპოვნათ და მრავალი სხვა. წმიდა გრი-
 გოლი დეოლოლი თურმე ამისთვი ეწყობოდა იმ აღ-
 გილს. შიგ სხვა მრავალი უანგარიშოა, მაგრამ მო-
 ქედელი და შემკობილი ნაწილიც უცხო. მრავალი
 გვაჩვენეს. უცხო ბროლის სასანთლეები, უცხო
 ბროლის ჯვარები, ამგვარები მრავალი რამ.

B⁹⁰

დ მ ა რ ი ა მ ო ბ ი ს თ ვ ე ს. წავედით, იოანე მახა-
 რებელი სადაც აღუღებულს ფისში ჩაეგდო ნერონს.
 გზის შუა გულზე ერთი მომცრო, მგრავალი სამწირვე-
 ლო იყო. ოთხი, ხუთი კაცი თუ დაეტეოდა. და ტრა-
 პეზს ქვეშ ის ქვაბი იყო. სხვა არა რა. ოღონ ტრაპეზი
 მარმარილოსი იყო და კანდელებით შემკული. იმ
 გზის იქით სხვა იოვანე მახარობლის ეკლესია იყო,
 დიდი და ძველი. სვეტებიც კაი ჰქონდა. წამოვედით.
 ერთი საკერპო ყოფილიყო. | სიმართლის ღმერთს ეძახ-
 დენ თურმე. ერთი დიდი ქვა იყო. კაცის თავი,
 პირღია. იმაში ვინც ხელს შეჰყოფდესო, თუ მტყუა-
 ნიანო მოუჭირებს და მოსტეხს. ამაზე ღმერთს ეძახ-
 დენ. თურმე ის ქვა იქავ იღვა. და ის საკერპო ეკლეს-
 სიად მოექციათ, მართლის ღვთის დედისად. კაი
 ეკლესია იყო. იმ კერპისას თურმე ასე იტყოდენ.
 ერთს კაცს ცოლი გაუბოზდა. შეეტყო და შესწა-
 მათ. დედა კაცმა შორს დაიჭირა. ქმარმა უთხრა:
 თუ მართალი ხარო, სიმართლის ღმერთს პირში

ხელი ჩაუყაო. დედაკაცს რა ღონე ჰქონდა. ორის
დღის უკან პირობა მისცაო. თავის მუსაიბი იპოვნა,
უთხრა: ჩემა ქმარმა ასე მომიდვა, სიმართლის ღმერთ-
თან მიგიყვანო. თუ ხელს ჩაუდებ ხომ| მომტეხსო. A⁶³¹
იმ კაცმა უთხრა: ნუ გენადვლებაო, მე სხვა გლახუ-
რად მოვირთვი, თავს მოვიგიჟებო, გზაზე დაგხვდე-
ბიო და გიჟურად გაკოცებო. შენ სიმართლის
ღმერთს ასე უთხარიო: რაც შენ რომ ნახე, ის კაცი,
რომ მაკოცაო და შენს გარდა თუ ვიცოდე ვისთანმე
ჩემიმც ხელი მოუჭამიაო. და ამით მორჩებიო. ისე
ქნა დედაკაცმანო და მას უკან პირი აღარავის მოუ-
ჭირაო. მაგრამ ის კერპი იქავ საყდრის კარის ბჭეშა
ძეს.

იოვანე მახარებლის ქვაბის აღგილს ახლაც ერ-
თი იმ გვარი დარანი| გამოჩენილიყო, მოწამეთა B⁹¹
რომ დაეწერე. ოთხიოდ ზანდუკი სავსე ნაწილი პა-
პასთან წაელოთ. და სხვა კარი ისევ დაებურათ.
არავინ იცის რა არის, რა არა შიგა. ოღონ ეს იცი-
ან, ისიც სამარტვილეა დიდი. იქიდამ სხვას საკერ-
პოში მიგვიყუანეს. გარშემო სულ სვეტები ყოფი-
ლიყო ზეიდამ კამარა. მზის ღმერთს ეძახდენ თურმე
და აწ სიმართლის მზის დედის ეკკლესიად ეკუთხე-
ბინათ. მომცრო ეკკლესია იყო. იქიდამ მოვედით მა-
რიამ მეგვიბტელის ეკკლესიაში. მომცრობა ეთქმო-
და, მაგრამ ძველი და კარგა ნაშენები იყო. სომხები
ვინც მივლენ, იქ დადგებიან. იქ სმენ და სჭამენ. ვინც
მოკვდება, იქ დაემარხებიან. გრიგოლი პართეველია.
დახატული და მისი სატანჯველები.

ე მ ა რ ი ა მ ო ბ ი ს თ ე ს. პაპის მქადაგებელი
ვნახეთ, წავედით. და იქიდამ გამოვბრუნდით, წმიდა
გრიგოლი დეოლოლის სახლი ვნახეთ. მონასტრად

იყო. მრავალი კაი სვეტები იყო და ძირი უცხო მო-
ფენილი, ხათაბანდად. ზეიდამ ხით იყო დახურული. იქ
ვნახეთ ტრაპეზს ქუემ მრავალი ნაწილი წმიდათა.
სხვას ტრაპეზს ქუემ — წმიდა მოწამე პანტელეიმონ,
სხვას სამწირველოში — წმიდა სილივია, წმიდის გრი-
გოლის დედა დამარხული. წმიდის გრიგოლის ტაბლა

A^{64r}

რომ| გლახებს პურს აქმევდა და ანგელოსი დაუჯ-
დაო, წმიდის გრიგოლის საწოლი და სალოცავი

B⁹²

სახლი. წმიდა გრიგოლის რომ ყოველად წმიდის
ხატი გამოელაპარაკა, ის ხატი. იქიდამ გამოვიარეთ
სადაც წმიდა პეტრე და პავლე საპყრობილეში ება,
ის ვნახეთ. ერთმა წარმართმა პავლეს ხელი უწია
და პირი ქვას მოახვედრა. სახეზედ გამოჩნდა ის
ქვა. წმიდა პეტრე და პავლე რომ იმ ხაროში იყვნენ,
რასაც წყლით ნათელს სცემდეს, ის წყალი.

ვ მ ა რ ი ა მ ო ბ ი ს თ ვ ე ს. წავედით წმიდის
ბალბინა ქალწულ-მოწამის მონასტერში. მისი საფ-
ლავი იქ იყო. და წმიდა კვირინე, მამა მისი, მოწამე,
და სხვა. წმიდა ორბანოს პაპა მოწამე, და წმიდა
ფილიქსიმონ მოწამე, და წმიდა ალაპისტოს მოწამე,
წმიდა მავნოს მოწამე, წმიდა იანვარა მოწამე, წმიდა
ბიკენტი მოწამე და ხუთი სხვა მოწამე; მთელი
სახლები არ იცინან. და ერთი დარანის კარი იყო,
შიგ მრავალი მოწამე. ჯერ კარი არ გაეღოთ.

ვ მ ა რ ი ა მ ო ბ ი ს თ ვ ე ს. წავედით მონასტერში
რომ რომის დარბაისლის შვილებს ზრდიდენ. ყოვლს
ზნეობას ბერები ასწავლიდენ. ის დღე მიცვალე-
ბის უკან კვირა დღე იყო ყოველის. იმ დღეს იქ
შეიყრებიან კარდინალები და ეპისკოპოსები და დიდ-
რონი თავადები ყმაწვილების სანახავად, რომ ვის
რა უსწავლია ნახონ. აღრიან მივედით. წინას დღეს

კიდევ მოვიდენ ორი დიდებულთ შვილი. და მაწვი-
ეს იქა, მათის წინამძღვრის მაგიერ. შევედით. წინა-
მძღვარი კარქედ დამხვდა. სულ მონასტერი, გზა,
სახლი, თუ სამწირველოები სულ წითლის ქამბით
მოეფარდაგათ არშიებითა. დიდად შეემკოთ. ერთი
დიდი სახლი მოეფარდაგათ მძიმედ. ზედათ თავს
ოთხ რიგად ხარისხად მგალობელთა და საკრავთ
მკვრელთ სასხდომი იყო, შუა სამი მგალობელი იჯდა,
მალლა ცხრა ჭიანურის მკვრელი. იმას ქვეით ცხრა
კიდევ მომცრო ჭიანურის მკვრელი. იმას დაბლა მგა-
ლობელს აქათ იქით ოთხი დიდს ჭიანურს უკრევდა,
ერთი წინწილსა და ერთი| ხუთძალსავეით, გრძელი
რამ საკრავი იყო. ერთი მხარეს ტარი უფრო ჰქონდა,
სიგძე შვიდიოდ ალყა ება, და ხელს ახლო მრავა-
ლი ალყა. დაბლა შუა საქადაგო, მალალი საფსალმუ-
ნე იყო. დაედგათ ხუთი სკამი კარდინალისათვის
აქათ და ხუთი იქით. კარდინალებს უკან ცოტა რამ
გზა დაეგდოთ, გასასვლელი. ეპისკოპოსების სკამები
იდგა სულ სიმგრგვლეზე ორმოცამდი. და მათს უკან
ზედა სამპირად წინამძღვრებისა. და კედლებში, მა-
ღალდაბლობით ოთხ პირად, სულ თავადებისა სად-
გომი. შევედით. ერთ კანის ადგილს დასხდენ. ჩვენ
დაგვაყენეს. მოვიდენ მგალობელნი, დამკვრელნი.
თავის ადგილს დასხდენ. მოვიდენ კარდინალნი და
ეპისკოპოსნი. ყველანი თავის ადგილს დასხდენ. აგ-
რევ თქავადნი. და დაუწყეს კვრა, მაგრამ კაცის
ყური შეიშლებოდა, ის სამი მგალობელი შეუხმობ-
ლად თვითო თვითო გალობდა. ერთი წვრილ ხმა,
ერთი საშუალი, ერთი ბოხი. მაგრამ მოსაწონი იყო.
რა ერთი ხელი იგალობეს, ერთი ყმაწვილი წამოა-
ყენეს: კარდინალებს ყვავილი ჩამოურიგა: თვითო

A^{61v}B⁹⁴

აბრეშუმისა, თვითო მართალი ყვავილი. აქათ იქით
 თაყუანი სცა და შედგა საფსალმუნეზე და ყოვლად
 წმიდის მიცვალება ლათინურად იქადაგა. გაათავა-
 აგრევ მალობელთ ყოვლად წმიდის გალობა იგა-
 ლობეს. რა დაასრულეს, მერმე მეორე ყმაწვილი წა-
 მოდგა. ეს უფრო იყო. იმან აგრევ კარდინალებს
 აქათ და იქით თაყუანი სცა, ავიდა საფსალმუნეზე
 და ყოვლად წმიდის ამალლებზე იქადაგა. მერმე
 ისევ მალობელთ დაიწყეს გალობა. და მესამეზე
 ერთი პატარა ყმაწვილი შედგა. იმან ყოვლად წმი-
 დის მარჯვენით ღვთის დადგომისათვის ბერძნულად
 იქადაგა, ბერძნის შვილიც იყო. წამოვედით. სადილს
 უკან პაპის სამადლოდ რომ ბერძნის, სომხის და
 არაბის შვილები და სხვათა იხდებიან, იქ მივედით.
 ისევ კარდინალები მოვიდნენ და ეპისკოპოსები, მაგ-
 რამ სიმდიდრე იმ უწინდელებისა უფრო ჩნდა. და-
 სხდნენ. ჯერ ერთი ყმაწვილი შედგა, იქადაგა და რა
 გათავა, ამათში მალობელი არაეინ იყო. | გათაებას
 უკან. პირდაპირ ცამეტი ყმაწვილი კაცი იხდნენ. შუა
 უფროსად ერთი ეთიოპელი შავი იჯდა. ადგა კა-
 რდინალებს თაყუანი სცა და ლჯთისმეტყველება
 დაიწყო. და სხვამ სიტყვა უგო. დიდ ხანს ილაპარა-
 კეს. მერმე ეთიოპმა მათის ენით ყოვლად წმიდაზე
 ქების ლექსები თქვა, მისგან გამოთქმული. და თქვა:
 მე ეთიოპი ვარო, ამადა ამათგან, ამ ადგილისაო, სა-
 ხელი თავისი. და კარდინალებს თაყუანი სცა დიდად
 სამმა პატარა ყმაწვილმა ისევ ყვავილები ჩამოური-
 გეს და ყოვლად წმიდის ამალლების ხატები. კარდი-
 ნალებს ოროლი მიაართვეს და სხვათ თითო. მერმე
 სხვა ადგა. აგრევ დაიწყო მეტყველება და ყოვლად
 წმიდაზე ლექსი თქვა. და თქვა: მე ლათინი ვარო

A^{65r}

B⁹⁵

და დაჯდა. სხვამ თაყუანი სცა და ლექსი თქვა აგრე: და მე რუსი ვარო. დაჯდა. სხვამ: მე ბერძენი ვარო. და სხვამ: მე მეგვიპტელი ვარო. სხვამ: მე ნემსა ვარო. სხვამ: მე ბოშნალი ვარო. სხვამ: მე არაბი ვარო. სხვამ მე სომეხი ვარო. სხვამ: მე სპარსი ვარო. სხვამ მე ებრაელი ვარო. სხვამ: მე თურქი ვარო. სხვამ: მე ასური ვარო. ასრე ყველამ თვითო თვითო სხვადასხვა რიგისა ენა და ლექსი და სიტყუა იუბნეს. მათმა ეპისკოპოსმა კიდევ მიხუმრა: ქართველი გვაკლია, ყმაწვილები გამოგზავნეო, ასე ვქასწავლიო და იქავ გამოგზავნიო. მაგრამ ეს არც ხუმრობა იყო. მართლა მთხოვა პაპის ბრძანებითა. მერმე ის სამი ყმაწვილი წამოდგენ. იმათ ილავეს დიდ ხან და არ მესმოდა რას ამბობდენ, მაგრამ კაი რამ იყო. გაათავეს და წამოვედით.

B⁹⁶

თ მ ა რ ი ა მ ო ბ ი ს თ ვ ე ს. წავედით. ერთს კარდინალს ერთი მონასტერი აეშენებინა. ეკკლესია პატარა იყო, ორი მღვდელი იდგა. რაც ღარიბი და გამოვარდნილი ლოტრანი, თუ სომეხი, თუ ასური, რაც მწვალებელი მოვიდოს, იქ შეინახევდენ. ასმევდიან, აქმევდიან, ჩაცმით, დახურვით, სჯული ასწავლიან და გაუშვიან. ორმოცდა ერთი წელიწადი იყო რომ აშენებულ იყო. სამი ათას-ოთხას ოთხმოცდა თორმეტი სული მოუქცევიათ და ქრისტესათვის შეეწირათ. ჩემობას სამოცამედი იყო, მაგრამ ყველა ვერ ვნახე. ზოგი გარეთ იყო.

A^{66v}

თ მ ა რ ი ა მ ო ბ ი ს თ ვ ე ს. წავედით წმიდის ათანასე აღექსანდრელის მონასტერში. სულ ბერძენები იდგენ. მონასტერიც კაი და პატიოსანი და კარგა შემკული ჰქონდათ. ოღონ სვეტები და უცხო ქვები არა იყო რა, მაგრამ თეთრის მარმარილოთ ნაგები.

მრავალი კარგი ნაწილები. ტრაპეზი კარგა მორთუ-
ლი. ზიარების კოლოფი უცხოთ გაკეთებული და
ბერძული კანკელი. ბერძულად წირეს, მაგრამ, დი-
B⁹⁷ ალ გაკრძალვით და კარგა წირეს. ამათი რიგი კა-
რგა მომეწონა. ასე კარგა იქცეოდენ. კაი წალკოტი
ჰქონდათ რომში. კაი უცხო შადრევნები. იქილამ წა-
მოვედით წმიდის ბენედიქტეს მამათ სანახავად. ვნა-
ხეთ და მრავალი უცხო ხატები, სულ სირმია ნაკე-
რი, ვნახე. და იმათი ტილო, რომ არ დაიწვის ცეც-
ხლში. მისი ძაფები მაჩუქეს. ტილო კი არ ჰქონდათ.
კაი ნაწილები.

იარ იამობისთვის. წმიდა პაპას წმიდის
კლემენტო მოწამის თავი ებოძა, ნაწილი მთელი და
ეტლი თავისი შვიდს ეკკლესიაში სალოცავად.

იბარ იამობისთვის. წავედით შვიდს ეკკ-
ლესის სანახავად. უწინ სალამო ჟამს წმიდის პეტრეს
ეკკლესიაში მივედით. მეორეს დღეს ადრიან წმიდის
პავლეს ეკკლესიაში წავედით. ძველის რომილამ ეჯი
და ნახევარი იქნებოდა. რომის წყალზე ახლა დიდი
ეკკლესია იყო, მაგრამ აგურით ნაშენი იყო და ზეი-

A^{66r} დამაც ხით დახურვილი. ოთხმოცდა ათი თვითოქ-
ქვის სვეტი ჰქონდა. თვითო ექვს ადლს უმაღლე,
ზოგი რვა ადლიც იყო. ორ მხარეს უფრო სისხო.
ზოგი გრანიტი, ზოგი სხვა ქვა. ოცდა ოთხი სვეტი.
ტრაპეზებზე პორფილი იყო, მაგრამ მომცროები.
ოთხოთხი ადლი იქნებოდა. ტრაპეზი სულ სოფი-
ოთ დახატული. და ზოგი გარეთი წვეთს წაეხდინა.

B⁹⁸ ძველი ეკკლესია იყო. სულ ბერძნის დახატული. სამი
ნაბიჯი სიგრძე სდ განი. ნახევარი წმიდა პეტრეს
გვამი და ნახევარი წმიდის პავლესი. ერთს პეტრეს
ეკკლესიაში და ნახევარი წმიდის პავლეს ეკკლესია-

ში. და თავები ორისაგ წმიდის იოანე მახარებელის ეკლესიაში, წმიდის მოციქულთ საფლავში, შუას ადგილს წმიდის პეტრესაგვით. მაგრამ წმიდის პეტრეს ეკლესიაში ღრმად ჩასავალთა და აქ ხარისხებად ასავალი. და მერმე ქვეით ჩავა. ეს მალლა დამარხული წმიდის პეტრეს ეკლესიაში წმიდა პეტრე მარჯვნივ არის და წმიდა პავლე მარცხნივ. და წმიდის პავლეს ეკლესიაში—წმიდა პავლე მარჯვნივ და წმიდა პეტრე—მარცხნივ. მარცხენას მხარს სხვა ტრაპეზია შემკული. და იქ ერთი ჯვარცმა ასვენია. ერთი დიდი ქვრივი ყოფილა, სახელად წმიდა ფეჩიტა რქმევია. და იმას გამოლაპარაკებია, იმ ენკრატისს, ქრისტე. მრავალ გზის გამოსცხადებია. იატაკი უფროსი ერთი სოფიოთ და ფერადის მარმარილოთ არის. იქილამ წავედით. მართ ერთი ეჯი ვლეთ. მივედით, სად წმიდა ვიჯენსი და ანასტასი ეწამებინათ. კაი ადგილი. კაი ეკლესია იყო. მრავალი ნაწილი. ქრისტეს შობის მხვრის ნაჭერი. სად ქრისტე მიაწვინეს, მის ადგილის ნაკვეთი. ძელის ნაწილი. ქრისტე მკუდარი რომ ჩარსავზე დაასვენეს, მისი ნაჭერი. ქრისტეს საფლავის ქვის ნატეხი. ყოვლად წმიდის სამოსლის ნაკვეთი. ნათლის მცემლის სამოსლის ნაკვეთი. წმიდის პეტრეს კბილი. მოციქულების ყველასაგან ნაწილი. წმიდის კლემენტის მოწამის ნაწილი და მრავალი სხვისა იყო. და წმიდა ფოსიოს და კოსტა მოწამე. იმას იქით სხვა ეკლესია იყო, ზედავ ახლო, ზეცის კიბეს ეძახიან. რომ წმიდა ბენარდეს ჩვენება უნახავს, იქ ჟამს სწირევდა. სალხინებლიდამ სულნი ზეცას აღყვანდენ. და წმიდა ზენონ და ათას სამას ოთხი მოწამე იქ ესაფლავა. იმას იქილამ, სადაც წმიდის პავლეს თავი მოჰკვეთეს,

B⁹⁹

A^{66v}

ისიც ზედავ იყო. კაი ეკკლესია. და სადაც წმიდა
 პავლე მდგარიყო და ქვაზე თავი მოეკვეთა, იმაზე
 რკინის ფანჯარა ევლო. და თავი სამს ადგილს და-
 ცემულიყო. ერთს ადგილს პირველ რძე ამოსული-
 ყო. იქილამ შემხტალიყო, სამი აღლი ვერ იყო,
 სხვაგან დაცემულიყო. იქ სისხლი ამოსულიყო. იქი-
 ღამ შემხტალიყო, ოთხი აღლი მეტია, იქ დაცემუ-
 ლიყო. იქ წყალი ამოსულიყო. ახლა სამგანვე წყალი
 დგა კაი სასმელი. სხვადასხვა გემო აქვს. არსად გა-
 დის. სამი ტრაპეზი იყო, კარგა მორთული. ორი
 პორფირის სვეტი. რვა ფერადი მარმარილოსი და
 ორი გრანიტისა. იქილამ წავედით. ერთს ადგილს
 წმიდა პაპას ერთი მღვდელი დაეხვედრებინა. ერთს
 B¹⁰⁰ დარანში ჩავვიდღვა. რაც წმიდათ მოწამეთ დარანი
 გვენახა, უდიდე და უმრავლესი იყო. სულ ცადაქნი-
 ლი ქვითკირი. ზოგან და უფროს ერთი გაგლესილი
 გაჯითა. და სულ დახატული ეკკლესია, თუ გზები.
 მოწამე მრავალი ყოფილიყო. ებძანა რაც მოინდო-
 მოს, მიართვითო. მრავალი ვიარეთ. მაგრამ სახე-
 ლიანს მოწამეს ვერსად შევხვდით. წმიდა ნაწილი
 მრავალი იყო. მაგრამ მოწამის ნიშანი ეს არის:
 A^{67r} ერთს ჭიქით თავით სისხლი უდგას და ზედ ზოგზე სა-
 ხელი სწერია. ან არა ხურმის ფოთელი, ან ჩიტო,
 ან ჯვარი ზის. ერთი პატარა ყმაწვილი ვიპოვეთ,
 მოწამე ნიშნიანი, მოვთხარეთ. სულ დამიწებულიყო.
 მეორე იმავე ტოლი მოვთხარეთ. ისიც დამიწებულიყო.
 შვიდი ეკკლესია. ბევრი საქმე უნდა. ხუთი სულ მი-
 წიანი წამოვიღე. ორი მოწამის სისხლი ჭიქა ზედავ
 აჩნდა ახალს სისხლსავით. და ერთის მოწამის ერქე-
 ბში ვიპოვეთ, მის საფლავში. მოწამე კი ამოეღოთ.
 ის დარჩომილიყო. სამი ბაზმა მათი გვერდით ნან-

თები. თიხის ჯვარის მონასტერი ამ დღის მეტათ
არ მენახა. დიად კაი მონასტერი და უცხო კარგა
გარიგებული. სულ სოფიოთ ძირი მოფენილი. და
ელენე დედოფლის დაბლა სამწირველო, როგორც
იერუსალიმს არის. დიად, მოსაწონი იყო. რომელ-
საც ეკკლესიაში მივედი, უფრო და უფრო გვეუ-
ცხოვა.

B¹⁰¹

ი გ მ ა რ ი ა მ ო ბ ი ს თ ვ ე ს. კარდინალი საკრიპა-
ნტი ვნახე. და სადილს უკან ორი ეპისკოპოსი მოვი-
დენ ჩემს სადგომს და წამიყუანეს. წავედით. ერთს
კაცის სახლში შემიყუანეს. ერთი მარმარილოს სა-
ფლავი მაჩვენეს. კარგა გათლილი. და სარქველით.
შიგ ერთის კაცის ძვლები ყოფილიყო და ძველი თე-
თრი და მისთანები. ერთი სხვილი ტილოს ხეში
რომ იქნება მისთანა იყო. ორის კაცის სიგძე ვერ
იყო. განიც ადლი ექნებოდა. ისიც იმაში დებული-
ყო. დაუწყეს სანთელს ღვენთება. გალიფეს, მოუკი-
დეს ცეცხლი. სანთელი სულ ამოიწო. ის ტილო
გარეცხილსავით დარჩა. მერმე ნაკვერცხალი დაუყა-
რეს. პატარა საბერგელით უბერეს. აეგზნო ნაკვერც-
ხალი და გარეცხილს გვანდა. ცეცხლმა ვერ დააკლო
რა. ათასი მარჩილი ეძლია ფრანჩისის კარდინალს
და არ მიეცა. შე რით შევიძლებდი სყიდვას, თვარა
ვახტანგ მეფისათვის კაი ძღვენი იყო. ის ფრანჩა-
გვისაგან არის. ამიანტოს| ჰქვიან. წიგნებში ქვად
არა სწერია. ხედ სწერია. ის ქვაც მინახავს. ყენს
გამოეგზაენა ვახტანგ მეფისათვის. ამისი ხელსახოცი
ეგება მიშოვნო სადმეო.

A^{67v}

ი დ მ ა რ ი ა მ ო ბ ი ს თ ვ ე ს. ოცდა ხუთი მარია-
შობის თვე იყო. წმიდის ბართლომე მოციქულის
ღღეობაც იყო და წმიდის ლოდოვიკოსის ღღეობა-

B¹⁰³

ცა, ფრანცისის მეფისა. ამათი გვარი წმიდა შექნი-
ლა. მის ეკლესიაში წაგვიყუანეს. წირვაზე ოცდა-
თოთხმეტი კარდინალი იყო, სხვას ეპისკოპოსსა
და ჯარის გარდა. ნახეთ რა იქნება. გზაც გაგ-
ვიჭირდა, თავად შუკაში ეტლებისაგან, მერმე ეკა-
ლესიაში ჯარისაგან. ფრანცისებმა გვიცნეს. მოგვე-
გებნეს. სხვა კარიდამ მალლა აგვიყუანეს იქ დაგვსვეს.
სულ ჩნდა ყველა. ეკლესია არა და ეკლესიას გა-
რეთ ფილორცებიც სულობით მოეფარდაგათ. და
ეკლესია წითლის ქამხით, სულ ყვითლის ოქრო
მკედის აშიებითა. დიდი ტრაპეზი მთელი ვეცხლი
იყო, უცხოთ გამოყუანილი. და წმიდა ლოდოვიკოს,
წმიდა დიონოსე არიოპაგელი, წმიდა დამიანე და
წმიდა კარლოს ვერცხლისა შექნილი, მთელები. ორს
სამეფო გვირგვინი, ორს საეპისკოპოსო მიტრა, პა-
ტიოსნის თვალებითა. მათი ჯვარებიცა და გულ-
საკიდი ხატები, დიად, კაი თვალები იყო. შიგ მათი
ნაწილები ისხდა ცოცოტა და სხვა ნაწილებიც. კა-
რგა გაკეთებული. დაბლა წმიდის ლოდოვიკოს სამწი-
რველო იყო. ისიც, დიად, პატიოსნად შემკული. რაც
რომში კაი მალობელი იყო, იქ შეკრებულ იყო.

B¹⁰³ მაგრამ სულ ყველა ერთად იღვა, საკუთრთხვევლის
პირდაპირ წირვას ხედევდა. წინ მწუხრზედაც და
მეცხრე ჟამის ლოცვაზედაც სამჯერვე მიველ. ახლო
იყო. მალობლების ქება უწინვე დამიწერია, მაგრამ
ეს გამიკვირდა. ნალარა და ქანარა სხვას საკრავებში
A^{68r} გაერივათ. ასე უკრევდენ. ჭიანურსა და წინწილას
აწყობდენ და მალობლების ხმას კარგა აბანებდენ.

რე მ ა რ ი ა მ ო ბ ი ს თ ვ ე ს. წმიდა პაპას ებძანა
ჩემი წირვა მოისმინონო და ჩემგან ეზიარნენო. წავე-
დით. მისი წირვა მოვისმინეთ. პატარა სამწირველო

ჰქონდა შინა, იქ წირა და გვაზიარა ვინც ვიყავით. მერმე ლიტანია თქვეს. შეგვიყუანა თავის სადგომში. დაბძანდა. მიბძანა წმიდის ღვთისმშობლის სახლის ნახვა. გინდა მიმიწერიაო, რომ ჩემს სასახლეში დაგაყენონო და რაც პატივი კრანდუკას, რაც სხვისათვის უქნიათ, ის პატივი დაგაგონ და რაც საჩვენებელია ყველა გაჩვენონო. მაღლი გარდავიხადე. და მიბძანა: დღეს დაგვიანდა, ვიკითხეო, გლახები სადილად სხედანო, და სამშაბათს მოდიო, იმათ გაჩვენებო. დღეს წადი, ჩემი სასახლე ნახეო. წმიდის პეტრეს ეკკლესიასთან ამას წინათ რომ პაპის სასახლეებში შესვლა დავსწერე, მაშინ საწიგნე და მოსამსახურეთ სახლები ვნახეთ, თვარა პაპის სასახლეები არ გვინახავს. წავედით. შევედით. ან სახლები, ან სხვადასხვა რიგი ფარდაგები, ან ხატები უანგარიშო და კაცის გუნების მიუწოდომელი იყო. არც დაიწერება მაგრამ ხატების მეტი სხვა საუცხოვო არა იყო რა. სამიოდ დიდი სახლი ფერადის მარმარილოთი იყო აგებული, როგორც ეკკლესიებისა დამიწერია. და კარის ეკკლესია დიდი და კარგა შემკული. და ორი სხვა მომცრო სამწირველო იყო. როდესაც პაპა თავისთვის უამს სწირევდა, მრავალი უცხო სახლები დაგვატარეს. მაგრამ ვინ გაუვიდოდა. მერმე ერთს გძელს სახლში ჩაგვიყუანეს. უნდა ორასი ადლი უფრო ყოფილიყო. ათი ადლი განი იქნებოდა. პაპის სასეირნო ადგილი. ცალ მხარეს გველის სახე მოქსოვილი ფარდაგები ეკრა, ცალ მხარეს წარმართთა ამბები. ცა უცხოოდ შემკული. იმის იქით თავს ფარღია, თავი ახდილი. აგრევე პაპის სავალი ადგილი. იმავე სიგძე. და ზედ დიდი წყარო შადრევნად ამოყვანილი სამსართულს სახლს ზეით. იმას აქათ და

B¹⁰⁴A⁶⁸⁷

იქით წალკოტები. ერთი შიგნით სასახლეში და ერთი გარეთ, დიდი სასახლის გვერდით. შიგნით სასახლეებში რომ წალკოტები იყო, ამ ვძელის სახლების იქით თავს, წალკოტის თავს, სამპირი სასახლე იყო, B¹⁰⁵ სამპირი თალარი. ზეით კი ვერ ავედით. და იმ სახლეებში ძველი კეისრების სახეები და წარმართებისა მრავალი უცხო და ფიცრისა გაკეთებული. რომის ეკკლესია წმიდის პეტრესი და პაპის სახლები საზამთრო და საზაფხულო და წალკოტები, როგორც იყო, სულ მისი ანდაზები. და რომის პირამიდების სახეები. ერთი პირამიდი მთელ ერთის ქვისა თეთრის მარმარილოსი ოცს ადღზე მეტი იყო. და სისქე სამი მხარი. ჩვენ რომ მონასტერში ვიდექით იქ ეპოვნათ და პაპას წაელებინა. ამართვას უპირობდენ. მისი ჭახრაკები, როგორ უნდა აემართათ, ან როგორ გაეკეთებინათ, სულ იქ ვნახეთ. მერმე იქილამ ჩავვიყუანეს ერთს ეზოში. რაც ძველი კერპების ღმერთები ყოფილიყო სხვადასხვა რიგი, იქ იყო. მერმე წალკოტები და შადრევნები გვაჩვენეს, დია, უცხო და კარგები. მაგრამ ფრანცისის მეფისთანა ვერ იყო. ოღონ ნარინჯის სიმრავლე ამისი ურიცხვი იყო. და წყაროები დიდრონი. და ერთს აუზში ხომალდი იყო. A⁶⁹ და იმ ხომალდის შადრევანი არ დაითვლებოდა. და უნგარიშო სხვადასხვარიგი იყო. ეს იქ ვერ ვნახე. მერმე სადაც საომარი საქურველი აწყვიანა ის გვაჩვენეს. მაგრამ ერთის დიდის მეფისათვის სანატრელი საუნჯე იყო. პოლოტიკი, თორნი და ზუჩი და შესაჭურავი. თოფი, თუ ტაბანჩა, თურგანი, თუ მისი იარაღი და წამალი. ხმლები, შუბები, აფთები უნგარიშო იყო.

ი ვ მ ა რ ი ა მ ო ბ ი ს თ ვ ე ს. კრანდუკას ელჩთან წავედით. წინა დღეს იქ მოსულყო ჩემს დასა-

პატიუებლად. კრანდუკას ბრძანება მოსვლოდა, თუ
აქა წამოვიდეს შემატყობინეო. მე სადგომს არ
დავხვდი. პაპის წირვაზე ვიყავ. მერმე იქ მოვიდა,
პაპის კარზე. სალამი მომცა. სადგომს გაიხელო. კრან-
დუკას მაპატიუებელი ვარო. ვერცარა იქ უმუხსაიბე.
სადგომს მიველ. ეტლთან მომეგება. ამიყუანა. დი-
დად მიაღერსა. ქართული ამბები და წმიდებისა
მკითხა. ეტლში თითონ ჩამსვა. დიდხან გამომყვა
ეტლთან. ამას დიდ მეფეებს არ უზამდა. ამისთვის
ვსწერ, სტუმრის პატივი ასე უნდა. მერმე კარდი-
ნალი ლატრიმურ მოვიდა. მეორედ მნახა.

ი ზ მ ა რ ი ა მ ო ბ ი ს თ ვ ე ს. წმიდას პაპას-
თან წავედით. მის პატარა სამწირველოში ხუცესმა
წირა ჟამი. პაპა მარჯვენას მხარეს მოფარებით იჯ-
და. მე ვერ ვხედვედი. ჩემის მეტი ეკკლესიაში არა-
ვინ იდგა. მისი ძმისწული უფროსი კარზე ეჩოქა.
დიად, კაი ვაჟკაცი იყო. ამის მეტად არ მენახა.
წირვას უკან მოვიდა. მიაღერსა უკაცრავად ვიყავ,
ვერ გაიხელო. დიდხან დაჯდა ჩემთან. ქვეით მომიჯდა.
მერმე დაგვიძახა. მივედით. კიბით ჩასავალი იყო.
ხელი მომკიდა დიდხანს. მითხრა: გაირჯებიო, მაგ-
რამ ეს საქმე გრიგოლი დიოლოლის დაწესებული
არისო. მასუკან სულ ყოველის დღეს ასე უნდა იქნა-
სო. საკრიპანტი კარდინალი მისდევდა, მერმე მისი
ძმისწული კარდინალი, მერმე მისი ძმისწული კარლო
და მერმე მისი ძმა ალექსანდრე, მერმე დავით და
მერმე პაპის მოსამსახურენი. ჩავედით ერთს მომც-
როს სახლში. პაპის წესია, ყოველ დღე თორმეტი
გლახა იჯდა. ვერ შევიტყევ როგორ მომხდარიყო.
ტაბლა უცხო ყვავილებით შეემკოთ. თავს პაპა იდგა.
არდაგი მოირტყა. იმისთან მე დამაყენა, მერმე საკ-

B¹⁶⁷

A⁶⁹

რიპანტი კარდინალი. არდაგი ერტყა. მერმე პაპის
ძმისწული კარდინალი, მერმე ალექსანდრე და ორი
სხვა არდაგებიოა. სხვათ მოატანინა საჭმელი. უწინ
პაპას მოართვიან. პაპა ორს გლახას მიართმევდის.
მერმე კარდინალებმა იმ სხვათ ჩაურიგიან. მერმე
პაპამ ტაბლა აკურთხა. ყველამ დავიჩოქეთ. ჯვარი
დაგვწერა. გლახებმა ჭამა დაუწყეს. ხუთი რიგი საჭმე-
ლი მოიტანეს. დიად, საბატურად სჭამდენ გლახები.
დიდი ხანი გამოვიდა. მერმე ხილი მოიტანეს. პურ-
საც პაპა უჭრიდა, ხორცსაცა იმ ზეითებსა. და ქვეი-
თებსა სხვანი. და ღვინოსაც პაპა მიართმევდა. ის
ზეით გლახა ყმაწვილი კაციც იყო და გვანდა საქ-
ციელიანი იყო. რამდენჯერ პაპა ღვინოს მიართმევდა,
ადგის, თაყუანისცის, დაჯდის, დალიის და ჭიქა
პაპას არ მისცის. მაგრამ არა ქნის, აალებინის, ხე-
ლით გამოართვის. მერმე ბოლოს ჩაბძანდა და იქი-
დამ ღვინო ყვალას ჩამოურიგა. მერმე ხილის ჭამის
დრო რომ მოვიდა. ერთმა ხუცესმა პურები შემოი-
ტანა, პაპას მოართვა, დაიჩოქა. პაპამ ლოცვა წაუ-
კითხა, აიაზმა ასხურა. გლახები ააყენა ფეხზე და ის
პური თითო თითოს ჩამოურიგეს, იმათ წინ დაიწ-
ყეს. მერმე ხილი ჭამეს. მასუკან შაქრისქადა ჩამოუ-
რიგეს. ისიც წინ დაიწყეს. სხვა საჭმელები აიღეს.
მერმე პაპამ ტაბლა აკურთხა. ხელი დაიბანა. არ-
დაგი შემოიხსნეს. ისევ ბოლოს ჩაბძანდა. თვითო
ნახევარი მარჩილი და თვითო ამინაშატი უბოძა,
თავის ხელით ჩამოურიგა. მერმე გლახები ადგენ. ყვე-
ლამ ფეხზე აკოცეს. წამოვიდნენ. მე ისევ თან წამი-
ტანა. ჩემთვის უღირსი სიტყვა მიბძანა: რაც გინდა
მთხოვეო. მაღლი გარდავიხადე. ჩემი სათხოვარი ყვე-
ლა უთხოვრად აღმისრულდა-მეთქი. მომეხვია. მაკო-

B¹⁰⁸

A^{70r}

B¹⁰⁹

ცა. ფეხზე ვაკოცე. გზის საქმეები დაგვარიგა. გამო-
მისტუმრა. მიბძანა: ასე მალე არ გაგიშვებდიო, მაგ-
რამ ვახტანგ მეფის უკითხავად წამოსულხარო, რომ
დამეკირე იმას გულს დააკლდებო და წადი მისი
საქმე მოიჭირეო. ას სამოცი იქაური სკუთი ებოძა,
სამასი მარჩილია, გზის ხარჯად. გამო სერთის წმი-
დის მართას დედათ მონასტერი მაჩვენეს. მომცრო
ეკკლესია იყო, მაგრამ უცხოვდ შემკული იყო. სულ
მოწერილი მარმარილოთ იყო აშენებული. კედელი,
სვეტი, თუ ხატის ყდები. უცხოთ გამიკვირდა. ენკ-
რატისები გალობდენ, მაგრამ მათი გალობა საკვირ-
ველი რამ არის. ამავე საღამოს წავედით სულის
წმიდის მონასტერში. პაპის სამადლოა. ერთის ეპის-
კოპოსის ხელით არის. შიგა დგას. დიდის ფრენჭი-
ფის შვილია. მიმიძღვა, დამარონინა. უბატრონო ექვს-
ასი სნეული იწვა კაცი. და იმ კაცების სახლი ზედ
გზაზე იყო. ვინც ავი დედაკაცი დაორსულდება
შვილს ვერ წაიხდენს. იქ გზაზე ერთი ჭახრაკია. იმაში
რბილად აგია. შიგ ყმაწვილს შეაწვენენ. მოაბრუნე-
ბენ, ზარს დაჰკვრენ. ქალები წაველენ. | ის ავად-
მყოფის მომღელი წაიყუანს ამ ყმაწვილს. სხვა ჭახ-
რაკია. იმაში ჩააწვენს. მოაბრუნებს. დედაკაცებში
გაიყუანს, რომ დედაკაცი კაცს ვერ ნახავს სალაპა-
რაკოდ და კაცი დედაკაცსა. იქ თორმეტი ძიძა იყო.
ცამეტს ჩჩვილს ყმაწვილს ზრდიდენ. რომ ყმაწვილი
სამის ოთხის კვირისა შეიქნება, გარეთ მისცემენ
სხვას ძიძასა. თვეში მარჩილი აქვსთ. და ოთხს წე-
ლიწადზე ამათვე მოაბარებს. თუ ქალია ქალებში
გაურევენ, თუ ვაჟია, ზოგს გარეთ ოსტატს მიაბა-
რებენ, ზოგს იქავ შემოიყუანენ, იქ ზრდიან. ჩემო-
ბას შვიდასი ქალი შინ იყო მონასტერში და ორმოც-

A^{70v}
B¹¹⁰

და-ათი ვაჟი და ცამეტი ჩჩვილი. სამი იმ ღამეს მოეყვანათ, მე რომ მიველ. და რვასი ქალაქში ებარა. ეს სულ პაპის სასმელ-საჭმლითა და ტანსაცმითა, წამლითა, აქიმით, ჯარათი. იქ აკეთებდენ ქალები საქალოს ხელობასა და კაცები საკაცოსა. მათი მოძღვრები და გამდგელები გაუყრელად იქ უდგს. წალკოტები, შადრევნები გარიგებული. თუ ქალი მონაზონად შედგა, თუ ქმარი შეირთო მათ ას მარჩილს ზითვად მისცემენ. და ბუშს ბუშსა, შეერთვენ, მართალს მართალსა.

B¹¹¹ მეორეს დღეს ქათმის ყიულობისას ი¹³ მ ა რ ი ა მ ო ბ ის თ ვ ე ს წამოვედით რომიღამ. რომით წამოსვლას ავი ჰაერი აქვს. ასე თქვეს: ამ ორმოცს მილის გავლამდი ვინც დაიძინებთო, სიკვდილის საშიშიაო. სამს თვეს ზაფხულს ასრეაო. ვიარეთ გრძელი გზა. შენობა შორიშორ იყო. ჰაერის აობისათვის სოფლები შორიშორ. ერთს სოფელში სადილისათვის

A^{71r} ჩამოვხედით. მომცრო და ღარიბი სოფელი იყო. ფრანგულის ანგარიშით ოცდაცხრა იყო, ნათლის მცემლის თავის კვეთა. იმ სოფლის კაცთ პატარა რამ ნაწილი ნათლის-მცემლისა ჰქონდათ. დიდებას გამოასვენეს. პირველ ერთი ქრისტეს ჯვარცმა მოჰქონდათ, მერმე ორმოცი თეთრით შემოსილი კაცი, სულ თეთრის კელაპტრით, ოროლი და ოროლი მოდიოდა. მერმე ერთი ნათლის მცემლის დროშა და მას უკან სხვა ჯვარცმა და ორმოცი შავით შემოსილი კაცი სანთლებითა და ხელთ ჯვარები ეჭირათ. და მერმე ფარნები მაღალი. და ერთს შემოსილს მღუდელს ხელთ ნაწილი ვერცხლისა კუბოთ ეჭირა, აქათ იქით შემოსილი დიაკვნები. და მერმე კაცის ჯარი მოსდევდა. მერმე ქალნი საკრავებითა.

B¹¹²

და გალობითა. ერთს პატარა სოფელში მისთანა
საქმე მომეწონა. ორმოცი მილი ვლეთ და ღამე გვე-
სწრა ოსტრიკოს მოვედით.

ი თ მ ა რ ი ა მ ო ბ ი ს თ ვ ე ს. აღრიან ავდექით.
ვლეთ. ავი ჰაერიც გათავდა. შენობა შენობაზე შეი-
ქნა. ვენახი ზეზე, ქუეშ სახნავი, ციხე ციხეზე. სო-
ფელი გაბმით. საკრიპანტი კარდინალის ქალაქი გა-
მოვლეთ. მაგარი და კაი ქალაქი იყო. ნ ა რ მ ა ერქვა.

ი ე მილი სხვა ვლეთ და მოვედით ქალაქსა თ ე რ -
ნ ა ს. მოდიდო ქალაქი იყო.

ი რ მილი სხვა ვლეთ და მოვედით ქალაქსა სპო-
ლეტოს. მ: მონასტერი იყო. ეპისკოპოსი იჯდა. მის
ადგილს კაცთ სიკეთე ეტყობოდათ. ამდენს მონას-
ტერს ინახევდენ. კათუჩინების მონასტერში დავდე-
გით. იმ ღამეს ერთს იქაურს თავადს სამი რიგი
მოსაკითხავი გამოეგზავნა.

კ მ ა რ ი ა მ ო ბ ი ს თ ვ ე ს. | დილაზე ერთს თავა- A^{71v}
დის ცოლს თავისი ეტლი გამოეგზავნა: უცხო სტუ-
მარი ბრძანდებო, ქალაქი ამით გამოიარეო. ი გ
მილი ვლეთ. ორიოდ კაი ქალაქები გამოვლეთ და
მოვედით ქალაქსა ფოლინიოს. დიდი და კარგი ქა-
ლაქი იყო, ეფისკოპოსი იჯდა. | იქაც კათუჩინები- B¹¹³
სას დავდექით. წმიდის სახლის ის გზა იქილამ გაბრუნ-
დებოდა.

კ ა მ ა რ ი ა მ ო ბ ი ს თ ვ ე ს. წავედით. რა ცოტა
ხანი ვლეთ, ზეთის ხე მოაკლდა. მთის ადგილს ავე-
დით. სხალ ნარი დიდგორი რომ არის, ამგვარი ად-
გილები იყო. მერმე დაღმა დავეკიდენით. ერთი ხე-
ვი ჩაივლიდა. ხევის თავს ციხე იყო. არც აქათ იყო
გასაველელი, არც იქით. შიგნიდან გრძლად სოფელი
დაკროდა. ბოლოსაც ციხე იყო. ვ ა ლ ჩ ი მ ა რ ა ერქვა.

ი დ მილი ვლეთ იმ დღეს იქ. ერთის კაცისას ცოტა რამ ვჭამეთ. იმ სახლში ერთი ქალი იყო. დედა მისი ასეთი უცხო მოყუარე ყოფილიყო, რომ მომკუდარიყო, რაც საფრანგეთში კაფუჩინის მონასტერია, პატრს თვითო ჟამი ეწირა და უმწირველოს ას ასი მამაოჩვენო ეთქვა. ეს ქალიც დედის საქციელს ცდილობდა. ი დ მილი სხვა ვლეთ. ერთს კაპილიონში მივედით. იქ დავდეგით.

კ ბ მ ა რ ი ა მ ო ბ ი ს თ ვ ე ს. თ მილი ვლეთ. კაი ადგილები. შენობა შენობაზე. ვენახოვანი. ზოგან ბაბილო. ჩავლეთ ქალაქი ტოლეტინო. ეპისკოპოსი იჯდა. ეს ქალაქები, სულ თემი სულობით პაპისა იყო. მეცხრამეტე მილზე მივედით ქალაქს მ ა ჩ ე რ თ ო ს. ეპისკოპოსი და ვოივადა იჯდა. იქ სადილი ვჭამეთ. A 72r ერთი წოკოლანტის მონასტერი იყო გზაზე, დიად, მოსაწონი და კარგა შემკული. ლორენტოს ვოივადაც იქ იყო. მოვიდა. გენახა. ბოდიში მოითხოა. ფოსტა გაგზავნა ჩვენის დახვედრისათვის. კაი ადგილები. ზეთის ხე მრავალი. შენობა ხშირი, მოზმით. ი დ მილი სხვა ვლეთ. მივედით ქალაქსა რ ა ღ ა ნ ა ტ ო ს ა. დიდი და კაი ქალაქი იყო. იქილამ ნ ი რ ე ტ ო ს ქალაქი სამი მილი იყო. მივედით იმ ღამეს ლორენტას. სხვაგან დადგომა მინდოდა. არ მომეშვენენ. წმიდის პაპის სასახლეში დამაყენეს. დია კარგა გვიმასპინძლეს.

კ გ მ ა რ ი ა მ ო ბ ი ს თ ვ ე ს. წავგიძღვენ წმიდა სახლის სანახავად. მისი საქმე კაცისაგან შეუტყობარია, ხუთასი წელიწადია, რომ ნაზარეთით წამოსულა. რა იერუსალიმს თათარი მისჯრია, ეს მაშინვე ანგელოზს აუღია. ზღვის პირია. ზღვა სამოცი მილია განი. ზღვას გაღმა დამდგარა. მერმე შეცი-

ლებულან და ლორენტო ოხერი ყოფილა. ერთის
კაცის მიწაში დამდგარა, მერე ორნი ძ | მანი შეცი-
ლებულან და იქიდან ამდგარა. ერთის ცხენის გაჭე-
ნებაზე ჯვარედინი გზა ყოფილა. იქ დამდგარა, რომ
გზა ყოვლის კაცისა არის. მერმე გარშემო მოჭრილის
მარმარილოს კედელი მიუდგამსთ. შიგნით ქვა და
ტალახია. ხუთი ადლი განი ექნება, ცხრამდი სიგძე.
იქიდან ვერც ქვას, ვერც ტალახს ვერავინ წაიღებს.
ზეით ხით ყოფილა დაბურვილი, ის მოუშლიათ; კა-
მარა შეუკრავთ კანდლებისათვის, თვარა ისევ არის,
როგორც ყოფილა. წინ აღმოსავლისაკენ ბუხარია.
ბუხარს ზეით სარკმელი გაუკეთებიათ. და ლუკა
მახარობელს ლიბანის სარგოსაგან ყოვლად წმიდა
გაუთლია. ძე ხელთ უჭირავს. ის | დაუსვენებიათ. და
წინ ტრაპეზი ქვისა გაუკეთებიათ გარშემოსავლებად.
და ტილოზე დახატული ლუკა მახრებელისაგან და-
ხატული ჯვარცმა, ისევ ნაზარეთით თან მოჰყოლია.
და ყოვლად წმიდის მარიამის წამოსახსნამი, მოწი-
თლო შალი, მთელი. და ჯამ-ნალბაქი — უფრო ყო-
ფილა, მაგრამ სართულის ქცევაში დაკარგულა. სამი
ჯამი და ერთი ნალბაქი, რაშიაც იესო ქრისტე და
დედამისი სჯამდენ. მისის ნაგვის მეტს ვერავინ რას
წაიღებს. ნაგავსაც მოპარვით ვერ წაიღებენ, თუ
მცველებმა არ მისცეს. იმ სახლზე გარედამ ერთი
დიდი და საშინელი ეკკლესია აუშენებიათ. ხუთი
სამწირველო აღმოსავლისაკენ აქვს, სამი აქათ და
და სამი იქით სხვა და ექვსი სამხრეთ და ექვსი
ჩრდილოთ. თორმეტი დიდი სვეტი აქვს. და გუმ-
ბათი სახლის სისწორად აქვს. წმიდა სახლში სამო-
ცდათორმეტი დიდი კანდელი ჰკიდია. ხუთი დიდი
ოქროსი და მომცრო ოქროსი და ვერცხლისა სხვა;

B¹¹⁵A^{72v}B¹¹⁶

მაგრამ ის ხუთი მე ასე მგონია ხუთ-ხუთი ლიტრა
 ოქრო უფრო იყოს. ორი ოქროს დიდი სასანთლეა.
 ასე მგონია ათ-ათი ლიტრა უფრო იყოს. და სხვა
 უანგარიშო, კარები — და, აღმოსავლის მხარეს, ბუ-
 ხარი სულ მთლივ ვერცხლით მოჭედილი, დაფე-
 რილი, კარგა გამოყუანილი. სხვა სასანთლები და
 ან ანგელოსები ოქროსი და ვერცხლისა. უანგარიშო,
 ათასი ლიტრა ვერცხლი მეტი მგონია. მაგრამ ის
 B¹¹⁷ ყოვლად წმიდის ხატი რომ შეუმკვიათ, როგორ
 ითქმის! დედასა და ძესა ორთავ გვირგვინი აღმა-
 სისა. ყოვლად წმიდას ოთხი რიგი ქამარი სულ
 აღმასისა არტყია. სამი ასეთი ზურმუხტი ზის, რომ
 ფასი არ დაიდება. და სხვა რამდენი, ან თვალი, ან
 მარგალიტი, ან აღმასის ჯვარები, ან ზურმუ-
 ხტის ჯვარები, უანგარიშო. იმ ხატის|სისწორ მა-
 A⁷³ ლლა კედელში ორი წითელი იაგუნდი ზის. ხახუ-
 ლის ღვთის მშობლის თვალს უფროსი არის და
 უკეთესიცა. და ყვითელი და თეთრი იაგუნდი, დიდ-
 როვანი, ურიცხვი. მერმე იმის სალაროში შემიყვა-
 ნეს. რაც იქ ეკლესიაში ტრაპეზები დავსწერე, იმის
 ბარძიმ-ფეშხუმი და კანდელი და სასანთლე იმ
 ტრაპეზზე ეწყო. და სხვა სამკაულმა გამაოცა. უან-
 გარიშო გვირგვინები. უფროსი ერთი აღმასისა,
 სხვა ზურმუხტისა, იაგუნდისა, სხვა მინანქარი, სხვა
 ოქროსი. რკინის გვირგვინიც ვნახე, უცხოოდ რამ გაკე-
 თებული. რამდენი უცხო რიგი ქამრები. სულ გულქან-
 ნდად. უანგარიშო სხვადასხვა რიგი ყელის ჯაჭვები,
 B¹¹⁸ უცხოოდ ნაქმარები. საყურეეები | ძვირფასები და ურიც-
 ხვი. სხვადასხვა რიგები ღილები, უანგარიშო, სულ
 აღმასისა. სხვადასხვა რიგი ნაქმარი ჯვარები
 აღმასისა, იაგუნდისა და ზურმუხტისა. მრავალი

ბეჭდები ფასდაუდებელი და უანგარიშო. ყელსაბამები სხვა და სხვარიგი. გულები უცხო რიგებად გაკეთებული. შუბლის საკრავები, უცხოდ რამ ნაქმარები. ალმასის ხატები, საკვირველები. ზოგი მურასა, ზოგი თვალზე მოჭრილი, ზოგი თავის ბუნებით ნაქმარი. ხომალდები, გულქანდები. გულქანდა ალმასისა. ზოგი მურასა, ზოგი ოქროსი, ზოგი ვეცხლისა: დიდროვანი ლალები, იაგუნდები, ალმასები, დიდი მარგალიტი ერთი და სხუა მარგალიტები მრავალი. დიდროანი ზურმუხტები და ერთი დიდი ლოდი ზურმუხტის ქანიდამ გამოღებული. მრავალი დიდრონი ზურმუხტი ეკრათ. ორთავა არწივები, ზოგი ალმასისა, ზოგი იაგუნდისა. გულქანდა გულქანდად. ქარვისა და ძოწისქანდლები, სასანთლები ჯვარები, ხატები უცხო და უცხოები. სკიპტრები სამეფო, მურასაები. ვეცხლის რვა დიდი სასანთლე. თვითო ხუთი ლიტრა უფრო იყო. ქალაქების სახე ვეცხლისა, ციხეები. ქალები ვეცხლისა. ვაეები, ანგელოსები. ხილი და ყვავილები უცხოდ ნაქმარი ვეცხლი მინაქრად. კირიელეისონები მურასა ოქროსი. მუშაბალი უცხო თვლების, დათლილი ძოწისა, ქარვისა, აკატისა. მრავალი ყელსაბამები, სალტეები, უცხოები. ყოველი რამ უანგარიშო იყო. მომარგალიტული შესამოსლები; ალმასით, გულქანდად შემოსილები. სხვადასხვა რიგები ნაკერი და ნაქსოვი. რალა ვთქვა: ფარდაგები. ალმასით, გულქანდა. სადედოფლო სამოსლები ალმასისა, სულ გულქანდა. ბარძიმი, ფეშხუმი, სასანთლები ზოგი ალმასითა და თვალითა, ზოგი მინაქარი, ზოგი ოქრო და ვეცხლი. უანგარიშო ტაშტი, წურწუმა. ზოგი ოქროსა, ზოგი ვერცხლისა, ზოგი ლაქვარ-

A^{73v}
 B¹⁹⁹

დისა, მურასად გაკეთებული, ბროლისა, ძოწისა, აკატისა. ამისთანები გულქანდა უცხოები. კანდლები, უცხო მურასები, აღმასით და თვალებით. მარგალიტით გაკეთებული — ყვავილები. წმინდის ზიარების შარავანდები, ზოგი აღმასისა, ზოგი იაგუნდისა და ზურმუხტისა, ზოგი მინაქარი, ოქრო და ვეცხლი. რამდენი წმიდის ზიარების ბარძიმი აკატისა, ლაყუარდისა, მურასა ოქროსი და ვეცხლისა. ესეები სულ მეფე-დედოფალთაგან შემოწირული. და ვისან ზღვაში გაჭირებოდა, ან ხმელზე, მათის ხევეწით

B¹²⁰ სასწაულისათვის | ძღვენი. და ვის თვალი სტკივებოდა, ვის ფეხი, ვის სხვა ასო. აღმასით გულქანდა, ზოგი სხვილი თვალებით გულქანდა. ზოგი დიდრონი აღმასი. ამას გარდა, უცხო ერთი ხატი ვნახე, ბუმბულით დახატული, რომ კაცი არ დაიჯერებდა, ხელოვანს მხატვარს არ დაუხატავსო. ერთი მარგალიტი ვნახე უცხო რამ. თვით ბუნებით. ნავში ყოვლად წმიდა იჯდა, ძე ხელთ ეჭირა. ისეთი მარგალიტი იყო. გოჯის ოდენი. ეს ასე მოსულიყო მარგალიტის ლითონში. ერთ ხანად ველარ ეპოვნათ. შემოხვეწოდენ ლარეტის ღვთის მშობელსა: ერთს წელიწადს რაც უკეთესი ვიპოოთ შენ შემოგწიროთო. წლამდი ვერა ეპოვათ რა, წელიწადზე ეს მარგალიტი ეპოვათ. მაშინვე იქ გაეგზავნათ. იმ წელიწადს ამდენი მარგალიტი ეპოვათ, ვერ ასლოდენ

A⁷⁴ და ვერც ფასი დაედვათ, ამდენი საქონელი ამისთანა სასწაულებს შეუყრია. მრავალი უცხო ვნახე, მაგრამ ვერ დავისწავლე. მისი ჯაბახანა ვნახე. კაი და მრავალი იარაღი. მარანი ვნახე დიდი და მძლავრი. ერთის ბუწინის პირი წახსნეს. ერთის პირი-დამ სამი რიგი ღვინო წამოასხეს, სამფერი. სამსავ სხვადასხვა გემო ჰქონდა.

კ ე მ ა რ ი ა მ ო ბ ი ს თ ვ ე ს . ლ ო ტ ე რ ი ა დ ა მ წ ა მ ო -
ვე დ ი თ . ი მ ა ვ გ ზ ა ზ ე მ ო ვ ე დ ი თ ტ ო ლ ე ტ ი ნ ო ქ ა ლ ა ქ ს ა .
ა ხ ა ლ ი წ მ ი დ ა ნ ი კ ო ლ ა ო ს ი ს მ კ ლ ა ვ ე ბ ი ი ქ ი ყ ო . ა მ წ მ ი -
და ნ ი კ ო ლ ა ო ს ი ს დ ე დ მ ა მ ა უ შ ვ ი ლ ო ყ ო ფ ი ლ ა ნ . წ მ ი -
დ ის ნ ი კ ო ლ ა ო ს ი ს ვ ე დ რ ე ბ ი თ ე ს მ ის ც ვ მ რ ა და ა ვ გ ი .
ს ტ ი ნ ი ა ნ თ მ ო ნ ა ზ ო ნ ი შ ე ქ ნ ი ლ ა . მ ე რ მ ე წ მ ი დ ა შ ე ქ ნ ი ლ ა .
ა ხ ლ ა თ უ ი ტ ა ლ ი ა შ ი ე რ თ ი რ ა მ ა ვ ი გ ა ნ ს ა ც დ ე ლ ი
მ ო უ ვ ა , მ კ ლ ა ვ ი ს უ ლ გ ა ს ი ს ხ ლ ი ა ნ დ ე ბ ა . მ ა გ რ ა მ ჩ ვ ე ნ
ვე რ ვ ნ ა ხ ე თ , ს ა ქ მ ე ი მ გ ვ ა რ ა დ მ ო გ ვ ი ხ და . მ ის ი | ვ ო ი ვ ა - A^{74v}
და ი ქ ა რ ი ყ ო .

კ ვ მ ა რ ი ა მ ო ბ ი ს თ ვ ე ს . ლ ო ბ მ ი ლ ი ვ ლ ე თ .
მ ო ვ ე დ ი თ ს ო ფ ე ლ ს ა ვ ა ზ ა ნ ო ლ ის .

კ ზ მ ა რ ი ა მ ო ბ ი ს თ ვ ე ს . ზ მ ი ლ ი ვ ლ ე თ . მ ო ვ ე -
დ ი თ მ ა ს ვ ე ქ ა ლ ა ქ ს ა უ ო ლ ი ნ ი ო ს . ს ა დ ი ლ ს უ ქ ა ნ თ B¹²²
მ ი ლ ი ვ ლ ე თ . ო რ ი კ ა ი ქ ა ლ ა ქ ი გ ა მ ო ვ ლ ე თ და მ ო ვ ე -
დ ი თ ა ს ი ის ქ ა ლ ა ქ ს ა . ი ქ ა ც დ ი დ ი ე ბ ის კ ო პ ო ს ი ი ჯ და
და ვ ა ი ვ ა დ ა ც . ი ქ ე მ ა რ ხ ა წ მ ი დ ა ფ რ ა ნ ც ის კ ო .

კ ც მ ა რ ი ა მ ო ბ ი ს თ ვ ე ს . უ წ ი ნ მ ი გ ვ ი ყ ვ ა ნ ე ს წ ო -
კ ო ლ ა ნ ტ ე ბ ის მ ო ნ ა ს ტ ე რ შ ი . ი ქ ყ ო ფ ი ლ ი ყ ო მ ა მ ის მ ი -
ს ის ს ა ხ ლ ი . და გ ვ ა ჩ ვ ე ნ ე ს ს ა დ ა ც წ მ ი დ ა ფ რ ა ნ ჩ ის კ ო
შ ო ბ ი ლ ი ყ ო , ა ნ მ ა მ ა ს ა დ ა ც და ე ტ ე ვ ე ბ ი ნ ა . ის ე ი ყ ო
გ ა მ ო ს ა ხ ლ ი . ი ქ ი დ ა მ ჩ ა გ ვ ი ყ ვ ა ნ ე ს წ მ ი დ ის კ ლ ა რ ო ს
ს ა ფ ლ ა ვ ზ ე . დ ე დ ა თ მ ო ნ ა ს ტ ე რ ი ი ყ ო . ი ქ ვ ნ ა ხ ე თ წ მ ი -
დ ის კ ლ ა რ ო ს ს ა ფ ლ ა ვ ი . წ მ ი დ ა ფ რ ა ნ ც ის კ ო ს რ ო მ
ჯ ვ ა რ ც მ ა გ ა მ ო ვ ე გ ზ ა ვ ნ ა , ის ჯ ვ ა რ ც მ ა ბ ე რ ძ ნ ის ა ვ ა ნ ი ყ ო
და ხ ა ტ უ ლ ი . წ მ ი დ ის ფ რ ა ნ ჩ ის კ ო ს ს ა რ ტ ყ ე ლ ი , მ ის ის
ს ა მ ო ს ლ ის ნ ა ჭ ე რ ი , წ მ ი დ ა კ ლ ა რ ო ს ს ა მ ო ს ლ ის ნ ა ჭ ე რ ი ,
მ რ ა ვ ა ლ ი ნ ა წ ი ლ ი ს ხ ვ ა . გ წ მ ი დ ა ლ უ კ ა მ ა ხ ა რ ე ბ ე ლ ის
და ხ ა ტ უ ლ ი ხ ა ტ ი და ჯ ვ ა რ ი . მ ო ს ე ს კ ვ ე რ თ ხ ის ნ ა ჭ ე -
რ ი . წ მ ი დ ა პ ე ტ რ ე - პ ა ვ ლ ე ს თ ი თ ი . მ ე რ მ ე წ ა გ ვ ი ყ უ ა ნ ე ს
წ მ ი დ ის ფ რ ა ნ ც ის კ ო ს ს ა ფ ლ ა ვ ზ ე რ ო მ | შ ე ნ ო ბ ა ი ყ ო . B¹²³

დიად, დიდი საყდარი და სამი ზედაზედ ძირს აკლ-
დამასავით. წმიდა ფრანჩისკო და მისი ამხანაგები
ათი - თორმეტნი ესაფლავა. მაგრამ წმიდა ფრან-
ცისკო ფეხზე დგას. მრავალი უცხო ნაწილი, რკვე
კომენტვალი დგას. მრავალი უცხო კანდელი, სასან-
თლე. დიდი მორკმა ვნახეთ. იქილამ წავედით ერთს
ეჯზე. დაბლა მინდორზე ყოვლად წმიდის მონას-
ტერი იდგა. მეტად დიდი ეკლესია იყო. წმიდა
ფრანცისკოს რომ იანვარში ვარდი მოეკრიფა და
A⁷⁵r შენდობა ეშოვნა, იქ იყო ის ადგილი. | შუა ეკლესი-
აში იყო მომცრო სამწირველო და მარცხნივ წმი-
და ფრანცისკოს საწოლი, სადაც მიცვლილიყო
და სადაც ანგელოსმა ქრისტესთან მიიყვანა და მა-
რიამ და ქრისტე ეჩვენა. იქილამ თ: მილი ვლეთ
და მოვედით პერუჯა ქალაქსა. დიდი ქალაქი. კვ
მილი მისი გარშემო. მაღალს მთაზე პაპის სასახლე.
კეისარიც მრავალჯერ მჯდარა. იქ ორმოცდა თორ-
მეტი მონასტერია მის გალავანს გარეთ. კაცნი კარ-
გა საქციელ და დიდად მქცენი.

კ⁷ თ მარიამობისთვის. მისი ვაივადა მო-
ვიდა. კარდინალის რიგში რომ მისცემენ. გენახა. თან
გამომიტანა. მიმიძღვა დიდს ეკლესიაში. ყოვლად
წმიდის ბეჭედი მაჩვენა. ეს ბეჭედი ურიათ ტაძარში
ყოფილა; ვისაც ქორწილს უხემდენ ამით დასწინ-
დევდენ. მარიამიც იოსებს ამ ბეჭდით დაეწინდეს.
თუ არ მეფეს, ან კარდინალს, ან ასე უცხო სტუ-
მართან ერთად მოსულთ, არავის არ აჩვენებენ.
შვიდის კლიტით არის დაკეტილი. ერთი ვაივადას
აქვს, ერთი მდივან ბეგსა, ერთი მოურავსა, ერთი
ეპისკოპოსს, ერთი დეკანოზს და ორი სხვათა თა-
ვადთა. ერთად უნდა შეიყარნენ და ისე გააღონ,

მალა გუმბათში ოთხს ანგელოსს უჭირავს ერთი დიდი ვეცხლის ღრუბელი. და მრავალი სერაბინი ვარშემო სულ დაფერილი. და იმ ღრუბელზე ერთი ოქროს კუბო დგა კარგა შემკული. და იმ კუბოში ჰკიდია თეთრი იამანი მთელი, გათლილი. და მაზე რასაც ბეჭედს მოუსმენ, ვისაც აქვს, ცოლქმარი რომ მოძულონი იყუნენ, შეაცვა, შეუყვარდებათ. თვალის ტკივილს უშველის. მრავალს სასწაულს იქს. იქილამ წმიდის ბენედიქტეს მონასტერში წაგვიყუანეს. უცხო რამ მონასტერი იყო. გამაკვირვა მისმა შენებულობამაჟ. მერმე ვაივადა იქივ სადგომამდი მომყვა. მერმე იმ ლამეს წამიყვანა თავის სასახლეში: პაპის სადგომში იდგა. ის ქალაქი სულ შეიყარა. წვიმის სიმრავლე იყო. დიდებაზე გამოვიდენ. რაც დიდი კაცი, ან ხუცესი თუ ბერი იყო, ან ჩინებული კაცი სულ თეთრი ეცვათ. თვალის მეტი არა უჩნდათ რა ქალებს; პირჩამოფარებულნი სულ ფეხსიშველანი, თავზე ეკლის გვირგვინები ებურათ. ხელთ დიდრონი სანთელი. ზოგს დიდი ჯვრები ეკიდა მძიმეს ძელისა. ზოგი მათრახითა და შოლტით იცემდა ბეჭებზე, რომ ვნახეთ, სისხლმა ამოატანა. ამგვარად მრავალი ილოცეს ეკკლესიის კარს. შესტირეს ღმერთს. მეორეს დღეს დარი დადგა.

B¹²⁵
A^{75v}

ლ მარია მობის თვეს. პერუჯილამ წამოვედით. კე მილი ვლეთ. გზაზე ერთი დიდი ტბა იყო. თევზი ისხდა. გარშემო კაი სოფელი, ქალაქები იყო. იმ ტბიდან ცხრა ათასი სკუტი შეუა წელიწადში პაპას. ერთი სკუტი ოთხი აბაზია. ამ საღამოს პაპის თექმი დაილია. კრანდუკას თემში შევედით. კამუჩია ერქვა.

B¹²⁶

ლ მარია მობის თვეს. ვლეთ ივე მილი. კაი ადგილები. ზეთის ხეოანი, ვენახოვანი. ხშირად

შენობა. ქალაქები მრავალი. ერთს ქალაქში სადილი
ვკამეთ. არეცო ერქვა. ძველი ქალაქი ყოფილიყო,
დიდი. და უფროსი ერთი გათლილის ქვით ნაგები.
ერთი დიდი ეკლესია იდგა. დასავლის მხარეს კა-
რისაკენ სამოცდა თექვსმეტი ქვის სვეტი ჰქონდა.
ეკლესიაზე სამრეკლო აეგოთ, ხუთ სართულად სამ-
რეკლო მოუყვანიათ. ორმოცი სვეტი სამრეკლოს
A^{76r} ჰქონდა. შიგნით კი არ მინახავს როგორი იყო,
რომ გამესინჯა. იქიდან იქ მილი ვლეთ. მოვედით
სოფელს.

ა ენკენისთვეს. იქ მილი ვლეთ. ოთხი კაი
ქალაქი გამოვიარეთ სოფელს გარდა, შიგ. ასე ახლოს
ქალაქები გამიკვირდა. უფროსი ერთი გათლილის
ქვის. კუთხე და კარი-ფანჯარა, მრავალგან სვე-
B¹²⁷ ტებიც ქვისა იყო სახლისა. ერთის სახლისა დაეთ-
ვალე. თორმეტი დიდი ქვის სვეტი. ძირს ფლორენ-
ცა იყო. თოთხმეტი ზეით ქვისა მთელი. იქიდან მი-
ლი სხვა ვლეთ სულ აღმართ - დაღმართი. მოვედით
ქალაქსა ფლორენცას. ფლორენცა ყვავილს ჰქვიან.
და მართლა ქალაქის ყვავილი იყო. არც მეტად დი-
დი, მაგრამ დიად შვენიერი ქალაქი. უფროსი ერ-
თი გათლილი ქვა, განიერი ფლორენცები. დიდი მდი-
ნარე. ჩამოჟდის.

ბ ეკენისთვეს. დიანე გავლენტო მონაზონთ
პეტი ებოძა კრანდუქსა. თავის მონასტერში წაგვი-
ძღუა. იქ, დაგვაყენა. ეს წმიდა იოვანე ერის კაცი
ყოფილიყო. დიდი კაცი და მდიდარი. ერთს მის ამ-
ხანავს მისი ძმა შემოკდომია, მის დახელებას ცდი-
ლა. ერთს ადგილს მიმავალა. შეუტყვია, ჯარით წინ
დასხდომია. პარასკევი დღე ვოფილა. იმ კაცს, რომ
უნახავს, შებმა არ შეეძლო და გარდაეხვეწა. ეტლი

დამ გაბოსულა და დაუჩოქია. წეგცოდეო მრავალი.
 სიკუდილქს მემართლები, მაგრამ დღეს ქრისტეს ჯვარ-
 ცმის დღეა, ამას აპატიეო. ეს რომ უნახავს, გარდ-
 მოქრილა ცხენიდამ, ყელს მოხვევია, ქრისტეს ჯვა-
 ცმის წინ დაუჩოქია. მე შენი მცნება აღვასრულეო.
 ვინც შემცოდა, შეუწდეო. აწ ამას გეხვეწები: ჩემო-
 დენიქ შენთვის არავის შეუცოდებიაო და შენც მე
 შემინდეო. ჯვარიდან ქრისტეს თავი მოუდრეკია. რა
 ეს უნახავს თავისი სიმდიდრე გლახისათვის გაუყვია.
 მონახვნად შემდგარა. მათის რიგის მამანი არიან.
 და კაი მოწყობილობა ჰქონდა. მდიდარს მონასტერს
 გვანდა. კარგრიგად დაგვაყენა. ცოტა მოვისუენეთ.
 მოვიდა. წაგვიძლუა. შუა ქალაქში ერთი დიდი ეკკლე-
 სია იყო. დიდობითაც დიდი იყო, მაგრამ გარედამ
 ნაშენი მისთანა არც ფრანციაში მინახავს, არც იტა-
 ლიაში. ეკკლესია, თუ სამრეკლო გარედამ, თავით
 ბოლომდი, სრულქობით ფერადი მარმარილო იყო.
 შეწყობილი. ზოგი სულ წმიდანი მოქრილნი. შევედით
 შიგნით. შუაზე, დიდს გუმბათს სისწორს, ერთი ეზო-
 სავით მოვლებული იყო, საკურველად ნაშენი. სიმრ-
 გვლენე ოთხჯერ ექვსი კამარად იყო, სამად გაყო-
 ფილი. შუა სვეტი სამი ფერადი მარმარილო იყო.
 აქეთ იქით ხუთ ხუთი სვეტი და შუა შუა კარებსა-
 ვით ჰქონდა. სხვა კანდელისა და სასანთლის სიმრ-
 ვლე, ურიცხვი. იქიდან სხვა ეკკლესიაში მიგვიძღვა.
 დიდი ეკკლესია არ იყო, მაგრამ შიგნიდან ერთი ამის
 უკეთესად შენებული და შემკული ვერ ვნახე. გარე-
 დამ გათლილი შავის ქვით იყო. ის ეკკლესია მარიამ
 ყოვლად წმიდის იყო. ერთი რიგი მამანი არიან. მა-
 რიამის მსახურნი ქვიანთ. ასიოდ ის მონაზონნი იდ-
 გენ გარეთ. კაი მინდორი ჰქონდა. გარშემო სულ

B¹²⁸

A^{76v}

B¹²⁹

გათლილის ქვის სვეტები, კამარა მოვლებული. შუა მომცრო კოშკი. ზედ კრანდუკა ცხენზე მჯდარი, A^{77r} ტყვივისა შექნილი. ოთხსაეყურეს მინდორი. შადრევნები ამოყუანილი. მაგრამ უცხო რიგი შადრევნები იყო. იქიდან სხვას გზაზე წამოგვიყუანეს. მრავალი B¹³⁰ კაი სასახლე, სრულობით თლილი ქვა. და კარები სულ რკინისა. სასანთლეები და რკინის უცხო ფარნები ლამპრებისათვის. ერთს ადგილს ვნახეთ ერთის მთელის ქვის ცხენოსანი კაცი, გათლილი. სხვა ქვეითი შესჭიდებოდა. ქვეითს ხანჯალი შეეცა. და ცხენი წაბოჩებოდა. და ქვეითს გარდმოსწდომოდა. თავსა სჭრიდა.

გ⁷ ენკენისთვის. ჩვენის მონასტრის უფროსმა ჯერ თავის მონასტერში ჩამიყუანა. წირვა მოგვასმენინა. დიად, კაი ეკკლესია იყო. როგორც ეკკლესიები რომში ვნახეთ, ერთი ისიც იყო. ფერადის მარმარილოთ შიგნიდან ნაშენი. სადილს უკან კრანდუკასთან წაგვიყუანა. დიდურად და მდიდრულად ვნახეთ. კაი და დიდი სასახლე, სრულობით გათლილი ქვისა, ოთხ-ხუთ სართულად. შესავალს კარს რა შევივლიდი, ერთი მალნიტის ლოდი იდგა. მეტად დიდი, ათი საპალნე უნდა ყოფილიყო. თვითან დაბალს სახლებში იდგა. დარბაისელნი მოგვეგებნენ. შეგვიძღვენ. სამი-ოთხი სახლი შევიარეთ. ერთს სახლში B¹³¹ დაგვხვდა. მოვიდოდა. თავის საჯდომს სახლს არა გვანდა. მომცრო კაცი იყო. შავი ტანისამოსი ეცვა. სანამ არ მითხრეს, ვერ ვიცან. უღვაშები ესხა სულ მთლივ. იმ ჟამად იქ ვერავისი ვნახე. მიაღერსა, ტკბილად დამხვდა. ფეხზე ვილაპარაკეთ. ერთს სახლს გარეთ გამომყუა. წამოვედით მისი შვილის სანახავად. მის მეტი შვილი არა ჰყავს. ისიც უშვილოა. თავი

ხელთ არა აქვს. ას ორმოცი ბიჯი კიბე| აშარონინეს. A^{77v}
დიდ ხან კარზე ვიდექით. მერმე შეგვიყუანეს. ისიც
ფეხზე დამხუდა. ტკბილად მიაღერსა, შინაურად. და
გამოყოლით არც ბიჯი წამოუდგამს. მომცრო მსუ-
ქანი კაცი იყო. თვალად არა სჭირდა რა. წამიყუანეს
მისის წალკოტის სანახავად. წალკოტების ქება, ამ-
ბები ფრანციცისა დამიწერია, მაგრამ ამისი ეს სჯო-
ბდა. სულ ნარინჯი, თურინჯი იყო აუარებელი, ლო-
ბესავით. თუ ქურჭელში ნადგამი, თუ თალარსავით
დახურვილი, ერთს რიგზე სხრტესავით გარდაეგრი-
ხათ — გარდმოეგრიხათ. ადლნახეგარი თუ იყო სიმა-
ლლე. გრძლად დიდს ადგილს და სულ ხშირად ნა-
რინჯ თურინჯი ესხა. ის დიად მომეწონა. კარგ გვა-
რად იყო. წამიყვანეს. ხეენებს აქათ და იქით — ორ რი-
გი ალვის ხე. თვითო სწორედ ასული და თვითო
გაფანხული იდგა. და წინ დაბალი ბზა ედგა. აქათ
და იქით დახურვილი დაფნი ალვის ხეებზე. და მის-
თანა იყო, შიგ გზა გაიარდა, მზე არ დაადგებოდა.
დაბლა შუაზე სხვა ავზი იყო, დიდი. და შიგ ავზში
ერთი კაი ნარინჯისა და ყვავილების წალკოტი იდგა.
კარგა მოდიდო იყო. და შუაზე სხვა ავზი იყო. და
ჯვარედინად გათლილი ქვა იდგა. ავზი თევზით სა-
ვსე იყო. და ჯვარედინს ქვაზე მარმარილოთ აგებული
კაცის სიმაღლე იყო. ორი კაცი მხარს შემოსტევდა.
ზედ ერთის კაცის სიმაღლე გრანიტის ქვა იდგა. იმავ
სისხო. და ზედ იმ ქვაზე ერთ მარმარილოს ქვიქ ტა-
შტი იდგა. იმათის ადლით ოცდა თევქსმეტი ადლი
იყო მთელი. იმათი ადლი სამი მტკაველი და ოთხი
ათის დადებაა. ეს ქვა გამიკვირდა. იმ ტაშტში
ერთი დიდი ლოდი იდგა. საქმენით სამი კაცი გათ-
ლილი| მჯდომარე და ხელთ სხვადასხვა ცხოელები

B¹²²B¹³³A^{78r}

ეჭირათ. და იმ შუა ლოდზე ერთი ფეხზე მდგარი..
 ამ დიდს აუზს აქედამაც ხიდი ჰქონდა გასავალი და
 იქილამაც ბრტყელი ხიდი. და აქათ იქით მაღალი
 რკინის ხარხა ევლო. ხარხას გარ ერთის გზის ოდე-
 ნი სრულ ჩაწყობილი კენჭი ევლო. და მისავალს ხეი-
 ვანზედაც აქათ იქით სრულ ისევ იმ სიგანე ჩაწყო-
 ბილი კენჭები იყო. ზეით ამ ხეივანში ერთი კენჭე-
 ბით ჩაწყობილი ვარდის სახე იყო. იმას ზეით ერ-
 თი კლიტე იყო. და აუზის ხიდს აქათაც კარი ჰქო-
 ნდა, იქითაც. რკინის ფანჯარის კარს აქათ იქით პა-
 ტარა სახლი იყო. კაცი შევიდოდა. დგომითაც გაი-
 მართოდა. ერთი კაცი შევიდა იმაში. რაცალა კლიტე
 მოაბრუნა. ჯერ იმ შუა აუზში იმ კაცებსა და იმ
 ცხოველებში ამოედინა შადრევნები. მერმე იმ დიდს
 ქვის ტაშტის გარშემო მრავალი წვლილი, მაღალი
 შადრევანი ამოედინა. მერმე ხიდზე ზედ ახლო-ახ-
 ლო ათ პირად ორასამდი შადრევანი ამოედინა. მე-
 რმე რაც ხარხა იყო, ან ხიდზე, ან ხიდის გარშემო-
 სულ ახლო ახლო შადრევნები ამოედინა, მაგრამ თი-
 თოში ხუთ ხუთი. მერმე რაც კენჭი დაფენილი იყო
 ჩაწყობით, ვინ იცის რამდენი ათასი, შადრევანი
 ზოგი აღმა, ზოგი განზე ამოედინა. ეს სულ დიოდა.
 უმზერდით. მერმე ხეივანში რომ ვარდივით კენჭი
 ჩაწყობილი ვთქვი, იმას ზეით კლიტე მოაბრუნეს.
 იმ კენჭებში უანგარიშო შადრევანი ამოედინა. მერმე
 ის დასწყდა. შუაზე ერთი მაღალი შადრევანი ამოე-
 დინა. და რახანს იდინა სულ თოფის შილინგივით
 ხმა იყო ზედაზედ მერმე ის მოშალეს ერთი თასმის
 ფავარა ჩაურქეს. სადკენაც უნდოდა, ვისაც ხელთ
 ეჭირა, ეს დიდი შადრევანი იქით მიუშვის. ვისი გა-
 წუწვა უნდოდის, გაწუწვის. ორმოცს ადღზე სადაც

B¹³⁴

A^{78v}

უნდის, იქ შეასხის! მერმე ის თასმა ამოაძრო. სხვა
რკინის ფავარა დადვა. ამოუშვეს შადრევანი, წვი-
შა! რომ მოდიოდეს, იმ გვარად. და ზეიღამ იღინა, B¹³⁴
ჰაერში რომ თოვლი ჩამოდიოდეს, ისე ჩნდა. ძირს
ყველა წყალი იყო, მაგრამ ჰაერში ამგვარად ჩნდა.
მერმე ხომეკალა რომ მოდიოდეს, იმ გვარად გა-
მოჩნდა. მერმე წაგვიყვანეს სხვა მხარეს. უცხო
ფრინველების და პირუტყვების სანახავად. სირაქლე-
ნები იყო და თეთრი ფარშამანგი, თეთრი ხობხები
მრავალი, მაგრა წვრილი იყო. ეთიოპური ცხვრები
იყო. დიდრონი რქები ჰქონდა, მოდრეკილი ყბაშდის-
ფარაოს ქათმებს ეძახდენ. უცხოვრამ ფრინველი იყო.
ათი თხუთმეტი თუთი იყო: ზოგი წითელი, ზოგი
მწვანე, ზოგი კრელი, ზოგი თეთრი სხვადასხვა
რიგი, მაგრამ წითელი უფრო მრავალი იყო. ვარხვი,
იხვები, კარაპები, მაჩვები. მკითხეს: გინახავსო? მე
უთხარ: მრავალია მეთქი, და ეუცხოვათ. ასე უცხო
ნადირის მოყუარე არიან. ჯერნის რქები იყო და იმის-
თანა სხვა რქები იყო, ჯერნისას გვანდა, და ორის
ჯერნის რქის სიგრძე იყო, და მოგრებილი. მიქთხრეს: B¹³⁵
ერთი რიგი ნადირიაო, ეს ფეხზე ასხიაო. მერმე სა-
აქიმოს სახლში შემეყუანეს. მრავალი უცხო რამ იყო.
მაგრამ მე რომ არ მენახა, ერთი რისაღაც რქა იყო.
ჯერნის რქის მსგავსი, ძაჯის სიმსხო. ერთი მხარი
და ნახევარი იქნებოდა, შავი და მოხრილი, ჯერნის
რქასავით დაქდებული. სხვა კორკოდილო და მარტო-
რქის რქა და მაგისთანები მრავალი. ერთი გველი
იყო, ორი მხარი სიგძე და მკლავის სისხო. კბილები
ორ რიგად ესხა. ასე თქვეს ინდოურია. მრავალი რამ
ამ გვარი. მაგრამ ერთი ხომალდი გაეკეთებინათ: ნა-
ვით, აფრით, ანძითა და თოკებითა|. დიდი ხელოვნება
A^{79r}
ვხმარათ. მრავალი უცხო ფართური და წამლები და
ქეები ვნახეთ.

დ ენკენისთვის. წავედით კრანდუკას
 სასაფლაოში. დიდი ეკლესია და კარგა გარიგებული
 იყო. და მარცხენას მხარეს მათის სასაფლაოს კარი
 შევიდოდა. კარგა შემკული საფლავები იყო, ხელმწი-
 ფურად შემკული. მერმე კრანდუკა რომ ეკლესიას
 აშენებს, იქ შემქიყვანეს: მრავალი ფერადი მარმა-
 რილოს სვეტი იყო, კარგები. მაგრამ ორი შავი პა-
 რაგონე ქვის სვეტი იყო. გამაკვირვა. ოთხ-ოთხი
 ადლი უმაღლე იყო. ორი კაცი მხარს თუ შემოსტევე-
 და. ის საკურთხევისათვის უნდოდათ. ას და
 თერთმეტი წელიწადია აგებენ. საკურთხევისათვის
 სრულ ხელი არ უხლიათ, და ნახევრამდი სხვა ძლივ
 აშენებულა. არც მწვე მომცროა. კაი მოხდილი ეკ-
 კლესიაა, მაგრამ შიგნით სვეტი არა აქვს! მრავალ-
 გან ზურმუხტი, ლაქვარდი და ძოწი უხმარებიათ
 ყვავილებშია. და სხვა სრულობით აკატი, ფერადი
 ეშმი შეუწყვიათ ყვავილად, ნადირად, თუ ფრინვე-
 ლად, რომ კაცს დახატული ეგონებოდა. ამ საქმემ
 დიდად გამაკვირვა. რვა კუთხე ეკლესიაა. თვარა ფე-
 რადი მარმარილო, გრანიტის ქვა, ალბასტრი, პორ-
 ფირი და პარაგონის ქვები ნახმარია, მაგრამ ასე
 რიგად, რომ არ ჩაიგდება. ან საფლავებია და ან ხა-
 ტებს|უკან არის ნახმარი. ერთი ახალი ვაჟი კაცი
 იყო მისი ოსტატი. ოცის წლისა თუ იყო, ან ცო-
 ტადმეტი, ან ნაკლები, მაგრამ გვარიანს რასმე
 გვანდა. ტრაპეზად ერთი წითელი ქრელი იამანი
 იყო, სამ ადლ ნახევარი, ორი ადლი განი შთელი.
 და რამდენი უცხო ქვები სხვა იყო, ვინ მოსთვლის!
 ორი სასთაული გაეკეთებინათ. ქვისა და შივ თვა-
 ლები მოეყვანათ. მაღლობზე დაედვათ. ზედ კრან-
 დუკას სახეები იდგა. გარშემო ალმასი, ზურმუხტი

B¹³⁷

B¹³⁸

A^{79v}

და იაგუნდი ისხდა. და აქათ იქით პირს სხვა დათ-
ლილი თვალეზი: ზოგი სეილალი, ზოგი სრავი,
ზოგი თილია, ზებერჯა და მისთანანი. და ექვსი
მისთანა სასთაული სხვა უნდა გაკეთებულყო. ტრა-
პეზისა და საკურთხეველის შემკობა ამას იქით რო-
გორი მოვა, ის თქვენ გასინჯეთ. იმისი სასთაულებზე
გვირგვინები იღვა გულქანდად. კაი თვალეზი შეწყო-
ბით ჩასხმული ნახევარს ზეით სრულად. და საკურთ-
ხეველი სამი კედელი იყო. მის ძირს ჩაგვიყუანეს.
კამარა შეკრული დიდი ეკკლესია იყო. ის ზედ მოეყვა-
ნათ. დაბალი კამარა შაეკრათ. ხელს ვერ შეაწვდენდა

B¹³⁹

კაცი. იქ ერთი ქრისტე ჯვარცმული და ცალგნით ყოფ-
ლად წმიდა, ცალგნით იოვანე მახარებელი, მარმარი-
ლოსი, გათლილი იყო. სწორად ცოცხლები გეგონებო-
და. იქილამ დომინაკაანთ მონასტერში მოვედით. და
ერთ მონასტრად სიდიდით, თუ სიმდიდრით, თუ მორ-
ქმით, ისიც კარგი იყო. მონასტრების ქება ხომ არ
დაიწერება, ვერც კაცის გუნება მისწვდება. სამოცდა
თოთხმეტი დედათ მონასტერია ფლორენციაში, მამათ
მონასტერსა და ეკკლესიას გარდა. მერმე იმავ დიდს
ეკკლესიაში მივედით. დღეობა იყო წმიდის ზენონისა.
მისი თავი და სხვა ნაწილები ვნახეთ.

ე ენ. კენის თვეს. წავედით ერთს სხვას მონას-
ტერში. წმიდა ანტონინე მთელი იქ იყო დამარხუ-
ლი. იქ ვილოცეთ. გამოვბრუნდით. სამადლოთ რომ
ქალებს ზრდიან მონასტერში, ვის უნდა მონაზონად
შედგება, ვის უნდა გათხოვდება. იმათგან, რომე-
ლიც გასათხოვარი იყვნენ, გამოესხათ და მოდიო-
დნენ. |პირველად ერთი ვეცხლის ჯვარცმა მოჰქონ-

B¹⁴⁰

დათ. ზედ გრძელი ოძფორივით დრამა ეკიდა საუფ-
ლოები, შეკერული. და ექვსი კაცის უმაღლე

A^{81r}

სასანთლე ვეცხლისა აქათ და იქით. მერმე ერთი ხის ჯვარცმა მოჰქონდათ. და ორასამდი შავით შემოსილი კაცი, თვალეზი უჩნდათ, სხვა არა რა, ოროლი და ოროლი. თვითო დიდი თეთრი კელაპტარი ხელთ ექირათ. მერმე სხვა ჯვარცმა მოვიდოდა და ოთხასამდი აგრევე თეთრით შემოსილი, თვალის მეტი არა უჩნდა რა, სრულ ოროლი. მერმე სხვა ჯვარცმა მოვიდოდა. და სრულ მამანი და ძმანი, ორასი უფრო იყო. ოროლი მოდიოდენ: ზოგი იეზოვიტი, ზოგი ბენედიქტენი, ზოგი სხვა რიგი. სრულ ყველა ერთ ხმად გალობდენ. მერმე შემოსილი დიაკვნები. და ერთი დიდი დროშა ყოვლად წმიდის მარიამისა მოჰქონდათ. მერმე ის საქორწილო ქალები. ორმოცდათორმეტნი იყვნენ. ოროლი აგრევე, სანთლებით.

B¹⁴¹

სულ იისფრები ეცვათ და თეთრი წმიდა ტილოს ლეჩაქები ებურათ. ერთნაირად იყუნენ დართულნი. მერმე შემოსილნი მღუდლები მოდიოდენ, დიდროვანის სანთლებითა და ფილონებითა. მერმე ერთი კუმო იყო, გაეკეთებინათ მოაბაზე. და ზედ ყოვლად წმიდა იდგა, მორთული. კაცის თვალი მის უკეთეს ვერას ნახევდა. ხელ გაპყრობით მლოცავი, ცოცხალი ეგონებოდა. მღუდლებს მხარზე ედვათ მოაბა. მას უკან ჯარი მოდიოდა: ქალი და კაცი, რომ შუკაში არ ეტეოდა. ჩვენ ეტლით ვიდექით და გამოგვიარეს. უმზერდით. კაცს ენანა, იტყოდა ქრისტიანები არიანო, თვარა ამ ქალებზე ამდენს რათ ირჯებიანო. ის ქალები წაიყუანეს, ერთს სასახლეში დააყენეს, მოძღვრით, გამდლით, მასწავლებლითა. იქიდან ვინ ვის ითხოვდა, ზითევს ზოგს ას მარჩილს, ზოგს მეტს მისცემდენ და ქორწილს უზემდენ. ამავე დღეს წმიდის პაპის ჯანიშინი მობძანდა, გენახა. დია კაცის

კაცს აჭებდენ ყოველი სული. ყმაწვილი კაცი იყო. ასე ამბობდენ: კარდინალობას | მისცემენო. ფლო-
რენცა | ს მთავარ ეპისკოპოსი მოვიდა. და ერთი სხვა
ეპისკოპოსი მოვიდა. მაგრამ ასეთი კაცი იყო, გუ-
ლები დაგვტაცა, ზედ მიიკრა.

A^{80v}
B¹⁴²

ვ ე ნ კ ე ნ ი ს თ ვ ე ს. სხვა კაი მონასტრები შოვი-
ლოცეთ, დიად შემკული.

ზ ე ნ კ ე ნ ი ს თ ვ ე ს. წაგვიყუანეს ერთს ყოვლად
წმიდის მონასტერში. დიად დიდი და კარგა შემკული
მონასტერი იყო. ერთი წმიდა ლუკა მახარებელის
დახატული ხარება იყო. მის სანახავად, თუ არ დიდს
მეფეს და მის ძმასა და შვილს, არ აჩვენებდენ. ასე
მოატყდა ის ქალაქი, რომ მისი გახსნა შეიტყუეს,
გზა ველარ ვიშოვეთ. სამჯერ კარზე მივედით. ჯერ
შევედით. მერმე კრანდუკას მეთოფეებმა ძლივ გზა
გვიშოვეს. მე შემათრივეს. ვერც მოენე, ვერავინ შე-
მომყუა. გარედამ ვეცხლით მოჭედილი, კარგად დაუ-
ფერავად და კაი ძვლები, დიდრონი ისხდა. ის ჩა-
მოუშვეს ძირისაკენ, ჩავიდა. მართ ორი ადლი განი
ჰქონდა და სიგძე უფროსი. მერმე ოქროთი დაფე-
რილი კარი იყო და მრავალი კაი და ძვირფასი
თვალი იჯდა. მაგრამ ერთი ლურჯი იაგუნდი იჯდა
ერთის შუათანა ვაშლის ტოლი. მართლა კაი ფერი
და წყალი ჰქონდა. ხუთი დიდი წითელი თვალი სხვა
იჯდა. არც ლალი იყო, არც იაგუნდი, მაგრამ კარ-
გი რომ თვალები იყო, ცუდი არა იყო რა. ხუთი
ყვითელი იაგუნდი, დიდრონი. გამიკვირდა, კაი
წყლისა და ფერისა. სხვაც მრავალი ზურმუხტი, სხვა
თვალი. მერმე ის კარი ჩამოუშვეს. მერმე ბროლის
კარი ჰქონდა. ისიც ჩამოუშვეს. ყოვლად წმიდა და
გაბრიელ დახატული. მაგრამ ძველობა, მაგდენი

B¹⁴³

რომ მართებდა, არ აჩნდა. გაბრიელ წინ მდგომი მარია მალლა იხედებოდა. მერმე ისევ დახურეს და დაკლიტეს. წამოვედით. იმ დღეს ჯარის ჭრილობით ერთი დედაკაცი და ერთი ყმაწვილი მომკუდარიყო. | კრანდუკას საუნჯის სანახავად წაგვიყუანეს. თავად სახლები ასე რიგად მორთული იყო, კაცი ამას იტყოდა: სამეფო სასახლე უნდა იყოსო. ორ პირად, გრძლად, ერთი ცხენი დაილაღებოდა, სულ გათლილი ქვის სვეტი. მერმე მაზე საოსტატო სახლები და იმას ზეით საუნჯის სახლები. ცოტა რამ გვაჩვენეს, მაგრამ საჩვენებლად კმარიყო. გარშემო სულ დერეფანი და ძირს ვინ იცის რამდენი ასი კერპი, ან ძველი მეფეთ სახეები იყო, გათლილი: ზოგი მარმარილოსი, ზოგი ალაბასტრის, ზოგი პორფირისა, ზოგი პარაგონისა, საკვირველები. დახატული ხატები: ზოგი მეფეთა, ზოგი კრანდუკას გვარისა, ზოგი პაპებისა, ზოგი კარდინალებისა, ზოგი ხვანთქრებისა და ოსმალოებისა, ვისიაც ამისთანები ერთს სახლში შეგვიძღვენ. რაც საფრანგეთში ხელოვანი მხატვარი კაცი, თუ ქალი გამოსულიყო, თავეთის ხელით თავეთის სახე დახატული იყო. იქილამ სხვა სახლში შეგვიყუანეს. მრავალი უცხო ფარფური, დიდი ბადიები, დიდი ლანგრები, დიდროვანი ქვები, სხვა ჯამები, თეფშები და ფიალა, ჩვენ რომ სქელს ბალღამს. ჩინურს უძახით, ისინი ეგვიპტურს ჭურჭელს ეძახიან. დიალ, კაი და დიდრონი ჭურჭლები იყო. იქილამ—სხვა სახლში უკეთესები და უძრავლესი. მერმე იქით წაგვიყუანეს. ხუთიოდ სახლი გვაჩვენეს. მაგრამ რას იტყვის კაცის ენა: თავგაუსვლელი სრულებით მურასა გულქანდა, ისე ოჭროთ, ბროლი, იამანი, ეშმი, აკატი, მოელ-მთელი დათ-

ლილი ხომალდები, ქურკლები, ფრინველები, ჯამები, ტაშტები, ალთაფები ლაჟვარდისა, მთელები. ასეთები|ვნახე, მეფისაში იმ სიდიდე ქიქის კურკელი ვერ ვნახე. ერთი მარგალიტი ვნახე, თავი ვეცხლისაგან მოებათ და ტანი მწოლარე ლომის მსგავსი იყო. ერთი სხვა მისი უფროსი მარგალიტი იყო. მაგრამ ფერად ისი სჯობდა. ტრედის კვერცხის ოდენი ვერ იყო და უსწოროც იყო. მაგრამ|ზურმუხტები და ყვითელი იაგუნდები დიდრონი და კარგ ფერები ვნახე. ერთი ინდილალის ქრისტეს სახე გაეთალათ და ინდილალის ფიალა. და მაგისტანები, უცხოები მრავალი. და უცხო რიგი ხატები: ზოგი ძვლისა, ზოგი ფერადის თვალებისა, შეწყობილი ვნახე. კაბა ლაჟვარდისა ეცვა, წამოსასხამი პორფირისა, პერანგი თეთრის იამანისა, მთელი გათლილი. ამ გვარად მრავალი ტანისამოსი ფერად ფერადად და ქალების ლეჩაქი თეთრის იამანისა. ვნახე: სკივრები, ფერადი იამანები და თვალები ხილის მსგავსად დათლილი, სხალი ვაშლი, ყურძენი, გაპობილი ბროწეული, ქლიავი, ბალი თავეთის ფოთლით, შტოდ შეწყობილი. ვნახე: სკივრები, ყვავილები დათლილი, მთელს ყვავილისათვის გამოყუანილი. ვნახე: სკივრები, თვალები დათლილი, მხატვარსავით ყვავილი, ფრინველი დახატული. ვნახე: ტაბლები, ფრინველი, სულ თვალები|შეწყობილი, დახატულსავით. ვნახე: ქალაქები, ზღვები, ხომალდები, ციხეები, ოშები სულ თვალი დათლილი, შეწყობილი დახატულსავით. ვნახე: ხატი ხარებისა, შობისა, მოგვთ მოსვლა, მართო ყოვლად წმიდა ფერადის თვალებით შეწყობილი, როგორც ვეცხლით გამოყუანილი, მართალს ცოცხლებსავით. ვნახე: წვლილის კენჭებით დახა-

B¹⁴⁵

A^{81v}

B¹⁴⁵

ტული ხატები, კაცის სახეები, თევზის სახეები.
 ვნახე: სახლი სადაფებით აშენებული და სხვადა-
 სხვარიგი ხე და ყვავილი გამოყვანილი, არა თუ გათ-
 ლილის სადაფით, მთელ მთელის სადაფით. ვნახე:
 ქარვის ჯვარები, ხატები, სკივრები, ტაშტები მთე-
 ლი, ფიალები მთელი, კათხები მთელი და სხვა. შეწ-
 ყობილი ქარვის ხომლი, ოცდა ოთხი სანთელი აენ-
 თებოდა. და ქუემ სულ ხატები წმიდათ სახეები
 ჩნდა. ქარვის მთელი კოლოფები, საათის ბუდეები,
 შეწყობილი, სასანთლეები, თევზის კბილის უცხო
 ჯვარცმები, პილოს ძვლის უცხო და უცხო გარდა-
 მოხსნები, უცხო და უცხო ხეები, ყვავილები, ხა-
 ტები, ჯაქვები, ქვეყნის ზომები. ამგვარები მრავა-
 ლი უცხო. ვნახე თავის ბუნებით ფერადი ხეები,
 შეწყობილი, ყვავილები და ფრინველები. ერთს უც-
 ხოდ იქ ესეც უცხოდ ჩნდა. ვნახე უდის ხე, ხუთს აღ-
 ლამდი სიგრძედა აქა-იქ შტო მოკლეები ჰქონდა. სის-
 ხოც წვივის სისხო იყო. იამანის გათლილი ხატები
 ფერად-ფერადი ეშმისა და მისთანაები. ფირუზის
 გათლილი ხატები, პორფირის ქვებისა, წმიდა ხელად
 ნაქმარი. სხვა მინაქარი და ოქროსი და ან მაგვარი,
 უანგარიშო. იქილამ ჩავვიყუანეს საოსტატო სახლებში,
 საცა ამაეებს აკეთებდენ. ქვას როგორ ხერხევდენ,
 როგორ ყვავილებსა და ხილებს სჭრიდენ, როგორ
 წყალს აძლევდენ, ხეს როგორ სთლიდენ, რკინას
 როგორ აკეთებდენ, ძვალს როგორ სთლიდენ, იამანს
 როგორ სჭრიდენ, ესეები გვაჩვენეს: როგორ აწყობ-
 დენ, როგორ აკეთებდენ. ერთს სახლში შეგვიყუანეს.
 ეკლესიის ქება რომ დავწერე, მისი ტრაპეზი და
 ზიარების კიდობანი, იქ იდგა. ზოგი გაეკეთებინათ,
 ზოგს აკეთებდენ, ზოგის ნიშანი იყო, ისე უნდა გაე-

A^{82r}

B¹¹⁷

კეთებინათ. მრავალი კაი თვალი, ზურმუხტი დიდ-
რონი, ყვითელი და ლურჯი იაგუნდი იხსდა. თვარა
ფერადი აკატი, იამანი და ეშმი სულ ის იყო, შეწ-
ყობილი. ზოგი საუფლო, ზოგი ყვავილად, ზოგი
ძველისძველის სჯულისა სახედ. მოციქულები მთელ-
მთელი სხვადასხვის ქვისა. სხვის ქვის პერანგი, სხვის
ქვის სამოსელი, სხვის ქვის წამოსასხამი, სულ პატიო-
სანი ქვებისა, რომ გეგონებოდა ფარჩის ტანისამოსი
ეცვა. და თავთავითი სატანჯველი ხელთ ეკირათ.
მაგრამ ამის მეტი სხვა სალარო არა გვინახავს რა.
და სრულობით ასე ამბობენ: კრანდუკას ეკკლესია და
სალარო არას მეფეს არა ჰქონდეს. მაგრამ ეკკლესია
ნახევარზე გათავებული არ არის. და სალარო ამის
მეტი არ გვინახავს, მაგრამ რაც ვნახე ერთის მეფი-
სათვის დიდი საქონელია, თუ გასინჯავთ|.

B¹⁴⁸

A^{82v}

ც ენკენის თვეს. ისევ კრანდუკამ გვნახა. გა-
მოგვესალმა. ერთს კარს გარეთ გამომყუა. ალიკორ-
ნამდი ნავი და რასაც ხანს ალიკორნას ვიდევით
ხარჯი დაგვიწერა და გამოგვისტუმრა. იქილამ წაგ-
ვიყუანეს ახალ წმიდა მარიათ მაგდანელის საფ-
ლაფზე. დედათ მონასტერი იყო. კაი ეკკლესია, ფე-
რადის მარმარილოთი აშენებული. ეს მარიათ მაგ-
დანელი ფლორენცაული თავადის ქალი ყოფილა.
მარიათ მაგდანელის ლოცვით მისცემია. მისი სახე-
ლი დაურქმევია. ქმარი აღარ უნდომებია. წმიდის
ტერეზიას რიგის ქალწული შექნილა. მრავალი უცხო
სასწაული უქნია. ქრისტე მრავალგზით გამოცხადე-
ბია. ას და ათის წლისა მიცვლილი იყო. ოღონ ხორ-
ცი მოშავებოდა, თვარა არც ცხვირი, არცა რა არა
წახდომოდა რა. ისევ მთელი, მძინარესავით ბროლის
კუბლოში, ოქროთ მჭედლილში, ესვენა. უცხო და ძვირ-

B¹⁴⁹

ფასი მურასა გვირგვინი ეხურა. კაი ძვირფასი ბეჭედი
ეცვა. კაი ჯვარცმა მურასა გულზე ესვენა. პირი,
ხელეები და ფეხები უჩნდა. სხვა კაის ზარბაზებით შე-
მოსილი იყო. იმათმა ენკრატისებმა გვნახეს. გვი-
აღერსეს. იქილამ წამოვედით. კრანდუკას სამხეცოში
შეგვიყუანეს. ოთხი ლომი იყო. ერთი ხვალი, დიად
დიდი. სამი უმცროსი ძუ. ხუთი ვეფხვი იყო. ორი
დათვი. ოთხი შველი. ორი მგლის დიდის ქოფაქის
შვილი, მგლებს უფრო გვანდა და შავი იყო. ოთხი
ტურა იყო. ყაჯირი არწივი. ამისთანაები. დიდრონი
ქოფაქები. მართ იმ ძუ ლომებს უფრო იყო. დიად
დიდრონი იყვნენ. ლომებსაც ეტყობოდა, საძალოდ
ნაქმარი რამ იყო. მათი ადგილიც კარგა გარიგებუ-
ლი იყო. მერმე სამადლო ადგილი გვაჩვენეს. ერთი
ქსენონი. სხვებიც იყო, მაგრამ ჩვენ ეს ერთი ვნახეთ.
ათასის სნეულის ლოგინი იყო. მაგრამ ჩვენობას
ოთხას სამოცდა ექვსი სნეული იწუა. ვაჟკაცი

A⁸¹ — ცალკე, ბერი კაცი ცალკე და ყმაწვილები ცალკე,
ქალები ცალკე, ბერები ცალკე, დედაკაცები ცალკე,
საბატოო კაცების ლოგინი სხვაგან იყო. კარგი მორ-
თული ორის მეტი არა ვინ იყო. მისი სააქიმო და
B¹⁵⁰ საჯარო გვაჩვენეს. მაგრამ სააქიმომ გამაკვირვა. მე
ასე მგონია, ასი ქვევრი თვითო საპალნისა სულ
მალამო იყო სხვის გარდა, მე ხომ მეტი მგონია,
სხვას წამლებს გარდა. თორმეტი კაფუჩინები მსახუ-
რებდა. ხუცები არ ვიცი რამდენი და ასი მონაზო-
ნი ქალწული, რომელიც ავანტყოფთა მომვლელთა-
განი არიან. იმ ქსენონზე მათი მონასტერი ახლო
იყო. და რიგით გამოვიდიან. და მსახურებდიან. ერ-
თი ეპისკოპოსის ადგილს მყოფი ხუცესი იყო მათი
თავი. იმავე ქსენონში ჰქონდა კაი სასახლე, კარგა

გარიგებული, მომცრო სამწირველო თავისთვის. კლიტეები მას ებარა. და მრავალი მოსწავლე სხვა იყო. ზოგი აქიმის შეგირდი, ზოგი ჯარასი, რომ ტანსა და ფეხსაცმელს, საჭმელს მონასტერი აძლევდა. და სწეულებს ისინი მსახურებდნენ. და სასწავლოსაც ასწავლიდნენ: წიგნსა, ფილოსოფოსობასა, აქიმობასა, ჯარაობასა, სიმდაბლესა, სწეულთ მოვლასა, წამლის კეთებასა, მზარეულობასა და მის რიგებასა, რაც იქ სამსახურია. თორმეტი კაფუჩინი ექვს-ექვსი უძილოდ არ გაეყარნენ: აღსარება, ზიარება, ნუფეშონის ცემა, მოთმინება ამას ასწავლიდნენ და უჭადაგებდნენ. უსასოდ არავინ იყოს. ორი მკუდარი ესვენა იმ დღეს დახოცილიყვნენ. ფლორენცა მართლა გასინჯვით ვერ ვნახეთ, ხანი არ დაგვცალდა.

B¹⁵¹

ფლორენციადამ წამოხვლა ათ ენკენისთვის დილაზე ჩვენის მონასტრის ეკკლესიაში შეგვიყუანეს. ზეით რომ წმიდა იოვანე დავწერი, მტერს რომ მიუტევა და ჯვარცმამ თავი მოუდრიკა, ის ჯვარცმა გვაჩუენეს დიდის საქმითა, გალობითა და სანთლებითა. მაღალი ჯვარი იყო, დახატული ბერძნის რიგით. თავი ისევ მოდრეკით ჰქონდა. წმიდის იოვანეს ნაწილიც გვაჩუენეს. ორივკარგა შემკული. წამოვედით ნავით ალიკორნისაკენ. მრავალი კაი ქალაქები და სოფლები ჩამოვლეთ. მრავალი შენობა შენობაზედა, მონასტერი მრავალი. ზოგან ზეთის ხე აკლდა. ოცდაექვსი მილი ვლეთ. ერთს კაპილიონში დავდექით.

A⁸³

ი ენკენისთვის ვლეთ და კაი შენობაები კაი ქალაქები ჩამოვლეთ. დავაკება ადგილი იყო, ოდიშის მსგავსი. შენობა შენობაზე. სრულ ბაბილო და ზეთის ხე. ხე მრავალი. აქათ იქით მრავალი კაი

შენობა ჩნდა. ვლეთ ი^ზ მილი. მოვედით ქალაქსა ფისას. ზემო ფლორენცის ამბავში ერთი ეს დაგვრჩა: შუა ქალაქში მდინარე დიდი ჩამოდის. ოთხს ადგილს ხიდი ძეს, ხუთ-ხუთ, ექვს-ექვსი კამარა. მაგრამ ერთი ხიდი ვაკეთ იყო დახურვილი. კამარის სიმგრგულე ძლივ შეეტყობოდა. | განიერი კამარები ჰქონდა. ასე ოსტატობით აეშენებინათ. და კრანდუკას სასახლე მდინარეს იქით ქალაქს გაცილებით იყო. მისი ციხე თავს ადგა. სულ ქალაქი ხელქუეშ ჰქონდა და წალკოტი ქვეშით. და იმ სასახლიდამ ციხეში ასე შევიდოდა კრანდუკა, ვერავინ შეიტყობდა. გზა გვირბით ჰქონდა. და მდინარეს აქეთ ქალაქში კრანდუკას საუნჯე იყო, ორი მილის სიშორესა. ასე მოერთო კრანდუკას. სასახლიდამ სრულობით ბაზარი წამოეყვანა, ერთს ხიდზე გამოეტარებინა, სალაროსათვის შემოეყარა ზედ ბაზრის თავზე. ასე გზა მოერთოთ: უნდა ეტლით მოვიდოდა, თუ უნდოდა ქვეითად საუნჯეში შევიდოდა.

ფისას მოვედით. ფლორენცასავით მდინარე შუა ჩაუდიოდა. ოღონ კრანდუკა ფლორენცას იჯდა, თვარა ქალაქი ის უარესი არ იყო. სხვაგან ვერსად ვნახე, და ფისას მრავალი სასახლე გათლილის მარმარილოსი იყო. ბაზრების სვეტები უფროსი ერთი გათლილი იყო. მთავარ ეპისკოპოსი იჯდა. მისი ეკლესია ვნახე დიდი ჯვარის სახედ აშენებული. ვარდამ და შიგნიდამ სრულობით მარმარილო იყო. იატაკი თავით შიგნიდამ სამოცდა თორმეტი. თითო ქვის მაღალი სვეტი ძირს ჰქონდა. ორსართულად იყო დახურვილი. და ზეითი ვერ დავხვალე უფრო მოკლე და უმრავლესი სვეტები იყო. ორმოცდა თექვსმეტი მარმარილოს სვეტი დიდის კარისაკენ ჰქონდა

B¹⁶²

B¹⁶³

A^{84r}

გარედამ. და გარშემო ზოგი მარმარილოსი, ზოგი პორფირის სვეტები, მრავალი, ვერ დაგთვალე. ერთი იქაური წმიდა ესაფლავა. სახელად წმიდა რანიგრო ერქვა. შიგნით შევიდოდით, ისე გვეუცხოვის, გარეთ გამოვიდით, შიგნით შესვლა აღარ მოგვინდის. მრავალი დიდროვანი ვეცხლის სასანთლე კანდლები, ხომლები, ჯვარები, ხატები ძვირფასები. და ტრაპეზი სულ მთელი ვეცხლი. ზეიდან ზიარების კიდობანი, ვეჭობ სამოცი ლიტრა იყო. იქით ერთი სასაფლაო აეშენებინათ, ნოეს კიდობნის ზომაზე, სრულ მარმარილოთ. სამასი წყრთა სიგძე, მისი განი და სიმაღლე. უცხო მარმარილოს სვეტი ორას ოცდარვა ჰქონდა. სიწლოდ წვივის სისხო და სიმაღლე ხუთი ადლი. უცხო რიგებად დათლილი. დიად მომეწონა. იქ ვისაც დამარხვენ ახალი მკუდარი ოცდა ოთხს ჟამაზე დათბეკილი ძვლები შეიქქნება. იერუსალიმი-
დამ მეკეცის აგარაკის მიწა მოუტანიათ და ის ჩაუყრიათ. იმისგან არის. იქიდან გამოგვედით. სანათლოს ეძახდენ, ერთს ეკკლესიაში შეგვიყუანეს იქავ. ისიც სრულობით მარმარილოთ ნაგები იყო. შიგნით და გარეთ ოცდა-ათი სვეტი მარმარილოსი სანათლავს ჰქონდა. შუა დიდდ ემბაზი იყო, შეწყობილი პორფირისა. იქით ერთი საქადაგო იყო. ცხრა სვეტზე იდგა. სამი პორფირი, სამი მარმარილო და სამი გრანიტი. ზედ საქადაგო თეთრი ალაბასტრი იყო. საუფლოები უცხო მოჭრილი. და კიბე პორფირისა ჰქონდა. გარედამ ოცი მარმარილოს სვეტი ძირს ჰქონდა. სამოცი მისი უმცროსი იმას ზევით გუმბათად მოეყუანათ. დიად სასიამოვნო სანახავი იყო. იქიდან გამოგვაბრუნეს. უკან სამრეკლო ედგა. ისიც სრულობით მარმარილო იყო, რვა სართულად აშენ-

B¹⁵⁴

A^{84v} ბული|. მაგრამ რვა რიგი სრულ ახლო-ახლო თეთრი
მარმარილოს სვეტი მოეყუანათ. თითო რიგზე ორმოც-
ორმოცი. და სამრეკლო ასე წახრით აეშენებინათ.
კაცი შეშინდებოდა, აგე წაიქცევავო. ეს ამდენი შენობა
ამ ოსტატობით მოეყვანათ. იქაც მრავალი რამ უცხო
იყო. მაგრამ მგზავრი ვიყავით. არ გვეცალა სანახა-
ვად.| და ავდარიც ძალიან იყო. თვარემ ერთის ეკ-
კლესიის ქება თქვეს, იმაში ერთი საკვირველიაო, მისი
ტრაპეზიო ოთხმოცი ათას სკუთად გაკეთებულია.

ალიკორნიდამ
მოსვლა

ი ა ე ნ კ ე ნ ი ს თ ვ ე ს ფ ი-
სადამ წამოვედით. ფისას წყალი
ალიკორნას ზეით ხუთს ეჯზე ზღვას
შეეყრება. რადგან ეს ასე სიშორე გაუსინჯავთ, ალი-
კორნიდამ ზღვა გაუჭრიათ. კრანდუკას ოცს მიღზე
ერთი რუ მოუტანია. ფისას ქალაქის ბოლოს ფისას
მდინარისათვის შეუერთავეს. იმ მდინარიდამ ნაგები
თუნდა მდინარით წავლენ, თუ უნდათ ზღვის რუთ
წავლენ. კარები აქვს შებმული. თუ უნდათ ასწევენ,
თუ უნდათ ჩამოუშვებენ. ასე არის მორთული. ნავს
ასწევენ ქახრაკითა და კარზედ გარდაათრევენ. და
კაცნი იქიდამ მოუვლიან, ჩასხდებიან და ალიკორნას
ისე წავლენ. ან სამი კაცი შეებმის, ან ორი. თუ
მძიმეა ოთხი. ჩვენც მეტიოდ კაცი ვიყავით ჩვენის
ბარგითა და ნუზლითა. სამი კაცი მიგვათრევედა, ხან
ნიჩბით. იმ ზღვის რუზედ ადგილ-ადგილ ხიდები
იდვა. ოცი მილი შვიდს ეჯზე ცოტარამ ნაკლები
იქნება. ოცდა ერთი მილი შვიდი ეჯია. ასე დიდი
ადგილი გაეჭრათ. ამისთანა შენობაებს ცდილობ-
დენ და ძნელს გაადვილებენ. მოვედით ალიკორნას.
უწინ რომ დავწერე: ალიკორნის გარეთ შენობა არა|
ჩნდა, ზღვა-ზღვა მოვიდოდით. მაგრამ ხმელეთისაკენ

B¹⁵⁶

კაი შენობაები ყოფილა. ალიკორნას გარ სრულ ზღვა
ავლია. კაცის ხელით არის გაკეთებული. ხიდები ძეს
ზოგან ხიდით შეისვლება, ზოგან ნავებით შიგ ქალაქ-
შია. დიალ კაი ქალაქია. ბერძნის საყდარს მივედით. A⁸⁵ P¹
ბერძნები ვერავინ ვნახეთ. სომხის საყდარს მივედით.
დიალ კაი ეკლესია იყო. კარგა აშენებული, შვე-
ნიერი. არას ადგილს სომხებს მისთანა შვენიერი
ეკლესია არა აქვსთ. სხვებიც მრავალი უცხოები
იყო. მაგრამ რადგან ვერ ვნახე, აღარც დავწერე:
საქმემ არ მოგვიხდინა ნახვა. არა თუ ჩემი საქმით,
სოფლის საქმით.

ოც და ხუთს ენკენისთვეს ალიკორნი-
დამ წამოვედით. ალიკორნელი ფრანცისის მეფის კონ-
ტული მრავალს გაისარჯა ჩვენზედ. დია კაი კაცი
იყო. ფრანცისის ნავში ჩაგვსხა. ჩვენ მალთას გვინ-
დოდა მოსვლა და ის ხომალდი სიკილიის ქვეყნისა-
კენ მივიდოდა, მისინა ქალაქს. და იქ უნდა მივსუ-
ლიყავით და იქილამ სხვა ნავით მალთას წავსული-
ყავით. ორასი მილი გაგვიმრუდდა. კაცის თავს შვიდი
მარჩილი გამოგვართვა, თავის სასმელ-საჭმელით,
კარგა ხელის შეწყობით. სხვა მებომალდე კაცის თავს
სამოც მარჩილს გვთხოვდა, უსაჭმელოდ.

ქვე ენკენისთვეს ქარმა პირს დაგვიწყო
კვმა. ველარ ვიარეთ. ალიკორნიდამ მისანამდი ექვს-
ასი მილი იყო. B¹⁵⁷

ქ¹⁸ ენკენისთვეს ქარმა გაგვაბრუნა.
ზეით რომ სპანიის მეფის ციხე დავწერე, იმ ლიმე-
ნაშივე მივედით.

ოცდა რვა ენკენისთვე იქ ვიდექით.

კ¹⁰ ენკენისთვეს გამოვედით, კიდევ ქარი
პირს გვცემდა. მერმე ისიც ჩავარდა. უქაროდ
დავრჩით.

ოცდა ათი ენკენისთვე ცუდად ვიდექით.

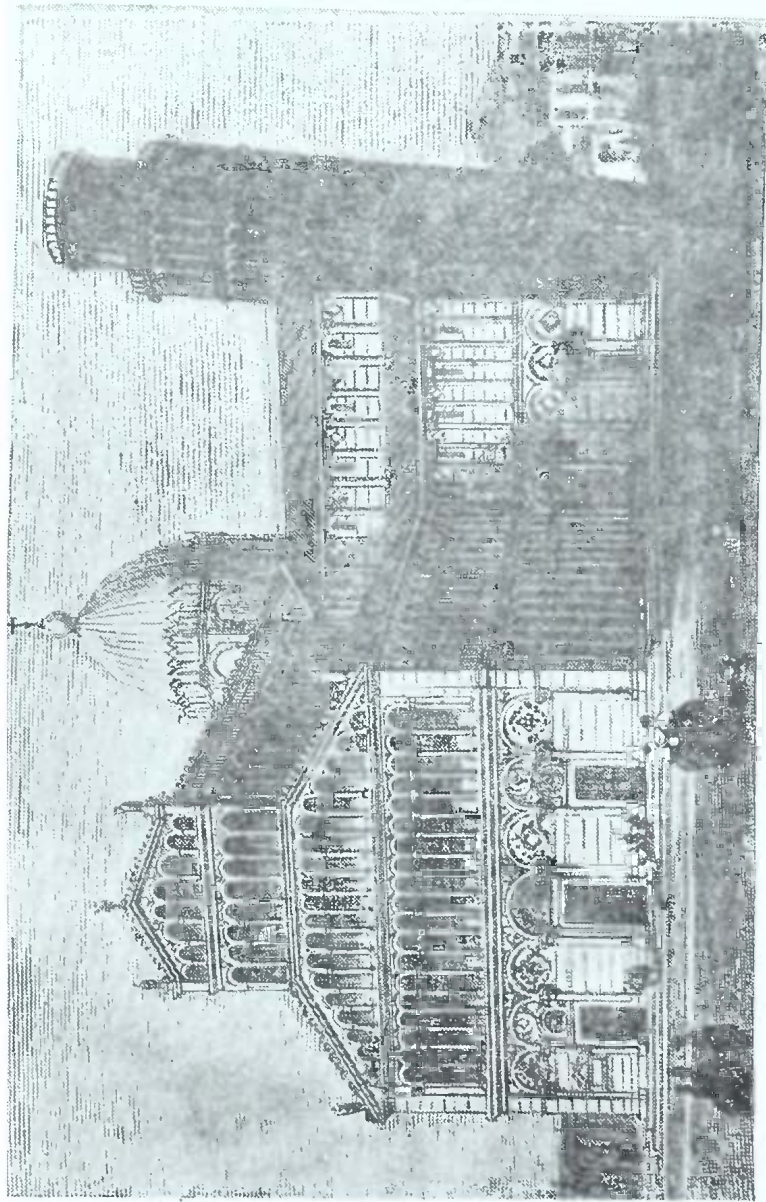
ა ლ ვ ი ნ ო ბ ი ს თ ვ ე ს ა საღამოს ცოტარაჲ მრუ-
დი ქარი იღვა. ვიარეთ. აღგვიღელდა დიდად.

სამს ლვინობისთვემდე დღე და ღამე სულ დიდი-
ღელვა იყო. დილაც გაგვიჭირდა. სამს ლვინობის-
თვეს წირვის დროს ღმერთმან შეგვიბრალა: კაი ქარი
აღვა. ვლეთ. ხან ქარი მრუდი, ხან არც სულ.

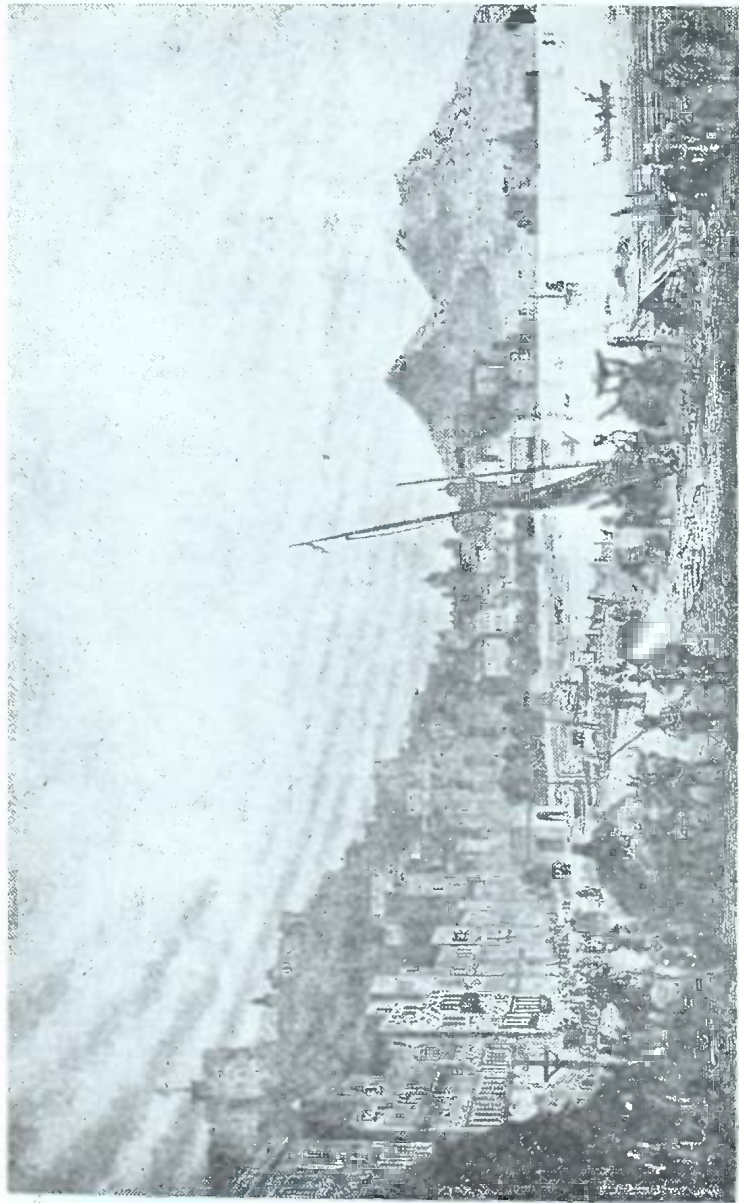
ექვსს ლვინობისთვეს მისინას მიმართეს, მიახ-
ლოვდენ. გამობრუნდა ქარი. სხვას ქალაქს მიმართეს.
სიკილია დიდი სამეფოს კუნძულია. შვიდასი შილია.
მისი გარშემო კაი ადგილი. პალერმო ქალაქს მიმარ-
თეს. ქალაქი დიდი და ზღვის პირი ვაკე. კაი ადგი-
ლები, მაგრამ მთა გორი, ხშირი და უნაყოფო, უცხო
კლდიანი.

ზ ლ ვ ი ნ ო ბ ი ს თ ვ ე ს შუადღეს უკან. ფრან-
ცისის კონცული იჯდა, ის გამოვიდა. ხომალდში
გვანახა. წაგვიყუანა ეტლითა. ქალაქში შეგვიყუანა.
მრავალი დიდი და კაი ქალაქი ვნახეთ, მაგრამ ერთს
ქალაქად დიად მომიწონა. უფროსი ერთს გალავა-
ნიცა და სახლებიც თლილი ქვა იყო. ქალაქის შუა
გულზედ ერთი ერთი მგვრგვალი ალაგი რვა კუთხედ
გაეკეთებინათ. ოთხს კუთხეს თვითო მარმარილოს
სახე იყო. და ოთხს კუთხეს ოთხგნითვე გზა შევი-
დოდა. ქალაქს ოთხს მხარეს თვითო კარი ჰქონდა.
ასე სწორად იყო ეს გზები, შუადამ ოთხივე კარი
ჩნდა — სულ ბაზარი. იმ მგვრგვალს ადგილთან ზედ
მარჯვნივ, ერთი წყარო იყო. სამი ხარისხი აივ-
ლიდა. გარ. მარმარილოსი რვა კაცი იღვა. მერმე-
ცხრა ხარისხი აივლიდა. ოთხგნითვე ოთხ-ოთხი მარ-
მარილოს კაცი იღვა. ზოგს ისევ, ან ქალი, ან კაცი
უღვა. ზოგს სხვა პირუტყვი და ან კაცი. და იმ სხვას
მხარეს კაცამდი განზე სამი კაცი სხვა იყო. ერთი-

A^{85v}
B¹⁵⁸

ფიზის ტაძარი და დახრისი კოშკი

ბ ე ა პ ლ დ ი

შუაზე იწვა. აქათ იქით იდგა იმ ხარისხებს გარშემო მარმარილოს სპილო, მარტორქა, ლომი, ირემი და რაც უცხო ნადირებია გარ იდგენ. მერმე მალლა ვაკე იყო, კალოს ოდენი. შუაზე დიდი ავაზი შეკრული. შუა მაღალი ქვა, კარგა ყვავილოვნად გათლილი. ზედ ერთი ტაშტივით მარმარილო. ოთხი ფრინველი გარშემო ისხდენ. და შუა მაღალი ქვა და აგრევე ტაშტი და ოთხი იხვი იჯდა. და შუა მაღალი ქვა და ზედ კაცი მარმარილოსი. თავში დიდი წყარო გამოსდიოდა და რაც ან კაცი ან პირუტყვი ვთქვით; ყველას პირში შადრევანი გამოსდიოდა. სამს ადგილს მათის მეფის სახე იყო: ერთი მარმარილოსი და ორი ტყვივისა, სხვისა და სხვისა.

B¹⁵⁹

ჯერ მიგვიყუანეს თიატინის ეკკლესიაში. დიდი ეკკლესია იყო. და ოცდა რვა მარმარილოს სვეტი ჰქონდა თვითო მთელი. თვითო ექვსი ადლი სიმაღლე. მგონია შავი მოჭრელო მარმარილო იყო. და ათი ყვითლის მარმარილოს სვეტი. თვითო ორადონახე-ვარი იყო. ზეიდამ და გვერდები უცხოდ დახატული. უცხო კანდლები, დიდრონი, უცხო სასანთლეები.

მერმე მიგვიყუანეს იეზოვიტების ეკკლესიაში. ეს უდიდესი ეკკლესია იყო. მგრამ სვეტები კედლისა იყო. აქათ იქით ათ-ათი კამარა იყო. მაგრამ სვეტებზე სულ ფერადი მარმარილო ეხმარათ და კედლებზედაც. მაგრამ როგორ ეხმარათ. ფრინველში დაეთალათ ვინ გველის მჭამელია, გველი ერჩის, ვინ ჩიტისა ჩიტი ეჭირა, რომ მართლა ფრინველის მსგავსად, სად ხილის მსგავსი, ხილის ფერი მარმარილო და ფოთოლი და ყვავილები. სულ ყვავილებისა და ხილის მსგავსი კედლებსა ზედა. დავითის ფსალმუნები. კაცი თეთრის მარმარილოსი და სხვადასხვა ფერის მარმარილოსი. მრავლი უცხო საქმე

A^{86r}

B¹⁶⁰ ვნახეთ. ცა კარგა დახატული. იაქტაქები, იმისიცა-
და სხვებისაც, სრულობით ფერადი მარმარილო შეწყ-
ყობილი. დიდრონი კანდლები და სასანთლეები, მრავ-
ალი უცხო მარმარილოს ხატები.

იქიდან მივედით საეპისკოპოსო ეკკლესიაში. ეკკლესი-
ისი გარეთ დიდი მინდორი, სულ ქვაფენილი. გარეთ
შემოზღუდვილი და ზედ პაპებისა და წმიდების სახე
მარმარილოსი ამართული. შუაზე მომცრო შადრე-
ვანი. შუა მარიამ ყოვლად წმიდა მარმარილოსი.
შევედით. ცხრა სვეტი აქათ, ცხრა იქით. სვეტები
თვითოზე ოთხ ოთხი მარმარილოს სვეტი იყო ერთად
შეყრილი. დიად, საამოვნო იყო. საკურთხეველები —
უცხოდ შემკული სრულ ფერადის მარმარილოთ
შეწყობილი: ზოგი ხილის მსგავსად, ზოგი ყუავილის
სახედ. თვარა ხატები უმრავლესი. ერთი — წმიდის
ზიარების კიდობანი სულობით ლაჟვარდის ქვით იყო
აშენებული. ოთხი ადლი სიმაღლე აგრევ სიმგრგვლე,
რომ მთელი ლაჟვარდის სვეტი თვითო სამ-სამი მტკა-
ველი. და სხვა სულობით ლაჟვარდისა იყო. ნაგები
კანდლები, სასანთლეები დიდრონი. თვითო ათის ლიტ-
რის ვეცხლისა, ნაკლები ზოგი. ღამე გვესწრა. მართ-
ლა ვერა ვნახეთ რა. ამ ქალაქის მეფის ქალს ლო-

B¹⁶¹ ზოლა რქმეოდა. ჩვენის ენით ვარდუად გამოითარგ-
მნება. ქალაქს ზეით ერთი კლდიანი მთაა, იქ დამ-
დგარა ქალწულად და მრავალი მოღვაწეობა უქნია.
წმიდა შექნილა. იქ მიცვლილა. ნაწილი ცოტარამ
საეპისკოპოსო ეკკლესიაში იყო და საფლავი იმ
მთაში. კაი მონასტერსა აქებდენ, დიდად სასწაულთ
მოქმედსა. ჩვენ ვერ ვნახეთ. პალერმოდან ნახევარ
იჯი იყო, მაღალს კლდიანში. გვერდში ერთი სხვა
ქალაქი იყო და იქ მთავარ ეპისკოპოსი იჯდა. და
A^{86V} პალერმოს ეპისკოპოსი იჯდა. ამ კუნძულს შიგნითაც

ადვილებს აქებდენ: ტყიანსა და სახნავ სათესსა. თვარა რაც ჩვენ მთა გორი დავინახეთ სულობით უნაყოფო იყო და კლდიანი.

თ ო ღ ვ ი ნ ო ბ ი ს თ ვ ე ს ადრე კაი ქარი მოვიდა. ღვთის სახელზე წამოვედით მისინასკენ. მალთას მისვლა გვინდოდა. ამ ქალაქიდან ორასი მილი იყო. მაგრამ ხომალდი ვერ ვიშოეთ. ას ორმოცდა ათი მილი პალერმოდამ მისინა იყო და მისინიდანაც ორასი მილი მალთა. გზა დაგვიგრძელდა. მისინას მივედით. მაშინვე ფრანცისის კონცული მოვიდა. დიალ გაი-სარჯა. ტკბილად და კარგა შეგვეყარა. წავიდა წმი-დის ბასილის მონასტერში. ბასილიანი მონაზნები იდგენ. მათი უფროსი და ერთი სხვა მოიყუანა. წავვიყუანა. იქ დაგვაყენა. დიდი და კარგი ქალაქი იყო. ათი თორმეტი მაგარი ციხე იყო ნაშენი, რომ ერთი სახლი ეგონებოდა. და ის დიალ მომეწონა. სამეფოს სახლამდი სულ ასე იყო. არ გაიცნობოდა მეფის სასახლე რომელი იყო, დაბლის კაცისა რომელი. უფროსი ერთი გათლილი ქვისა.

B¹⁶²

ო ო ღ ვ ი ნ ო ბ ი ს თ ვ ე ს კონცულს ეტლი გამოეგ-ზავნა. ქალაქის სანახავად წავვიყუანეს. ჯერ მიველ კონ-ცულის სახლში. კაის გარიგებით ცოლშვილი მოგვა-გება. კარგა დაგვხვდა. მერმე წავვიყუანეს ერთ მონასტერში მოგვიყუანეს. დიდი ეკლესია იყო. კვ სვეტი ჰქონდა მარმარილოსი, მაგრამ მთელი არც ერთი იყო, შეწყობილი იყო, მთელს გვანდა. სოფიოთ დახატული საკუთხეველი. ერთი ყოვლად წმიდის სატი გვაჩვენეს, კარგა შემკული, დიდი იყო, კაცის სიმაღლე, მრავალი პატიოსანი თვალი იჯდა ვეცხლით მოჭედილი. იმისი ასე თქვეს: წმიდა პავლე მოციქული რომ მოვიდა აქ პირველად და ქრისტე ქადაგაო

B¹⁶³ მაშინვე მოიქცენ ჩვენი მამანიო და ერთი მხატვარი
 და კაცები გაგზავნეს წმიდა მარიამ ღვთისმშობელს
 შეეხვეწნენო: ერთი შენი საფარველი გვიბოძეო.
 ეს ხატი მაშინ დახატესო და სამიოდ სტრიქონი
 წიგნი ღვთისმშობელმა დაწერაო: მე ვარ თქვენი
 მფარველიო. მასუკან ამ ქალაქში არც ჟამი გაჩე-
 ნილა, არცარა მაგისტანა საძნელო დამართებიაო.
 A^{87T} ის წიგნი პაპის სალაროშია|. მე მართალი არ ვიცი,
 ამათ ასე თქვეს. იმ ხატის სასვენი სულ ფერადი
 მარმარილოთ ყვავილით შეემკოთ. დია კარგა შეწყო-
 ბილი იყო. მრავალი ჯი წყაროები შადრევნად ამო-
 სული იყო.

ია ღვინობის თვეს ბასილიანთ თავეთი ნაწი-
 ლები გვაჩვენეს. ჯვარის ნაწილი, დიდი და კარგა გაკე-
 თებული, ორს ოქროს ანგელოსს ეჭირა. წმიდა იო-
 ვანე ოქროპირის თავი, თვალებს ზეით კარგა შემკუ-
 ლი, წმიდის ბასილის ნაწილი უცხოთ და კარგა შემკუ-
 ლი, კაი გვირგვინი და ომფორი სულ მურასა. მთლად
 წმიდა ბასილი გამოეყუანათ ვეცხლისა და გულში
 ნაწილი უჯდა. წმიდა აგათას მკლავი, წმიდის ქრი-
 სტეფორეს. ცერი, წმიდის ბასილის ძმის წმიდის დე-
 მეტრიას ნაწილი, წმიდის ბარბარას ბეჭი, იმათის
 რიგისაგან წმიდის თომას თავი, სამის მოწამის სხვა
 თავი, ორის თავეთის რიგისა წმიდისა სხვა თავი,
 B¹⁶⁴ მრავალი სხვა ნაწილი გვაჩვენეს. კაის ხელის შეწყო-
 ბით ვყვანდით. ზღვის სრუტი მომცრო იყო. გაღმა
 იტალიის ბოლო იყო, მაგარი ადგილი. კალაბრია ერქ-
 ვა. კლდიანი, ტყიანი. მრავალი ციხე-სოფლები. ანაპო-
 ლის ქვეყნის თემი იყო. ახლა ეს სიკილია საოიას დუკი-
 სათვის მიეცათ. საოიას დუკის ამბავს რომ ამბობდენ:
 დაუდერავი კაცი ყოფილა. ორჯელ-სამჯერ იფრა-

დორს მისდგომია, ორჯელ-სამჯერ ფრანცისის მე-
ფესა. ამ შერიგებაზე ეს ასე მიუცემიათ. ჩვენ რომ
მოვედით. ორის კვირით გაგვასწრა. ისევე საოიაში
წავიდა. მოსულ იყო ამ სიკილისათვის ოთხასი ათა-
სი სკუთი გამოერთმევიანა. ამ მისინელთ ერთი აღმა-
სით გაკეთებული გვირგვინი მიუერთმევიათ და ოცდა
ათი ზარბაზანი მისინისათვის გამოერთმია. სხვას ქა-
ლაქებს სხვა ძღვენი. თემი ემდუროდა. მაგრამ პა-
პას ერთს რაცადას საქმეზე სიკილის მონასტრების
დაკლფტა ებძანა. მეფეს ეს სწყენოდა. შეეყარა თავისი
მრჩევლები და არა მონასტერი არ დაეკლფტინა.
კათუჩინებს არ დაეჯერებინათ, ყველას დაეკლფტათ,
სადაც კათუჩინი იყო. ის მოეხსენებინათ: სულის საქმე-
ზე პაპის მორჩილი ვართო და ხორციელზე თქვენიო. A^{87v}
B¹⁶⁵

კათუჩინებს გასწყრომოდა. ვერავინ მივიდოდა. და
მრავალი გაეყარა, რომს წასულიყვნენ. ზოგნი საპ-
ურობილეში დაება ოცდა ორს დღესა.

ი გ ღ ვ ი ნ ო ბ ი ს თ ვ ე ს წ ა ვ ე დ ი თ . კ ო ნ ც უ ლ ს
ეტლი გამოეგზავნა. კაი მონასტერი ვნახეთ. დიად
შვენიერი და ტრაპეზი სულ შეწყობილი. ყვავილად
და ფრინველად. ლაჟუარდი, მარჯანი და ფერადი
იამანი იყო. მერმე აქიდამსხვას დედათ მონასტერში
მივედით. დიად, უცხო მონასტერი იყო. ეკკლესი-
სია მთლივ მალლა კამარის ფეხამდი იმ ტრაპეზსა-
ვით ძოწი, ფერადი იამანი და ლაჟუარდი და აკატი
იყო. ზოგი ყუავილი, ზოგი ფრინველი და ზოგი
ნადირი. დიად, უცხო და ძვირფასი იყო. ოცდა ოთხი
ფერადი მარმარილოს სვეტი ჰქონდა. თვითო ოთხი
ადლი კედელზე აყრდნობილი. მრავალი უცხო ნა-
წილებიც იყო, ორგანვე. მერმე აგვიყუანეს მალლა
იეზოვიტების მონასტერში. დიდი ეკკლესია კარგი

იყო, მაგრამ სხვებისთანა ვერ იყო. მონასტერი უცხოდ ვარიგებულნი და უცხოთ ნაშენი. მრავალი უცხო ხატები, ზოგი მარმარილოსი, ზოგი ჩინურისა და ფარფურისა. ერთი პატარა ეკლესია იყო. იმაში მრავალი უცხო ნაწილი იყო: სამოცდა თორმეტი ზოგი თავი, ზოგი მკლავი, ზოგი სხვა ასო იყო წმიდანებისა. მოციქულთ ნაწილებიც იყო. ცოცოტა წმიდათ ტანისამოსები. მათს წალკოტს ლობეთ სრულ ნარინჯს და თურინჯი ევლო, როგორც ფრანცისულს წალკოტში ბზა დაგვიწერია, ისე სრულებით ნარინჯი, თურინჯი ჰქონდა. დიასასიამოვნო იყო. მრავალი წყარო და უცხო შადრევნები. რომს გარდა ამდენი წყარო ერთს ქალაქში არ გვინახავს. ჩვენ რომ წმიდის ბასილის მონასტერში ვიდევით, ადგილად, დიად, კაი ადგილი იყო, მაგრამ ეკლესიაცა და მონასტერიც სხვები სჯობდა. ქალაქზედაც შორ იყო. მაგრამ აღმოსავლეთისაკენ ზღვა ჰქონდა და დასავლეთისაკენ მთა და გარშემო სულ ნარინჯის წალკოტი. დიად, კარგა მოწყობილი იყო. კაი კაცნი. კარგა შეგვიწყეს ხელი. დია კარგა გვეპყრობოდენ. რვა დღე ისარჯნენ.

ივ ოქტომბერს: წამოვედით. მისინას და
A⁸⁸¹ კალაბრიას შუა ერთი ზღვის სრუტი იყო. გაღმა კალაბრია იყო. რომ დაილევა იტალია და ბოლო
B¹⁶⁷ კალაბრია — ანაპოლის. თემი. ერთი კაი ქალაქი ჩნდა. რჯა ერქვა. სხვა — მრავალი მთები, კლდიანი. მრავალი ციხეები მოჩნდა. დიად, მაგარს ადგილს გვანდა. იმ სრუტის განი იყო მილი ოცი. სიგრძე — სამოცი მილი. ვლეთ და კაი ქალაქები და ციხეები ჩამოვლეთ. პალერმოდან რომ წამოვედით მისინას ლამით ზღვაში, ერთი მთა დარჩა, ვერ ვნახეთ.

ეტნის ცეცხლი ამოდით. შუა ზღვაში იყო ცალკე კუნძულად.

იზღვინობისთვის. სხვა ეტნის მთა გამოჩნდა. შუა დიდი კვალი გამოდიოდა. ცეცხლი არა ჩნდა ნახევრამდი. ის მთა სულ დათოვლილი იყო. და იმას ქვეით ხეები ხილნარი და დაბალზე შენობა იყო. ასე თქვეს: თოვლი მუდამა სძესო. სხვაგან თოვლი არსად იყო. და ის ცეცხლი ისე ამოდის. ორმოცს წელიწადს უწინ იმ მთას ერთს ადგილს პირი გაელო. ერთი ცეცხლი გამოსულიყო. დიდი ადგილი ზღვამდი ზღვაზე ჩამოსულიყო. სამს მიღზე ზღვა გაეშრო სულ შავს წიდასავით ქვით აევისო და ის პირი ისევ დაბურვილიყო. მრავალი საკვირველება იმ ცეცხლის გამოსვლაზე. წმიდათაგანი სასწაულები. ადგილი ხირხატი, ქვიანი, ნახიდურის და აღმართების მსგავსი იყო. დია კაი ქალაქები. ციხეები. მრავლად ლედესული, ხურმა, ზეთის ხე — მრავალი ინდოური, ქათამი მრავალი ჰყვანდათ.

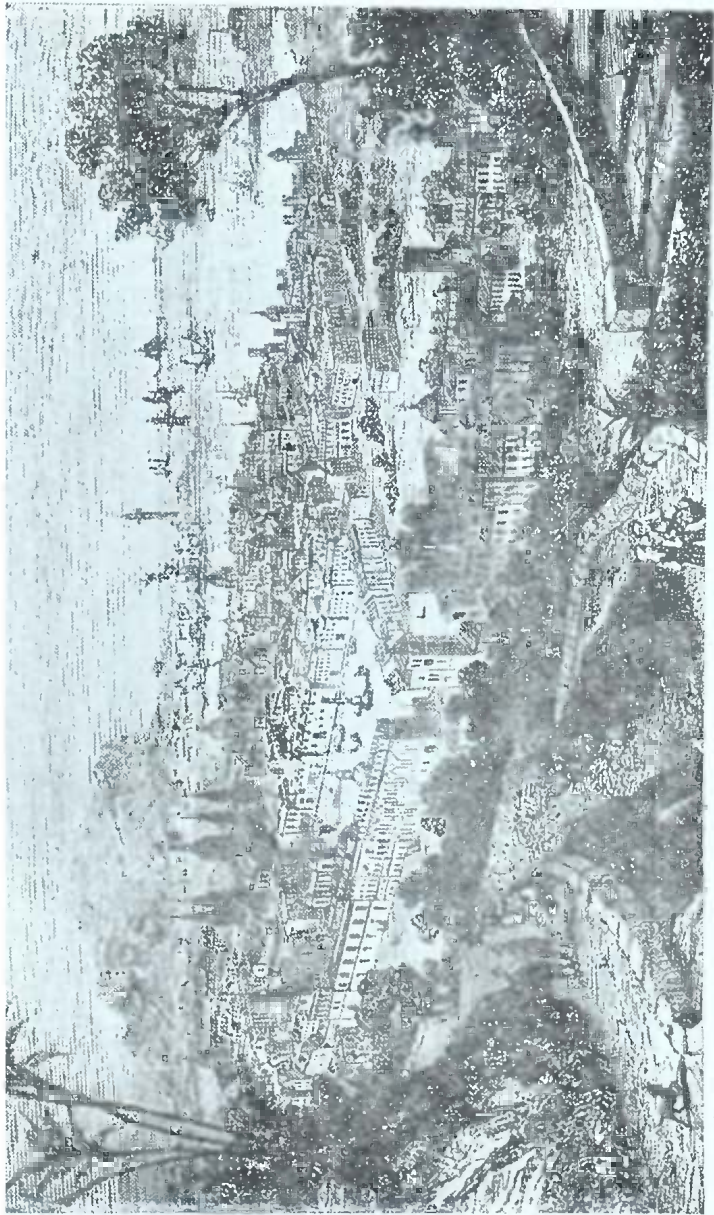
B¹⁶⁸

იზღვინობისთვის. ღამიან ვიარეთ მომცროს ნავით. მივიდოდით. სადილად ერთს ღიმენაზე მივედით. კლდე იყო შეკაფულივით, დიალ, დიდსა და გრძლად მიგრებილი-მოგრებილი. მეთევზენი ნადირობდენ. ასეთი ღვინო იყო ატენურის ღვინის მსგავსი. სხვაგან არ გვენახა. იმ ადგილებში სულ კაი ღვინო იყო. სალამოს გუსტას მოვედით. კაი ქალაქი ყოფილიყო. ოცდა ორს წელიწადს უწინ ძვრას დაექცია. სრულობით გაესწორებინა. მრავალი სული დაეხოცა. მერმე აეშენებინათ მაგრამ სხვის ნაშენობისთანა ვერ იყო. კუნძული იყო. გარს ზღვა შემოვლიდა. ერთგნით ხიდი იდვა. ოთხი ხუთი დიდი მაგარი ციხე იყო. მივედით იქ. კაფუჩინები

მოგვეგებნენ: თავის მონასტერში დაგვაყენეს. კარგა მოგვეპყრნენ.

კ ღ ვ ი ნ ო ბ ი ს თ ვ ე ს წ ა ვ ი დ ნ ე ნ . ო რ ი უ ფ რ ო ს ი
A^{88v} | კ ა ც ი მ ო ი ყ უ ა ნ ე ს . ნ ა ვ ი თ წ ა გ ვ ი ყ უ ა ნ ე ს . ზ ლ ვ ა ს გა ღ მ ა
B¹⁶⁹ | შ ა ქ რ ს ლ ე რ წ ა მ ი გ ვ ა ჩ ვ ე ნ ე ს | . მ რ ა ვ ა ლ ი ი დ გა , ე რ თ ს
წ ე ლ ი წ ა დ ს ე რ თ ს მ ხ ა რ ე ს , მ ე ო რ ე ს წ ე ლ ი წ ა დ ს , წ ვ ე -
რ ო ბ ი ს და რ გ ვ ა თ უ რ მ ე უ ნ და , მ ე ო რ ე ს მ ხ ა რ ე ს და რ -
გ ვ ე ნ . ა ქ ა ვ წ ა ხ დ ე ბ ა ო . მ ე რ მ ე მი გ ვ ი ყ უ ა ნ ე ს სა და ც შ ა -
ქ ა რ ს ხ დ ი დ ე ნ დ ე კ ე მ ბ ე რ ს , ი ა ნ ვ ა რ ს და თ ე ბ ე რ ვ ა ლ შ ი ა .
და გ ო რ გ ო ბ ი ს თ ვ ე ს ძ ლ ი ვ და მ წ ი თ დ ე ბ ა ლ ე რ წ ა მ ი .
რო გ ო რ ფ ქ ე მ დ ე ნ ლ ე რ წ ა მ ს ა და რო გ ო რ ხ ა რ შ ე ვ დ ე ნ ,
ს ა დ გა ს წ უ რ ა ვ დ ე ნ და ს ა დ მ ო ა დ უ ლ ე ბ დ ე ნ და თ ე თ რ ს
შ ა ქ ა რ ს რო გ ო რ ა კ ე თ ე ბ დ ე ნ , ე ს ე ე ბ ი გ ვ ა ჩ ვ ე ნ ე ს .
მ ა გ რ ა მ ე ს ქ ე ვ ე ყ ა ნ ა ა ღ მ ო ს ა ვ ლ ი ს მ ხ ა რ ე ს ი მ ძ რ ვ ა ს
ღ ი დ რ ო ნ ი ქ ა ლ ა ქ ე ბ ი და ე ქ ც ი ა , მ რ ა ვ ა ლ ი ს ო ფ ლ ე ბ ი .
ა ს სა მ ო ც ი ა თ ა ს ი ს უ ლ ი მ ო მ კ ვ უ დ ა რ ი ყ ო . ს ხ ვ ა ს
წ ა ს ა ხ დ ე ნ ე ბ ს გ ა რ და ი ს . სა მ ო ც ი მ ა რ ტ ო კ ა კ ა თ უ ჩ ი ნ ი
მ ო მ კ ვ უ დ ა რ ი ყ ო .

კ გ ღ ვ ი ნ ო ბ ი ს თ ვ ე ს ვ ლ ე თ თ ვ რ ა მ ე ტ ი მი ლ ი .
და რ ა ც ჩ ა მ ო ვ ლ ე თ ქ უ ე ყ ა ნ ა უ ნ ა ყ ო ფ ო , კ ლ დ ი ა ნ ი ,
უ ც ხ ო , უ შ ე ნ ო ე ბ ო . ა ვ ი დ ა რ ი შ ე გ ვ ე ქ ნ ა . ს ი რ ა კ უ ხ ა ს
მ ი ს ზ ლ ა . გ ვ ე ნ დ ო და , ი ქ და მ დ გ ა რ ვ ი ყ ა ვ ი თ . ც ო ტ ა დ
უ კ უ ი დ ა რ ა . მ ე ნ ა ვ ე ე ბ მ ა გა ს წ ი ე ს . ს ი რ ა კ უ ხ ა ჩ ა მ ო ვ ი ა -
რ ე უ მი ღ მ ა დ და დ ა ვ ი ნ ა ხ ე თ . კ ა ი ქ ა ლ ა ქ ი მ ო ჩ ა ნ და .
ორ გ ნ ი თ ვ ე ნ ა ვ ს ა ყ უ დ ე ლ ი შ ე მ ო ვ ლ ე ბ უ ლ ი . ო თ ხ ი -
ხ ე თ ი ღ ი დ ი და მ ა გ ა რ ი ც ი ხ ე . მ ა გ ა რ ი გა ლ ა ვ ა ნ ი . მ ა გ -
რ ა მ მი წ ი ს ძ ვ რ ი ს წ ა ხ დ ე ნ ა ს ძ ა ლ ა ე ქ ნ ა ა ღ მ ო ს ა ვ ლ ი ს
B¹⁷⁰ | მ ხ ა რ ი ს ა თ ვ ი ს . ს ი რ ა კ უ ხ ა ს თ ე მ ი | ღ ი ა ღ წ ა ე ხ დ ი ნ ა , მ ი ს ი
გ ა რ ე შ ე მ ო . ს ი რ ა კ უ ხ ა ს ზ ე ი დ ა მ კ ა ი ხ ე ო ბ ა მ ო ს დ გ ე მ და .
მ თ ა ნ ი ტ ყ ი ა ნ ნ ი , მ ი ნ დ ვ რ ი ა ნ ნ ი . ა ს ე თ ქ ე ვ ს : მი წ ა ძ ვ ი რ ა დ
არ ის ო . მ ა გ რ ა მ სა და ც არ ის ო , ს ი კ ი ლ ი ა შ ი მი წ ა ც ო ტ ა

3050680

[117-88.]

[၁၀၆၆၇၇]

၁၀၇၇၆

შრავალს მისცემსო. მრავალი შენობა ჩნდა. კაის
ადგილს გვანდა. რა გამოვსცილდით, აგვიღვლდა.
თორმეტი მილი სრულობით ღელვაში ვიარეთ. ერთს
ლიმენაში შოვედით. იქ დავდეგით.

კ'დ ღვინობისთვის კაი დარი გათენდა.
კვირა იყო. წირვის მოსმენა გვინდოდა. ერთი ჰომ-
ცრო სამწირველეო იყო. ერთი ხუცესი იდგა. ჩვენმა
მწირველებმა წირვა მოინდომეს. იმან უთხრა ერთის
სეფისკვერის მეტი არა მაქვსო, იმას ვერ მოგცემო.
სადილობისას მრავალი სული მოვა იქ წირვის მოსას-
მენელადო. თუ გინდა მოიცადეთ, მოისმინეთო, თუ ^{A⁸⁹r}
არა, რა ჯქნაო. სხვაგან კაცი გავგზავნეთ ეკკლესიაში.
ვერც იქ ვიშოვეთ სეფისკვერი. შენავეებს კაი ქარი
ჰქონდა. გამოიზიეს. იმ დღეს უწირავი დავრჩით.
ვიარეთ. ქვეყანა დავაკდა. შენობას მოემატა. ტყე,
ნაყოფი განმრავლდა. კაი ქალაქები, სოფლები
მოჩნდა. ჩამოვიარეთ. ერთს ლიმენაში გამოვედით
ამისთვის, რომ ქარი წინა აღმდეგი შეგვექენა. იქ ^{B¹⁷l}
ერთი ჩალის ქოხი იყო. შიშით ვერავინ დაღვებოდა.
ბარბაროზთ მეკობრეთაგან შიში იყო. დავდექით.
მალლიდამ ჩამოვიდენ. გენახეს. ჩამოვიდნენ ქალები,
კაცები, ხუცები გენახეს. ერთი მესტიერე მოვიდა.
ერთის გუდით შვიდს სტვირს უკრევედა. ორს სათი-
თები ჰქონდა, ხუთს არა. ზილი და ბოხი შეეწყო.
ორღანოს მსგავსი იყო. სამიოდ ჟამი ვიძინეთ. კაი
ქარი ამოვიდა. წამოვედით. საშიში ადგილი იყო.
ყველა გვიშლიდა ცოტას ნავით წასვლას. თავად ავი
სადელავი ადგილი იყო. მერმე—ეთიოპისა და ოსმალის
მეკობრე მრავალი. მალთისელთ მტერნი არიან. შეგ-
ვიბრალა ღმერთმან. გათენდა. მალთა გამოჩნდა.

ორმოცი მილი დარჩომილიყო. არც არა მეკობრე,
არც არა ღელვა.

ოცდა ხუთს ღვინობისთვის
მალთას მისვლა ოთხი უამი დარჩომილიყო, მალთას მი-
ვედით. მალთას ამბავი რომ დავსწერო,
ძნელია, როგორც არის, მის დაწერა.

მალთა კუნძულია—მელიტონი. რომ წმიდა პავლე
მოციქულს ხელზე გველმა უკბინა; მრავალი გველია
და მასუკან კაცს ველარ უკბენს. მრავალი ხუთოც
იპოება. მასუკან მთელი გველი, გაქვავებული გველის
B¹⁷² თვალი, ენაები, თავი გაქვავებული მრავალი. კურ-
ნებაც შეუძლია. მალთა სამოცი მილია სიმგრგველ
და შიგ სამოცი სოფელია. მალთას ქალაქი აღმო-
სავლეთის მხარეს არის, ზღვის პირს. უწინ ზეით
ყოფილა. ხვანთქარი სამჯერ თითონ მიხდომია.
ერთხელ კიდევ აულია, მაგრამ გამოუქცევიათ. მიმ-
შველე მრავალი მიშველებია. მასუკან ზღვის პირად აუ-
A³⁰ V შენებიათ. ზღვის პირს ერთი კლდეა ვაკე. უფლის ციხის
მსგავსი, ადვილი საჭრელი. და ერთი ნავსაყუდელი
ერთს მხარეს მოუფლის, მეორე—მეორეს მხარეს. და
მერმე ოროლად გაიყოფა. ორივე ქალაქს უკან თავებს
მოიკრებენ ახლო-ახლო და ორი სხვადასხვა მხარეს
მიდგებიან. სულ კლდეა. ერთი კარი ზღვიდამ შევა,
ერთი ხნელეთიდამ. ორივე კარები, კლდე გაუხვრე-
ტიათ დიდს ადგილსა, და ისე შეისვლება. შესავალზე
ორგანვე ხიდები დაუცთ. ქვეშეთ კლდე ჩაუჭრიათ.
ხიდს როსცა უნდა აიღებენ, როცა უნდა გასდებენ.
ჯაჭვებით არის [გა] მართული. ხმელეთის გზისაკენ,
ხიდს იქით, ერთი კაი მინდორი აქვს. მინდორსა და
B¹⁷³ ქალაქსა შუა ორს ალავს კლდე გაუჭრიათ. ორი

ფილისკინა შემოუვლიათ, რომ მეტად ღრმა და განი-
ერი. მინდორს უკან, ზღვის სრუტეებიც ახლო-ახლო
მოვა. ერთი მაგარი ციხე შუა გაუბამთ და კარი
გვირახად ჩაუტანიათ. ეტლები შევა, გამოვა. იმას
ქვეით გალავნები: ზოგი ციხის მსგავსად, ზოგი წალ-
კოტები აუშენებიათ. და მალალი გალავნები მოუს-
წორებიათ და ხეები დაურგავთ, რომ ფოლორცები
ასე დაუქსაქსავთ, მშვიდობაში, თუარ იქაური კაცი,
ვერას გაიგებს, ძნელად შევა, არამთუ მიმხდომმა
კაცმა რა გააწყოს. ზღვის ორსავე ნავსაყუდე-
ლის პირზე სულ გარშემო სხვა სოფლები აუშენე-
ბიათ. ერთ ქალაქად გაუხდიათ. შიგ სრულ ახლო-
ახლო ციხეები დიდრონი დაუტანებიათ. ოცდა
ცამეტი ციხეა. და ახლა ჩემობას იმ სოფლებს გარს
სრულ გალავანს ავლებდენ, ციხედ ამაგრებდენ.
ხენთქრის მილოდინს ჰგონებდენ. ქალაქი არც დი-
დია, არც მომცრობა ეთქმის. მაგრამ აქ რაც შენობა
დამიწერია, სრულობით გათლილი ქვაა. ქალაქი,
გალავნები, ციხეები, გაღმა სოფლები, მისი გალავ-
ნები, თუ ფოლორცის ქვაფენილი, გაუთლელი ქვა
არსად იპოვება. ციხეებში, თუ გალავნებზე სულ ასე

A^{90r}

B¹⁷⁴

წყალი შორიდან აქვს მოტანილი. მაგრამ ასეთი ქები
მოურთავთ, ერთის წლის წყალი შეინახება. და ამას
გარდა რაც წვიმა მოვა სრულ ხეებში აქვს ადგილი
შესანახავი. სიკილია ახლო აქვს. შუა სამოცი მილია
ზღვა. ალიკორნა ექვსასი მილია. და მარჩილია ცხრა-
ასი მილი. ჯენევიაც ახლო, ალიკორნიას ზეით. მალე
მიეშველებიან.

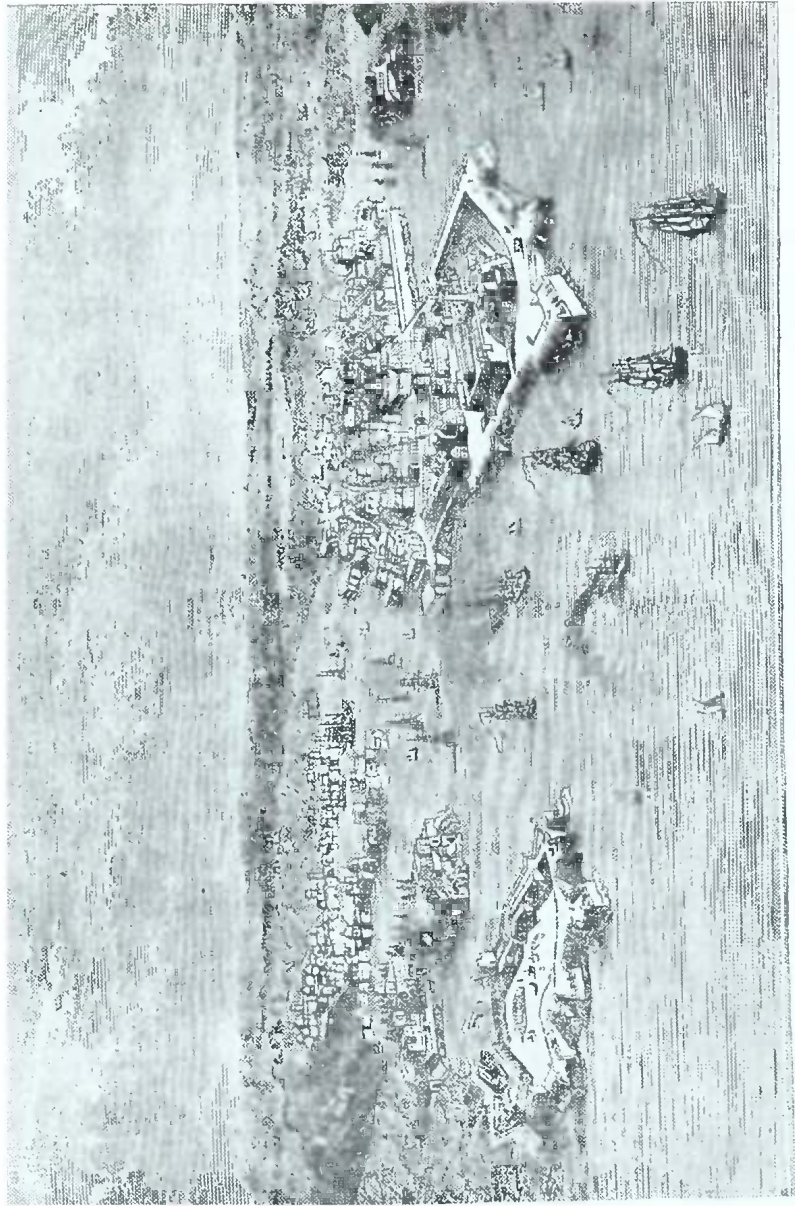
კ ვ ღ ვ ი ნ ო ბ ი ს თ ვ ე ს მათს უფროსთან წავგი-
ყუანეს. გრან მაგისტოს ეძახიან, რომელ გამოითარ-

გმანება: დიდი ოსტატი. ვინც მალთას ელად ღად-
გება, დიდის თავადის შვილი უნდა იყოს, ან ნეფისა,
ან დუკასი, თვარა შვიდს თაობას აქათ, თუ მათს
სახლში ან ვაჭრის ქალი, ან უგვაროს კაცისა შესულა,
ველარ შეიქნება მალთისელად. ის დიდი ოსტატი—
სპანელი ფრენჭიფე იყო, სამოცდა თხუთმეტის წლი-
სა, მაგრამ სიბერე მეტათ დასჩნეოდა. თავი, ხელი
სულ ძალზე უკანკალებდა. მოგვიძღვნენ. მათა სახ-
ლები სულ თლილი იყო. მისი სასახლე ხომ უკეთე-
სი იქნებოდა. მრავალი ჯარი იდგა. დაბლა გავლეთ
და კიბეზე ავედით. რიგის რიგისად მა|ლთისელნი
გამოგვეგებნენ. გვისალამნეს. რა მალა ავედით
ერთს დიდს სახლში, აქათ და იქით, სრულ მალთისე-
ლნი იდგენ. შევლეთ—და სხვა სახლი უპატიოსნესი
და უცხო ფარდაგებითა. და უპატიოსნე მალთისე-
ლნი იდგენ წყობითა. შევლეთ სხვა სახლი. აგრევ
მათი უკეთესი და მათგან უხუცესნი დგენ. და სხვა
სახლში—მსცოვანი და ძველად მისულნი დგენ. და
რომელი მიგვიძლოდა, ის მალთისელი ფრანცისი
იყო. რასა წამს მივედით, მაშინვე მოვიდა და გენა-
ხა. დიდს ოსტატს ჩამოღმა ის იყო. ისიც მეტად
ბერი კაცი. ხელმოკიდებით იარებოდა. მიგვიძღვა
დიდის ოსტატის კარზე. დიდი ოსტატი კარზე გა-
მოგვებება. შეგვიყვანა. დაჯდა. წინ დამისვა. სწო-
რედ მომიკითხა. მიალერსა. ჩემის ქვეყნის! ამბავი
მკითხა, ჩემის მგზავრობისა. და წამოვედით. სადაც
ვიყავით, იქილამ აგვეყარეს. კაფუჩინის მონასტერში
დაგვაყენეს,

კ^ზ ღ ვ ი ნ ო ბ ი ს თ ვ ე ს მოვიდნენ რიგისრიგით
მალთისელნი დიდებულნი და გენახეს.

B¹⁷⁵

A^{90v}

კუნძუდი მადთა

ი ე ღ ვ ი ნ ო ბ ო ს თ ვ ე ს. ერთი მალთისის ხომალ-
დი და ერთი არაბის ხომალდი ღამით შეყრილიყვნენ.
არაბის ხომალდში ხუთას კაცი მჯღდარიყო და სამოცი B¹⁷
ზარბაზანი. მალთისისაში ცოტანი. არაბისას ეკითხა:
ვინა ხართო? მალთისელებს ეთქვათ: ჯენეველნი
ვართო. ამათ ეკითხათ. იმათ სიცოტავით აეგდოთ:
ჩვენ ზღვისანი ვართო: იმ ღამეს ვერა გაეგნოთ. რა
გათენდა, ეცნათ ერთმანეთი. დაეშინათ. ის არაბის
ნავი მთლივ დანთქმულიყო. ზარბაზნები წყობით
ეკრათ. და ამათში ორი საპატიო კაცი მალთისელი
და ხუთი დაბალი კაცი მომკვდარიყო. იმ ხომალდისა
ხუთასისაგან შვიდი კაცი მორჩომილიყო. ცურვით
მოეწიათ, თოკებით ამოეყვანათ. ოთხი ქრისტიანი
ტყვე რომ მათ დაეტევებინა ღა სამი არაბი. მათი
ახალხანის ომები მრავალი მიაბმეს, მაგრამ ერთი
ოთხის წლისა მიაბმეს. ასევ ორის ხომალდის შეყრა:
ერთი მალთისელისა და ერთი ჯაზაირეთისა. მაშინც
მალთისელებს ასევ გამარჯვებოდა და მათი რეიზი
მცურავი დაეჭირათ. იმ რეიზს ერქვა: მარტო მე ამ
ხომალდითაო შვიდასი. ქრისტიანის ხომალდი წამიხ-
დენიაო. ეს ამისთვის დაგწერე, რომ ამ დიდს საქრის-
ტიანოსაც ასეთი მტერები ჰყვანან. მაგრამ მალთი-
სელები დიად კაცნი არიან. ქრისტიანთ მტერთ ასე
უზმენ. ღმერთმან იმდენი დღეგრძელობა და ცხოვრ-
ნება მოგცეთ, რამდენი ასი ათასი ტყვე, ან იმ B¹⁷⁷
ქალაქში, ან კუნძულში და ან ნავებში ჰყვანდესთ.
ქართველნიც ვნახე: ზოგი აფხაზი, ზოგი იმერელი,
გურული, მეგრელი, რომ თათრისათვის წაერთმიათ.
ენა ისევ კარგა იცოდნენ. აფხაზმა რატომ იცოდა,
ის გამიკვირდა, ქართული!

კ ო ს ღ ვ ი ნ ო ბ ო ს თ ვ ე ს ლიმენას გაღმა გაველ
პაპის ჯვანიშინის. სანახავად. გაღმა ციხეები რომ

A^{91r}

იყო, მალთისის ქალაქს პირდაპირ, უბრძოლველს სოფელს ეძახიან ამისთვის, რომ ხვანთქარი რომ მოსულა, მაშინ ეს ქალაქი მალლა სახლებულა. ყველა აულიათ და ის ციხე ვერ აულიათ. ახლა ეს ქალაქიც დაბლა ჩამოსახლებულა, უმაგრესსა და მის პირდაპირ ადგილსა. და ის ციხეებიც უფრო გაუმაგრებიან და დიდი ქალაქი შექნილა, იმ მხრის ნავსაყუდელი ექვს შტოდ განიყოფა, გრძლად, რომ უფროსი ლიმენა არც კი მინახავს, სივიწროეს გარდა, რომ თოფი ყველგან გაუწევს. და გაღმა ერთი შენობა შექნილა, რომ სამს ლიმენას სულ გარ შენობა შემორტყმია. დიდრონი ციხეები და ქალაქი სრულ თლილი ქვა.

B¹⁷⁸

გალავნები, წალკოტის კედლები, — სრულ თლილი ქვაა. მე ასე მგონია, ეს თლილი ქვებით შენობა გაძრახ ექნათ. კლდეს სჭრიან. რაც დაღრმავდება გარდასავარდნელი შეიქნება. და მოჭრილით კედლებზე აგებდენ. ორ რიგად მაგრდება. მაგრამ ქალაქს გარეთ მინდორი და კარი რომ დავსწერე და გზები დაქსაქსული, იქიც სამს ადგილს ისევ თვითო კარი გაუხვრეტიანთ კლდეში, რომ ეტლები შევა-გამოვა, და ზედ ზარბაზნები მოუერთავთ. და სრულ ის კუნძული საცნაური, თუ რაც კედლებით დაუქსაქსავთ, რომ კაცს გაუკვირდება.

ღვინობისთვის ერთმა მალთისელმა უფროსმა კაცმა გვიწვია სადილად. ფრანცისი იყო. ქალაქს გარეთ ერთი მომცრო ნარინჯის წალკოტი ჰქონდა. კაი სასახლე ზღვაზე წაქიდებული. და კარგა დაგვხვდა. მერმე წაგვიყვანეს სადაც თოფის წამალს ნაყვენ. დიდი სახლი იყო. სად გვარჯილას ადულებდენ, სად გოგირდსა და გვარჯილას ნაყდენ. დიდი ორი გელაზი იყო კოხისა. თორმეტი როდინი

ყო სინისა და როდინის სანაყელი ხისა. ერთის
ჯორით ჭახრაკს აბრუნებდენ. თორმეტს ადგილს
წამალი ინაყებოდა. ერთს დღეს ხუთი ყანთარი დაი-
ნაყებოდა. თვითო ყანთარი ოცდა ათი სტამბოლის
ბათმანი იქნებოდა. თვითო ბათმანი ორმოცდა რვა
თუხტი რომ ხუთი კუნის საპალნე უფრო მოვა.
ერთს სხვას ახალს აკეთებდენ: როდინს ხისასა და რო-
დინის ქვას სინისასა. ასე თქვეს: ეს ორს იმდენს და-
ნაყსო. და ჩემობას მზა არ იყო. კარგა გვიალერსა.

ლ^ა [ღ ვ ი ნ ო ბ ი ს თ ვ ე ს] დიდმა ოსტატმა გვა-
წვია. თვითონ თავს იჯდა. ერთი მე და სამი უფ-
როსი მალთისელი. ერთი ის გუშინდელი მასპინძელი
იყო. დაგვსხა. ჩვენ ოთხნი მოქვემით გაღმა-გამო-
ღმა ვისხედით. სხვა ვერავინ დაჯდა. მოსამსახურედ
სრულ დიდრონი მალთისელები იმსახურებოდენ. ზო-
გნი ისე გარ თავს გვადგნენ. მისი ფიალა და ნალ-
ბაჭი მისი დანა-კოვზები ოქროსი იყო. სხვა სრულ
ყველა ვეცხლისა. და უცხოს ფარდაგებით მოფარ-
დაგული სახლები. და სხვა ხარჯი და ულუფა არა
დაუხარჯავს რა. სადილს უკან სხვა მალთისელი იყო.
ისიც ფრანცისი. იმას უდარბაზე. დია კაი მორთული
სახლ-კარი ჰქონდა, ზღვაზე წაკიდებული. მრავალი
რამ კაი ვნახეთ მის სახლებში. მაგრამ გრძელი ამ-
ბავი თავის საწყენია. ერთი საკრავი ვნახე მის სა-
ხლში. ზღვის საკრავს ეძახდენ. სამკუთხი ჩანა
ჰქონდა, ბოლოსაკენ ერთი მტკაველი იყო.
და ექვს მტკაველამდი ჩანის სიგრძე თავი
წვლილად წამოსული. ხელიც გრძელი ჰქონდა.
ხუთ ძლის სისხო. ჩანა და ხელით მაღალს კაცს
უმადლე იყო. ერთი ალყა ება ლერწმის კალმის
სისხო. და ქიანურსავით ძუით უკრევდა. ტარის

B¹⁷⁹

A⁹¹ ▽

B¹⁸⁰

კერძო მარტო ცერს ხმარობდა. ზედ ალყაზე რვას
ადგილს ქალაღდის ნიშანი ეკრა, ფარდის შაგიერ.
მართალს მოგახსენებ, არც უცხოობით, არც სიტკ
ბოთი და არც სიმალღე-სიმღაბღით უკეთესი სა
კრავი [არ] მინახავს. სხვა საკრავებშიც იყო: წინწი
ღი, ჭიანჭური. მაგრამ ერთის ალყით, ერთის თითით

A^{92r} კრული, დღად მეუცხოვა| და ყველასაც სჯობდა. არ
ვიცი, ეგება უცხოობამ მაჩვენა ისე ტკბილად და
არ იყო. მაგრამ მე ხომ ასე მგონია. მალთისეღების
უფროსი გრა მაგისტრო, რომელი დიდს ოსტატად

B¹⁸¹ გამოითარგმანება, ყველაზე| უფროსობს. და იმას გა
რდა შვიდი თავი კაცნი არიან: სამი ფრანცისი, ერთი
იტალიელი, ერთი ნემსა და ორი სპანისა. იმ შვიდ
თა თვითოს სამსამი შედეგი ჰყავს, რომ ოცდა ერთი
იქნება. ამ ოცდა ერთს კაცს გულზე დიდრონი
ჯვარები აკერია როგორც უფროსსა. და თავნი ეს
ენი არიან. ამათგან გამოირჩევა დიდი ოსტატი, რომ
მოკვდება, შვიდში, რომელიც სჯობს. ეს ოცდა ერთი
კაცი გამოირჩევს. რომელსაც თერთმეტი თანმო
ხმე ჰყავს ის დაჯდება. ნაკლებით არ იქნება. ამ
ოცდა ერთს თავს კაცს ზოგს ასი ახლავს მალთი
სელი, სულ დიდებულთ შვილი, ზოგს ორმოცი, ზოგს
ათი, ზოგს ორასიც. ნამეტნავი კაცის გუნებაზე და
სიკეთეზე ჰკიდია. ჩემობას თქვეს ახლა სამი ათასი
იქნებიანო და ხან მოემატებაო და ხან დააკლდებაო.

ორს გიორგობის თვეს წამიყვანეს, იმათ
ქსენონი მაჩვენეს. ერთს უფროსს მალთისეღს ებარა.
სამასი სნეული იწვა. ამ სნეულებს სხვა მოსამსახურე
ვერ მსახურებს. შვიდს დღეს ეს შვიდი თავი მალთი
სელნი, თავისის უმცროსის თავადის შვილებით, ემ
სახურებიან, მაგრამ, დღად, სუფთად და პატიოსნად

მეც მამსახურეს. | მათში გამირიეს. მაგრამ სამსახურ- B¹⁸²
რებელი და ჭურჭელი სულ: ქვაბი, სინი, თეფში, ჯა-
მი, სნეულის შარდის გასასვლელი ამდენის კაცისა
ჭრულ ვეცხლი იყო. ზოგმა უფროსმა კაცებმა გვაწვიეს.
მრავალი სიმდიდრე ვნახე. მათს სახლში ვინც მათი
შოკვდება, ოთხი წილი საქონელი იოვანე ნათლის
მცემლისა არის და ერთი წილი თუ უნდა ნათესავს
მისცემს, თუ უნდა სხვას საქმეზე დახარჯავს. ვინც
ამათში მრავალს ომსა და საჯილდოოს იქს, დიდი
ოსტატი სოფელს მისცემს. ასე თქვეს: ორი წლის
მოსავალს თავისთვის დაიჭერსო. ჩემობას თორმეტი | A^{92v}
ათასი თათრის ტყვე თქვეს, რომ იყო. ან სნეულსა,
ან ტყვეს, ან მაგისტანა მწირსა და მოსრულეს სულ
ნათლის მცემლის თეთრი ინახავს სასნეულოში. ის
დამავიწყდა: მრავალი რიგი საქმელი იყო, სხვადა-
სხვა რიგი. და რაც სნეული იწვა თითო ფიცარი
ეკიდა. ნიშანი რომ ეწერა საქმლის ჭამაზე. წამოდგა
ეკიმი, ნუსხა ხელთ ეჭირა და უკითხევდა: ამ სნე-
ულს ეს საქმელი მიართვით, ამას ესო და იმ საქმელს
მიართმიდენ. ტყვეების სასნეულო სხვა იყო და
დედაკაცებისა, სხვა ცალ-ცალკე.

დ რ ო ე მ ბ ე რ ს წამიყვანეს ნათლის მცემლის ეკ-
კლესიაში. ის არის მალთისელთ ბატონი. დიად, კა-
რგა ნაშენები და შიგნითაც უცხოოდ მოყვანილი იყო.
ცხრამეტი სამწირველო იყო. თვითოს სამწირველოს
ტრაპეზი მთელი ვეცხლი იყო და ოროლი სასან-
თლე ასეთი, თვითო ოცს თუმანს ვერ გამოვიდოდა.
სხვასა სანთლისა და კანდლის რიცხვი არ ამილია. ვერც
გაუელ. პირველ მიმიყუანეს მარცხენას მხარეს სამწი-
რველოში. დიად, კარგა მორთული იყო. ერთი ყოვლ-
აწმიდის ხატი მალლა ესვენა, დიდი, და ძე არ ეჭირა.

B¹⁸³

კარგა შემკული მურასად. იმისი მითხრეს: პირველ-
 ეს მალთისელნი როდოსს მდგარან და იმის მთაში-
 უპოვიათ. როდესაც აქ ჩამოსულან, თან წამოუყვა-
 ნიათ. და არც იცოდნენ ვისი დახატული იყო. მე-
 რმე დიდს ტრაპეზთან მიმიყუანეს. იქ მარმარილო-
 გათლილი ქრისტე და იოვანე ნათელს სცემდა. რო-
 მიდამ მოეტანათ. დიად, უცხოდ გასაკვირვალი იყო.
 ცოცხალი გვეგონა. და მასუკან მარჯვენას სამწირ-
 ველოზე მიმიყუანეს. იქ ესვენა წმიდა მოწამე კლემენ-
 ტოს მთელი. ეს სხვა მოწამეა. ესეც წმიდა პაპას.
 მოეცა ამათთვის. და იმას ზეით მრავალი მოქედილი:
 წმიდის კლარას ხელი, თუ თავი, თუ სხვა ნაწილები.
 იქიდან ეკკლესიაში ჩაგვატარეს. სამწირველოები-
 ვნახეთ. და ბოლოს კარისაკენ ერთი კარი გააღეს.
 იქ შეგვიძღვნენ. მრავალი უცხო რამ ვნახეთ: ჯვა-
 რის ნაწილი დიდი და მალალი, ოქროთ მინაქრათ-
 გაკეთებული. ჯვარის ნაწილი ცოტა იჯდა, მაგრამ
 ჯვარი დიდი მურასად შემკული. მრავალი კაი თვა-
 ლი. დიდი წინ საძლოლი ჯვარი ოთხი: ორი ოქროსი
 მურასა, ორი ვეცხლისა უცხოდ გამოყვანილი. ქრის-
 ტეს აკვნის ნატეხი მომცრო, ვეცხლით გაკეთებუ-
 ლი. მრავალს ანგელოს, ზოგს ეჭირა, ზოგი გარეხ-
 ვია. უცხოდ და საკვირველად ნაქმარი ერთი, უკეთე-
 სი არცარა მინახავს, ზიარების შარავანდედი. წმი-
 დას ნათლის მცემელს თავზე ადგა, აღმასით გაკე-
 თებული. ზიარების შარავანდედი ყირმიზის იაგუნდით-
 გაკეთებული. სხვა უცხო ზიარების შარავანდედი,
 დიდი, ორი ლიტრა ოქრო უფრო მგონია, უცხოდ
 ნაქმარი და ვეცხლის კუბო, ორს დიდს ანგელოსს
 ეჭირა. და მალლა დიდი გვირგვინი, ვეცხლისა. აგ-
 რევ ანგელოსებს ეჭირა. სხვა ზიარების შარავანდედი

B¹⁸⁴

A^{93r}

სხვა მინაქრად პატიოქსნად გაკეთებული. ბარძიმ-
ფეხშუმი ოქროსი, მინაქარი სამი. სხვა ოქროსი.
ორი ვეცხლისა. არ დამითვლია. ჯვარი ბროლისა,
ზედ ჯვარცმა და ოთხნი მახარებელნი, მინაქრად
ნაქმარი. ყელსაკიდრ სხვა ჯვარი, კაის თვალებითა
და სხვილის მარგალიტით. ყელსაკიდი კიდევ სხვა
ოქროს ჯვარი. ყელსაკიდი იუდას აღებულის
ვეცხლისაგან. ორი, თითო აბაზისტოლი იქნებოდა,
ბეჭედი, მურასა. დიდი სხვა, მურასა. გულსაკიდი
დიდის თვალებითა. ყაფარჯენი საეპისკოპოსო, კარგა
შემკული. მიტრა ექვსი: სამი მურასად თვალმარგა-
ლიტით, სამი სირმით შეკერული. წმიდის ნიკო-
ლოზის მარჯვენა მკლავი მურასად შემკული. წმიდის
იოვანე ოქროპირის მკლავი, მურასად შემკული.
დიდის ანტონის მკლავის ნატეხი, შემკობილი. წმიდის
ილარიონის ნაწილი. წმიდის ეკატერინე აღექსანდრივე
ლის ქალწულ-მოწამის მარჯვენა მკლავი, კარგა
შემკული. ქრისტემ რომ ბეჭედი შეაცვა, ისევ ზედ
აცვია. წმიდის სტეფანე პირველ მოწამის მკლავი.
წმიდის სტაქოს თავი. წმიდის სილოვანეს მკლავი. A⁹³ V
წმიდის პიოს, რომ-პაპის სამხრე. წმიდის ჯრსულას
ნაწილები. რაც ვერ დავისწავლე სხვა. ვეცხლის
დიდი ზანდუკი, ბროლით გაკეთებული. მრავალი
წმიდათ ნაწილები. ვეცხლის ყუავილები უცხოოდ
მოყვანილი. ოქროსი ერთი. და ვეცხლის საცეცხ-
ლურები. ოქროსი და ვეცხლისა კანდლები, უან-
გარიშო. სხვა ვეცხლის ზიარების შარავანდედი,
უცხოოდ ნაქმარი, ძოწით შეწყობილი. ზიარების
შარავანდედი, საკვირველი, ოქროთ მოჭედილი.
სახარებები, კონდაკები და მისი ვეცხლის სკა-
მები. სხვა სახლში შეგვიყვანეს. მრავალი უცხო

შესამოსები. თითოს ფერისაგან ცხრა ხელი. ზოგი ნაკერი, ზოგი სტავრა, ხარა ხავერდი, ზოგი ქამხა. ერთი ვეცხლის ხომლი იყო, მოშლილი, არ ეკიდა. ორი ათას ორას სკუთად გაეკეთებინათ. ოთხმოცი სანთელი აენთებოდა. სხვა კანდლები, რაც დაეკიდებოდა, არ ვიცი. ერთი იმისთანა სხვაგან ვერსად ვნახეთ. იქილამ გაგვაბრუნეს სხვა მხარეს. ცხრა კლიტით დაკლექილი იყო. ერთი იმ დიდს ოსტატს ჰქონდა, ერთი დეკანოზს და შვიდი კლიტე შვიდი თავი მალთისელი რომ დავსწერე, იმათ. ვააღეს. მაღლა ერთი ვეცხლის კუბო იყო. გამოასვენეს ოქროს კუბო, ბროლით გაკეთებული. მერმე ის გახსნეს. გამოასვენეს წმიდის ნათლის მცემლის მჯას წინ მარჯვენა ხელიმთელი, უნაკლულო, რომელიც ხელი ჭრისტეს თავზე დაადვა, ძვირფასად შემკობილი. ამას გვამთხვიეს. ის იმისი დეკანოსი ხუცესია და სხვა ხუცეებიც მრავალი იყო, მაგრამ ის დეკანოსი მთავარეპისკოპოსის პატივში არის. და იმისი უმცროსი ხუცეები ეპისკოპოსის პატივში. სამიოდ დიდის საქმით არის. მერმე თავის სასახლეში აგვიძღვა. სასახლისას ვერას დაგიწერ. ზედ სასახლის ერდოზე ერთი ასეთი ნარინჯის წალკოტი ჰქონდა, გავკვირდი. ბოლოს შადრევანი ამოდიოდა. გათლილის ქვის თალარი ედვა. სამგნით ზღვას უმხერდა.

B¹⁸⁷ შუა ქალაქში იყო. ქალაქის თავს დასჭვრეტდა. მრავალი კაი ყვაილი უყვავდა. სხვას მხარეს ისევ ერდოზე ვაზის ტალავარი ჰქონდა. ერთს საკვირველად ესეც გამიკვირდა. მალთაზე ბარბაროზნი ახლო არიან. ას. ოთხმოცდა ხუთი მილია.

მალთადამ მარჩილია ცხრა ასი მილია.

მალთადამ ჯენევია რვა ასი მილია.

მალთაღამ ალიკორნა შვიდასი მილია.

მალთაღამ რომი ექვსასი მილია.

მალთაღამ ნაპოლი ოთხას ორმოცდა ათი მილია.

სიკილია ნაპოლისა და მალთას შუა კუნძული ძეს.

მალთაღამ სიკილია სამოცი მილია.

მალთაღამ მორა ხუთასი მილია.

მალთაღამ კონსტანტინეპოლი ათას ორასი მილია, მაგრამ ათას ოთხასად უნდა იანგარიშოს, ამისთვის მრავალი კუნძულია და გზა მიუხვევს.

მალთაღამ კანდია, რომელსა თურქნი გირითს უხმობენ, ექვსასი მილია.

მალთაღამ ზმირინი ცხრაასი მილია.

მალთაღამ როდოს კუნძული, რომ მალთელები პირველ იქ მდგარან, იერუსალიმს უკან ცხრა ასი მილია.

მალთაღამ კვიპრეს კუნძული ათას-ასი მილია.

ერთს დღეს მოვიდა ისევ ფრანცისი, წალკოტში რომ გვაწვივა. წამიყვანა, ქალაქს გარეთ გალავენები დამარონინა და კარები და მათი შემოსავლის სიმაგრეები მაჩვენა. სამს ვალავანს გარეთ. სამი-ათასამდი მუშა უდგა. კლდეს ჰკაფდენ. განით ორმოც ადღამდი იქნებოდა და სიგრძით სულობით გარშეშო. ასე სიღრმე უნდა. ჩაეჭრათ, რომ კაცი უხიდოდ ვერ გამოსულიყო. და ნაჭერს ქვას გალავენებზე მუშაობდენ, უცხო რიგად რასმე ამაგრებდენ. რომ რომელიც გალავენი აეღოთ, შიგნიდამ ეომათ. მაგრამ გალავენები თავად კლდე იყო ჩაჭრილი. შერმე თლილის ქვით ასეთი კედლები, რომ ზარბაზნისაგან არა გაეწყობოდარა. იმ დიდებულს მუსუ დესამსონ ერქვა. კიდევ წავიყუანა თავის სახლში სადილად. კარგა დაგვხვდა. ეს ოთხმოცის წლისა იყო და ისევ ვაჟკაც-

სავით შეძლება ჰქონდა. არცკბილი აკლდა, არც
A⁹⁴ თვალს, არც ყურს. ეს თავის ვაჟეკაცობას წასულიყო,
კონსტანტინეპოლის დასაწვავად. თანადოს რომ
მისულიყო მიპარვით, მრავალი ნავი დახდომოდა.
იქ ზვანთქრის ხომალდებია. ისინი იქ დახდომოდით.
შემბულიყვნენ და გამარჯვებოდა. იქიდან წამო-
ვლო დიდი ყალიონი ი^ბ, ხომალდი ლ^ს, ჩექთურა
ორმოცდა თქვესმეტი, სხვა ნავებიასი, კათედნის
მანუნა სამი და გამობრუნებულიყო. მშვიდობით მო-
სულიყო. მერმე სხვა წასულიყო იქავ. თანადოს
მიხდომოდა და იმასაც დიდი ზიანი ექნა. თანადო-
ს კონსტანტინ პოლზე ახლოა, თეთრის ზღვის სრუ-
ტის პირში.

ტაძრად მიყუანება დღეს მათი უფროსი ნათლის-
მცემლის საყდარს გამოვიდა.

კ^გ გიორგობის თვეს ფრანგულის ანგარი-
შით ოთხი ქრისტიშობის თვე იყო, — წმიდის ბარბა-
რას დღეობა. იმავე წუხრსა და მეორეს დღეს ორასი
ზარბაზანი მეტი, მგონია, გასტყორცნეს. იმავე ბარ-
ბარობას დღეს ის გამარჯვებული ხომალდი მოვიდა,
რომ ბარბაროზნი დაენტქა, და ცოტახანს უკან სხვა
მეკობრე მოვიდა. ერთი ბარბაროზის მეკობრე ნავი
შემოჰყროდა, შემბულიყვნენ. მეორედ დაერჩინათ.
მოიყუანეს. ასი კაცი იჯდა შიგ.

კ^დ გიორგობის თვეს წაგვიყუანეს ძველს
B¹⁹⁰ ქალაქში, სადაც წმიდა პავლეს ქეადაგა. კაი შენობა
იყო. შუა ადგილია იმ კუნძულისა, მაღალი გორა-
ზღვა ყოლგნით ჩანს. კაი წყაროები გამოდის. წყალი
მალთას იქიდან მიდის. შვიდი მილია მალთადამ ის
ადგილი. შუა ადგილს ერთი მომცრო, მაღალი ად-
გილია. წმიდა პავლე იქ მდგარა და იქ უქადაგია.

იმისთვის გარ გათლილის ქვის ფანჯარა მოუვლიათ და შუაზე მარმარილოს გათლილი პავლე დვას, ხელგაშლილი, ქადაგებასავით. კაცს გეგონებოდა, აგერ ხმას ამოიღებსო. იმას იქით ერთი კაი ეკკლესია, ღიდი, წმიდის პავლესი, სადაც გველმა უკბინა, კარგად შემკული. და იმას იქით სხვა მომცრო ეკკლესია იყო, წმიდა პავლესი. იმას ქუეშქ ჩავვიყვანეს. ერთს ტრაპეზზე წმიდა პავლე იდგა მარმარილოსი, მქადაგებელი. და მეორეს ტრაპეზზე წმიდა ლუკა მახარებელი. ხელთ ყოვლად წმიდის ხატი ეჭირა, მარმარილოსი. ვითამ ხატევდა. სამს თვეს იქ მდგარან ორნივე მოციქულნი. იმას შიგნით ერთი პატარა ქვაბია. წმიდის პავლეს და წმიდის ლუკას ხატები ესვენა. მაგრამ წმიდას პავლეს თეთრი მიწა იქ ითხრება. მრავლის ქუეყნის კაცნი მიდიან, ჰკაფენ, სჭრიან, სპალნეებით მიაქვსთ და ისევ პატარაა, როგორც მაშინ ყოფილა.

A⁹⁵

B¹²²

კ^ს გიორგობის თვეს ფრანგულის ანგარიშით რვა დეკემბერი იყო, ანას მუცლად ღება. მალთას ღიდი ჟამი ყოფილა. მრავალი მოწყვეტ^{ლა}ო. წმიდის ანნას შეხვეწიან, ალთქმა დაუცთ. მაშინვე ჟამი გაქარვებულა. ციხეს გარეთ მინდვრის ბოლოს ანნას მუცლად ღების ეკკლესია აუშენებიათ. მომცრო და დია ტურფა. და ყოველს იმ^დლეს ნათლის მცემლის დიდს ეკკლესიაში დიდს დღესასწაულს გარდაიხდიან და შუას დღეს უკან დიდებას გამოვლენ, იმ საყდარს მოვლენ. პირველად კაფუჩინების დროშა გამოვიდა და ოროლნი კაფუჩინები მოდიოდნენ. მერმე კომენტვალისა, მას უკან კარმელიტანისა, მას უკან აგვისტინისა, მერმე წოკოლანტისა, მას უკან დომენიკანია. სრულ ოროლნი მოდიოდნენ. მერმე ნათლის-

მცემლის ხუცები, შემოსილნი. დროშა არა ჰქონდათ. ჯვარი მოუძლოდათ. მერმე უფროსი ხუცესი მიტრითა. ერთს მღუდელს, შემოსილს, ცალი ფილონის კალთა ეჭირა, მეორეს მეორე. იმას უკან გრამესტრო მოვიდოდა. წინ ორი ჯვარი შემოსილს მღუდლებს ეჭირა, მოუძლოდენ. უკან რაც მალთისელია, რაც იქ იყო, თან მოსდევდა. მალთისელნი, საპატიო კაცის შვილნი, სამი ათასი იქნება. ოთხი ათასი სოლდათი ჰყავსთ. მე რომ მიველ ტყვეთორმეტი ათასი თქვეს. და ას და შვიდი ჩემობას მოიყუანეს. რასაც ქრისტიანეს დაახელებენ, არ დაატყვევებენ: თუ უნდა გაუშვებენ, თუ უნდა შეინახვენ. თათარი ტყვედ ჰყოლოდათ. ერთი აფხაზი, ოთხი გურიელი, ერთი გუგუნავა სეხნიას შვილი იყო. დედაკაცებიც გურიელი, მეგრელი დარჩომოდათ. კაის პატივით ინახედენ. წამოსვლა უნდოდათ. მე დაუშალე. რომ მოდენა დაიწყო ჯარმა ყველგან ზარების ცემა შეიქნა. და რა დროშები ქალაქის კარს გამოვიდა, დაიწყეს ზარბაზნის სროლა. ასე ნელა ისროდენ, თვლა დაესწრობოდა. ასი ზარბაზანი გასტყორცეს. მერმე დასავლეთის მხარეს ნავსაყუდლის ხომალდებმა დაუწყეს სროლა. მოვიდენ ეკკლესიაში. ილოცეს. გაბრუნდნენ. სამხრის ნავსაყუდელში მე რასაც ხომალდს ვხედვედი, იმათ ზარბაზანი არ გაუგდიათ, მაგრამ იქით სხვა ნავსაყუდელი იყო. დიდრონი ხომალდები იმაში იდგა. ოთხი სხვა ციხე იყო. დაუშინეს. თვლა არა და ზარბაზნის სროლაც აღარ გაირჩეოდა. ორი დიდი ციხე ხმელეთის კარს აქათიქით არის. ორისავ ბანზე სრულ ზარბაზნები წამოაწყვეს. მერმე ისინი ერთს ამ ციხილამ გამოავლდებდენ, მეორეს იმ სხვილამ. მოგვიანოდ ისროდენ.

B¹⁹²

A^{95v}

B¹⁹³

მათ თვლასაც დაასწრებდა კაცე. მე ორმოცდა ათამ-
დი ვთვალე და წამოვიველ. მწუხრის არ მელოცა. და
რამდენი ესროლეს, არ ვიცი. მალთაში არიან თორ-
მეტის წლიდამ უზემოესი, რაც ეზიარებთან, ორმოც
და ჩვიდმეტი ათას ორმოცდა ცამეტი სული ქალი
და კაცი.

კ^წ გიორგობის თვეს ფრანცისის მეფის
ხომალდი მოგვივიდა, კოსტანტინეპოლეს წასა-
ყუანი.

ოცდა რვა გიორგობის თვეს წავველ.
გრამესტროს გამოვესალმე. და სრულ დიდრონი კა-
ცები და პიპის ჯანიშინი მოვრდენ, გვნახეს და ეპის-
კოპოსმან. მალთა, დიად, თფილი ადგილია. დეკემ-
ბერში იასამანი და ყვავილები ჰყვოდა. ლელვს
გასცვივდა ფურცელი, თვარა ვენახს ისევ ესხა. არც
თოვლი, არც თრთვილი, არც ყინვა არ იცის იქა-
ურ ზამთარ. რა ჩრდილოს ქარი აქროლდება ცო-
ტარამ სიცივე შეიქნება. ზაფხულ მეტად ცხელს ამ-
ბობენ. სულ კლდეა, ვაკე და ყორე. მრავალი გვე-
ლი და ვერას ავნებს კაცსა. უნაყოფო. სადაც წალ-
კოტია, ნარინჯ თურინჯი დგა, თვარა უწალკოტობ
ხე არსად არის. ზამთარი სულ მწვანეა. ბალახი
ზაფხულ არ იქნებო სიციხისაგან. მალთას პირდაპირ
რომ ბარბაროზთ თემია, სამი დიდი ხელმწიფე ზის.
ხვანთქარს არ ემორჩილებიან. აქათ თავს თუნის.
ხელმწიფეა, ხვანთქარის მესაზღვრე და უარშიო და
მალთოსაც მტერია. და მრავალი მეკობრე ნავი
იარება. იმას იქით აღჯერი არის. და მერმე მორა-
გო ფრანცისის. ზეთ ოლანდისის პირდაპირ ფრან-
ცისის მეფე. და მორაგოს ბატონს თავისის ხელით
სამოცდა ათი ათასი კაცი მოჟკლავს. მათში დიდი

A⁹⁶T

B¹⁹⁴

სახელი სადმეა. მეტად ცხელს ქუეყნებს ამბობენ.
შავნი არიან.

ე დეკემბერს წამოვედით მალთაღამ. გრამსტროს დიდი კატარღა ებოძა ჩვენის. ხომალდის გასატანად ამისთვის, რომ ნავსაყუდელიდამ თუ ხომალდს ასე არ გასწიეს და ზღვამდი არ შეიტანეს, თუ ქარი არა სცემს, ვერ გავა. ქარი სრულობით თავთ ჩვენი არ იყო. მერმე ნავსაყუდლით არ გაისვლებოდა. ორასი კაცი იქნებოდა ნიჩბის მზეველი. გაგვიყუანეს. გავედით ვიარეთ და ვერ ვიარეთ. იმ დამეს სრულობით დავრჩით ცუდად.

ვ დეკემბერს იქავ შევედით. მალთას რომ ქარი წინააღმდეგი იყო და შვიდსაც იქავ დავდევით.

უ დეკემბერს ღმერთმან კაი ქარი გვიბოძა. წამოვედით. შუა დღე და ის დღე, ის ღამე სულ ჩვენი ქარი გვიქროდა, კაი. მერმე გაძლიერდა. ხომალდს ჩქარა ატარებდა, მაგრამ ძლიერად ღელავდა. მორია გამოვიარეთ და ვლეთ. ხან ქარი სრულობით დადგა. ნელრა პონტო გამოვლეთ. ჩრდილოსაკენ დარჩა. და კანდია, რომელსა თათარნი გირითს უხმობენ, სამხრეთისაკენ დარჩა. გამოვლეთ ქიო, რომელსა თათარნი სახიზს უხმობენ. იქ გამოდის თეთრი კევი.

ქარი ძლიერი იყო. ის ღამე შიშით ვიბრუნეთ. შმირინს აღარ მიგვიშვა. გათენდა. გამოვბრუნდით.

ჩვიდმეტს დეკემბერს მიტილინის კუნძულში შემოვედით. უცხოდ დიდი გრძელი და კაი ნავსაყუდელი ჰქონდა. სხვა კუნძულები, რაც მოჩნდა უნაყოფო, უხეო. და ეს სულ ზეთის ხე. სხვა ხენი მრავალი, სრულობით შეფოთლილი. ზაფხულივით. საამოვნო იყო.

A^{86v}

B¹⁹⁵

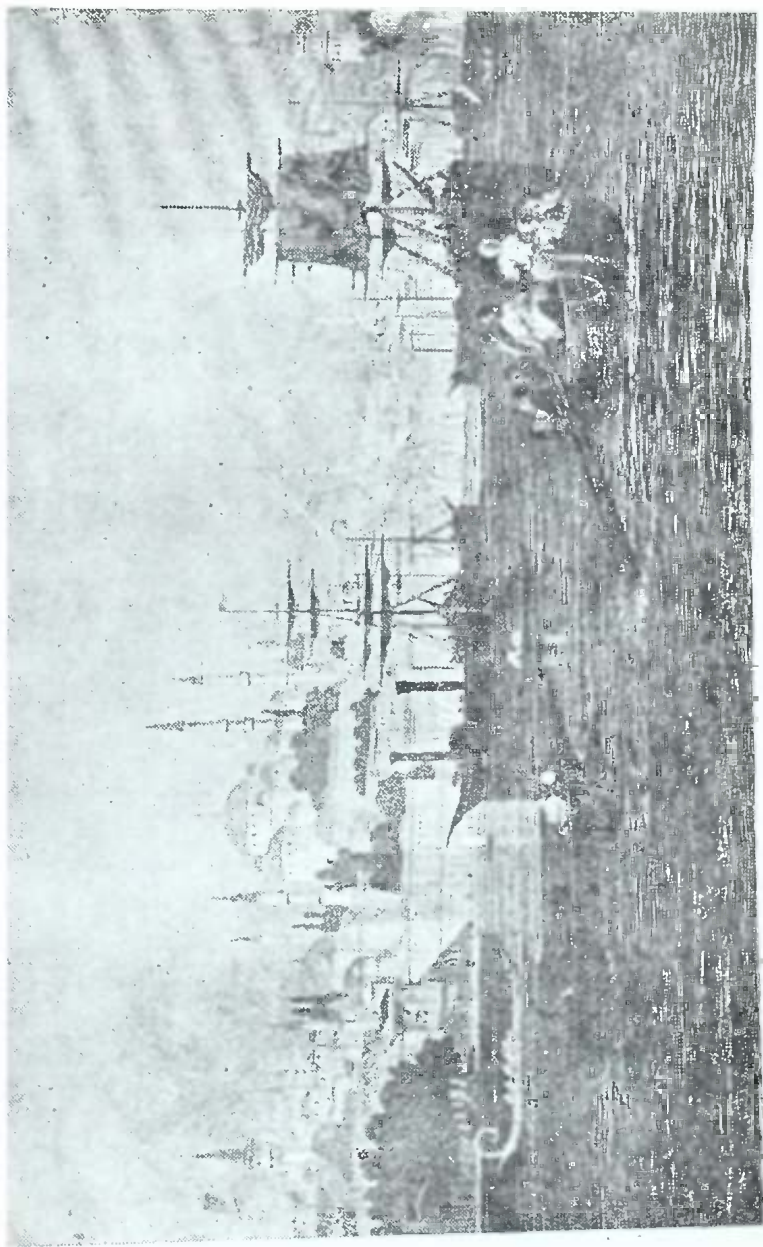
კა დეკემბერს კაი ქარი ადგა. გამოვედით
წავსაყუდლით. სამოცდა თხუთმეტი მილი იყო ზმირ-
ინამდე. შუადღემდე სამოცი მილი გამოვლეთ. ქარმა
იკლო. შუადღეს უკან ლამის ერთ ჟამამდე წავსა-
ყუდლამდი ვერ მოვაწიეთ. ზმირინის ქალაქს ქვეით
ციხეა. ციხეს მოშორებით ლუზა ჩააგდეს. დავდეგით.
იქიღამ აღარ დავიძარით. კაფითანი ნავით წავიდა
ქალაქში. ზმირინის ზღვა, ერთი ყურე უკუდწყვე-
ტილია. თხუთმეტი მილი იქნება, განიც დიდი, და
ზმირინის ქალაქი მე ვერ ვნახე, კაის ადგილს, ყო-
ველი ქვეყანა მხრად არის იმაზე. ასეთს ადგილს
მგზავრი არ დააკლდება. ქალაქი აგერ დიდი არ
არის. მიღმადამ ჩნდა: კარგა ვერა, მაგრამ ვისგა-
ნაც შევიტყვევით სიდიდე მაგდენი არა აქვს. და
სხვა რიგად ყოვლის ქვეყნის მგზავრი იქ იპოება. B¹⁹⁶
გარშემო მთები. კიდევ წამოეთოვლა შუამდე. მთებზე
თხელი თოვლი მოჩნდა. დაბლებზე არ იყო. დაბალი
სრულობით ზეთის ხე. გვერდობი და გორები შემ-
წვანებული ხეებითა. უფროსი ერთს ფოთელი ესხა.
ისევ ზაფხულის მზგავსი იყო. სიციფეც შევიტყვევით.
მერმე შობას ლამეს თოვლიც მოვიდა ამდენი, რომ
ხომალდებზე ხელით მოიხვეტებოდა. მომცრო ქა-
ლაქი კაის ქალაქს გვანდა. მაგრამ ან უწინ რომ A⁹⁷T
კუნძულში ვიყავით, ან ამ ქალაქის გარშემო შენობა
არსად ერქვა. აწინდელი კუნძული სახიზის ტოლია.
მისი ზომა ზეით დამიწერია. მაგრამ შენობა ერთს
ადგილს ექვსიოდ, მეორეს ადგილს ათიოდ კომლი
კაცი ჩნდა. სხვაგან თუ რამდენი იყო არ ვიცი. რაც
არ მინახავს არ დავსწერე. გარედამ ზმირინის გა-
რეშემო რაც ჩნდა, დიად, დიდი და კაი ადგილი ჩნდა,
მაგრამ ხუთი ექვსი სოფელი არა ჩნდა. ერთი

მოჩნდა. ასამდი კუამლი, თუ მეტი, თუ ნაკლები იქ-
ნებოდა. ორ უბნად იყო, სხვა ათსა და თხუთმეტს
კუამლზე მეტი არა მგონია. მაგრამ ადგილი, მიწა,
ნაყოფი სანატრელი. და სადაც თათარს მიუწევია, იქ
ღვთის ნათელი აღარ დამდგარა. ამას გაუოხრებია.
ნეტავი ნახოთ და ვინც ნახავთ ჩემს სიმართლეს
მაშინ შეიტყობთ. ეს რაც ვნახე ხომალდიდამ, თვა-
რე იქ მიწაზე არ გავსულვარ. |იმ კუნძულში კი გაველ. B¹⁹⁵
მრავალიც ვიარე. ამ ზმირინის თათრები უფრო სი-
კეთის ხმას იგდებენ. ქრისტიანს პატივს სდებენ.
ძალს ვერ უზმენ. კაცთ სიკეთითა, თუ ფრანგების
სათნოდ იქმონენ, თქვენ გასინჯეთ. საფრანგეთის
გზაც დიად არის, პირდაპირ არის.

კ^ზ დეკემბერს წამოვედით ზმირინიდან და
იქვე ახლო ნავსაყუდელში დავდევით. ქარი არ გვი-
ვარგოდა.

კ^თ დეკემბერს კაი ქარი იდგა. წამოვედით.
ო^რ მილი ვლეთ. ბიტლიმის ქალაქს მოვედით. მასვე
კუნძულს შინ მივდევით, მაგრამ იმ ნავსაყუდელში
სხვას გარეთ ქალაქიც იყო, არც მომცრო და ციხე.
ფაშაც იჯდა. ადგილი კარგი და შვენიერი. შენობა
ცოტა რაღაც იყო იქავ. უფრო ერქვა შენობა. მაგ-
რამ ქალაქი კაის ადგილს იყო. ანადოლი ახლო და
სხვა კუნძულები. მიწა და ადგილები მოსაწონი და
სანატრელი. და შენობა მეტად ცოტა.

ლ^ე დეკემბერს წამოვედით ბიტლიმიდან გა-
მოვლეთ | სრუტი. ბიდლიმის კუნძული იყო. ზეთის A⁹⁷
ხეოვანი, ნარინჯოვანი. მაგრამ შენობა ძვირად.
მარჯვნივ ანადოლი. ანადოლზე ახლო ვიარებოდით.
ნაყოფიერი. და კაი ქვეყნები იყო. ის ღამე სულ

კონსტანტინეპოლი

ღელვა იყო. კონსტანტინეპოლის სრუტთან რომ მო-
ვაწიეო ვათენდა.

ლ^ა დეკემბერს სრუტში ველარ შევედით. B¹⁹⁸
ქარი პირისაკენ იყო. იქ ერთს ადგილს ღუზა ჩააგ-
დეს. დადგენ. ავი ქარი. ქროდა. სხვაგან წასვლა
ალარ იქნებოდა. ის ღამე, მეორე დღე, ერთი იანუ-
არი სულ დღე და ღამე ძლიერი ღელუა იყო. ავდა-
რი, ნისლიანი. ასეთი ღელვა იყო, ღუზაჩაგდებული
ხომალდი დიდს ადგილს დაძრა. ათს იანუარამდი,
ხან ცოტად დაწყნარდის ზღვა და უფროსი ერთს
სრულობით ღელუა იყო. ათს იანუარს ცოტარამ
ჩვენი ქარი ამოვიდა. ვიარეთ სრუტისკენ ღა შევე-
დით, ღეთის ძალითა, პირველს დარდანელს ციხე-
თა, რომელ არს გაღმა-გამოღმა პირველითგანვე
ქრისტიანობის ჟამთასა. ხოლო არს დარდანელის
ციხით მთაწმიდამდე მილი სამოცდა თხუთმეტი.
პირველის დარდანელით ამ მეორეს დარდანელამდე,
რომელი აწ თურქთ აუშენებიათ, არს მილი ათორ-
მეტი კონსტანტინეპოლის მხარეს.

ი^ა იანუარს შუა ღამე დაიწყო ისევ იმავე ქარმა
წინააღდგომმა ქროლა. დავრჩით სრუტში, მაგ-
რამ ღელვის შიში ალარ გვექონდა.

ი^ვ იანუარს ამოვიდა ჩვენი ქარი. ვიარეთ ღა
გამოვლეთ კალი პოლი და მოვახლოვდით მარმარას.
კალი პოლი ერთი მომცრო ძველი ქალაქია, ზღვის
პირს, ურუმელში. და მარმარის ზღვაში ერთი კუნ-
ძულია, მაღალი, მთა, თეთრი მარმარაგლო გაშოდის,
ანადოლის მხარეს. იქ ქარი ჩავარდა. ის დღე ის
ღამე იქ ვიდევით ცუდად. მაგრამ, დიალ, კაი ქვეყ-
ნები მოჩნდა. შენობა ძვირად. და სადაც სოფლები
იყო ცოცოტა, თათართაგან აოხრებული. B¹⁹⁹

A^{98r} იწე იანუარს ვლეთ ცოტარამი და მარმარას გამოვეცილდით. და ისევ ქარი ჩაფარდა. ხანდახან ამოვიდის, არ ერქვა.

იწე იანუარს ქარი გვერდისა ჰქროდა. ღამე ბნელი და ნისლიანი ვიარეთ. ავი კაფიდანნი გვეყვანდა, ბრიყვი და შეუსმინარი. კონსტანტინეპოლეს მივახლოვდით. ღამით ნავსაყუდელში ვერ შევიდოდით. ქარი იქიდამ იყო. იქავ ტრიალი დაიწყეს გათენებამდი. თურმე ბნელაში ველარა გაიგეს რა. ხმელეთი ახლო იყო. ჩვენი ხომალდი ღიას მოხვდა და შიგ დაეფლა. ღმერთმან შეგვიწყალა, ქვა არ იყო, არც რიყე, თვარა ხომალდი გასქდებოდა. ჯერ შუაღამე ვერ იყო. გაისარჯნენ. ღმერთმან ქარიც დააწყნარა, თვარა წაფხდებოდით. ხან ზარბაზნები ბოლოზე დააყარეს, ხან ღუზაები ჩაყარეს და თოკით ზიგეს. შეგვიბრალა ღმერთმან, გათენდა და ხომალდიც მოგლიჯა. წამოვედით. კონსტანტინეპოლეს მივედით. ედელი ყულასთან დავდეგით.

იწე იანუარს დილაზე დესპანს ნავი ებოძა, ენგიჩრები. გამოვედით ხომალდიდამ. კონსტანტინეპოლის სამი კუთხე შემოუარეთ. იქიდამ კარგა გავსინჯე. ხომალდიდამაცა. დიდი ქალაქია და მრავალი შენობა, მაგრამ საფრანგეთიდან მოსულს აღარას მოგვეწონა. ოღონ ადგილი მისთანა არსად არის, თვარა შენობა და სხვა რამე არად გვეჩემა. გარ გალავანი უფროსი ერთს დაქცეული, დაძველებული, ახალიწაკეთები არცადრა. ოღონ იედი-ყულა, შვიდივ კოშკი. რუსის ელჩი რომ იქ შეიყუანეს, მაშინ გაუთეთრებიათ, გაუგლესიათ სხვა რივად. შიგნით არ შევსულვარ. არც მინახავ, მაგრამ გარედამ რაც ჩნდა, გავსინჯეთ და შიგნითაც მნახველის კა-

B²⁰⁰

ცისაგან შეეიტყუებით რაც შეიტყობოდა. მოვედით და დესპანმა იქავ ჩვენს სადგომს დაგვაყენა კაის ხელის შეწყობითა.

გ მარტს ხვანთქარმა ნაღლი მანქანა ქნა: მორაზე გალაშქრა.

ე ქვისს მარტს საღამოს კოსტანტინეპოლეს სუკუდარას, პერას, გალატას, რაც მინარა იყო, ყველაზე ჩირახოვნი ქნეს ხვანთქრის გამარჯვებისათვის. მაჰმადის შობის დამე არისო.

A^{98v}

თ მარტს გალატასაკენ ნავსაყუდლის სასახლეში დაჯდა. რაც ნავის რეიზი იყო, ხალათები ჩააცვა. და კაფიდან ფაშა გადგა. მრავალი წვრილი ნავი შეიყარა. ხვანთქრის წინ შეგროვდენ. დიდხანს იდგენ. მერმე საომარმა კატარლამ დენა დაიწყო. ოცდა ათი დიდი და მომცრო კატარლა იყო. მრავალი ზარბაზანი გავარდა. კაი შილინგი იქნა. ი დიდი კატარლა იყო. სხვა მომცრო. ერთი დიდი გალიონი. ას ოცი ზარბაზანი ძესო, ათას ხუთასი კაცი არისო. ამ გალიონისა ასე მითხრეს: თხუთმეტი წელიწადია აშენდაო და პირველი მგზავრობა ეს არისო. მეტად შეენიერი გალიონი იყო. იმ დღეს ორი დიდი გალიონი სხვა უკან მიჰყვა. და ყველანი შავის ზღვის სრუტში დადგენ.

B^{201r}

კ მარტს გადგა კაფიდან ფაშის უფროსი გალიონი და ხუთი კატარლა თან ახლდა. სხვა თავწვრილად წავიდა.

თ აპრილს ხვანთქარს ქალი ეყოლა. და აღრანიდამ ამბავი მოვიდა: სამი დღე სულ შილინგი იყო, ზარბაზნის სროლა. ზედ ვაჟის ყოლის ანბავი მოვიდა. ათს დღეს სულ ზარბაზნის სროლა იყო. სამი დღე ქალისათვის, შვიდი ვაჟისათვის.

კოსტანტინეპოლის სიმგრვლე არის ექვსობ
ეჯი რომელ არს თვრამეტი მილი.

კოსტანტინეპოლეს და გალატას და პე-
რას და უსკუდარას არიან ხარკის მიმცემი თხუთმე-
ტის წლიდამ სამოც წლამდი:

ბერძენი სული ორმოცა სამი ათასი,

სომეხი—ჩვიდმეტი ათასი,

სურია — თორმეტი ათასი,

ფრანგი სული—ორი ათასი,

ქრისტიანი სტუმარი—ოთხი ათასი,

ტყვე კატარლისა, თუ სხვა—ორი ათასი,

თათარი—ოთხას სამოცდა თხუთმეტი ათასი.

ფრანგი და თათარი ხარკს არ მოსცემს.

ჩვიდმეტი თთვე კოსტანტინეპოლეს დაყვავ და
მაისის ცამეტს წამოვედით. ფრანცისის დესპანმა
საგძალი ხარჯი გაგვირივა. და ერთი ჭანეთის ათი-
ნელი რეიზი იშოვეს. ოთხასი მარჩილი მისცა: ესენი
ქობულეთს ვურიას გაიყუანეო და გურიელს მიაბარეო.
და ამათი წიგნი მოგვიტანეო, მშვიდობით მის-
ვლისა. და ეს პირობა გამოართვა, რომ ოცის
თავის მეზომალდის მეტი არაფინ ჩასვას ჩვენს
ხომალდში. წამოგვიყუანა. რა კოსტანტინეპოლის
სრუტს გამოვედით, შავი ზღვის შემოსავალზე, მოი-
ყუანა თათრები, ენგიჩრები, ენგ-არ ალა და სულ
ჩვენი ხომალდი ასე თათრით აავსო. მე ზეით ვერც
კამარად, ვერც ადგილი ვიშოე. დაბლა ხომალდის
ფსკერში ჩემს პაქსიმაღზე ვიჯდი და ვიწვი. მაშინვე
შევიტყევე სიმუხთლე, მაგრამ რა მექნა. დაბრუნების
ლონე აღარ იყო. და ტკბილის სიტყვით გვატყუებდა.
კარგი ქარები დაგვიდგა. შეათეს დღეს აოინას მის-
სახლებთან მოვედით. მითხრა: შინ გავალო, ორსაოდ.

A^{98v}

B²⁰²

დღეს მოვისვენებო, ამ თათრებს ხომალდიდამ ამოუ- B²⁰³
შვებ, თავთავეთვის წავლენო და შენ მშვიდობით
ქობულეთს მიგვიყვანო. რომ არ დამეჯერებინა, რა
მექნა. გავედით. თათარნი ამოიყუანა, სრულ გაუშვა.
უკან ტრაპიზონის ფაშას შეატყობინა, წინ გონიის A^{99v}
სანჯახსა, რომ ამისთანა დიდი კაცი მოვაო. მრავალი
საქონელი მოაქსო და ფრანგები მოჰყავსო. ელჩები
არიანო. ესენი დაიჭირეთო. მე თან სამი პატრი
კაფუჩინი თბილისის ქალაქისათვის და ერთი პატრო
იეზოვიტი შირვანისათვის მომდევდენ. და ერთი ზან-
დუკი ისპანისჲ პალიოზისა, ფრანცისის დესპანმა
გამომატანა, ისპანს გასაგზანი. და ბურსელი ვაჭარი,
ხოჯა აივაზა ჩალაბი ერქვა, შვილიან თან მომდევდა,
განჯას აბრეშუმის სასყიდლად. ოთხი დღე იქ დაგ-
ვაყენა. მასუკან გვითხრა: მე გურიას ხომალდს ველარ
წამოვიღებო, აფხაზი აშლილია, მეშინიანო და თუ
გინდათ პატარას ნავით წადითო, გინდა გურიას,
გინდა ახალციხეზედაო. რაღა მექნა. ერთს ნავში
ხოჯა აივაზა და მისი ამხანაგები ჩასხდენ. ერთში
ჩვენ და პატრები. წამოვედით. ზღვის პირ ცოტა ხანი
ვლეთ. აგვიღელდა ზღვა და ორივ ნავი ერთმანეთს
მოსხლიტა. იმათი ნავი ხოფას გააგდო და ჩვენი
ნავი იმას ქვეით. იქ მეტყვე თათრები იყვნენ, იმე-
რეთიდამ ტყვეები მიჰყუანდათ კოსტანტინეპოლეს
დასასყიდლად. თუ ისინი იქ არ დაგვსწირებოდენ, B²⁰⁴
სრულ წავხდებოდით. მოგვეშველნენ. გავედით.
ოთხი დღე იქ ვიდევით. სრულ დღე და ღამე ძლიერი
ღელვა იყო. მოვიდენ ჭანები. დაგვიჭირეს. მრავალი
გვსარჯეს. ოცი მარჩილი წაგვართვეს. ზანდუკები
დაგვიმტვრივეს. ტყუილად მებაჟობა იჩემეს და
მრავალი გვაჭირვეს. მე ჩემი ზრუნვა არა რა მაქვნდა,

მარამ სამთა მათ იტალიელთა მამათათვის ვიყავ:

A^{100r} დაღონებული, რამეთუ უცხონი იყუნეს| და ენა არ-
 იცოდენ. და ხვანთრისაგან ბრძანებულ იყო არა-
 წამოსვლა შავთა მათ ზღუათა იტალიელთა და და-
 სავლეთის კაცთა. ოთხი დღე და ღამე მუნ ვიყავით.
 მეხუთე დღეს წამოვედით. ნავებით მოვედით ხოფას.
 იქ გონიის სახჯახი დაგხვდა. ნავები წინ მოგვაგება.
 დაგვიჭირეს. წაგვიყუანეს. მიგვასხეს ერთის სახლში.
 აღარც აივაზა გვაჩვენეს. დაგვიჭირეს ჩვენ და პატ-
 რები და ერთს ადგილს დაგვაყენეს. მაშინ ახალციხის-
 ფაშის დისწული იქ მოსულიყო, ალიბეგ, ჩვენი მცნობი-
 იყო. რა შეეტყო, ჩემი სახელი კაცები გამოეგზანა.
 ჩვენი თავი და პატრები და ჩვენი საქონელი ყველა-
 წაართვა და თჯვის სადგომს მიგვიყუანა დიდის-
 პატივით. იმ ღამეს აივაზი ჩალაბი მოვიდა, მითხრა:
 ეს ალიბეგ ხვალ კოსტანტინეპოლეს მივაო. ხომალდი
 მზათაჰქონდა. რა ეს წავა უკან დაგვეწვივან და უარესს

B²⁰⁵ იქმონენ. ახლა ამან მოგვარჩინა. ცოტარამ მივარ-
 თვათო, მიზეზი არა დავიდვართაო. მომეწონა და
 ოთხმოცი მარჩილი იმ გონიის ბეგს მივეცით. და
 დილაზე ალიბეგ ცხენები გვიჭირავა. ერთი ფაშის
 კაცი თან გამოგვატანა და გამოგვისტუმრა. აივაზა
 იქავ დარჩა. ჩვენ არტანუჯისაკენ წამოვედით. ის
 დღე ვიარეთ. საღამო ბინდზედ ჩხალას მოვედით.
 იქ დავდეგით. იმ გონიის ბეგს, ალიბეგ წასული
 ენახა, ევლო ის ღამე. მეორეს დღეს დილაზე უკან
 მოგვეწია. მე მითხრა: შენ შენი ბარგი გადაარჩიეო,
 ეს ფრანგები მე მომეცო, ხვანთქრის ყადაღა არისო.
 მე შორს დაუჭირე: როგორ მივცემდრ. დაგვიჭირეს
 ყვალაყანი. ბარგი და კარავ-მოფენილობა სრულ-
 აიკლეს. ჩვენ ენგიჩრებს მიგვცეს. ქვეითები გონისა-

კენი გაგვგზავნეს. მე მაცხელებდა. აგვატარეს ერთი A^{100v}
უცხო პირადმართი. სულს იქით გზა აღარ მქონდა:
ბერი კაცი და სნეული და მაცხელებდა. სამოცი
ფლური უბეში მედვა, ისიც წამართვეს. ამაში აივაზა
ჩალაბი მოსულიყო. ეშულლა: ვის კლავ, ვინ გვონია,
რას გიზმენ, არ იციო? მოვიდა ჩემთან. მაღალს
წვერზე მთის თავზე დაგვაყენეს. ოთხასი მარჩილი
უქადა ჩვენის გაშვებისათვის. თვითან ჩამობრუნდა
ვეცხლის მოსატანად. იქ იმათ მძევლად პატრი ით-
ხოეს. ისინი და ჩემი მოსამსახურენი გამოგვგზავნე.
მე მზევლად დავდეგ და ჩემთან დავით კანდელაკის B²⁰⁶
შვილიც დაიჭირეს. წამოვიდა აივაზა. სანამ ამ მთას
ჩამოივლიდა და თეთრს ამოიტანდა, დაბინდდა.
წაგვიკრეს ხელები, თეთრი მოგვატყუეო, და ამ
ლამეში გონიისაკენ გაგვგზავნეს. წვიმა და ნისლი. ლამე
და ავი დაღმართი. ეშმაკისაგან თუ გაივლებოდა.
რას ქირით ჩავიარეთ, ერთი არ ითქმის. შუალამისას
ერთის კაცის სახლში შევედით და მაშვრალთ წაგ-
ვეძინა. იმ ლამეს თურმე აივაზა მოსულიყო, ვეცხლი
მოეტანა. ორი პალმიანი ცხენი გამოგვგზავნათ. და-
გვალვიძეს, შეგვსხეს, წამოგვიყვანეს. ერთი ენგიჩარი
მოგვეწია. უბელო ცხენს იჯდა. წვიმაში საწვიმარი
წამართო, თვითონ ქუეშ დაიდვა. მე სიცივემ და
წვიმამ უარესი მიყო. მოგვიყვანეს აივაზა ჩალაბთან.
სანამდის ჩვენ მთილამ ჩამოვიდოდით, ორი პატრი
სხვა თათრებს დაეჭირათ. წაეყვანათ. ჩამოველ, შევი-
ტყევე. თავსზარი ღამეცა. ჩვენ გამოგვისტუმრა აივაზა
ჩალაბმა და თვითონ წავიდა. სამოცი მარჩილი იმ
პატრებისათვის მისცა და მოასხა ისინიც. ვიარეთ.
ნიგალის ხევში ხან იქ გარდაგვიდგენ წინა და
დაგვსაჯეს და ხან იქ. თეთრი სულ აივაზა ჩალაბისა

ინარჯებოდა. არტანუჯს მოვედით. ისაყ ფაშის ცოლი
A^{1C1}r კარგა მოვევებყრა, კარგა დაგვაყენა|. სავახშმო
B²⁰⁷ ებოძა. ერთი თავიქსი აღა იმან გამოგვიტანა. არ-
ტანს რომ მოვედით, მაშინ ახალციხეს ასლან ფაშა
იჯდა, ისაყ ფაშის ბიძაშვილი. არტანს წინ გადა-
გვიდგა, ექვსასი მარჩილი იმან წავგართვა. სხუა რამ-
დენი რამ წავგვიხდა. ძაღლებიც არ გამოგვატანეს.
მოვაწიეთ. ჩვენს ქვეყანას მოვედი აბოცს.

მაშინ ქართლში მეფედ იასე იჯდა, გიორგი მე-
ფის ძმის წული ცოლად შეერთო. არ ერგებოდა. ნათე-
საობაც შეეშალა. და ვერც ჩემზედ იყო კაის გული-
თა. მე ვალი მრავალი მემართა ბურსელის ვაჭრებისა.
რომ რაც გზაზე წამართვეს, მათგან ავიღე და იმე-
რეთს მათ აღარ გამიშვეს. ჩემს ძმებსაც კაცი გამოეგ-
ზანათ, ქართლში ჩასვლა დაეშალათ. მაგრამ ღონე
აღარ იყო. ჩამოველ. მეფემაც კაი პატივი მცა, მაგ-
რამ ასრე სრვა გახშირებულ იყო, მრავალი სული ამოე-
წყვიტა. და თბილისიც აყრას და ხიზვნას აპირობდა.
ჩემი მოვალეები განჯას აბრეშუმისათვის მიემშურებო-
დენ. ივლისის თვე იყო. ქართველი ეპისკოპოსნი
და სამღვდელონი რომს წასვლისათვის გამიმტერდენ
და ასე შეკრეს ყოველი: ჩემი ნათესავი და მოყვა-
რე და მეფე დარბაისელნი, ვერავინ შემომეწია. ვალის
მიცემაც გამიჭირდა. თბილისს ერთი დავრდომილი
B²⁰⁸ ნათლი დედა მყვანდა| კათოლიკე მართლმადიდებელი.
მან დაიწყო სიარული. მას ავს დროს თავისის მოყვ-
რებისა და მეცნიერთაგან, რაც ვალი მემართა, სულ
მოაგროვა და მოვალეები გაისტუმრა.

მერმე სამღვდელოთ შფოთი აღძრეს ჩემზედ. კრე-
ბა და ბოროტის ქნა მოინდომეს. მაგრამ მეფე ვერ
აიყოლიეს. სამი თთვე კიდევ იბატონა და მერმე.

მეფე ბაქარ დასჯდა მეფედ. ვისთვისაც ესოდენი ჭირი
შენახა და ვისაც მეფობას ვსცდილობდი, ათხუთმეტის
წლისა იყო. მოატყუეს. მცხეთას, ჩემი სიყვარული და
სამსახური სულ დაავიწყეს, კრება მიყვეს და წმიდის A¹⁰¹ V
პაპის გინება მომიღვეს. მე მართლმადიდებლობა ვერ
უარ ვყავ. და მრავალი ავი მოინდომეს, მაგრამ ღმერთ-
მან ყოვლისაგან დაგვიხსნა. მეფემაც პატივი მოგვაპ-
ყრა და მათი ვერაგობაც გაცუდდა. ვახტანგ მეფეს
სმენოდა, დიდად სწყენოდა და ყოველნი დაეტუქსა.

დ ე მ ე ზ ე ბ ე

წმიდა პაპისა რომისასა, მათერთმეტის
კლემენტოსს *

„ქ: ზეცისა სასუფეველისა კლიტეთა მპყრობელსა: და ქუეყანასა ზედა წმიდათა შესაკრებლთა თავსა: თავისა მის მოციქულისა პეტრეს მოსაყდრესა: იესოს ქრისტეს სისხლით მოსყიდულთა ცხოვართა მართალსა მწყემსსა: წმიდათა უაღრესსა: ცრემლით და შევრდომით აღუარებ ყოველთა ცოდვათა: და ვევედრები წმიდათა ფერხთა მთხვეველი მუჟღლითურთ ჩემით: მინდობილნი მადლისა მაგათისანი: რათა ცოდუათა ჩუენთა სიმრავლეთა აღხოცად ევედროს ღთსა: და წმიდა კურთხევა მათი მოგვფინოს, და ლოცვა ყოს ჩუენ უღირსთათვის: რათა სიმტკიცით ვეგნეთ მართალსა სარწმუნოებასა ზედა შეურყეველად, სიტყვით და საქმით: უწყით რამეთუ შენ გაქუს ხელმწიფება მიტევებად ცოდუათა, რომელი მოგცა განხსნა და შეკრვა იესო ქრისტემან:

თქვენის მადლის მფარველობითა უხილავ მტერსა ზედა მომეხმარე, თუ არა ხილულს მტერს ჩემზედ არა შეუძლია რა:

ოღონ ეს ვინცავინ აქ მართმადიდებელნი არიან ამათზედ თქუენი ლოცუა და საქმითაც მოხმარება იყოს ხილულის მტრებისგან დიდს ჭირში არიან:

ყოველთ ცოდვილთ უცოდვილესი ორბელისშვილი სულხან ყრფილი მონაზონი საბა. მიწა ფეხკთა თქვენთა:

„179: (1709) აგვისტოს 15“.

(312 გ.)

* წერილები ამოღებულია მღვდელ მიქელ თამარაშვილის წიგნიდან—ისტორია კათოლიკობისა ქართველთა შორის. ნამდვილის საბუთების შემტანითა და განმარტებით XIII საუკუნიდგან ვიდრე XX საუკუნემდე. ავტორის მიერ გამოცემული. ტფილისი. 1902 წ. გვ. 311—333

„მოწყალე ხელმწიფე. ...ერევნიდან წაველ საქართველოში ტფილისს, საცა მფლობელადაა ძმა ვახტანგ მეფისა, რომელიც არის ისპაჰანს. თექვსმეტი დღე თავისთან დამიჭირა, შემდგომ რამდენიმე აფიცერი მომცა, რათა გამომყოლოდენ ვიდრე შავ ზღვამდე. რა გავიარე გორში, იქ დამხვდა სულხან საბა, ბიძა საქართველოს მეფისა. რამდენიმე წელიწადია, რაც მონაზონობის სამოსელი შეიძისა; მონაზონად შედგომამდე თავის ძმებს დაუტოვა ერთი დიდი პროვინცია, რომელიც მისი საკუთრება იყო. იმიტომ ჰყო, რათა უფრო ადვილად აღეარებინა კათოლიკე სარწმუნოება.

ამ თავადმა აღზარდა ვახტანგი და მისი სახლობა. ამისათვის ისეთს პატივს სცემენ და ისე უყვარსთ, როგორც საკუთარი მამა; ეგრეთვე მთელ საქართველოსაც მამად მიაჩნია. ისპაჰანიდგან მიიღო თავის წერილის პასუხი, რომელიც ხელმწიფემ კეთილ ინება და გამოუგზავნა. რაც მისმა საფრანგეთის მიმართ სიყვარულმა ჩააგონა ყოველი პატივი მცა. შემდგომ ბევრის აფიცრებით და მოსამსახურებით შავ ზღვამდე გამომყვა სამეგრელოს გზით. ამ დროს ამან ვახტანგისაგან წერილი მიიღო და გამომიცხადა, რომ დიდი ხანია ხელმწიფის (ლუდოვიკეს) ნახვა მინდა და უკეთესი შემთხვევა არც მქონებოდა და იმიტომ მთხოვა თუ ჩემი სიყვარული გაქვს და ან რაც ამაგი მისიონებს მივაგე, თუ დამიფასო, თან წამიყვანეო.

მისმა მზღებლებმა შეიტყეს მისი განზრახვა თუ არა, მაშინვე აცნობეს დედოფალს, რომელმაც სასწრაფოთ ოცდაათზე მეტი შიკრიკი გამოუგზავნა და ეგრეთვე ის ბატონები მამულებისა, სადაც უნდა გაგვევლო.

დედოფლისა, ახალგაზდა ბაქარის ვახტანგის პირველი შვილის და ზოგიერთის აფიცრებას წერილებმა გული მეტად აუწვილა ამ თავადს. იგინი უცხადებდენ, რომ დედოფალმა რა შეიტყო თქვენის წასვლის ამბავი, მეტის ტირილით სიკვდილის პირად არისო. თავადმა ყველა ანუგეშა, მალე დავბრუნდებიო და განვაგრძეთ ჩვენი მგზავრობა. სამეგრელოსა და სხვა პროვინციების პატრიარქი შავ ზღვამდე წამოგყვა. წინეთ ამ პატრიარქმა ბევრ გზის გამომიცხადა კათოლიკე ეკლესიასთან შეერთების სურვილი. მთხოვა გამომეგზავნა მისიონერები სამი ადგილისათვის, რადგან უნდოდა დაეყენებინა სამეგრელოსა, იმერეთსა და აფხაზეთში, წარმართების პროვინციაში. ამას აზრად აქვს სარწმუნოება განავრცელოს ჩერქეზთა შორისაც და ეგრეთვე სხვა მახლობელ პროვინციებში, სადაც სულ წარმართები

არიან. ბატონი საბა დაესწრო ყველა ჩვენს საუბარს და შეაგუ-
ლიანა პატრიარქი, რომ მისთვის გაეყოლებინა თავისი შემწე დავით
მონაზონი, რათა შემდგომ წამოაყლოდა იმ მისიონერებს, რომლებ-
საც მე გამოვგზავნიდი. მისივე რჩევით ერთი კარგი ადვილი გზა
ვაპოეთ ჩვენ ვაჭარ ფრანგებისათვის, რომლებიც ისურვებენ კოსტან-
ტინეპოლიდან შავის ზღვით საქართველოსა და სპარსეთს წასვლას.

მოვედით რა კოსტანტინეპოლს, ბატონი სულხან საბა და ეს
მონაზონი მივიყვანე ბატონ დეხალურ ელჩათან, რომელმაც
მეტის მეტი გულკეთილობით მიიღო და საბაც დარწმუნდა, რომ
რაც გაეგონა კოსტანტინეპოლში მყოფის საფრანგეთის ელჩის დი-
დებისა სულ მართალი ყოფილა. ყველაფერმა განაკვირვა იგი. მაგ-
რამ უმეტესად გაუხარდა, როდესაც ეგოდენი, ჩვენი საბრალო ტყვე-
ფრანგები, რომლებიც ელჩმა ისე კარგად მიიღო. მათმა დახსნამ
ძრიელ გააოცა საბა, უფრო იმიტომ, რომ ზემო ქართლში, საუბე-
დუროთ, ჩვეულებათ აქვსთ ერთმანერთი თათრებს მიჰყიდონ ხოლმე.
ბატონმა დეხალურმა თავის პალატში ბინა მოგვცა და პირ-
ველ მარჯვე შემთხვევაშივე გამოგვისტუმრებს... ი, რ ი შ ა რ დ, მი-
სიონერი, კოსტანტინეპოლით, 17 ნოემბერს 1713.“

მ ი ნ ი ს ტ რ ტ უ რ ს ი ს

„მოწყალე ხელმწიფე. მგზავრობამ ეგოდნად დამღალა, რომ
იძულებული ვაგხდი ერთ სხვა საიმედო პირის საშუალებით მომე-
წერა თქვენის დიდებულებისათვის და მეუწყებინა, რომ ამთვის
(იანვარს) 23 მოვედით მარსელს მე და წმიდა ბასილის წესის ნო-
ნაზონი ბატონი საბა სულხანი, ბიძა საქართველოს მეფისა. ამას მო-
აქვს პასუხი იმ წერილებისა, რომელიც კეთილ ინება და მისწერა
ხელმწიფემ და თქვენმა დიდებულებამ.

„ბატონმა არნუმ * კეთილ ინება და ისეთის პატივით მიიღო,
როგორათაც მოითხოვს ამისი ჩამომავლობა და ღირსება, იმანაც
იმნარივე პატივი სცა, როგორც კონსტანტინეპოლში ბატონმა დე-
ხალურმა... იმედი მაქვს, რომ ბატონი არნუ თქვენს დიდებუ-
ლებას უკვე აცნობებდა აქ ბატონ სულხან საბას მოსვლას და მის
ნატვრას მეფის ნახვისას, რის გამო მარსელში ბევრხანს დარჩენა არ
უნდა. გარნა დიდად მაფიქრებს მგზავრობისაგან მისი დაღალვა,

* ეს პირი მარსელის ქალაქის თავი უნდა იყოს.

მისი ხანში შესულობა, ზამთრის სუსხი და ეგრეთვე მომავალი დიდ-
მარხვა, რომელიც კიდევაც დაწყებული იქნება, ვიდრე თქვენი
ბრძანება მოვიდოდეს. გარნა ისე მოვიქცევი, როგორც თვით ინებებს.
და ჩემის მხრით, რაც შემძლია საფრთხილის ზომებს ვინმარ,
რათა გზაში ავად არ გახდეს.

ვგონებ, თქვენს დიდებულებას ბატონი დეუხალური აუწყებ-
და, რომ ამ ბატონს სამეგრელოდან წამოჰყვა ერთი მონაზონი, რომ-
მელმაც, თავისი პატრიარქის ბრძანებისამებრ, უნდა წაიყვანოს.
ფრანგი მისიონერები თავის ქვეყანაში; მათ პატრიარქი მისცემს
სამ სახლს: ერთს სამეგრელოში, ერთს აბაშიძეებთან (იმერეთში) და
მესამესაც აფხაზეთში, სადაც წარმართები არიან და მეზობლებაც
წარმართი ჩერქეზები ჰყავსთ. სამეგრელოში იმ პატრიარქთან 40-
დღეს დავრჩი. ძრიელ კაი ხასიათის და გონიერი კაცია, კათოლიკე
სარწმუნოების სიყვარულით და ეგრეთვე ჩემის პატივის ცემით ბევრ
გზის მეხვეწა, რათა მისთვის მომეყვანა მისიონერები. მეც მის მრავალ-
გზის განმეორებულ ვედრებას უარი ვედარ ვუთხარი და ამიტომ
ვიკისრე მონდობილობა. მას არ ვაცნობე ეს ჩემი თანხმობა.
ნომანდო წამომეყვანა ხსენებული მონაზონი, რომელსაც ძალიან
ენდობა და დიდი იმედიცა აქვს, რომ ამან შეისწავლოს ჩვენი ენა
და შემდგომ ასწავლოს თავისი ენა იმ მისიონერებს, რომლებიც ამას
წაჰყვებიან... ი. რ ი შ ა რ დ ი, მარსელით, 1 თებერვალი, 1714 წ.“ (1)

საბას წიერილი რომის კარდინალთან

დიდსა და ღირსს უფალსა:

ქ: დიდებულო. ვიცი რომ თქვენ ვერ მიცნობთ: მე თქუენის
სამსახურის ღირსი, სულხან საბა ორბელიანი, წმიდისა ბასილის
მონაზონთაგანი: — სიწმიდისა თქუენისა მოხსენებას ვიკადრებ; —
თქუენს ღირსეულებას რომ პატრი კათუჩინები ჩვენს ქვეყანას გამოეგ-
ზავნა მათგან შევიტყე თქუენ მართლის სარწმუნოებას გამრავლებას
დიად ცდილობთ ჩვენ ქუეყანას: — ამისთვის დიდად მადლს გად-
ვიხდი. და თქუენს სიწმიდეს თაყვანსა ვცემ სრულ ქართველიანად:

რადგან მაღალსა და დიდად ქრისტიანს, დიდებულს ფრანცისის
მეფეს ჩვენის მეფისათვის წიგნი მოეწერა, მე მისის პასუხის მოსატა-
ნად საფრანგეთს წამოველ: მერმე ამისი ნდობა მაქვს, რომ უფრო-
სად წმიდისა პაპის ფეხს კოცნა მეღირსოს: მაგათის ბრძანე-
ბით უფრო მრავალი პატრები გაიგზავნოს, რომ ჩუენს ქუეყანას

მართალი სარწმუნოება გამრავლდეს: — იმისი უკეთესი ღონე ეს არის, რომ ფრანცისის დიდი მეფე ჩვენი მეფის მოხმარებას ეცადოს. რომ თავის უნდომლად აჯამშია: და ის თავის ქუეყანას მოვიდეს. მისი საქმე ვიცი, გუნებით და სიყვარულით ახლოა ამ წმიდას რჯულზედ და მალე ის გაამრავლებს:

ეს ვიცი, თუ უფროსად წმიდა მამა ჩვენი თავის შვილს ფრანცისის მეფეს ტკბილად ასწავლის, და ფრანცისის მეფე მოინდომებს, ჩუენს მეფეს ეშველება. თუ ამ წყალობას გვიზამთ ჩუენტავის დიდრ საქმე იქნება, რომ მე მოვალე ვარ საქართველოსთვის:

ღირსი პატრი უმფროსი იაჯინთო, წმიდის ტერეზიას პატრების მთავარი მარჩილიას დამხვდა. თავის მონასტერში დამაყენა და დიდად ხელი შემიწყო: ჩვენჯან რა სამსახური გაეწყობა: მადლს მოვახსენებ: შვეიცყე, რომ თქენი ღირსი ძმა ყოფილა: რადგან ასე კარგა დამხვდა ჩუენ წიგნი მას პატროსანს მივეც, რომ თქუენს სანატრელს ხელს მიერთვას: თქვენს ნეტარელს თავს ვებეჭეწები, რომ უფროსად წმიდის პაპის შენდობა გვიშოვნოთ: და გვიბოძოთ: — 1714, მარტის: 11: (საბას ბეჭედი.)

[ვახტანგის VI წერილი საბასადმი]

საბა სულხანს. დიდად საყვარელო ჩემო ბატონო ბიძავ, თქვენნი გავლილ 28 ნოემბერს კონსტანტინეპოლიდან გამოგზავნილი წიგნი მივიღე 14 თებერვალს. დიდად გამახარა. მასთანავე ერთად მივიღე პატროსანი წერილიც მათის უმაღლესობის საფრანგეთის იმპერატორის ელჩისა, რომელმაც დიდად დამავალა თუ იმ პატივით, რომელიც თქვენა გცათ და თუ თავის სათნოებიანი და გულითადი რჩევით, რომელსაც მე მადლევს ბატონი რიშარდის პირით. იმას ისე მოვეპყრობოდი და დავავალედი, რომ თავის დღეში ვხსომებოდი, მაგრამ რა მექნა, რომ ჩემს მამულში არ ვიყავი. ახლა კი ვპირდები, რომ მომავალში, რაც შემიძლია, კარგად მოვეპყრა ყველა ფრანცუზებს და მათ მეგობრებსაც, რომელთათვისაც კი რასმე მოხოვენ. ჩემი დასმარება, იმედი მაქვს, მალე ცოტა ხანში ნახონ, თვით ამ შემთხვევაშიაც, რომ სპარსეთის სამეფოში არსდება საფრანგეთის სამეფო კამპანია.

დიდად შეგწუხნდი, როცა შევიტყე, რომ გზაში მეტად შეწუხებულხართ, მაგრამ ვნუგეშობ თქვენს მშვიდობით მისვლას საფრანგეთსა, სადაც, იმედი მაქვს, ნახოთ ამ ქვეყანაზე ყველაზე დიდი და

ყველაზე გულუხვი მეფე, ევროპის საუკეთესო აღყვავებული მთავრობა. ეგრეთვე ნახათ რაც უფრო განსაკუთრებით ყურადსაღები აქვს მაგათ მეფესა და მის სამთავროს ღირსს ერსა, რომელიც მარწმუნეა და დიდად მოწადინებულია იესო ქრისტეს, უფლისა ჩვენის, სარწმუნოების გასავრცელებლად. ყველა მისი თვისება ღირს ჰყოფს ამ ერს, რომ მთელმა ქვეყანამ ნახოს იგი. ხოლო მარტო მე ვარ აქამდე მოკლებული ნახვისა, მაგრამ ნუგეშად ის მაქვს, რომ ცოცხალი ვარ და ვიდრე ვიცოცხლებ, ეს იმედიც მექნება.

ვერ ვბედავ და ჩემის ხელით ვერაფერსა გწერ, რადგან მეშინია ჩემის ძმის არტილერიის გენერალის იესესი, რომელიც, როგორც მუდამ განდგომილი მტერი და ეშმაკი, ისე დამტრიალებს გარს, რათა ჩამთქას; ამას ყველას შეიტყობთ თქვენის ძველის მეგობრის იოსებისაგან, როდესაც ის საფრანგეთს მოვა. იმედი მაქვს ამ დიდ მარხვის შემდგომ წამოვიდეს. ძრიელ მეძნელება იმისი გამოშვება, რადგან მარტო ესაა, რომელიც ყოველდღე ჩემთან მოდის და მანუგეშებს, მაგრამ რა ვქნა, სხვანაირად არ შემიძლია. ეს არი მიზეზი, რომ ჩემის ხელით არა გწერ. აწ გთხოვთ ილოცოთ ჩემთვის და ეგრეთვე ალოცოთ ის ყველა მონაზონებიც, რომლებსაც ამ თქვენს მგზავრობის დროს დაემეგობრებით. ვევედრები მოწყალე ღმერთს, რომ ინებოს და აღვისრულოს ყოველი თქვენი კეთილი სურვილი და მოგანიჭოს ყველანაირი ბედნიერება. დავშთები მარად, როგორც აქამდე ვიყავი, ჩემი ყოვლად საყვარელ ბატონის ბიძის უმდაბლესი დის წული. ნეთის მაგიერ: მათი ყოვლად მდაბალი, ერთგული, დიდად დავალებული და ერთგული მონა, იოსებ ფრეხერატი, ვერონეზელი, 20 თებერვალს, 1714.

ბატონ სულხან საბას, საქართველოში წმიდა ივანე ნათლისმცემლის მონასტრის უფროსს წმიდა ბაზილის მონაზონებისას.

საბას წერილი საფრანგეთის მინისტრ პანპარტენისადმი

ქ. ბატონო ბრძენო და მეცნიერო: ღმერთმან დიდი მეფე დაიკვას, და შენ დღეი კეთილნი მოგცეს: მე სულხან საბა ორბელიანი ამ წიგნს გწერ და ამას გაცნობებ, რომ თქვენის მალალის მეფის ბრძანებით, წყალობითა და ნიჭითა, აქ დიდ ქალაქს ფარიზს მოვედით და მეოთხე ვახტანგ* ქართველთ მეფის პასუხები დიდებულთანაც და თქვენთანაც მოვიტანე: როდესაც გინდათ, თქვენთან მოვალ

* ეს მეექვსე ვახტანგია და არა მეოთხე.

და მადლსაც გარდევინდი. რომ ორნი პატიოსანი თქვენი მოსამსახურე მოგვეგებებინათ და ალერსები და მოკითხვა შემოგეთვალათ და წამოგვიძღვენ და დაგვასადგურეს.

ჩემთან უფალი მუსუ რიშარ მღვდელი არის, რომ ქართლიდამ ამან მომიყვანა. რა ვახტანგ ეს შეისწავლა, დიად, გაეწყო. ამისთვის ეთქუა თავის, პასუხები: რადგან ამან ყიზილბაშური—თათრული კარგად იცის. ამის სიტყუას უკეთ შეიტყობ და ჩემსა ეს შეიტყობს და ჩემი საქმე და სანდომი რაც არის, ამან ყველა კაი იცის. და თუ უბრძანებთ ყველაკას ეს მოგახსენებს და გაგისინჯვებს:

ბატონი ი თ ა ნ დ ა რ დიდებული მარცილიას რომ არის, მისი დიდათ მადლიერი ვართ, რომ საქართველოს საქმეები მუსუ რიშარით დაგვაწერინა და გაახლათ: თუ აკლია რამე მხათა ვართ, და გავაკეთებთ: ამ პატიოსნის დე მ ა რ ა ს ი დიდათ მადლიერი ვართ, მრავალი გვამო გზაზედა: აწე გუმართებს, რომ თქვენ შემოგავედროთ: მარტს: 23, ს ა ბ ა ს უ ლ ხ ა ნ. (1714).

რომის კარდინალის პასუხი საბას წერილზე

მამა სულხან საბას, წმიდა ბასილის მონაზონს, 17 აპრილის 1714.

„გავლილი თვის 11-ის თქვენმა მოწერილმა წიგნმა დიდათ გამახარა, რადგან ესცანი მით თქვენი მისწრაფება: გასავრცელებლად კათოლიკე სარწმუნოებისა, რომელიც უკვე მიგილიათ და გინდათ განავრცელოთ იგი არა მარტო საქართველოში, არამედ მის გარეშე პროვინციებშიაც. ყოველივე ეს ვაუწყებ ბატონ კარდინალებს, რომლებიც დიდად გავედრებენ და მხად არიან ყველა შემწეობა აღმოვიჩინონ თქვენის კეთილის სურვილის შესასრულებლად. ამიტომ აქ მოგელიან, რათა თქვენის პირით მოისმინონ ყველაფერი და იხმარონ ყველანაირი შესაფერი და საჭირო საშუალება ამ წმიდა აზრის განსახორციელებლად. აწ მათი უწმიდესობა პაპიცა, თქვენის თხოვნისამებრ, სთხოვს თავის უქრისტიანეს მეფეს, რათა საქართველოს მეფეს შეეწიოს. პაპის წერილს ვუგზავნით პარიჟში მყოფ ნუნციოს, რათა მან თქვენ გარდმოგცესთ და თქვენის ხელით მიართვათ მათ ხელმწიფებას. მასთანვე ამავე ნუნციოს დაგავედრეთ თქვენ და თქვენი საქმე, ამიტომ იმედი გქონდესთ, რომ მაგ მთავრობის წინაშე დაგენმაროს ყოველნაირად. მასთანვე დიდად გამეხარდა, რომ, როგორც თქვენ თვითონ იწერებით, ფეხშიშველ კარმელიტანების უფროსი-

საგან მიგიღიათ ეგეოდენი პატივი. ამნაირის ქცევით იმან აღასრულა თავისი მოვალეობა, რომელიცა ჰქონდა თქვენის ღირსების წინაშე. დასასრულ გთხოვ მომიხსენიოთ თქვენს ლოცვაში.

რომის პროკაბანდის წერილი პარიზის ნუნციოსადმი

მათ უმაღლესობას პარიზის ნუნციოს 17 აპრილს, 1714.

თქვენთან მოვა მამა სულხან საბა ორბელიანი, წმიდა ბაზილის მონაზონი, ნათესავი საქართველოს მეფისა და ძრიელ-ერთგული კათოლიკე.

გამოუგზავნია სპარსეთის ყეინს* მაგ მთავრობასთან და გამოუტანებია რამდენიმე წერილის პასუხი უქრისტიანეს ხელმწიფესთან შესახებ მისიონისა. მასთანვე ანავე ხელმწიფეს უნდა მოსთხოვოს თავისი უძლიერესი მფარველობა ხსენებულ საქართველოს მეფისათვის, რომელიც სპარსეთის მეფის წინაშე არის დატყვევებული. რადგან ამ მეფეს ძრიელ მისწრაფება აქვს კათოლიკობისადმი და მისი განთავისუფლება დიდად შეეწყვეა მის სამთავროში კათოლიკე სარწმუნოების განმტკიცებას და გავრცელებას. ამიტომ პაპმა კეთილ ინება და დაავედრა უქრისტიანეს ხელმწიფეს ამ მთავრის საქმე, როგორათაც თქვენ სცნობთ აქვე ჩადებულის პაპის წიგნისაგან, რომელსაც გადასცემთ ხსენებულ მონაზონს, ხოლო უკანასკნელი თვითონვე გარდასცემს ხელმწიფეს. თქვენ უსაზღვრო გულკეთილობას მივანდობ ბიილთ ეგ მონაზონი პატივით, დაეხმაროთ ყველა ღონისძიებით მთავრობის წინაშე თავის საქმეებისათვის და აღმოუჩინოთ ყველა ნაირო თქვენი შემწეობა-მფარველობა. ერთი სიტყვით მაგას დიდად გავედრებთ პაპის და ამ წმიდა კრების მაგიერად. მარადის თქვენი.

პაპი კლემენტი XI-ის წერილი ლუდოვიკე XIV-ს

ქრისტეს მიერ ჩვენს საყვარელს შვილს ლუდოვიკეს, ფრანგთა უქრისტიანეს მეფეს, პაპი კლემენტი XI.

ქრისტეს მიერ ჩვენო ფრიად საყვარელო შვილო, მშვიდობა. მთელმა საქრისტიანომ უწყის, თუ მუდამ როგორ მზად ხართ,

* აქ შეცდომაა, რადგან საბას კი არა რიშარდს ჰქონდა რაღაც მინდობილება შაჰისგან შესახებ ვაჭრობისა. აქ უნდა დაესახელებინათ სპარსეთში მყოფი ვახტანგი და არა ყეინი.

სადაც კი კათოლიკე სარწმუნოების დასაცველად და გასავრცელებლად შოიხოების თქვენი გავლენა. ხშირად გვიქია და დაგვივდრებია ესეთი თქვენი წარჩინებული და ძველებური თვისება, ამიტომ სრულიად ექვი არა გვაქვს, რომ აღსწრაფებით და სიამოვნებით თქვენის ძრიელის მფარველობის ქვეშ მიიღოთ და თქვენი შემწეობა აღმოუჩინოთ საქართველოს მეფეს, რომელიც ამ ყამაჟ სპარსეთის მეფის მიერ დატყვევებულია. როგორათაც ვსცანიოთ, თუ ეს მეფე თავის სამშობლოში დაბრუნდა თავისუფლად, ცხადად აღმოუჩინს თავის გულკეთილობას კათოლიკებს და გულმოდგინებით მათ ყველანაირად შეეწევა და დიდი იმედიცა გვაქვს რომ იქ კათოლიკე სარწმუნოება, ღვთის შემწეობით; აღორძინდეს და დღითი-დღე წარემატოს. ამას დაწვრილებით სცნობთ წმიდა ბასილის წესის მონაზონის, ჩვენის საყვარელის შვილის, საბა სულხან ორბელიანისაგან, რომელიც ნათესავია საქართველოს მეფისა და რომელიც გადმოგცემსთ ამ წერილს. აღგზნებული ღვთიური სასოებით, მდაბლად და დიდის ვედრებით შოიხოვს თვენს სამეფო მფარველობას. აწ დიდად ვვედრებით თქვენს ხელმწიფებას, რომ ჩვეულებრივის სახიერებით მოუსმინოთ მას და აღმოუჩინოთ ყოველგვარი შემწეობა ხსენებული მეფის გასათავისუფლებლად. ჭეშმარიტად ეს საქმე დიდად ღირსია თქვენის წარჩინებულის გულმხურვალეობისა; ამით ჩვენ მეტად გვასიამოვნებთ და ღმერთიც გადღეგრძელებსთა, ყველაზედ უმეტესად გაგაბედნიერებსთ აქ და შემდგომ მოგაგებსთ საუკუნო სასყიდელსა, რადგან ეს საქმე განსაკუთრებით შეეზება ღვთის დიდების საქმეს. აწ, ქრისტეს მიერ ფრიად საყვარელო შვილო, ჩვენის მწყემსებრივის სიყვარულის ნიშნად სიამოვნებით განიჭებთ მოციქულებრივ კურთხევას. რომით, 13 აპრილი, 1714“.

საბას მოხსენება ლულოვიკე XIV-სადმი

საქართველოს მეფე ვახტანგი ისპაჰანშია და საქართველოს ერთიანად გამაჰმადიანება მოელის და დიდ განსაცდელშია. თუ დაბრუნდა თავის სამთავროში, ქართველები არა მარტო ქრისტიანედ დარჩებიან არამედ კიდევ შეუერთდებიან კათოლიკე ეკლესიას თავიანთი მეფის მაგალითისამებრ, რომელიც საამისოდ მზად არის და რომელმაც აღთქვა, რომ მობრუნდება თავის სამშობლოში თუ არა, კათოლიკობა მიიღოს, რადგან იგი ამ თავის უბედურობას აწერს იმას, რომ აქამდე შეაყოვნა კათოლიკობის მიღება. მეფე ამას გარდა

ფიქრობს ყოველი დახმარება აღმოუჩინოს მისიონერებს, რათა მოაქციონ მთელი ჩერქეზეთი, რომელიც საქართველოს საზღვარზეა და საიდანაც თავისი მეუღლე მოიყვანა.

რადგან ვუწყვი, რომ საფრანგეთის დიდი იმპერატორი იმიტომ უჩენს თავის მფარველობას სარწმუნოებისათვის დევნულ მეფეებს, რათა განჭვინოს მთელ ქვეყანაზე ის სარწმუნოება, რომელსაც თვით ეგოდენის გულმხურვალეობით აღიარებს, ამიტომ მეც ვუჩვენებ მას, თუ რაოდნად ადვილია კათოლიკედ მოქცევა მთელის ოცდა-ოთხის პროვინციისა, რომლებიც სავსე არიან ერთ და ვერეთვე ბევრს მებოხელ სამთავროებსაც, რომლებიც წარმართობას მისცემიან.

აი, მხოლოდ ამ ერის ცბონების გამოა, რომ მე ვიკისრე ეს დიდი მგზავრობა, მოველ და ვემხობი ეკლესიის პირმშო შვილის ფერხთა წინაშე. იმედი მაქვს, ამ წერილმა წადილსა გეწიოს და დაავალოთ ყენს, რათა თქვენის ბრძანების აღსასრულებლად ვანტანგი საქართველოში გამოგზავნოს. უკეთუ შეჭპირდებით სანუქარს სპარსეთის დიდებულთ, მაშინ ამ დაპირების გამო ყენს დაავალე-ბენ რომ მალე აღასრულოს.

ამნაირის საშუალებით ვერავინ გაიგებს თუ რა დახმარების აღმოჩენა ეწადა თქვენს იმპერატორობას; ხოლო ამის ასრულებას მიანდობთ თქვენს მიერ არჩეულ პირს. სპარსეთში ჩვეულებად აქვსთ ხოლმე, რომ რომელსაძე საქმის შესასრულებლად, ჯერ შეჭპირდებიან მარტო წერილით და არაფერს მისცემენ, ვიდრე საქმეს ბოლომდე არასრულებენ. ამიტომ სპარსეთის გავლენიან პირთ ჯერ არაუფერი უნდა მიეცესთ, ვიდრე ვანტანგი თავის სამეფოში არ დაბრუნდება უვნებლად.

დავასახელოთ თუ რა გვარი დახმარება იქნება საჭირო. საჭიროა 300.000 ეკიუ და კიდევ კმარა. მაგრამ საქართველოს მეფემ რა ჰქმნა ისეთი, რომ ღირსი გახდეს ამ წყალობისა? ესწერთი ქრისტიანე მიფეა და, იმის საბუთად, რომ ისიც ღირსია დახმარებისა, ასახელებს ბევრს მეფეებს და მთავრებს, რომელთაც სხვადასხვა უბედურების დროს შეეწია და კვალად ეწევა ეგოდენის დიდებით მათი უქრისტიანესი ხელმწიფება. გარდა ამისა, ეს მეფე დიდათ ნატრობს თავის ერის ცბონებისათვის, გულწრფელად მიჰბაძოს კეთილ მაგალითს უავგუსტოვის და მეტად გულუხვის ხელმწიფისას, რომელსაც სთხოვს შემწეობას. ხოლო ვერ მიბაძავს, უკეთუ მისი ძლიერი მფარველობა არ ექმნა.

გარდა ამ წყალობისა, რომელსაც ვახტანგისათვის ვსთხოვ საფრანგეთის უძლიერესს იმპერატორს, კვალად მინდა მოვახსენო მას ყოვლად მდაბალი სათხოვარი სამეგრელოს პატრიარქისა. ამ ეპისკოპოსს მე ძრიელ დიდი ხანია ვიცნობ სათნო კაცად; როცა მის პროვინციაში გამოვიარე, დიდის ვედრებით მევედრა, რათა რვა ანუ ათი მისიონერი ესთხოვო მათ ხელმწიფებას, რომელიც ცნობილია მთელს აღმოსავლეთში ყველა მისიონერების მფარველად და შემწედ.

ამ პატრიარქის აზრი ეს არის, რომ შეუერთდეს წმიდა საყდარსა და მისიონერებთან ერთად ეცადოს აფხაზების მოქცევის. იმის საბუთად, რომ ყოველსავე ამას გულწრფელად მთხოვდა, თან გამომატანა მონაზონი დავით, რომელსაც იგი უზომოდ ენდობა, ამან უნდა მოუყვანას მას მისიონერები, რომლებს გამოგზავნასაც მოელის მათის ხელმწიფობის გულკეთილობისაგან... ინებოს და მოწყალების თვალთ გადახედოს გგოდენ გაჭირვებულ პროვინციებს. მას ადვილად შეუძლია ამთგანს ზოგს გააცნოს ჭეშმარიტი ღმერთი და ზოგიც ეკლესიის მორჩილი გახადოს.

ამ აზრის განსახორციელებლად ყველაზედ მეტად ბუნებრივი და შეგვიძლია ვსთქვათ, ერთად ერთი საშუალება ის არის, რომ ვახტანგი დაბრუნდეს თავის სამეფოში. რადგან მას იჭერენ ისპაჰანში სპარსეთის მოწინავე პირნი, რომელთაც ყვინი თავის ნებაზე დაჰყვას და აგონებენ, თუ თავისი სარგებლობა უნდა, არ გაუშვას ვახტანგი საქართველოში, ამიტომ საჭიროა იმ პირთა გულის მოგება, ოის ჭმნაც შეიძლება საჩუქრებით. ხოლო ამ საჩუქრების მიცემა ვახტანგს არ შეუძლია თუ იმიტომ, რომ ცოტა ხანია, რაც მეფობდა და თუ იმიტომ, დიდი ხარჯი მოუვიდა.

თავისი გულმოდგინებისა და სახიგრების გავლენით თუ აწინებებს ყოვლად ქრისტიანე ხელმწიფე და შეეწევა ამ მეფეს, საუკეთესო საშუალება ამისი სისრულეში მოყვანისათვის ის არის, რომ ინებოს და ერთი თავისი საიმედო პირი გაგზავნოს და მასვე გაატანოს ვახტანგისათვის საჭირო ნივთიერი შემწეობა, რათა იმან შეიძლოს სპარსელთ მოწინავე პირთა გულის მოგება; ეგრეთვე სპარსეთის მეფეს ერთი წიგნი მისწეროს და სთხოვოს, რომ მან უბრძანოს საქართველოს მართველებს, რათა ფრანგებს, რომლებიც იქ გაატარებენ თავიანთ საქონელს სპარსეთში წასაღებად, შიში არაფრისა ჰქონდესთ.

ცნობები საქართველოს მისიონის შესახებ უცნობ
პირის მიერ დაწერილ მოხსენებებზე

...როგორც სწანს, სულხან საბას საქართველოში გავლენა აქვს ხალხსა და მეფის სასახლეზე. ვგრეთვე ეტყობა, რომ, დიდი სასოება აქვს კათოლიკე სარწმუნოებისა და უნდა მიაღებინოს ეს სარწმუნოება თავის ქვეყნის მთელს ერს, რომელიც რომისაგან განწყობილია. თვითონ, 22 წელიწადია, რაც კათოლიკობა მიიღო და შემდგომ გახდა მონაზონი, რათა უფრო თავისუფლად იღვაწოს შვერთებისათვის, ამიტომაც იმ სიშორიდან მრავიდა საფრანგეთს, რომ მოიპოვოს მისიონერები. სამეგრელოს პატრიარქი, რომელიც იმავე დროს პატრიარქია აფხაზებისა, იმერლებისა და გურულებისა, რომელნიც სულ სხვადასხვა ხალხნი არიან, ამავე აზრით მას მიემხრო. ამ პატრიარქს უნდა ჯერ თვითონ შეისწავლოს კათოლიკობა და შემდგომ რომის ეკლესიას შეუერთოს ყველა ეს ქვეყანა. ისინი ამბობენ, რომ საქართველოს მგფც ვახტანგ ძრიელ ნატრობს მიიღოს კათოლიკობა და ამ ნაირად თვითვე მისცეს მაგალითი ყველა იმ თავის ქვეშევრდომებს, რომლებიც კიდევ დარჩენია, გარდა ამისა ეს მეფე თავის მეუღლის საშუალებით დაკავშირებულია სამ მთავართან, რომლებიც განაგებენ ჩერქეზეტს და რომლებიც ძმები არიან—ამის გამო შემდგომში ადვილი იქმნება მოქცევა მათი ქვეშევრდომებისა, რომლებსაც ვრცელი და მიუღვამელი ადგილი უკავიათ კავკასიონის მთების იქიანა მხარეს. ღრმად დასაჯგრი და მოსალოდნელია ამ ერთა შეძენა. მით უფრო ადვილი შეიქმნეს, რომ პატიოსანი, მშვიდნი, ზრდილნი, უცხოების, ძრიელ. პატივის მცემელნი და შემწყნარებელნი არიან; სწორედ არც ერთ სარწმუნოებას არ ადგანან: ზოგნი ქრისტიანედ უწოდებენ თავიანთ თავს და ზოგნიც მაჰმადიანად. ხოლო არც ერთმა და არც მეორემ იცის, თუ რა არის ის სარწმუნოება, რომელსაც ვითომ თვითონ აღიარებს. შეიძლება ითქვას, რომ ნელ-ნელა, იგოდენი ვრი მოაქციოს კაცმა, რაოდენიც საფრანგეთშია. ეს საქმე ძრიელ ადვილია, ამიტომ ყურადღებელი არ უნდა დარჩეს. ამის დასაწყობად და სისრულეში მოსაყვანად საჭიროა მხოლოდ საკმაო რიცხვი კარგად გამორჩეულის მისიონერებისა, რომელთაც სხვა არაფერი უნდა ეძიონ, თუ არ თავიანთი მისიონის კარგად აღსრულება. თქმა არ უნდა, რომ მარტო ეს მიზანი ჭეშმარიტად ღირსია მეფის დიდებისა, მისის გულმოდგინებისა და მხურვალებისა...

საბას სიტყვა ლუღოვიკე XIV-სადმი მის მიმართ ნახვისას

პატივი გვაქვს მოვართვათ თქვენს ხელმწიფებას წერილი, რომელიც ჩვენმა წმიდა პაპმა კეთილ ინება და გამოგზავნა საქართველოს მეფის ვახტანგის სასარგებლოდ. მათი უწმიდესობა ამითი ჩვენ ძვირფას შემთხვევას გვაძლევს, რათა მეორე გზის წარვსდგეთ თქვენის მეფობის ტახტის წინაშე, რაის ნებაც კეთილ ინებეთ და გვიბოძეთ. ამ თქვენის მოწყალების განმეორება საკმაოა ჩვენს დასავალებლად, რათა მარადის გამოუთქმელის სიამოვნებით მოვიგონოთ ეს ჩვენი მგზავრობა, კიდევ რომ ღვთის ნებით სხვა აღარც ერთი სასარგებლო ნაყოფი მოჰყვეს.

რა დიდი ბედნიერებაა აწ ჩვენთვის განვაცხადოთ, რომ ღირსი ჯავხდით დავსწრებოდით და გვეზილა ყოველივე ის, რაც სხვებს შორიდან სკვირვებს და აოცებს, ვინაიდან ჩვენის თვალით ვინილეთ თქვენს უაკგუსტოეს ხელმწიფებაში არა მარტო სოლომონის სიბრძნე და დიდება, არამედ დავითის სარწმუნოება და სასოებაც.

დიდებულო მეფეო, სწორედ ამ სასოებით არის, რომ თქვენი ხელმწიფება შეიქმნა მეფეთა შემწე და სარწმუნოების მფარველი თვით იმ დაშორებულ ადგილებშიაც, როგორც არის ჩვენი ქვეყანა.

საბას წერილი მინისტრ პანშანტრანთან

„ქ. დიდისა და მალლის მეფის საყვარელო და გულითადო მისანდობლო, და ხუაშიადის შემნახაო, უფროს ვეზირო, ბატონო მუსუ პანშანტრან, სულხან საბა ორბელიანი. გიხაროდენ.

ღვთის მადლითა და მალლის მეფის ბედნიერებით, მეფის კატარლით, ცხრა ივლისს* მშვიდობით მოვედით რომს. თქვენი პატიოსანი წიგნები კარდინელს მისინიორ ლატრიმულს, და კარდინელს მისინიორ საკრიპანტის მივართვით, რომელიც თქვენი ვედრება ეწერა. ნამეტნავად გაისარჯნენ, და სიკეთე მოიჭირვეს, და კარგად დაგვხვდნენ, ერთს კაის ადგილს დაგვაყენეს:

რადგან მტკიცე ქრისტიანის მეფის გამოგზავნილი ვიყავით წმიდა პაპმა მამაშვილურის თუალით და გულით შეგვიტკბო. მუსუ რიშარს რაც დააბარა თავის შვილ მეფესთან ჩვენის საქმისა ეს მოგახსენებს. მუსუ რიშარიც მეფის ბრძანებითა და წმიდა პაპის ბრძა-

* ერთ სხვა საბუთში ივლისის ათია მოხსენებული.

ნებით მანდეთ წამოვიდა. ჩვენც ამის მოიხმედნე ვართ, როგორათაჲც
თქუენის მართლის პირისაგან ჩუენის საქმის გარიგების პირობა
გვიბრძანეთ, ისეები ისე გაგვითაოთ. ჩვენც დღე და ღამე თქუენი
მლოცავი ვართ. და თქუენის შვილისა რომ ღმერთმან დიდი დღე
მოგცეს. კვ. ივლის დაიწერა: ს უ ლ ხ ა ნ ს ა ბ ა. (1714).

რომის პაპის კლემენტე XI-ის წერილი საქართველოს მეფის ვახტანგ VI-სადმი მიწერილი

ბრწყინვალე და უძლიერეს ვახტანგს, აზიელ ივერიის მეფეს.

კლემენტე XI.

ბრწყინვალე და უძლიერეს მეფეე, მშვიდობა და ღვთის მად-
ლის ნათელი! არ შეგვიძლია სიტყვით გამოვაცხადოთ თუ რაოდნად
გაგვახარა ამ წარჩინებულ ქალაქში მოსვლით ჩვენმა საყვარელმა
შვილმა, საბა სულხან წმიდა ბასილის მონაზონმა და თქვენმა ნათე-
საჲმა. ბევრი რამ გვიამბო ისეთი, რაც მაგ მხარეში კათოლიკე სარწ-
მუნოების წარმატებას ხელს შეუწყობს. რა ვსცანით თქვენი დატყვე-
ვება სპარსეთის მთავრობისაგან, ძრიელ შევსწუხდით, ვინაიღგან
თქვენი ძლიერი და განუწყვეტელი დახმარება კათოლიკე სარწმუ-
ნოებას დიდად შეეწევა. ამიტომ ჩვენც არაფერი დავზოგეთ, ყოველი
ღონე ვიღონეთ, რათა თქვენ გედირსოსთ მალე განთავისუფლება და
თქუენს სამთავროში მობრუნება, ვითარცა ამას ვრცლად მოგახსენ-
ებებს ეს ხსენებული მონაზონი. აწ უფლისა მიერ მამობრივის სიყვა-
რულით შეგაგულიანებთ, რათა ყოველი შეწუხება და სატანჯველი,
რომელიც ხშირად შეგვემთხვევა ამ ცრემლის ხევში, მოთმინებითა
და მხნედ იტვირთოთ და ამნაირად მაგ შეწუხებისაგან გამოიღებთ
ნაყოფს. თუმცა კარგად ვუწყით, რომ თქვენ არ გჭირიათ გამხნევე-
ბა, რათა, მსგავსად თქუენ წინაპართა, კათოლიკე სარწმუნოება, მისი
აღმსარებელნი და მისი მოძღვარნი დაიფარეთ და შეეწიოთ მათ.
გარნა, რადგან ეს ჩვენის მწყემსებოივის ვალდებულობის უმთავრესი
საზრუნველია, ამიტომ სულ არ დავდუმდებით, არამედ დიდად და-
გავდრებთ და გთხოვთ, რაც თქვენის ნებით ჰყოფთ მათ სასარგებ-
ლოდ, ინებეთ მისი ქმნა ჩვენგამო, რათა უფრო გულმოდგინებით
იყოს. ვინაიღგან ვსცანით, რომ თქვენი ხელმწიფება დიდათ მოწა-
დინებული ყოფილა კათოლიკე ეკლესიასთან შეერთებას და აღთქ-
მაც დაუღვია. ამის გამო ჩვენც გირჩევთ რათა დაუყოვნებლად აღას-
რულოთ ეგ თქვენი სასარგებლო და საჭირო სურვილი, რომ მით-
ნიაგოთ ღმერთს რაც აღუთქვით. უკეთუ ეს აღასრულოთ, თქვენის

სულის საუკუნო ცხოვრება უზრუნველ ჰყოთ; ეგრეთვე ჩვენც თქვენ-
დამი მამობრივის სიყვარულის გამოცხადება არ შევსწყვიტოთ და
რითაც კი შეგვიძლია, ყოველთვის შეგეწიოთ. აწ სიმდაბლით ვევედ-
რებით ღმერთსა, რომლის ხელთ არიან გულნი მეფეთანი, რათა-
სრულ ჰყოს თქვენში ის საქმე, რომელიც დაიწყო, განამტკიცოს და
დიდხანს უვნებლად გაცოცხლოს და მოგანიჭოს ცხოვრების ყო-
ველგვარი ბედნიერება. რომით, 17 აგვისტოს 1714.

ცნობა გრანდუკა კოვიმო III არქივიდან

ხუთშაბათ დილით 13 სექტემბერს 1714, წინაღობით, რომი-
დან ფლორენციაში მოვიდა ბასილიანი მონაზონი სულხან საბა ორ-
ბელი, საქართველოს ერთი თავადთაგანი, დააყენეს იგი წმიდა სამე-
ბის მონასტერში, სადაც გრანდუკა დიდის პატივით მოეპყრო, ეს
უკვე გაკათოლიკებული იყო; ამას ჰყავდა ორი მეუღლე; უკანასკნელი
გარდაიცვალა კათოლიკედ. თვითონაც ამ დროს 62 წლის იყო, ამ
ქართველი თავადის თხოვნით ახადეს ფარდა 18 სექტემბერს ხარე-
ბის ღვთის მშობლის ხატს, რასაც დიდი ხალხი დაესწრო.

20 სექტემბერს 1714, ხუთშაბათ დილით ხსენებული საბა ორ-
ბელი ბასილიანი მონაზონი თავისი მისიონერებით აზიაში დასაბრუ-
ნებლად წავიდა მეტად კმაყოფილი გრანდუკას და ფლორენციის
ქალაქისაგან.

1714 წ. ივლისის 10, ზღვით მოვიდა რომს საქართველოს მე-
ფის ბიძა, რომელიც პაპმა, კარდინალებმა და თავადებმა დიდის პა-
ტივით მიიღეს; კარდინალებმა და თავადებმა მას ძრიელ ბევრი სა-
ჩუქრები მიართვეს; ეგრეთვე პაპისაგანაც მიიღო ერთი დიდი ოქროს
მედალი, სხვადასხვა საჩუქარი და მასთანვე საკმაო ფულიც სა-
ქართველოში დაბრუნების გზის ხარჯად, რადგან ეხლა გაღარიბე-
ბულია იმის გამო, რომ ხსენებულ საქართველოს მეფეს, მის დისწულს,
სულთანმა სამთავრო ჩამოართვა და ახლა დატყვევებულია. რომს
იმიტომ მოვიდა, რათა პაპისაგან და სხვა მთავრებისაგან შექმნობა
ძოიპოვოს თავის დის წულის დასახსნელად.

28 აგვისტოს მიწვეული იქმნა უცხოელთათვის გამართულ
ნადიმზედ, საცა თვით პაპი ემსახურებოდა, რის გამო ამ მთავარმა
მეტად კეთილი მაგალითი მიიღო.

11 სექტემბერს მოვიდა ფლორენციაში, ჩამონდა წმიდა ღუი-
ჯის სასტუმროში, მაგრამ, გრანდუკას ბრძანებით, ორი ეტლით
წაიყვანეს წმიდა სამების სასახლეში, სადაც მშვენიერად მოწყობილია,

ყველაფერი ამისთანა სტუმრებისათვის. ეს 60 წლისა არის, მაღალი ტანისა, მხნე და ძლიერის აგებულობისა, მშვენიერი სახეაქვს და თეთრ-მოწითლო ფერი; ერთ მტკაველზე მეტი გრძელი წვერი აქვს, რომელიც დიდად უხდება. ბერძნების სარწმუნოებისა იყო, მაგრამ 20 წელიწადზე მეტია, რაც კათოლიკობა მიიღო საქართველოში მყოფ ჩვენი პატრების საშუალებით, განსაკუთრებით, პატრი სილიბისტრე და პატრი ანჯელოს შემწეობით. ქართულის და თათრულის მეტი სხვა ენა არ იცის. ამიტომ მოითხოვა და რომში გაუგზავნეს ხსენებული პატრი სილიბისტრე (რომელიც კარგა ხანია საქართველოდან დაბრუნებულიყო), რომელმაც ქართული ძლიერ კარგად იცის. იგი თან ახლდა მოენედ და სხვა საჭიროების დროს (რადგან რიშარდი მას განშორდა 25 ივლისს). ამის გამო ის პატრი თან მოჰყვა ფლორენციაში. — აქ გრანდუკა მიჰყვა პაპის მგალითს და, რაოდენადაც შეეძლო კარგად მოეპყრო და დიდი პატივი სცა, რადგან არა მარტო თავის ეტლს აძლევდა ქალაქში სასიარულოდ და შესანიშნავს სუფრას უშლიდა, არამედ ძრიელ მშვენიერი საჩუქრებიც უთავაზა. — კაფუჩინმა პატრებმაც მიჰბაძეს და გამოუცხადეს თავიანთი სიყვარული და პატივი, რაოდენადაც კი თავიანთი სიგლახაკე ნებას აძლევდათ. რადგან რომის პროვინციალს თავი გაუცნობებია ამიტომ მონთუვის მონასტრის უფროსმა 17 სექტემბერს მონასტერში სადილად მიიწვია მისის მხლებელი პირებითურთ, ვინც კი იყო: ერთი მღვდელი, ერთი თავისი ბაზილიანი მონაზონი და ერთიც თავისი მოსამსახურე. მოიყვანეს ექვს ცხენიანი ეტლით. დილით აღსარება სთქვა და წირვაზედ ეზიარა დიდის სასოებით; ამ დროს დიდი კეთილი მგალითი მისცა იქ დამსწრეთ. რაოდენათაც კი შესაძლებელი იყო კაი სუფრა გაუწყვეს; რასაც დიდი კმაყოფილი დარჩა. საღამოზე გრანდუკამ ექვს ცხენიანი ეტლი გამოგზავნა და წააყვანინა სადგომში. მეორე დღეს აქ მოვიდა პატრი ანჯელო, რომელიც მას იცნობდა საქართველოში. მაშინვე ერთ სხვა მისიონერთან ერთად მივიდა მის სანახავად, რაც ძრიელ გაეხარდა საბას, რადგან ამ პატრმაც ქართული იცოდა; ეს ორივე თავისთან დაიჭირა სადილად და ძრიელ: შინაურად შეექცენ. 20 სექტემბერს, თავის მხლებლებით წავიდა ფლორენციიდან მათი ხელმწიფობის საგანგებო ნავით. პატრი ანჯელო ლიორნამდე გაჰყვა ხოლო მეორე მისიონერი კი თან წაიყვანა სიჩილიამდე.

საბას წერილი საზრანგეთის მინისტრ პანშანტრანთან მიწერილი

დიდათ ბრძენო და პატიოსანო, უფროსო ვეზირო ფრანციის მე-
თისაო მუსუ პ ა ნ შ ა ნ ტ რ ა ნ :

ქ. ვიცი რომ დავაკელი, თქვენ რომ მიბრძანეთ „სადაც მიხ-
ვიდე შენი ამბავი მომწერეო.“ რომიდგან მოგწერე, რომელიც
წმიდა პაპმა ჩვენზე წყალობა ქნა; რომელიც დიდმა მეფემ მისწერა-
ჩვენის გულისათვის, კიდევ ნამეტნავი წყალობა გვიყო.

რომიდამ წამოსვლის უკან, წმიდის პაპის ხარჯით ის ქვეყნები
გამოვიარეთ და ფლორენციაში მოვედით. რა კრანდუკამ ჩვენი პა-
ტივი დიდის მეფისაგან, და წმიდა რომის პაპისაგან შეიტყო, მაში-
ნვე კარგად დაგვაცენა, კაი პატივითა. კარგად დაგვხვდა. იქ ყოფა-
შიაც, და გზაზე მამულშიაც სრულებით მისი ხარჯი იყო. კაის ხე-
ლის შეწყობით მოგვეპყრა.

ალიკორნას თქვენი კუნძული (კონსოლი) მუსუ დემალ ი ა
დაგვხდა. იმან მოინდომა რომ სახლში დამდგარვიყავით. მაგრამ კრა-
ნდუკასაგან ბრძანება იყო რომ ჩვენ მონასტერში დამდგარვი-
ყავით. და მისთვის ვერ დავდექით: კუნძულო მალ-მალ მოვიდის:
გვიალერსის: და აჯამის ქუეყნის ამბები ჩამოვარდა, ასე იცოდა
სპარსეთის საქმე, იქ გაზდილი ზეგონა. დიად, მიამა მისი ასეთი ცო-
დნა იმ ქუეყანას კაი გასაგზავნია. პირველად ეს კუნძულო და იმ
ქუეყნის საკადრისი.

მე მაგას არ მოგახსენებ რომ თქვენს დიდ ჭკუას დავეცილო
საქმესა. მაგრამ მე, რაც მოხსენება მართებს, მოგახსენებ, რომ ფრან-
ციისები ჩემთვის დიდად საყვარელნი არიან.

ალიკორნიდან წამოსული, პალერმოს მოვედით იქ თქვენი კუნ-
ძულო მრავალს გაისაჯა. სხვა არავინ გვინახამს: იქიდან მისიონას
მივედით: აქაური კუნძულო თუ არ დაგვხვდომოდა, არ ვიცი სად
უნდა დამდგარვიყავით: იმან თვითონ წამიყვანა. წმიდის ბასილის,
ჩუენის მონასტერში დამაყენა. ყოველ დღეს თავის ეტლს გამოგზავ-
ნიდის: ყოველ დღე მოვიდის, გვიალერსის; ეს ბატონები ყველა, თქუ-
ენის გულისათვის, კარგა გვეპყრობოდენ. ამისათვის მოგწერ რომ
იმათ წყალობა უყოთ.

გეხვეწები რომ მოციქულები მალე გამოგზავნოთ, რომ კონს-
ტანტინეპოლს მივიყვანო. ამ ზამთარ აქ მოვასვენო. ვიცი ჩუენის სა-
ქმისათვის დიდად მომჭირნე ბრძანდებით. და ამას მოველი უფრო

თავს გამოიღვოთ, რომ ჩემი მეფე და ჩუენი ქუეყანა შენი მოვალე შეიქმნენ და მე ნიადაგ შენი მლოცველი ვიყო.

„დაიწერა ოკდომბერს: 26: (1714) სულხან საბა ორბელიანი მოგახსენებ:

ჭაბას წბრილი მინისტრ პანშანტრანისადმი კონსტანტინე-პოლით გაგზავნილი

მუსუ პანშანტრან: ქ. მაღალის მეფის გულითადო ვეზირო, და საყვარელო მოსანდობელო.

მერმე, ღთის მაღლითა და თქუენის ბრძანების შეწეენითა; ირთ: იანვარს კონსტანტინეპოლს მშვიდობით მივედით მაღთიდაძე. ბატონმა ელჩმა ერთს სახლში დაგვაყენა კაისპატივით, ხელის შეწყობით, როგორც უწინ ვიყავით, ისრე ეხლა გაგვირიგა. აქ ვახტანგ მეფის, და ჩემ ძმების წიგნები დამხვდა მონაწერი. ვახტანგს იენისის თვეში მოეწერა და აჯამთ ქრისტეს სარწმუნოებისათვის, დიად, შეუწუხებიათ. მაგრამ მიხარია რომ მაგრა მდგარა, და რამდენიც შეაწუხონ უფრო გამაგრდება.

ჩემთვის ეს მოუწერია „ჩემი იმედი, ღთის გარდა, არა არი რაო. და შენ იცი ჩემს საქმეზე რასაც გაირჯებიო. და დიდი მეფის შეწეენას და შეელის მაყურებელი ვარო“: თქუენ ხომ მრავალს გაისაჯენით მაგრამ ამას გეხვეწება კიდევ უფრო გაისაჯოთ, რაც დიდმა მეფემ თავის უტყუარი პიროთ წყალობა მიბძანა, მისი მომლოდინე ვარ.

თქუენ მიბძანეთ „წადი, კონსტანტინეპოლს დაჯდეო. ჩვენც ელჩს მივსწერთო, რომ იქ რაც ვახტანგს ერგებოდეს ის ქნათო. და აქ ამა ელჩს ბრძანება არა მოსვლიარა:

ჩემს ძმებს ხვეწნა მოუწერია ჩემი მისვლისა. ჩემი ქუეყანა აშლილა, ყუელას უნდა მაღე მივიდე. მაგრამ თუ მეფის წყალობა და ან ეგ მოციქულები არ მოვლენ, მე ვერ წავალ. ჩემი საქმე და ჩემის ქუეყნისა გამიშვია და. უწინ უნდა მაგ მოციქულების საქმე ვინაღვლო, მერე ჩემს თემს წავიდე: ჩემის ქუეყნის დაშლას, თქუენ ნურას დაიხედავთ, მაგ მოციქულების საქმე არას დაამარცხნებთ: თუ ამ თათრებსა და შავ ზღვას მოვრჩით. იქით ღთით, მოციქულების საქმე არა დაშავდება რა. ჩემი აქ ყოფნა გრძლად არ ვარგამისთვის, რომ ვინ იცის, თუ ჩემი რამ ითქუა და საჯაროდ გამოვიდა, მრავალი საქმე წახდება.

ჩემი საქმე, ჩემის ქვეყნისა ყველა თქუენს საფარველს შემომი-
ჯდია, და შენ იცი.

ერთს ამას გეხვეწები, მალთიდამ, რომ წამოგიყვანა თქვენის
ბრძანებითა, ან ეს ელჩი, რასაც ჩვენზედ ირჯება. შე მმართველს ამისა-
თვის ღვთის წინაშე ვილოცო. სხვა არა შემიძლიარა. ეგება თქუენს
წყალობას გარეთ არ დარჩნენ. თქვენი მოსამსახურე სულხან საბა
18 თებერვალს 1715“ (1).

პაპის კლემენტე XI წერილი საბა ორბელიანისადმი

ჩვენს საყვარელს შვილს, წმიდა ბასილის წესის მონაზონს უტ-
როსს, საქართველოს თავადს სულხან საბას, პაპი კლემენტე XI.

საყვარელო შვილო მონაზონო, მშვიდობა და მოციქულებრივი
კურთხევა. თანახმად შენის ნატურისა და თხოვნისა, გადავსწყიტეთ
გაპოვებანოთ ამ მოკლე ხანში მოციქულებრივი მისიონერები მაგ
მხარეს, თუმცა დიდად დარწმუნებული ვართ შენს მხურვალეობაზე,
რომლისაც მრავალნაირი და წარჩინებული ნიშნები გვიჩვენე ამ
ბრწყინვალე ქალაქში ყოფნის დროს, და მზათ ხარ შეეწიოთ, მაინც
კი კვალად და კვალად დიდის თხოვნით დაგაგედრებთ მათ, რათა
შენი გულკეთილობის ნაყოფი უჩვენო და შენი ძლიერი მფარველობა
არ მოაკლო. უწყოდე, რომ ჩვენთვის მეტად სათნო საყოფელი იქ-
მნება და ბევრს გვასიამოვნებს ყველა იმ სამსახურით, რასაც შენის
გულკეთილობით და პატიოსნებით მიაგებ მათ, რომ შეიძლონ ყვე-
ლა თავიანთი მოციქულებრივი სამსახურის აღსრულება. როდესაც
შემთხვევა მოგვეცემა, კიდევ გამოგიცხადებთ ჩვენს მადლობას. აწ
დაუცხრომელად ვევედრები მოწყალე ღმერთსა, რათა ნაყოფიერი
ჭყოს ამ მისიონის წმიდა მოღვაწეობა და შენც წარგიმატოს ზეცი-
ერი მადლი და მას თანვე მოგანიჭოს ყოველი ბედნიერება. ჩვენი მამო-
ბრივის სიყვარულის ნიშნად განიჭებთ მოციქულებრივი კურთხევას.
რომით, მაისისა, 1715.

რომის კროკაბანდის წერილი საბა ორბელიანისადმი კონსტანტინეპოლში მიწერილი

ბატონ სულხან საბას, 30 ივლისი, 1715.

ამ წმიდა კრებას ძრიელ ვსიამოვნა თქვენი მშვიდობით მისე-
ლა მაგ ქალაქში, ეგრეთვე რა სცნო თქვენი ეგრედ კარგად მიღება
და მოპყრობა უჭრისტიანესის მეფის ელჩის მიერ. კარდინალებმა და

მეც თქვენთან ერთად განვიხარეთ მაგ ამბითა. თქვენი ბუვიდობის ამბავი ვაუწყე პაპსაც; მანაც განიხარა და გამოაცხადა განსაკუთრებული მამობრივი სიყვარული და პატივი, რომელიც აქვს თქვენდამი. ეგრეთვე პაპი და კარდინალები ძრიელ შეწუხდნენ, როცა, გაიგეს, რომ საქართველოს მეფის ვახტანგის ძმას მთავრობა ხელში ჩაუგდია და ამით ვახტანგის საქმე აურ-დაურეგია; გარნა იმედია, რომ სპარსეთის მეფის წინაშე უქრისტიანესი ხელმწიფის გავლენიანი შუამდგომლობით, გარემოება შეიცვალოს და ეგ ქუეყანა ჩაპბარდეს თავის კანონიერს მთავარს.

ხოლო მისი, რომ კაფუჩინების უფროსმა საქართველოში გაგზავნა, ესეთ უხერხო დროს, ეგრედ მრავალი მისიონერი ერთად, იგი ღირსია შებრალებისა, რადგან მოიქცა ამნაირად იმ აზრით, რომ სასწრაფოდ და გულმოდგინეთ აღესრულებინა თავისი მოვალეობა მისიონერების საჩქაროდ გაგზავნისა, თქვენი წასვლა ეგრეთ მოულოდნელი შემთხვევის გამო, რომ არ შეგულიანებულყო, მაშინ ამნაირი მოქცევისათვის ღირსი იქნებოდა ქებისა. აწ მისიონერებს დიდად დავავედრებ თქვენს მფარველობას, რათა თქვენის შემწეობით შეიძლოს მოტანა იმ უდიდესი ნაყოფისა, რომელსაც მოველით მათის შრომისაგან. დავუთები თქვენი სამსახურის მონატრე.

შენიშვნები, დასკვნები

და

საქმიანობები

3*. ქკს ჩლია იენისის თხუთმეტს... ხელნაწეს
რის ეს თარიღი ჩლია (1711) დამახინჯებულია. ჩვენამდი-
მოლწეულ საბას ლექსიკონების მინაწერებით მისი ბიოგრა-
ფიის შემდეგი თარიღებია ცნობილი:

ქორანიკონს ჩლი (1710), დეკემბერს ა (1) ხვარასანს
წავიდა, — მეფეს ქაიხოსროს ეკმო და ფებერვალს კ (20)
გამოისტუმრა მრავლის ნიჭითა. მაისს ია (11) ქართლს
მოვიდა.

ქორანიკონს ჩლიბ (1712), აპრილს კგ (23) მეფეს
ვახტანგს ისპაანს გაჰყვა.

ბ (2) ნოემბერს გამოაბრუნა. დეკემბერს კ (20) ქართლს
მოვიდა.

ქორანიკონს ჩლიგ (1713) აგვისტოს იზ (17) საფრან-
გეთს გაიპარა, ფრანცა, ჯენევა, სიკილია, ჰრომი ნახა.
ფრანცისის მეფე, ჰრომპაპი, კრან-დუკა უცხოდ კარგად
დახუდენ. ყოველი კაცი გაჰკვირდა. რაც იმ ქვეყნებში
უცხო და ძვირად სანახავი იყო, ყველა აჩუენეს. წმინდა
პაპმა წმიდის ჯვარის ნაჭერი, წმიდის მოწამის კლემენ-
ტოზის თავი და სხუანი მრავალი ნაწილნი უბოძა.

იზ (18) მარიამობისთვის გამოისტუმრა. გზაზე წმიდა
სახლი და მრავალი წმიდა ადგილები მოილოცა.

კ (20) ღვინობისთვის მალთას მოვიდა.

(8) დეკემბერს ფრანცისის მეფის ხომალდი მოუვი-
და, წამოვიდა.

ქორანიკონსა ჩლიე (1715) იანვარს ით (19) კონსტან-
ტინეპოლეს მოვიდა. ის წელიწადი იქ დაეგვიანა. ფრან-
ცისის დესპანისას იდგა კელის შეწყობითა (ნ. ხელნ.
საქ. მუზ. S ფონდის №1658).

* გასამარტავ ტექსტის წინ დასმული რიცხვი წიგნის გვერდს
აღნიშნავს.

ამგვარად, ირკვევა, რომ საბა საფრანგეთიდან 1714 წ. გამომგზავრებულია. მაშასადამე ქ^კნი იქნებოდა არა ჩლია არამედ ჩლიდ.

ახლა სიკილია მისცეს ამ შერიგებაზე. სპანიის მეფისა იყო... სიკილია--სიცილია--კუნძული ხმელთაშუა ზღვის ცენტრში. მოხერხებულ გეოგრაფიულ მდებარეობის გამო მრავალ ეროვნებათა შეხვედრისა და ბრძოლის ადგილად იყო ქცეული.

241 წ. (ჩვენს ერამდის) სიცილია რომაელებმა დაიპყრეს. 493 წ.—ოსტგოთებმა; 535—ბიზანტიამ; 827 წ. არაბებმა. მე-11. საუკ. მეორე ნახევარში ნორმანებმა, რომელთაც სიცილიის სახელმწიფო დაარსეს. მე-16—17 ს. სიცილიას განაგებდნენ ესპანეთის მეფის მოადგილეები.

ამ შერიგებაზე... საბა აქ გულისხმობს უტრეხტის ზავს, რომელიც მოხდა 1713 წლის 11 აპრილს. ამ ზავით სავოის ჰერცოგმა მართლაც სიცილიის სამფლობელოები მიიღო.

საბიასავე პატარა ქალაქი ლაფრანგა...

საბია—ახლანდელი სავოია (Savoie)—საფრანგეთის სამხრეთ-დასავლეთით მდებარე მთლიანი ოლქი შვეიცარიისაკენ იტალიის საზღვარზე.

ლაფრანგა—საბა აქ გულისხმობს ქ. Frangy-ის მდებარეობს St. Julien-ის სამხრეთ-დასავლეთით 22 კმ. მანძილზე. სახელგანთქმულია თეთრი ღვინით.

იმ ქალაქის ვოივადა გამოეგზავნა... ვოივადას საბა ქალაქის თავს, მოურავს, ადგილობრივ ადმინისტრატორს უწოდებს. (ნახ. მოხილვა წმინდათა და სხვათა აღმოსავლეთისა ადგილთა ტიმოთესგან ქართლის მთავარებისკოპოსისა. თფილისი 1852 გვ. 112. ტიმოთეს შენიშვნა: ვოივადა რუსული ენაა. ქართულად მოურავი ეწოდების).

საბიას ბატონის ქალაქი ნისი... ნისი (Nice)—ახლანდელი ნიცა. ზღვისპირის ალპების ქალაქია სამხ. საფრანგეთში. საშუალო საუკუნეებში მნიშვნელოვან სიმაგრედ ითვლებოდა და პროვანსის გრაფებს ეკუთვნოდა. 1388 წლიდან—სავოის გრაფებს. უფრო გვიან სარ-

დინიის მეფეს. ამფითეატრულად დაშვებული ზღვისაკენ იგი სავსეა ველებით, ლიმონისა და ფორთოხლის ბაღებით, ზვრებით.

4. მოვედით მონაკო ქალაქსა. ზღვაში ერთი კლდე შესულიყო თბილისის მეტეხსავით. აქ იგულისხმება მონაკოს მინიატურულ სახელმწიფოს დედაქალაქი, რომელსაც აგრეთვე მონაკო ჰქვიათ. ეს სახელმწიფო მდებარეობს ხმელთაშუა ზღვის ლიგურიის კლდოვან სანაპიროზე. ქალაქი გაშენებულია ზღვაში წამოშვებულ კლდოვან კონცხზე (სიმალით 58 მ.), რომელსაც საბა მეტეხის კლდეს ამსგავსებს. დანარჩენი ქალაქები: მონტე-კარლო და ლაკონდამინა ფაქტიურად მონაკოსთან არიან გაერთიანებულნი. ძირითად მცხოვრებლებს, იტალიელთა და ფრანგების შერევით წარმოშობილნი, მონეგასკები შეადგენენ. განვითარებულია მეხილეობა.

ის ქალაქი (მონაკო) ერთის ხელმწიფისა იყო. ყრმა არვისია. ეხლა ფრანციცის მეფისათვის ზურგი მიუყუდებია. მე რომ ფარისს ვიყავი თითონ ის ფრენჭიფეც ვნახე. საშუალო საუკუნოებში მონაკო გენუის კოლონია იყო. XIV საუკუნიდან თავად გრიმალდების სამფლობელოს შეადგენდა. პერონის ხელშეკრულების (1641) მიხედვით მონაკომ მიიღო საფრანგეთის პროტექტორობა. საბა ამ პროტექტორობას აღნიშნავს „ფრანცისის მეფისათვის ზურგის მიუყუდებით“. მას პარიზში ამ საგვარეულოს წარმომადგენელი მთავარი (ფრენჭიფე) უნახავს.

ამ საბიის მეფის ქალიყო სპანიის მეფის ცოლი, რომ ზეით სიკვდილი დაეწერეთ. სპანიის მეფედ საბა აქ გულისხმობს გაბსბურგთა სახლის ესპანურ შტოს უკანასკნელ წარმომადგენელს, უშვილოდ გარდაცვლილ, კარლოს II (1661 — 1700). მის სიკვდილს მოჰყვა ბრძოლა ესპანეთის მემკვიდრეობის შესახებ. ამ ბრძოლის დროს (1700—14) ესპანეთმა დაჰკარგა (იტალიურ სამფლობელოებისა და ბელგიის გარდა) გიბრალტარი და მინორკის კუნძულები ინგლისის სასარგებლოდ.

6. მარჩილი დამ... ჯენევიამდე, თუ სწორად ივლი, სამასი მილია. მარჩილი...—მარსელი—საფრანგეთის და მთელ ხმელთაშუაზღვის სანაპიროების პირველი სავაჭრო პორტი. ერთი უძველესი ქალაქთაგანი დასავლეთ ევროპაში. მალე დაამყარა მეგობრული განწყობილება რომთან.

მე-16 საუკ. დასასრულს სავოის ჰერცოგები უშედეგოდ ცდილობდნენ მის ხელში ჩაგდებას. ლუდოვიკო XIV დროს ქალაქმა დაჰკარგა თავისი მუნიციპალური დამოუკიდებლობა და ადმინისტრაცია მეფის მოხელეთა ხელში გადავიდა (1660 წ.).

7. ქალაქი საონა, სადაც აკეთებენ უმჯობეს ფარფურსა და ჩინურებს... იტალიაში რბილფაიფურის კეთება იწყება მე-16 საუკ. ჯერ ვენეციაში და შემდეგ სხვა ქალაქებშიაც. ფლორენციაში ფრანჩესკო მედიჩიმ (1574 წ. ახლოს) გაიშენა საფაიფურე სახელოსნო, რომელსაც პირადად ხელმძღვანელობდა.

საონა (Savona) გენუის პროვინციის ქალაქი აგრეთვე ცნობილი იყო ფაიფურის ჭურჭლის წარმოებით.

8. ით (19) ივნისს დილაზე ჯენევაში შემოვედით... გენუა — ჯენევა — (Genova) ჩრდილოეთ იტალიის ოლქის — ლიგურიის დედაქალაქი. იტალიის უმნიშვნელოვანესი სავაჭრო პორტი. მდებარეობს გენუას ყურეს ჩრდილოეთ ნაპირზე. გაშენებულია ამფითეატრულად ლიგურიის აპენინების ფერდობებზე. ცნობილია უძველეს დროიდან, როგორც ლიგურიის მთავარი ქალაქი.

222 წლიდან (ჩვენს ერამდის) იგი შედიოდა რომის რესპუბლიკაში.

მე-12-ე საუკუნიდან დამოუკიდებელ რესპუბლიკად ითვლებოდა. ადრე განავითარა თავისი სავაჭრო ძლიერება და უკვე მე-11-ე საუკ. დასაწყისში დიდი ფლოტის მფლობელი იყო. ჯვაროსანთა პირველმა ომმა (1096—99) გენუა წამოსწია როგორც ძლიერი საზღვაო და სავაჭრო ძალა. მე-14-ე ს. მეორე ნახევრიდან პირველობა ვენეციაზე გადადის. მე-17-ე საუკუნიდან იგი უკვე ჰკარგავს მნიშვნელოვან როლს დასავლეთის ისტორიაში.

გენუაში მრავალი ძველებური სასახლეა მარმარილოს ფასადით, კიბითა და კოლონადით. ამიტომ არის, რომ საბა წერს: ზოგი ასეთები რამ ვნახე, არც ფრანციციის მეფის სახლში მინახავს (გვ. 12).

9. ერთს თიატინის მონასტერში მივედი თ... თიატინების (პავლელების) ორდენი დაარსდა რომში 1524 წ. მისი დამაარსებელი იყო კარდინალი კარაფა (შემდეგში პაპა პავლე IV თეატის ანუ კიეტის (Chieti) ეპისკოპოსი. ორდენის წევრი—მონაზვნები იცავდნენ სასტიკ მონასტრულ რეჟიმს და მოციქულებრივი უბრალოებითა ცხოვრობდნენ.

11. ერთი დომენიკონის რიგისა მოხუცებული ენკრატისი თავს ადგას... დომინიკელი—დომინიკაანი—კათოლიკური ეკლესიის ერთი „მოგლახაკო“ მონაზონთა ორდენი. დაარსებულია 1215 წ. დომინიკოს მიერ. ამ რიგის (ორდენის) მონაზვნები უმთავრესად ქადაგებდნენ. რომის ეკლესიამ მათ ინკვიზიცია ჩააბარა.

12. (ჯენევიას) ზოგი ასეთები რამ ვნახე. არც ფრანციციის მეფის სახლში მინახავს... ფრანციციის მეფის სახლად საბა—აქ გულისხმობს ვერსალის (Versailles) სასახლეს. რეზიდენცია. საბა ლუდოვიკოს ვერსალის სასახლეში წარუდგა (1714 წ.). სასახლე განთქმულია პარკებით (დიდი და მცირე ტრიანონი). იგი გაშენებულია ლუდოვიკო XIII—და XIV დროს არქიტექტორების ლემერსიე და მანსარის მიერ. ლენოტრის მიერ შექმნილი პარკი ითვლება ნამდვილ შედევრად. სასახლის აგება და პარკის გაშენება მილიარდზე მეტი ფრანკი დაჯდა. ვერსალი ამ ყამად სენისა და ეაზის დეპარტამენტის მთავარი ქალაქია. მდებარეობს 17 კმ-მანძილზე პარიზიდან.

14. მასა სხვა ფრენჭიფისაა. თეთრი მარმარილო ამის ალაგში გამოდის... მასა (Massa) — იტალიურ პროვინციის მასა-ე-კარარას ქალაქი; ძველი ციხე. მასა სახელგანთქმულია თეთრი მარმარილოთი.

კდ (24) ივნისს ალიკორნიდან წამოველ...

ალიკორნა — საბას ენაზე ლივორნოს (Livorno) უდრის. პორტი — ტირენის ზღვაზე. ცნობილია მარჯნითა და სხვა მინერალებით. ფიზის დაცემის შემდეგ (XV ს.) ქალაქმა იწყო განვითარება. ალექსანდრო მედიჩმა (1510—37) გაამაგრა იგი. კოზიმომ (1389—464) პორტო-ფრანკოდ აქცია.

უფროსალ „ცისკარში“ გამოქვეყნებული საბას „მოგზაურობა“ — ამ სტრიქონებიდან იწყება. (ნახ. „ცისკარი“ 1852 წ. იანვარი. „ჰსწავლა და ხელოვნების“ განყოფილება).

16. წყლის შესართავზე წმიდის პაპის ორი ეტლი დაგვიხვდა. ავიდროაო. წყლით ნუ წამოიყვანთო. ჰაერმა არ აწყინოსო... მდინარე ტიბრის სანაპიროები, რომელზედაც იტალიის სატანტო ქალაქი რომი მდებარეობს, ზაფხულობით მეტად დამცდელია და ციებით დამმაავადებელი. რომის პაპს ამ მხრივაც საბასთვის ზრუნვა არ მოუკლია და ორი ეტლი უახლებია, რომ მდინარით არ ემოგზაურა რომამდის.

17. კარდინალები უწინ არავისთან მივლენ სანახავად, სანამდისინ სხვანი არ ნახავენ... ფრანციცის კარდინალს საბას პატივსაცემად ეს წესი დაურღვევია და შეხვედრა ფარულად მოუწყვია... კარამდინ არ გამიგება, არც გამიყოლა, ვითომც ჩემს სანახავად არ მოსულაო.

კარდინალი კათოლიკურ ეკლესიის წარჩინებული მოხელე. კარდინალთა კრება (კონკლავი) თავის შორის ირჩევს პაპს.

მინდორს შუა ერთი ოთხკუთხედი ქვა, ყაბახს უმაღლეა. პეტრეს უშესანიშნავეს ტაძრის მოედანზე ამართულ ობელისკს საბა ყაბახს ამსგავსებს.

ყაბახი — ძველად ქალაქის მოედნის შუა ადგილს აღმართავდნენ გრძელ ორთაყვირის ხეს და ზედ დასდგამდნენ ოქროს, ან ვერცხლის თასს. დღესასწაულებსა და ყველიერში მოედანზე გავიდოდნენ მეფე და დიდებულები. ცხენების ჭენებით გაუვლიდნენ ყაბახს და ისრის

ტყორცნით ვინც თასს ჩამოაგდებდა, იგი რჩებოდა გამარჯვებული და თასის მეპატრონე.

მეფე-ფილოსოფოს მარკ ავრელიოსის ეპოქაში (161—181) მარსის მოედანზე ამართული იქმნა მისი სახელობის სვეტი (კოლონა). მას უნდა გაემარადისებინა ხსოვნა მეფის იმ გამარჯვებითა, რომლებიც მან მოიპოვა მარკომანებსა და დუნაის ოლქის სხვა გერმანელ ერებზე. მარკ ავრელიოსის კოლონა თავისი ტიპით ტრაიანის კოლონას ჩამოჰგავს. სვეტი შემკულია რელიეფების ხვეულ ლენტით. შიგნით სვეტს ასდევს 206 საფეხურიანი ხვეული კიბე. სვეტს აგვირგვინებდა მარკ ავრელიოსის ქანდაკება, რომელიც 1859 წ. მოციქულ პავლეს ფიგურით იქმნება შეცვლილი. სვეტის სიმაღლე პოსტამენტისა და ქანდაკების სიმაღლის ჩათვლით 44,15 მეტრს უდრის.

წამიყვანეს წმიდა პეტრეს ეკლესიაში. შევედი სასუფევლის მსგავს ეკლესიაში. სამასი ბიჯი სიგრძე აქვს, ორასი ბიჯი განი... სახარების მიხედვით პეტრე უხუცესი მოწაფეა ქრისტესი. კათოლიკობაში იგი ითვლება ქრისტეს მემკვიდრედ, როგორც ეკლესიის თავი. გადმოცემით იგი იყო რომის პირველი ეპისკოპოსი—პაპი. ნერონმა (37—68) იგი, პავლესთან ერთად, თავდაღმა ჯვარცმით აწამა. ეკლესია მათ 29 იენისს მოიხსენიებს. წმიდა პეტრეს ეკლესია (S. Pietro in Vaticano) პირველად ბაზილიკის სახით აშენებული იყო კონსტანტინე დიდის (306—337) დროს პაპის სილვესტრ I-მეორ.

XV ს. პაპმა ნიკოლოზ V—დაიწყო მისი გადაკეთება, რომელიც მალე იქნა შეჩერებული. ახალი ტაძრის საძირკველი პაპი იულიუს II—დროს იქმნა ჩაგდებული. ტაძრის გეგმა შეიმუშავა იტალიის აღორძინების ცნობილმა არქიტექტორმა დონატო ბრამანტემ (1444—1514). მისი სიკვდილის შემდეგ მშენებლობას სხვათა შორის ხელმძღვანელობდნენ იტალიის დიდი აღორძინების დიდი მხატვარი რაფაელ სანციო (1483—1520) და იტალიის გენიალური მოქანდაკე, ხუროთმოძღვარი, პოეტი და მხატვარი მიქელ ანჯელო ბუონაროტი (1475—1564).

მთავარი გუმბათი, რომელიც მსოფლიოში უშესანიშნავეს გუმბათად ითვლება, მიქელ ანჯელოს ნახაზების მიხედვით დასრულებულ იქმნა 1590. ტაძარი აკურთხეს 1626 წ. პაპი ურბანოს VIII—დროს. ტაძარი დაჯდა 120 მილიონი ლირა. ტაძრის სიგრძე 187 მეტრია, განივი ნეფის სიგანე—137 მეტრს უდრის, ხოლო ხუთ კოლონალურ სვეტზე დაბჯენილ გუმბათის სიმაღლე 117 მეტრია.

ტაძრის მრავალ ღირსშესანიშნაობის შორის ცნობილია მიქელ ანჯელოს Piéta და ბერნინის (1598—1680) ბრინჯაოს კათედრა. თვით ტაძარი უმშვენიერეს არქიტექტურულ ძეგლად ითვლება მთელ მსოფლიოში. (ნ. სურათი პეტრეს ეკლესია გვ. 17.)

18. რომის წყალზე ხიდი ძვეს. ხიდის თავს წმიდა პეტრე დგას და აქათ წმიდა პავლე მოციქული და ხიდზე აქათ და იქით ათი ანგელოზი. (ნ. სურათი ადრიანის სამარხი. გვ. 18)

ხიდის თავს პაპის ციხე და ზედ მარმარილოს ანგელოზი დგას, ხმალს ქარქაშში აგებს. (ნ. სურათი ადრიანის სამარხი. გვ. 18)

მეფე-არქიტექტორის ადრიანის ეპოქიდან (117—138). სხვათაშორის შესანიშნავია მის მირ 132 წელს დაწყებული გრანდიოზული მავზოლეუმი (Moles Hadriani), რომელიც დასრულდა მისი სიკვდილის ერთი წლის შემდეგ (139 წ.). მავზოლეუმმა ჩვენამდის ძალზე დაზიანებულმა მოაღწია. საშუალო საუკუნეებში და შემდეგომაც მავზოლეუმი ციხედ იყო გამოყენებული. ამ ჟამად იგი ცნობილია Castello St. Angelo-ს სახელით. მავზოლეუმი მარმარილოთი იყო მოპირკეთებული.

22. კოსტანტინე მეფეს რომ პირველი ეკლესია აეშენებია, შევედით... კოსტანტინე დიდი — რომის იმპერატორი (306—337 წლებში). ტახტის მოწინააღმდეგეებთან ბრძოლისას ისარგებლა რიცხვობლივად გაძლიერებულ ქრისტიანთა ძალით, რომელთა ინტერესების დასაკმაყოფილებლად 313 გამოსცა მილანის ედიქტი სარწმუნოების შემწყნარებლობის შესახებ.

23. კათოლიკეების მონასტერში წაგვიყვანეს... კათოლიკეები — მონაზონთა ორდენი (რიგი) ფრანცისკელების ორდენიდან გამოყოფილი.

24. იეზუიტების მონასტერში მივედი თ... იეზუიტები, იეზუიტები — იესოს საზოგადოების წევრები — მებრძოლ კათოლიკეთა სასულიერო ორდენი. იგი დაარსა 1539 წ. ყოფილმა სამხედრო პირმა, ესპანელ იგნატი ლოიოლამ (1491—1556). ორდენი აგებული იყო სამხედრო დისციპლინის სასტიკ პრინციპებზე. ორდენის მოღვაწეობა დამყარებული იყო იმ დებულებაზე, რომ „ყველაფერი დასაშვებია ღვთაების მეტი განდიდებისათვის“, აქედან — „მიზანი ამართლებს საშუალებებს“. სკოლისა და აღსარების საშუალებით იეზუიტები დიდ გავლენას ახდენდნენ ოჯახურსა და საზოგადოებრივ ცხოვრებაზე. იეზუიტები აქტიურ რელიგიურ-პოლიტიკურ როლს ასრულებდნენ გერმანიისა და საფრანგეთის რელიგიურ ომებში. ორდენი წარმოადგენდა კონტრრეფორმაციის ერთერთ უმთავრეს იარაღთაგანს. ორდენის მისიონერები (ფრანცისკოქსავერიოსი და სხვა) მოგზაურობდნენ შორეულ ქვეყნებში (ინდოეთს, ჩინეთს, იაპონიას, აბაშეთს და სხვ.).

იეზუიტების მონასტერში მივედი თ. წმინდა იგნატი, მათი თავი, იქ ასაფლავია... იგნატი ლოიოლა (1491—1556) იეზუიტების ორდენის დამაარსებელი.

ფრანცისკოქსავერიოსის ხელი იქ არის... ფრანცისკოქსავერიოსი (1506—52) — იეზუიტი და კათოლიკურ ეკლესიის წმინდანი. ფილოსოფიის პროფესორი ბოვეში. იგნატი ლოიოლას (1441—1556) ერთგული თანამშრომელი.

კარმელიტანების მონასტერში წაგვიყვანეს... კარმელიტანები — კარმელიტები — მონაზონთა ორდენი კალაბრიელ ბერთოლდის მიერ დაარსებული (12ს.) მთა კარმელზე, სადაც გადმოცემით ცხოვრობდა ილია წინასწარმეტყველი. მთა კარმელი (ჯებალ-მარ-ელისა--ილია წინასწარმეტყველის მთა) ერთერთი ცნობილი მთაა პალე-

სტინაში ბიბლიურ-ისტორიულ ამბებთან დაკავშირებული.

25. წავედით წმინდა ბრანოს მონასტერში, სადაც დეოკლეტიანეს სახლი ყოფილიყო, აწ ეკლესიად იყო... დეოკლეტიანე — რომის იმპერატორი (284—305 წლებში.) მის დროს (305 წელს) აშენდა რომის ყველაზე დიდი თერმები (აბანოები), რომლებიც იტევდა 3.200 კაცს. დეოკლეტიანეს თერმების ტეპიდარიუმი (თბილი აბანო) შენახულია ჩვენს დრომდის: იგი მიქელ-ანჯელომ გადააკეთა Maria degli Angeli-ს ეკლესიად.

27. დომინიკიანი ჯენერალი მოვიდა ჩვენს სანახავად... დომინიკანთ — შესახებ ნ. შენიშვნა 11, გვ. 183 ჯენერალი — ორდენის უფროსი.

28. წამიყვანეს ბურგონია ფრენჭიფის წალკოტში... ბურგონდია — დაარსებულია ხალხთა დიდ გადასახლების ეპოქაში 413. ბურგუნდების მიერ. 1034 წლიდან შედიოდა წმინდა რომის იმპერიაში. 1378 წლიდან გადავიდა საფრანგეთის ხელში (გარდა ბურგუნდიის საგრაფოსი, ზემო ბურგუნდიაში).

წალკოტები როგორც ფარიზისა დავსწერე. ესეც მისთანა იყო... ესტრიქონები ნათლად მოწმობენ, რომ საბას მოგზაურობა პარიზის წალკოტების აღწერილობასაც შეიცავდა. მოგზაურობის ეს ნაწილი დაკარგულია.

31. მე იმ ბუსიმონიას წალკოტში ვიყავ... გადამწერის შეცდომა უნდა იყოს. საბა აქ უნდა გულისხმობდეს „ბურგონია ფრენჭიფის“ წალკოტს.

35. უწინ საწიგნე მაჩვენა... პლატონ, არისტოტელი და მათი ამხანაგები დახატული, რასაც სახისა ყოფილა და მათი წიგნები... საბა აქ ვატიკანის ბიბლიოთეკას გულისხმობს. ვატიკანის ბიბლიოთეკა ევროპის უძველესი ბიბლიოთეკაა. პირველი ცნობები მის შესახებ მე-5-ე საუკუნეს სწვდება. მე-8-ე საუკუნიდან ჩნდება ბიბლიოთეკარის თანამდებობა. 1295 წლიდან შენახულია „საინვენტარო წიგნი“. ბიბლიოთეკა 188

შეიცავს 50 ათასზე მეტ ხელთნაწერს და ნახევარ მილიონ ტომს ნაბეჭდ წიგნებს. მათ შორის 6 ათას ინკუნაბულებს (პირველნაბეჭდ წიგნებს).

35—36. წამიყვანა მალლა, სხვა სახლები მაჩვენა, მაგრამ რა ენა იტყვის... საბა განცვიფრებულა ვატიკანის მრავალ საკვირველებათა ნახვით და მათ შეძლების დაგვარად აგვიწერს.

ვატიკანი—პაპის რეზიდენცია რომში (1317 წლიდან) იგი მდებარეობს ვატიკანის ბორცვზე. შეიცავს მრავალ უმდიდრეს დარბაზებს (რაფაელ სანციოს მხატვრობით)—, გალერიებს, კაპელებს (შესანიშნავი სიქსტინის კაპელა მიქელ ანჯელოს მიერ შესრულებულ ფრესკებით), მუზეუმებს (ანტიურ ქანდაკებისა და სურათებისას) და ბიბლიოთეკას.

37—38. ბატონის სალაროში ღორის კბილსავით რომ კბილია, ორი მისთანა. მაგრამ იმტოლი ვერ იყო. კაცის თავი გაქვავებული, სოკო გაქვავებული. ეს ქართლშიაც მიწახავს... საბა აქ გვაწვდის მეტად საინტერესო ცნობებს საქართველოში „მუზეუმის“ ჩანასახისას, ბატონის სალაროში. საყურადღებოა აგრეთვე მისი პალეონტოლოგიური ცნობები ქართლის გაქვავებულ ცხოველთა და მცენარეთა შესახებ.

48. სხვაში აბაშისა... აბაში—აბისინიის, ეთიოპიის მცხოვრები (აფრიკაში).

61. ეს პაპა დიდის კაცისშვილის არის. მეთორმეტე კლემენტე იყო... ვადამწერის შეცდომა უნდა იყოს. საბას დროს ვატიკანს განაგებდა პაპი კლიმენტ XI (და არა მეთორმეტე). კლიმენტ XI (1649—1721) პაპობდა 1700—21 წლებში. საბას მიმოწერა კლიმენტ XI-სთან ჰქონდა.

70—71. ერთი საკერპო ყოფილიყო. სიმართლის ღმერთს ეძახდნენ თურმე... იმ კერპისას თურმე ასე იტყოდნენ... საბას მიერ აქ მოთხრობილი ამბავი მოგვაგონებს ცნობილ ეპიზოდს,

„ტრისტან და იზოლდადან“ [ნახე: *Le roman de Tristan et Iseut. Renouvelé par Joseph Bédier*, სახელდობრ: *Le jugement par le fer rouge*. გვ. 125—127.]

71. მარიამ მეგვიპტელის ეკლესიაში... სომხები ვინც მივლენ, აქ დადგებიან. იქ სმენ და სჭამენ. ვინც მოკვდება, იქ დაემარხებიან... საბა რამდენიმე ადგილას აკვიწერს სომხების ეკლესიებს. ეს ცნობები სომხების შესახებ პირველად გამოაქვეყნა პროფ. ლეონ მელიქსეთბეგმა. ნახ. „ქართული წყაროები სომხეთის შესახებ“ (სომხურად ტ. II. ერევანი. 1936 წ. გვ. 118—121).

ექსცერპტები საბას მოგზაურობიდან სათაურით: „სომხები ევროპაში“—1. ალიკარნა, 2. რომი, 3. კონსტანტინეპოლი ნახ. იქვე გვ. 124—125.

75. მე ნემსა ვარო... ნემსა—გერმანელი.

რაც ღარიბი და გამოვარდნილი ლოტრანი... ლოტრანი—გერმანულ რეფორმაციის მეთაურისა და იდეოლოგის მარტინ ლუთერის (1483—1546) მიმდევარი. ლუთერანობა პროტესტანტიზმის ერთი შტოა. წარმოიშვა მე-16-ე. საუკ. პირველ ნახევარში. მოძრაობას მოჰყვა უმთავრეს გერმანულ ქვეყნების კათოლიკობიდან ჩამოშორება და მათში დამოუკიდებელ ეკლესიების წარმოშობა. კათოლიკურ მოძღვრებას—საეკლესიო იერარქიის (პაპის მეთაურობით) ღვთივდადგენილობის და სარწმუნოებით და „საქმეებით“ ხსნის შესახებ, ლუთერმა დაუპირისპირა საყოველთაო წმინდაობისა და სარწმუნოებით ხსნის დოგმატები.

მე ბოშნალი ვარო... ბოშნალი—ბოსნიის მცხოვრები. ბოსნია სამხრეთ სლავიის დასავლეთ ნაწილი. მე-6—7-ეს. დასახლებულ იქნა სლავურ ტომებით (სერბ-ხორვატებით). ეკუთვნოდა ბიზანტიას, სერბიას, ხორვატიას. მე-12 საუკ. უნგრეთისაგან იყო დამოკიდებული. 1463 წლიდან ბოსნია ოსმალეთის პროვინციად გადაიქცა. 1699—1739 წ. ბოსნიის ნაწილი გაბსბურგთა მონარქიის გამგებლობაში იყო.

82. მერმე წალკოტები და შადრევნები გვაჩვენებს, და უცხო და კარგები, მაგრამ ფრანცისის მეფისთანა ვერ იყო. საბაზე განსაკუთრებული შთაბეჭდილება მოუხდენია ლენოტრის მიერ შექმნილ ვერსალის პარკს. მასთან სხვა წალკოტები და შადრევნები აღარ მოსწონს.

85. ას სამოცი იქაური სკუთი ებოძა (სამასი მარჩილია) გზის ხარჯად... სკუთი (Scudo) იტალიური ვერცხლის ფული. მისი ღირებულება აპენინის ნახევარ კუნძულის სხვადასხვა სახელმწიფოში მანეთნახევრიდან ორმანეთამდის აღიოდა.

96. მოვედით ქალაქსა ფლორენციას. იტალიის ამავე სახელწოდების პროვინციის მთავარი ქალაქი. მდინარე არნო მას ორ ნაწილად ჰყოფს. მარჯვენა მხარეზე მდებარეობს ქალაქის უძველესი ნაწილი. შესანიშნავი მოედნები და შენობებია: სინიორის მოედანი (Piazza della Signoria) 13—14 სასახლით (Palazzo vecchio) და ღია გალერეით, ფლორენციის ტაძრის მოედანი 13—14-ს. ტაძრით (Santa Maria del Fiore), მდინარე არნოზე მდებარე ექვს ხიდის შორის უძველესი პონტე ვეკიო (Ponte vecchio) ჯერ ისევ რომის ეპოქაშია აშენებული და გადაკეთებული მე-14 საუკ.

ფლორენცია — ახალ არქიტექტურის აღორძინების სამშობლოა. დიდ მხატვრულ ინტერესს იწვევს ფლორენციის ტაძარი ბრუნელსკის (1377-1446) გუმბათით, სანლორენცოს ეკლესია ბრუნელესკისა და მიქელ-ანჯელოს შინა ნაგებობით და სხვა. ყურადღების ღირსია აგრეთვე პიტტის სასახლე (15-17), მსოფლიო მნიშვნელობის მუზეუმები, პიტტის და უფიციის სამხატვრო გალერეები, აკადემიის გალერეია მიქელ ანჯელოს ქანდაკებით (დავითი, მონები) და სხვა [ნახე სურათი — ფლორენცია გვ. 96].

99. წალკოტების ქება, ამბები ფრანციისა დამიწერია, მაგრამ ამისი ასე სჯობდა... (ნახ. 28 გვერდის შენიშვნა).

104. ზოგი ბენედიქტები, ზოგი სხვა რიგი... ბენედიქტები — ბენედიქტელები — რომაულ-კათოლიკურ ეკლესიის მონაზონთა უძველესი ორდენი (რიგი); დაარსებულია ბენედიქტე ნუსრიელის მიერ, რომელმაც, გადმოცემით, მონაზონთა ერთად ცხოვრების წესები დააწესა. 6—8 სს. ევროპის სამეურნეო რღვევის გარემოში ბენედიქტელებმა საკმაო მნიშვნელობა მოიპოვეს, როგორც ეკონომიურ, ისე კულტურულ ცხოვრებაში.

112. ფისას მოვედით. ფლორენცასავით. მდინარე შუა ჩაუდიოდა... ფისა — იტალიის პროვინციის (ფისის) მთავარი ქალაქი მდ. არნოზე.

ბაპტისერია (Battisterio) — ნათლისღების ეკლესია, რომელიც საბას აქვს აღწერილი, აშენებულია 1153-1278 წლებში დიოტისალვის პროექტის მიხედვით. ბარელეფიანი ემბაზი გაკეთებულია ბიგრარელის მიერ (1246 წ.), ხოლო მარმარილოს კათედრა შესანიშნავ ქანდაკებებით — ნიკოლო ფისელის მიერ.

სახელგანთქმული ფისის უნივერსიტეტი დაარსებულია 1338 წ. ფისა — დიდ იტალიელ ფიზიკოსისა და ასტრონომის გალილეო გალილეის (1564-1642) სამშობლოა. საშუალო საუკუნოებში ფისა მნიშვნელოვანი სავაჭრო ქალაქი და ძლიერი საზღვაო სახელმწიფო იყო.

114. სამრეკლო ასე წახრით აეშენებიათ, კაცი შეშინდებოდა, აგე წაიქცევაო... ფისის ტაძრის (აშენებულია 1063-1118) აღმოსავლეთით აღმართულია შესანიშნავი, კლინდრულ ფორმის დახრილი კოშკი (Campanile). კოშკი აშენებულია 1174-1350 წ., იგი რვა სართულიანია და სიმაღლით — 54,5 მეტრი. დახრილობა ვერტიკალიდან 4,3 მეტრს უდრის. კოშკის უცნაური ფორმა გამოიწვია ნიადაგის დაწვეამ. დახრილობა შემდეგ ხელოვნურად გაამაგრეს და ისე დატოვეს. (ნახ. სურათი 112 გვ.)

115. სომხის საყდარს მივედით. ნახე 71 გვ. შენიშვნა).

ის ხომალდი სიცილიის ქვეყნისაკენ მივი-
დოდა, მისინა ქალაქს... მისინა—ქალაქი კუნძულ
სიცილიის ჩრდილო-დასავლეთით, აქვს ჩინებული რეიდი
უდიდეს გემებისათვის. მდებარეობს სიცილიისა და სამხ-
რეთ იტალიის ვულკანურ კერათა ხაზზე. დიდმა მიწის
ძვრებმა (1783-და 1908 წ.) ქალაქი თითქმის მთლად და-
ანგრიეს.

ჩვენ მალთას გვინდოდა მოსვლა... მალ-
თა—კუნძული ხმელთაშუა ზღვაში. მდებარეობს სიცილიისა
და აფრიკის (ტრიპოლის) შორის. მთავარი ქალაქია ლა-
ვალეტა (1570 წლამდის სატახტო ქალაქად ჩიტა-ვეკია
ითვლებოდა). მალთა (ბერძნ. მელიტა) 1400 წ. (ქრ-
მდე) ფინიკიის კოლონიად ითვლებოდა, შემდეგ—ბერძ-
ნებს, 400 წ. (ქრ-მდე) დაიპყრო კართაგენმა; 218 წ.
(ქრ-მდე)—რომმა; 454—494 წ. (ქრ. შ.) ბატონობდნენ
ვანდალები, შემდეგ ოსტგოთები; 534 წ. ბიზანტიელები;
900 წ. არაბები; 1090 წ. იგი დაიპყრო ნორმანდელ გრა-
ფმა როჟერ სიცილიელმა; 1530 წ. კარლოს V-მ
გადასცა იგი მალთელ ორდენს. ამ ხნიდან მალთა გადა-
იქცა ქრისტიანების სიმაგრედ ოსმალთა წინააღმდეგ, რო-
მელთაც 1565 წ. მას უშედეგოდ შემოარტყეს ალყა. ამ
დროს თავი ისახელა ორდენის დიდმა მაგისტრმა ლა-
ვალეტმა: 1800 წ. მალთა ინგლისელებმა დაიპყრეს.

116. პალერმო ქალაქს მიმართეს... პალერ-
მო—პროვინცია პალერმოს მთავარი ქალაქი—კუნძულ
სიცილიაში. დაარსებულია ფინიკიელების მიერ. 1416
წლამდის იყო სატახტო ქალაქი სიცილიის სახელმწიფოსი.
1860 წელს იგი გარიბალდომ დაიჭირა, რის შემდეგ გა-
ერთიანებულ იტალიის შემადგენლობაში მოექცა. (ნახე
სურათი, გვ. 117).

120. გალმა იტალიის ბოლო იყო, მაგარი
ადგილი, კალაბრია ექცა... კალაბრია—(Calabria)
იტალიის უსამხრეთესი ნახევარი კუნძული. მდებარეობს
ტირენისა და იონიის ზღვათა შორის. ვიწრო მესინის
სრუტე მას ჰყოფს კუნძულ სიცილიისაგან. დაფარულია

კალაბრიის მთათა კლდოვან ჯაჭვით. იცის ხშირი მიწის-
ძვრები (1783, 1905, 1908).

122. მათს წალკოტს ლობეთ სულ ნარინ-
ჯი და თურინჯი ევლო, როგორც ფრანცი-
სულს წალკოტში ბზა და გვიწერია... საფრან-
გეთის (პარიზის) წალკოტების აღწერილობას საბა ერთ-
ხელ კიდევ იხსენებს. მოგზაურობის ამ ნაწილს ჩვენამ-
დის არ მოუღწევია. (ნ. 28 გვ. შენიშვნა).

124. სირაკუზა ჩამოვიარეთ მიღმად და
დავინახეთ... სირაკუზა—ბერძნული კოლონია, კუნ-
ძულ სიცილიის მარჯვენა ნაპირზე. დაარსებულია, გად-
მოცემით, კორინთელების მიერ 735 წ. ახლოს ქრისტემ-
დე. შემდეგში ყველაზე დიდი და მდიდარი ქალაქი.

126. მალთა კუნძულია მელიტონი... მალთა—
სიცილიის (სიკილიის) სამხრეთით მდებარე კუნძული ხმელ-
თაშუა ზღვაში. ინგლისის კალონია. მელიტონი—მელიტა-
კუნძულის ბერძნული სახელწოდებაა.

134. პირველ ეს მალთის ელნი როდოსს
მდგარან... მალთის რაინდები (იოანიტები)—
უძველესი სასულიერო-სარაინდო ორდენია. როდესაც
ოსმალებმა როდოსი ჩაიგდეს ხელში როდოსის რაინ-
დები მალთაზე დასახლდნენ (1530 წ.).

137. მალთა დამ ნაპოლი ოთხას ორმოცდა-
ათი მილია... ნეაპოლი—ერთი ულამაზესი ქალაქთაგა-
ნი მსოფლიოში. იტალიის ამავე სახელის პროვინციის მთავა-
რი ქალაქი, ნეაპოლის უბის ნაპირზე მდებარე. დაარსებუ-
ლია მე-6 ს. ქრისტემდე. რომაელებმა დაიპყრეს 326 წ.
ქრ.-მდე. უმდიდრესი ქალაქი. შესანიშნავი ქალაქის პარ-
კები. ძეგლები დანტესი, კარლოს III და ფერდინანდ I.
წმ. იანუარის ტაძარი (1272 წ.). უნივერსიტეტი დაარ-
სებულია 1224 წ. ცნობილია შესანიშნავ ბიბლოთეკებით,
მუზეუმებით, მსოფლიო მნიშვნელობის არქივით.

კანდია, რომელსა თურქნი გირითს უხმო-
ბენ... კანდია—ჰერაკლიონი—ქალაქი და პორტი კუნ-

ქულ კრიტის ჩრდილო ნაპირზე; კუნძულ კრიტის ძველი სახელწოდება.

მაღთა დამ კვიპრეს კუნძული ათას ასი მილია... კუნძული კვიპროსი—ხმელთაშუაზღვის აღმოსავლეთ ნაწილში, სირიისა და მცირე აზიის ახლო. ქრისტემდე მე-10-თე საუკ. კვიპროსზე მოსახლეობდნენ ბერძნები. პტოლომელთა ეპოქაში კვიპროსი ეკუთვნოდა ეგვიპტეს. მას მოჰყვა რომისა და ბიზანტიის მფლობელობა. მე-12 საუკ. კვიპროსი გადადის ჯვაროსანთ ხელში. მე-15 საუკ. კვიპროსს იპყრობს ვენეცია. 1570 წ. კვიპროსი დაიპყრო ოსმალეთმა. 1878 წლიდან. ინგლისის ხელშია.

141. იმას იქით ალჯერი არის... ალჯერი—ალჟირი უმნიშვლოვანესი და უძველესი ფრანგული კოლონა აფრიკის ხმელთაშუაზღვის ნაპირზე მაროკოსა და თუნისის შორის. საშუალო საუკუნოებში ალჟირი იყო ხმელთაშუაზღვის მეკობრეთა ცენტრი.

იმას იქით ალჯერი არის და მერმე მორაგო ფრანცისის... მორაგოთ—საბა აქ გულისხმობს საფრანგეთის მაროკოს, რომელიც მდებარეობს ატლანტიურ ოკეანეს ნაპირსა და ალნეირის შორის.

142. გამოვლეთ ქიო, რომელსაც თათარი სახიზს უხმობენ... ქიო—ქიოსი—ეგეის ზღვის ერთი მოზრდილი კუნძულთაგანი. ეკუთვნის საბერძნეთს.

ნელრაპონტო გამოვლეთ. ჩრდილოეთის აკენ დარჩა... ნელრაპონტო—ნეგრეპონთი—ანუ კუნძული ევბე. დედაქალაქი ნეგრეპონთი.

(ნახე: მოკლე გეოგრაფია ფიზიკებრივი მოქალაქებრივი და ისტორიებრივი სასოფლო სკოლებისათვის. მონთობანი (საფრანგეთში) ენრიკოა (ქაბრის სტამბა 1877 წ. გვ. 75.)

144. მარჯვნივ—ანადოლი. ანადოლზე ახლო ვიარებოდით... ანადოლი—ანატოლია, მცირე აზიის სახელწოდება ბიზანტიურ ეპოქიდან.

145. პირველს დარდანელის ციხეთა...
დარდანელი — ძველი ჰელლესპონტი — მარმარილოს
ზღვის ეგეოსის ზღვასთან შემაერთებული ვიწრო სრუტე
(57 კმ. სიგრძით). ეკუთვნის ოსმალეთს.

147. საღამოს კონსტანტინეპოლს, სუკუ-
დარს, პერის, გალატას რაც მინარაიყო, ყვე-
ლაზე ჩირახოვანი ქნეს ხვანთქარის გამარჯე-
ვებისათვის... კონსტანტინეპოლი — (ოსმალუ-
რად სტამბოლი) ოსმალეთის უდიდესი ქალაქი. ოტომან-
თა იმპერიის ყოფილი სატახტო ქალაქი. დაარსებულია
მე-9 ს. ქრისტემდის (ბიზანტია). 326 წ. ქრ. შემდეგ
კონსტანტინე დიდმა გადაარქვა სახელი — კონსტანტინე-
პოლი. 395 წლიდან ბიზანტიის იმპერიის სატახტო ქა-
ლაქი. ოსმალებმა დაიპყრეს 1453 წ.

პერა — ევროპიელებით დასახლებული ქალაქის ნა-
წილია.

ქალაქის მეორე ნაწილი — გალატა მე-13 საუკ.
დაიპირეს გენუელებმა და ვენეციელებმა, უცხოელების ეს-
კვარტალი საგრძნობლად გაიზარდა მე-16 და მე-17-ე.
საუკ.

სუკუდარა — სუტარი — ქალაქის აზიური კვარ-
ტალი მდებარეობს ბოსფორის აზიურ ნაწილზე.

148. ჩვიდმეტი თვე კონსტანტინეპოლს
დავყავ და მაისის ცამეტს წამოვედით. საბას
ლექსიკონის მინაწერები მის კონსტანტინეპოლში ყოფნა-
ზე, შემდეგს გადმოგვცემენ:

ქორნიკონსა ჩლიე (1715) იანვარს იქ (19) კონსტან-
ტინეპოლს მოვიდა. ის წელიწადი იქ დაეგვიანა.

საბაკი წელიწადსა და 5 თვეს ანგარიშობს. კონ-
სტანტილეპოლიდან გამომგზავრებულა 1716 წლის 13
მაისს.

149. დაბურსელი ვაჭარი ხოჯა აივაზა ჩა-
ლაბიერქვა, შვილიანთან მომდევდა, განჯას.
აბრეშუმის სასყიდლად... ბურსა, ბრუსა, ბირ-
სა — ოსმალეთის ამავე სახელწოდების ვალიეტის მთავა-

რი ქალაქი. ოსმალეთის ძველი სატახტო ქალაქი (1329—65).

და ერთი პატრიი ეზოვიტი შირვანისათვის... შირვანი აზერბაიჯანის უძველესი პროვინცია, მის ჩრდილო-აღმოსავლეთის ნაწილში მდებარე რაიონი ცენტრით—შემახა.

უკან ტრაპიზონის ფაშას შეატყობინა... ტრაპიზონი—ამავე სახელწოდების ოსმალეთის ვალაიეტის მთავარი ქალაქი მცირე აზიაში. სმირნის შემდეგ ყველაზე მნიშვნელოვანი სავაჭრო პუნქტი აზიურ ოსმალეთში.

152. ჩემი მოვალეები განჯას აბრეშუმისათვის მიეშურებოდნენ... განჯა—შირვანის (აზერბაიჯანის უძველესი პროვინციის) ცნობილი ქალაქი (ამჟამად კიროვობადი). ნიზამი განჯელის სამშობლო. ცნობილია მებარეშუმეობით, მეღვინეობით და მებაღეობით.

ადლი 17, 21, 26* საზომი (ოთხი შტკაველი, ან 16 გოჯი).
 ავაზი 117 ავაზა, ვეფხზე მცირე და მისი მსგავსი ცხოველი. მოშინაურებულ ავაზებით ნადირობენ.
 ავაჯით კითხვა 33 წამღერებოთ, დიღინით კითხვა.
 ავზი 44 აუზი.
 ალთათა 107 ხელსაბანი.
 ალყა 73, 131, 132 ძალი, სიმი (აბრეშუმის ან ცხვრის წელის).
 ამალი 12 მებარგული, ტვირთის მზიდავი.

ამარტი 5 ეშმი, ქარვა, იასპი.
 ამალღება 22, 74 ქრისტიანთა დღესასწაული („ქრისტეს ხეცად ამალღებისადმი“ მიძღვნილი) აღდგომის მეორმოცე დღეს.
 ამყოლი 26 (კარის) წირთხლი, ხარჩო.
 ასორკალე ბდენ 56 ახვევდენ.
 აღა 148 ბატონი.
 აღაპი 56 მკვიდრის მოსახსენებელი ლოცვა და ჭამა-სმა.
 აყირო 49 გრძელყელიანი გოგრა.

ბაბილო 111 მალღარი, კრიკინა; გარეული ვაზი.
 ბაზმა 78 ხეთის სანათი, ლამპარი.
 ბათმანი 131 თორმეტი გირვანქა; ზოგან მეტი.
 ბარბაროზი 125, 136, 138 უცხოელი; ველური.
 ბარძიმი 40 ვერცხლის (ან ოქროს) სირჩა, (ფეხიანი კათხა), ქრისტიანულ კულტის ჭურ-

ქელი, რაშიაც ხიარებას ამზადებდნენ.
 ბარძიმ-ფეშხუმი 135 ბარძიმი—ქრისტიანულ კულტის ჭურჭელი, ვერცხლის, ან ოქროს სირჩა. (ფეხიანი კათხა); ფეშხუმი—ფეხიანი თასი (ქრისტიანულ კულტის ჭურჭელი).
 ბისონი 66 ძვირფასი ქსოვილი, ხეზი.
 ბოხი 54, 125 ბანი (ხმა).

ა

გალიფეს 79 წმინდა სანთელი წაუსვეს, გასანთლეს.
 გამოიზიეს 125 გამოიწიეს.
 გარ 116 გარე, გარეთ.
 გარდამოხსნა 108 ქრისტეს ჯვარიდან ჩამოსვენების ხატი.
 გაუარშივდებიან 45. გაარ-

შივება— დაუმორჩილებლობა, წინააღმდეგობის გაწევა, გაუგონლობა, ურჩობა.
 გაფანჩული 99 გაშლილი.
 გელაზი 130 საფქვავის (წისქვილის) ქვა.
 გვარჯილა 130 თოფის (ასა-

* გვერდების აღმნიშვნელი ციფრებია.

ფეთქებელი) წამლის ხაშური (მარილი).
გრამესტრო 141, 142 გრან
მაგისტროს, დიდი მაგისტრი

(სასულიერო და რაინდულ
ორდენთა უფროსი).
გრან მაგისტროს 127 დიდი
ოსტატი, უფროსი.

ღ

დამზღვლეული 15 ჩამოქცე-
ული, ჩამოწოლილი, ჩამოშ-
ლილი (ადგილი).
დარანი 70, 71, 78 ქვაბი (გა-
მოქვაბული) მიწაში ან კლდე-
ში.

დესპანი 146 ელჩი, მოციქული.
დივიტოლა 33 დიფთერა, ქების
წარმოთქმა.
დუკა 3, 40 მთავარი, დიდი თა-
ვალი.

ე

ელი 128 მწყემსი ხალსი, ქოჩად
მავალი (ხენა-თესვას მიუდე-
ვარი) ბინის მცვალებელი, ნო-
მადი.
ემბახი 19, 23, 113 მოსანათლა-
ვი ჭურჭელი, რომელშიაც ას-
რულებენ ნათლობის საკულტო
წესს.
ენგეჩარი 146, 148, 150 იანი-

ჩარი, დაქირავებული ჯარის-
კაცი.
ენკრატისი 10, 67, 77 დედათ
მოწესე (მოლოხანი).
ერქებში 78 ერქეფში—ცერის
ბეჭედი.
ეში 29, 37, 102 იასპი (ქვა).
ეჯი 6, 17, 63 სამი მილი (მანძი-
ლის ზომა); მილი—ათასი ბი-
ჯია.

ვ

ვეხირი 58 ვახირი, მეფის თა-
ნავამზრახი, მრჩეველი, მესა-
იდუმლე, მინისტრი.

ვოივადა, ვაივადა ვ, 16 ქა-
ლაქის თავი, უფროსი.

ზ

ზივეს 146, ზევა, წევა, გამოწე-
ვა.
ზიარება 9, 111, 118 ქრისტიან-
ულ ეკლესიის წესი (ე. წ.
საიდუმლო)—მორწმუნეს აზი-
არებდნენ ღვინითა და სეფის-
კვრის (პურის) ნაწილით.

ზილი 125 წვერილი ხმა (გალო-
ბაში).
ზროხა 36 შინაური ხვასტავი
(საქონელი).
ზურნაკი 36 სტვირი (მწყემსისა
ან მესაკრავისი).

თ

თალარი 99, 136 ფანატური,
საჩრდილობელი (დერეფანი
ფოთლიან ტოტებით დახუ-
რული).
თანმოხმე 132 მომზრე, ხმის
მიმცემი.

თეთრი (ძველი) 79 ძველი
ვერცხლის ფული.
თრიაქფარუხი 51 მათრობე-
ლა წამალი; ბანგი.
თურიჯი 4, 39, 99 მარად

მწვანე ნაყოფიერი ხე სამხრეთ
აზიიდან, მწარე აპელსინი; ამ

ხის ნაყოფი (*Citrus gran-*
dis).

ი

ი და დ მეფესა 5 სიცოცხლე,

სიხარული მეფეს.

კ

კანდელი 8, 39, 65 სანთი,
ზეთის ლამპარი (ხატის წინ).

კეისარი 29 რომის მეფე, იმპე-
რატორი.

კანკელი 19, 76 ხატების და-
სასვენებელი კედელი (ზღუდე),
რომელიც ჰყოფს საკურთხე-
ველს ეკლესიის დანარჩენ ნა-
წილიდან.

კონდაკი 135 წირვის წიგნი
(საეკლესიო).

კაპილონი 111 კაპილონი,
მგზავრების სადგომი სახლი;
ფუნდუკი.

კონცული 115 (Consul) კონ-
სული, სახელმწიფოს რწმუნე-
ბული მეორე სახელმწიფოს
ქალაქში (დიპლომატიურ ურ-
თიერთობისათვის).

კარაკი 101 აკაური, ბატის
მსგავსი დიდი (თეთრი) ფრინ-
ველი.

კრანდუკა 14, 98, 106 (trand-
duc) ვრანდუკა, დიდი თავა-
დი.

კარდინალი 17, 33, 34 კათო-
ლიკურ ეკლესიის ერთ-ერთი
უმალესი სასულიერო პირი.

კრილოსანი 10, 57 კრილო-
სანი, ასხმული მძივები (სათე-
ლელად).

კატარღა 7, 8, 142 საბრძოლ-
ველი ნავი.

კოკოდლო 48, 101 დიდი
ტანის ქვეწარმავალი (ხელი-
კის ჯიშისა) სქელ ჯავშანკა-
ნიანი.

კაფიდანო 15, 138, 146 კაპი-
ტანი, სამხედრო და სავაჭრო
ნავის (გემის) უფროსი.

კონოს 29 ცთომილი ვარსკე-
ლავი (ზუალი) სატურნი.

კაცთშეუგებელი 65 კაცთ-
მიუმხედარი, კაცთათვის გაუ-
გებელი.

კუნკული 33 მონახენის თაე-
საბურავი (ქუდი).

კურთხევანი 33, 34 საეკლე-
სიო წიგნი.

ლ

ლია 146 საფლობი (ტალახი)
ნოყა.

ლესუარი 4 ეგვიპტური სქე-
ლი ფურცელი, ლელეს ისხამს.

ლიმენა 14 ნავსაყუდელი.

ლელესულელი 123 ჟოლა,
თუთა.

ლიტრა 9, 40, 43 ცხრა გირვა-
ნქიანი (საწონი).

ლუსკუმა 35, 55, 68 მაღალი
საფლავი.

მ

მაზმანური 10 მსხვილი ქსო-
ვილი (ბალნისა).

მაკაბელნი 41, 45 ძმანი მაკა-
ბელნი.

მანქანა 147 მანქანება ეშმაკური
ქცევა, სავნებელი ხერხი.

მაშია საქალა 48 საქალა
ფესაცემელი.

მ ა ც ხ ო ვ ა რ ი 22 ცხოვრების
 მომცემი (იესო ქრისტე).
 მ ა შ ა რ ე ბ ე ლ ი 67 სახარების
 დამწერო ავტორი.
 მ ა ხ გ ა თ 11 მარჯვედ.
 მ ი ლ ი 3, 124 ათასი ბიჯი (მანძი-
 ლის ზომა).
 მ ი ნ ა რ ა 147 მიხგითის (მეჩეთის)
 ბურჯი, საიდანაც მუყისინი
 მოუწოდებს მამადიანებს სამ-
 მოცველოდ.
 მ ი ტ რ ა 80 მღვდელთმთავრის
 გვირგვინი (საეკლესიო ქუდი).
 მ ე კ ო ბ რ ე 125, 138 მცარცველი,
 ყაჩაღი, პირატი.
 მ ე მ ა შ ი ე 57 ფეხსაცმლის მკე-
 რაფი, (გამყიდველი).
 მ ხ ე ვ ა ლ ი 151 მძველი, წინ-
 დად მიცემული კაცი.
 მ ი ლ მ ა 124 შორისა და ახლოს
 საშუალი; იქითკენ.
 მ ო ა ბ ა 104 მუაბა, მხრით სატა-
 რებელი საწოლ-საჯდომი; სა-
 ქუმელი.

მ ო გ ე ი 36, 68, 107 ეცხლმსა-
 ხურთა ქურუმი; ვარსკვლავთ-
 მრიცხველი გრძეული.
 მ ო ნ ა ხ ო ნ ი 97 ბერად შემდგარი
 მ ო რ კ მ ა 94 დოვლათი, სიმდიდრე.
 მ ო წ ა მ ე 19, 43, 71 მარტვირი,
 სარწმუნოებისათვის წამე-
 ბული.
 მ ო წ ლ ე დ 35 მხიარულ თვალ-
 გულით.
 მ ო წ ლ ო 28 მოწვრილო, ცოტათო
 წვრილი.
 მ შ რ ა ს ა 43 მოოჭვილი.
 მ შ ს ა ი ბ ი 71 ხმის გამცემი, მე-
 გობარი, მოსაუბრე.
 მ შ ს უ 4, 11, 16 (monsieur) ბა-
 ტონი.
 მ ძ ი გ ის ძ ვ ა ლ ი 48 ხერხემლის
 მალი.
 მ წ ვ ა ლ ე ბ ე ლ ი 52, 75 რჯულრ-
 დან, სარწმუნოებიდან განდ-
 გომილი.
 მ წ ვ ე 102 ძალიან, მეტად.
 მ წ უ ხ რ ი 40 შელამება.

6

ნ ა რ ი ნ ჯ ი 4, 6, 28 მარად მწვანე
 ხეხილი სამხრეთ აზიიდან,
 მწარე აპელსინი; ამ ხის ნა-
 ყოფი (Citrus aurantium).
 ნ ა ს ნ ა ს ი 49 მკირე მაიმუნი.
 ნ ა ლ ა ზ ა 50, 80 დუმბული, ანუ
 გომანალარა, პატარა ლიტავ-
 რები ზ. ი. წყვილი პატარა
 დოლი ცალფა ტყავის მემბრა-
 ნით, ამ ლიტავრების ქოთნის
 მსგავსი კორპუსი კეთდება

გამომწვარ თიხიდან. ერთი
 ლიტავრის დიამეტრი მეტია
 მეორისაზე, ამიტომ ერთი
 უფრო მაღალ ხმას გამოსცემს.
 უკარავენ სპეციალურ ჯოხე-
 ბით, დიპლიპიტოებით.
 ნ ე ტ ა რ ი 10 ბედნიერი, წმიდან-
 თა სახელწოდება.
 ნ ი ჩ ბ ი ს მ ხ ე ვ ე ლ ი 142 ნიჩბის
 მომსმელი.

მ

ო მ ფ ო რ ი 66, 103, 120 ეპისკო-
 პოსის მხარმოსახვევი; საეპის-
 კოპოსო სამოსის ნაწილი.

ო რ დ ა ნ ო 39, 54 ორგანო, დიდი
 სასულე კლავიშებიანი ინსტ-
 რუმენტი.

3

პ ა ლ მ ი ა ნ ი 151 აუკაზმავი, სა-
 ხურაფიანი.
 პ ა ს ე ქ ი 37 ქრისტიანთა დღესა-

სწაული ქრისტეს აღდგომი-
 სადმი მიძღვნილი.
 პ ა ტ რ ი 45, 50, 149 მამა (ლათი-

ნურად) კათოლიკე მონაზონი მღვდლის ან დიაკვნის ხარისხში; კათოლიკეთა მღვდელი; პაქ სიმაღი 148 ორცხობელა (პური).

პეტო 17 უფროსი, უხუცესი (საქმით).

პოპლიკი 8 გადაყენებული, გამოცვლილი ღუჯა (ნ. ღუჯა).

რეიხი 129, 147, 148 რეისი, სავალი მიმართულება (ხო-

მალდის და სხვა სამგზავრო საშუალებათა).

საბერეველი 79 ქარის შესაბერავი; ცეცხლის გასადვივებელი გუდა.

დასაკმეველი, მუჯამარი, მანკანი; ლითონის ჭურჭელი იხმარება მართლმადიდებლის და კათოლიკურ ღვთისმსახურებაში.

სადაფი 48 მარგალიტის კეცტყავი, ბუდე; მარგალიტის ნიყარა.

საწვიმარი 151 სამოსელი (წვიმის დროს სახმარი).

საია 57 ერთფოროვანი, არა კრელი (ქსოვილი).

სახარება 69, 135 სახარებელი; ბიბლიის ნაწილი, შეიცავს ოთხ წიგნს (საქრისტიანო სჯულის მოძღვრებისას).

საკურთხეველი 80, 103 მსხვერპლის შესაწირავი ადგილი (ეკლესიის მთავარი ნაწილი).

სეფისკვერი 125 დიდებულით კვერი; თეთრი მრგვალი კვერი (იხმარება მართლმადიდებელთა ღვთისმსახურებაში).

სალხინებელი 21, 59, 69 ტრაპეზის გაველაკი (საჩრდილობელი); საკურთხეველი.

სიმართლის მხის დედა 71 მარიამი; სიმართლის მხეკრისტი.

სამარტვილე 35, 43, 64 მოწამეთა სასაფლაო.

სირჩა 23, 50 ფეხიანი კ. (ხისა ან ჭიქისა).

სამოციქულო 69 ქრისტეს მოციქულებრს წიგნები (საეკლესიო წიგნი).

სკარა 44 ფეხიანი რკინის ჭურჭელი სანადვგრდლე.

სანთური 51 სამუხსიკო საკრავი; ჩანგი.

სკუთი 121, 136 სკუდა (Seuda) იტალიური ვერცხლის ფული (1/2 — 2 მ. ოქროსი).

საპალნე 131 ულაყის (ცხენის სახედრის) ტვირთი (27 ფუთამდის).

სლინარი 50 ხუთი სტვირი ერთად შეწყობილი; პანის ფლეიტა.

სასარცხლო 56 სამრეცხაო.

სოლდათი 140 მერძარი, მოლაშქრე; დაქირავებული ჯარისკაცი.

საფსალმუნე 73, 74 მაღალი კონქი, ეკლესიაში, სადაც ფსალმუნი (დავითის საგალობლები) იკითხება.

სრვა 152 სენი ამომწყვეტი, მომსვრელი ავადმყოფობა.

საქადაგო 73, 113 ამბიონი, ამალღებული ადგილი ეკლესიაში, საიდანაც ითქმის ქადაგება (სწავლება მაღალხმით წარმოთქმული).

სჯანდოგედენ 57 სტკეცავდნენ (ქსოვილს).

საცეცხლური 54 საკმეველის

ტალავარი 136 საჩრდილო-ბელი.

ტერტერა 14 სომეხთა მღვდელი.

ტრაპეზი 5, 34, 62 ტაბლა,

ტ

საკურთხევლის შუა ადგილი სადაც წირვას ასრულებენ.

ტრუმბედა 51 (trompette) საყვირი; ჩასაბერი საკრავი.

უ

უარშიო 57 გაუწყობელი, ურჩი, არ გამგონე (კაცი).

უგძე 8 უგრძელესი.

უდისხე 108 ალოე, საბრი (აფრიკული მცენარე).

უკუწყვეტილი 16 უკან შეწყვეტილი, გაუგრძელებელი.

ფ

ფარსაგი 24 კეთილისა და ავის საშუალი, გამოსაყენებელი, ჰამოსადეგი, ვარგისი.

ფარფური 7, 106, 122 ფაიფური.

ფაშა 150 უმაღლეს სამხედრო და სამოქალაქო წარჩინებულ მოხელეთა ტიტული (წოდება) ოსმალეთსა და ეგვიპტეში.

ფეიქარი 57 სამოსელის ქსოვილი.

ფილონი 32, 104 სამღვდელო შესამოსი.

ფლური 6, 151 ოქროს ფული 6 ან 7 5 აბაზი.

ფოლორცი 12, 28, 80 შუკა; მებადანი.

ფოსტი 16 ფოსტა.

ფრენჯიფე 4, 15, 28 მთავარი, უფროსი.

ფსალმუნი 117 ფსალმუნთა წიგნი (ბიბლია მიაწერს ებრაელთა მეფე დავითს) რელიგიური საგალობელი.

ქ

ქამხა 19, 52, 136 აბრეშუმის ნაქსოვი.

ქანარა 80 მომცრო ბუკი, საყვირი.

ქარგადანი 38 ფარის თასმა-ქაშნის ჭურჭელი 50 მოჭიქული, გაელვარებულ თინის ჭურჭელი (ქ. ქაშანიდან).

ქაბი 71 გამონაკაფი კლდე, გამოქვაბული.

ქოთანი 51 გუმბათის მრგვალი ნაწილი.

ქსენონი 9, 10, 110 სასწრაფო სახლი.

ღ

ღვინის ღმერთი 63 ბახუსი, ბაქქი (ანტიურ მითოლოგიიდან).

ღვინჭილა 37 წვრილი ნიჟარა.

ყ

ყადალა 150 აკრძალვა, დაშლა.

ყანისი 4 გარგარი, ჭერამი.

ყალიონი (ყალიონ) 138 გალიონი, სამხედრო დიდი ნავი.

ყანთარი 131 ცალსასწორი.

ყენი 79 ყენი, სპარსეთის მეფე შაჰი.

ყიზილბაში 50. თურქული ში-

იტური გვარდია სეფევიდთა დინასტიის დროს (16—18-ს.); ატარებდენ წითელ დოღბანდს (რიდეს); თურქული შიიტური ტომები.

ყუმური (ჭურჭელი) 50 ყუმის-ჭურჭელი; ყუმი — ეოლიური კოლონია მცირე აზიაში.

უ

შანდაკი 46 ვრცელისა და ვიწროს საშუალი.

შარავანდედი 9, 41 ზიარების სხივოსანი ჭურჭელი (კათოლიკურ ეკლესიაში).

შაფნა 31, 34 ერთგვარი საბუ-

რავი კარდინლად კურთხევისას დაჰხურავდნენ ხოლმე.

შაქრიელი 50 სხვადასხვა გვარად შეეზადებული შაქარი და ტკბილეული.

შილინგი 4, 102, 147 სასიხარულო თოფ-ზარბაზნის სროლა.

ჩ

ჩანა 131 ალყებიან საკრავის ქვედა ნაწილი (ქვედა ყბის მიმსგავსებით).

ჩარსავი 77 ზეწარი (ქვეშსაგების გადასაფარებელი).

ჩექთურა 138 თოკით საწვეი ნავი.

ჩირახოვნი 147 კრაქ-სანთლებით განათებული, ილუმინებული.

ც

ცა 22 ჭერი.

ცადაქნილი 78 დახრილი ჭერი.

ძ

ძელი (ცხოვრებისა) 66 მოკვეთილი, ხე (ქრისტეს ჯვრის ხე).

ძოწის ზღვა 13 ბროწეულის ყვავილის ფერი მდელი

(შველის რქებივით) გენუას ზღვაში. ზღვიდან ამოღებული მაგრდება. ითლება კრიალოსნად და სხვა სამკაულებად.

წ

წაბოჩებოდა 98 წასჩოქებოდა.

წალკოტი 6, 12, 30 ხილნარი, ხეზილის ბალი.

წინწილა 73, 80 ლითონის ორი

თეფში ერთი ერთმანეთზე შემოკვრით საუღერელი.

წყრთა 113 ზომა—იდაყვიდან შუათითის წვერამდის.

ჭ

ჭახრაკი 50, 114, 131 საბრუნავი; საქანჩავი ხრახნილი.

ჭურჭელი ყუმური 50 ყუმის-ჭურჭელი ნ. ყუმი.

ხ

ხათაბანდი 22 დოხოკონი, ხურო სკივრთა და სადაფქართა

(სადაფის ნაკეთობათა) გამომყვანი.

ხალვად გვნახა 19 ხალვა,
მარტო; მარტომ გვნახა.

ხარა 136 აბრეშუმის უსახო ქსო-
ვილი (დატალღებული).

ხარება 105 ქრისტიანული დღე-
სასწაული (მარტის 25) მარია-
მის მუცლადღებისა.

ხართუთა 13 ყოლა, მსხვილი
(ფოთლით და ნაყოფით) თუ-
თა.

ხვანთქარი 126, 130, 150 ხონ-

თქარი, ოსმალეთის მეფე, სულ-
თანი.

ხიზენა 152 განიზენა, გადამდებ
სენის, ან მტრის შემოსევის
დროს გაცლა, გარიდება.

ხირხატი 123 ქვიანი სახნავი
მიწა.

ხომლი 113, 136 ქორაკანდელი.
ჭალი.

ხონჩა 10 მოგრძო ტაბაკი.

ხუთხალი 73 ხუთაღყიანი (სა-
მიანი) საკრავი.

ჯ

ჯახირეთი 129 კუნძულეთი.

ჯანიშინი 129 გამგებელი, მოა-
დგილე (მეფის, პაპის) ნაცვა-
ლი.

ჯარაობა 111 ქირურგიის ხე-
ლობა, დაჭრილ ნაღძობ-მო-
ტეხილის მკურნალობა.

ჯერენალი 26 გენერალი,
ორდენის უფროსი.

ჯრილობა 106 ჯრა, შეჯგუფება
დიდ სივიწროეში, შემჭიდლო-
ვება, მოწოლა; [იმ დღეს ჯა-
რის ჯრილობით... შეც-
დომით დაბეჭდილია: კრი-
ლობით].

A. პიროვნებანი.

- აგათი—120
 აგვისტინე—19, 46, 139
 ადალიბერდოს—55
 ათანასე—52
 ათანასე ალექსანდრიელი—75
 აივაზა ჩალაბი—151
 ალექსანდრე—31, 58
 ალექსი—31
 ალიბეგ—150
 ამბროსი—19
 ანა—139
 ანასტასი—42, 44, 77
 ანდრია—54, 45, 47
 ანესა—69, 63
 ანესერმოს—44
 ანტონი—59, 135
 ანტონინე—103
 ანუსია—62
 ანძიო ძორელი გრიგოლ—19
 აპოლონი—47
 არიოზი—42
 არისტოტელი—35
 არტემი—42, 63
 ასატუროს—42
 ასლან ფაშა—152
 ატტიკა—63
 ალაპისტო—56, 72
 გათლომე—54, 55
 ბალბინა—72
 ბარბარე—138
 ბასილი—17, 44, 52
 ბაქარ—153
 ბენარდე—44, 47, 77
 ბენედიქტე—46, 47
 ბიბინი—35
 ბიკენტი—72
 ბრანო—25
 გაბინიო—60
 გაბრიელ—105, 106
 გიორგი—45
 გრიგოლ—66, 72
 გრიგოლ დეოლოლი—19, 60, 71
 გრიგოლ პართეველი 71
 გრიგოლ საკვირველ მოქმედი—66
 გრიგოლ ღვთისმეტყველი—19, 52
 გუგუნავა სეხნიას შვილი—140
 დამიანე—80
 დავით კანდელაკი—151
 დავით წინასწარმეტყველი—51
 დამეტრე—35, 120
 დეოკლიტიანე—25
 დეორონია—69
 დესამსონ—137
 დიონოსე არიოპაგელი—80
 დომენიკოს—16, 31, 52
 დონატოს—44
 დოფინოს—59
 ეგნატი—23, 40, 60
 ეგნატიოს—31
 ედუქსია—41
 ევსები—35
 ევსტანი—56
 ევსტატე—56
 ევფემია—45
 ეკატირინა—21, 28, 135
 ელენე—79
 ელიაზარ—41
 ეპიფანე—69

ეპრაქსია—35
ერკონო—55
ეფემია—69
ეფრემ—52

ვალენტინა—35, 64
ვარდუა—118
ვახტანგ—20, 42
ვახტანგ მეფე—79, 153
ვერონიკა—28
ვიჯენსი—77
ვონიფანტე—31
ჯენონ—35, 77, 103
ღეროდე—36

თადეოს—19
თეოდორე—42, 69
თეოდორე რომაელი—55
თეოდულოს—31
თეოფისტა—42, 56
თომა—44, 55, 120

იაკობ—47
იაკობ ზებედესძე—44
იანვარა—72
ივლიანე—19, 42, 45
ილარიონ—135
ინოკენტი—42
იოანე—23, 55, 67
იოვანე დამასკელი—52
იოანე მახარებელი—47,
70, 77

იოვანე ნათლისმცემელი—9,
იოვანე ოქროპირი—19, 52,
120

იოლოდიო—13
იონა—48
იოსებ—36, 44
ისაყ ფაშა—152
იუსტინა—42
იუსტინე—59
იუსტინიანე—42
იულა—135

კალინიკა—64
კარლოს—80
კატურინა—10, 11, 26

კელესტინე—20
კვირიაკი—60
კვირინე—42, 72
კვიპრანე—45
კიკილია—43
კირიაკი—42
კირისკო—42
კლარა—134
კლემენტე მეთორმეტი—61
კლემენტო—67, 77
კოზმან მკურნალი—44
კონკორდი—46, 69
კოსტანტია—63
კოსტანტინე მეფე—22, 63,
66.

ლავიტორია—25
ლაფრენტი—44, 59
ლახარე—17, 22, 23
ლარგო—42
ლარდო—42
ლომონილა—7
ლოდოვიკოს—79, 80
ლოზოლა—118
ლონგონე—15
ლუი—7
ლუდოვიკო—79
ლუკა—53, 64, 105

მავნოს—72
მავროს—42
მართა—55
მარიამ—36, 97, 118
მარიამ მაგდანელი—44, 109
მარიამ მეგვიპტელი—71
მარინოს—55
მარტინე—41, 42, 68
მაქსიმე—44

მაჰმადი—147
მემია—42
მერანციანა—62
მოსე—60

ნერონი—70
ნიკარტოს—42
ნიკოლოზი—135
ნოე—113

ოგურიო—13
ორბანო—44, 72

კავლე—18, 23, 61
პავლინო—55
პალინო—42
პანტელეიმონ—72
პასკალო—35
პელაგია—55
პეტრე—17, 22, 51
პეტრონილა—19
პილატე—22
პიოს—135
პირო—21
პლატონ—35
პოლიონე—42
პონტიანოს—45
პრაბა—35

რანიგრო—113
რემიჯიო—44
რიშარ—4, 11, 16,
როგო—66

საბა—47
საბიანა—31, 68
სევასტიანე—61, 64, 70
სერაფია—31
სვიმონ მოგვი—68
სილიბისტრო—41, 42, 44
სილვია—72
სილოვანე—135
სიმეონ—20
სოლომონ—37
სოსანა—60
სოფიო—42, 47
სტაქო—42
სტერია—42
სტეფანე—59, 64, 135
სუტურო—42

ტერეზია—109
ტიბერია—44
ტურეზია—23, 62
ურსულა—45

ფაგრა—100, 101
ფეჩიტა—77
ფილიპე—47, 65, 66
ფილიქსი—23
ფილიქსიმონ—72
ფილიჩიტა—60
ფლაბიანე—41
ფოსიოსი—77
ფრანჩისკო—27, 45, 58
ფრანჩისკო ქსავერიოსი—23,
40.

ფურდუსუ [6]—13

ქრისენტი—42
ქრისტე—10, 18, 22
ქრისტეფორე—64, 120

ჩიჩინია—42

ჯერასიმე—19, 21, 52

B. ტოკონიიკა, მინო-
ნიმიკა

უბაშა—48
ათინა—148
ათინელი—148
ალექსანდრიელი—42
ალიკორნა—14 111, 1127
ალჯერი—141
ანადოლი—144
ანაპოლის თემი—122
არაბი—48, 74, 129
არტანი—152
არტანუჯი—150
აფხაზი—129, 140, 149
ასური—75
ატენური—123
ახალციხე 149, 150, 152

ბეთლემი—21
ბერძნული—47, 59 6
ბიდლიმი—144
ბიტლიმი—144
ბოშნალი—75
ბურგონია—28
ბურსელი—149, 152

გალატა—147
განჯა—149, 152
გირითი—137, 142
გონიის სანჯახი—149, 150
გურია—14^ა, 149
გურიელი—140
გურული—129
გუსტა—123

ღარდანელი—145
დინა—6

ებრაელი—75
ეგვიპტური—106
ეთიოპელი—74
ეთიოპი—74, 125
ეტნა—123

ვანია—7

ჯმირინი—137, 142, 143

თათარი—129, 140, 148
თანადოს—138
თბილისი—149, 152
თუნისი—141
თურქი—75

იედი ყულა—146
იერუსალიმი—79, 113, 137
იმერელი—129
ინდი—48
ინდოეთი—22
ინდოური—101
ისპანია—149
ისრაილი—60
იტალია,—3, 12, 28
იტალიელი—132

კანდია—137, 142
კალამბრია—120, 122
კალი პოლი—145
კვიპრე—137

კონსტანტინეპოლი—8, 137,
148

კონსტანტინეპოლის სრუტე
145

ლათინი—74
ლათინური—74
ლაფრანგა—3

გალთა—115, 119, 125
მალთისელი—125
მანტო—5
მარმარის ზღვა—145
მარჩილი—6, 67, 104
მასა—14
მეგრელი—129, 140
მელიტონი—126
მისინა—115, 119, 122
მისინელი—121
მიტილინი—142
მონაკო—4
მორა—137, 147
მორაგო—141
მუგუთი—6
მცხეთა—153

ნაპოლი—137
ნემსა—75, 132
ნელრა პონტო—142
ნიგალი—151
ნისი—3
ნორი—7

ოდინი—111
ონელი—6
ოსმალის—125

კალერმო—116, 113
პერა—147, 148
პორტუფენ—13

კოდოსი—134, 137
რომი—17, 20, 24
რომის წყალი—18, 23, 54
რუსი—75, 146

საბია—3, 4, 6
საოა—120
საონა—7
სენერემ—5
სიკილია—3, 115, 124
სირაკუზა—124

სპანელი—128
სპანია—3, 4, 15
პარსი—75
ომეხი—14, 59, 75
უკუდარა—147

ტანტიბ—3
ტრაპიზონი—149

ურია 14, 148
ურუმელი—48
უფლის ციხე—126

ფარისი, ფარიზი,—4, 28
ფინი—7
ფიორტუმორი—6
ფისა—112, 114
ფლორენცა 105, 111
ფომბინო—15
ფორტე ერკოლე—16
ფრანგები—47, 149
ფრანგული—138
ფრანცა—66
ფრანცია—37
ფრანციაული—7
ფრანჩა—45, 79
ფრანცისი—3, 137

ქართველი 75
ქართლი—38
ქართული—5
ქიო—142
ქობულეთი—148

ქიზილბაში—50
ყუმური—50

ყავი ზღვა—150
შირვანი—149

ჩიეტავეთია—16
ჩინეთი—36
ჩინი—48, 50
ჩინური—7, 50, 106
ჩხალა—150

კოწის ზღვა—13

ჭანები—149,
ჭანეთის ათრნელი—148
ჭანეთი—148

ჯენევა, ჯენოვია—5, 12, 38
ჯაზაირეთი—129

ხოფა—149, 150

კრომი—7

C. ფ ა შ ნ ა

კვაზი—117
არწივი—9, 27
არჩვი—48

გველი—38, 101, 138
გუგული—50

ვეფხვი—110
ვეშაპი—26, 38, 48
ვირი—46

ჯროხა 36

თევზი—24, 38, 48
თევზის კბილი—108
თევზის წიბო—37
თუთი—101
თხა—10, 38
თხა გარეული—48

ინდოური ქათამი—39, 123
ინდოური ცხველები—48
ირემი—28, 48, 117
იხვი—28, 101

კაკაბი—39
კამეჩი—48
კიბორჩხალა—6
კრავი—36
კროკოდილო—48, 101

ლეკვი—48
ლომი—24, 107, 117.
ლოფორთქინა—38, 48

გაიმუნნი—49
მარტორქა 101, 117
მაჩვი—101
მგელი—36, 110
მსვენნი—48

ნადირი—38, 49
ნასნასი—49

პილო—108
პირუტყვი—116

სირაქლემა—101
სპილო—27, 117

ტრედი—107
ტურა—110

ფარაოს ქათამი—101
ფარშამანგი—101
ფრინველი—28, 37, 102

ქათამი—39, 123
ქოფაქი—110

ლორი—38, 39
ღრიანკალი—48

შველი—48

ჩიტი—78

ძაღლი—36, 50
ჭია—49

ცხენი—29, 97, 151
ცხვარი—36

ხარი—32
ხბოიანი—28, 36
ხვლიკი—48
ხობობი—101

ჯიხვი—48
ჯერანი—30, 101

D. ფ ლ ო რ ა

ალვისხე—30, 99
აყირო—49

გაბილო—111
ბალი—4
ბროწეული—43, 63, 107
ბხა—29, 99

დაფნი—29, 99

ვახი—9
ვარდი—51
ვაშლი—37, 39, 105
ჯეთისხე—4, 6, 111
თურინჯი—4, 39, 99
ქომში—37

ლერწამი—124, 131
ლელვი—13
ლელსუარი—4
ლელესულელი—123
ლიმონი—4, 28
ლობიო—6

გარწყვი—39
მუნნარი—28

ნარინჯი—4, 6, 28
ნარინჯოვანი—144

სოკო—38
სხალი—37, 39, 107

უდოს ხე 108

ფიჭვნარი—13

ქლიავი—37, 107

ყაისი—4
ყვავილი—49, 66, 74
ყურძენი—9, 39, 63

ხართუთა—13
ხე—5, 29, 66
ხილი—38, 39
ხურმა—65, 78, 123

E. მიწიკალეზი

აინალური—46
აკატი, აქატი—12, 69, 102
ალაბასტრი—50, 69, 106

ალმასი—102, 121
ამარტი—12, 21, 29
ამინტოს—79

ბროლი—10, 106
ბრანიტი—46, 63, 76

ვერცხლი—9, 40, 58
ჴებერჯა—103
ზურმუხტი—102, 107

ეთერი აკატი—69
ეთერი იამანი—107
თილია—103

იაგუნდი—103, 109
იამანი—29, 37, 68
იასპი—68, 69
ინდილალი—107

კოხი—130

ლაჟვარდი—29, 68, 118

მარგალიტი—107
მარმარილო—5, 22
მარმარილო თეთრი—9, 40
მარმარილო მოჭრელო—117
მარმარილო ჳრელი—34
მალნიტი—98
მარჯანი—121
მინაქარი—64, 108, 134

რკინა—15, 26, 98

ოქრო—9, 105, 136
პარაგონე—29, 69, 102
პორფირი—19, 78, 113

სინა—131, 133
სპონდიო—28

ტყვია—117

ფერადი იამანი—121
ფერადი მარმარილო—98
ფირუზი—108
ფრანჩავგი—79

ქარვა—108
ქვა—26, 68, 98
ქვა თლილი—98
ქვა უცხო—68

ჴეთელი იაგუნდი—105, 107
ყირმიზი იაგუნდი—134

შავი მარმარილო—8, 9
შავი ქვა—68, 97

ქოწი—29, 50, 102
ძოწის ხე—12, 38

F სახელმწიფოგებრივი ცხოვრება

აკიმი—133
აკიმობა—111
ალა—148

ბარბაროზი—125, 136, 138

გრამესტრო—141, 142
გრან მაგისტრო—127

ღალალი—12
ღარბისელი—72
დედოფალი—55
დესპანი—146
დიდ ვაჳარი—12
დუჳა—3, 40

ელი—128
ენგიზარი—146, 148, 150

ვაჳარი—12
ვაჳარის ქალი—128
ვეზირი—58
ვაივადა, ვოივადა—3, 16

ზარბაზანი—4, 5, 121
თავადი—12, 13, 73
თეთრი—79
თემი—22

იფრადორი—16, 59, 121
კარდინალი—17, 33, 34
კარდინალი საკრიპანტი—79

კარის კაცნი—19
კაფიდანნი—15, 138, 146
კატარლა—7, 8, 142
კეისარი—29
კრანდუკა—14, 98, 166
კონცული—115

მასწავლებელი—104
მებაღე—58
მეთოფე—105
მეკობრე—125, 138
მემაშიე—57
მენავე—5, 124
მესტერიე—125
მეფე—6, 12, 20
მელვინე—12
მეწულე—57
მეხილე—58
მეხომალდე—115
მზარეული—12, 111
მოსამსახურე—10
მრჩეველი—12
მუშა—137
მცველი—13
მწყემსი—36
მხატვარი—22, 106, 120
მხატვრობა—57

ომი—49, 107
ოსტატი—30, 51, 68
ოცის თავი—148

პეტი—17
პოპლიკი—8
სააქიმო—51
საკრიპანტი—20, 32, 79
საოსტატო—108
სოლდათი—140
სჯული—75
ტყვე—129, 140

უხუცესი—128
ფაშა—150
ფეიქარი—57
ფოსტი—16
ფრენჯიფე—4, 15, 28

ქალაქი—5, 105, 107
ქვეყანა—37
ქსენონი—9, 10, 110

ყენი—79
ყმა—4

ხვანტქარი—126, 130, 150
ხელმწიფე—4

ჯანიშინი—104, 129
ჯარა—111
ჯარი—34, 40
ჯაჭვი—38, 49, 126
ჯერენალი—26

С. ყოფა - ცხოვრება

ატრეშუმი—74
აგური—76
ავზი—44
აკვანი—134
ალთაფა—107
ამყოლი—26
ანძა—101
არაყი—51
ატლასი—9
აუზი—24, 26, 45
აფრა—101

გაღია—106
ბაზარი—12, 122
ბანი—25, 140 (შენობისა)
ბარგი—150
ბეჭედი—9, 135
ბიძა—62
ბორკილი—57
ბჭე—18, 26

გაზი—47
გალავანი—124, 146
გამრიგე—56
გამსყიდველი—12
გაჯი—37, 78
გელაზი—130

გვარჯილა—130
გვირაბი—127
გვირგვინი—34, 53, 120
გოგირდი—130
გულსაკიდი—135

დამკვრელი—73
დამხდომი—12
დარანი—70, 71, 78
დერეფანი—106
დროშა—104

ერქებში—78
ეტლი—12, 31, 59

ვარდის წყლის სახადი—51
ვენახოვანი—6

ჯანდუკი—71, 135, 149
ზეთების სახდელი—51
ზითევი—104
ზღუდე—8

თალარი 99, 136
თეთრი შაქარი—124
თეფში—106, 133
თოკი—9, 146
თოფის წამალი—130
თრიაქფარუხი—51

იატაკი—62, 77, 112
ისრები—50, 64

კალო—117
კამარა—23, 35, 63
კანაფი—56
კარავ-მოფენილობა—150
კარი—28, 105
კედელი—27, 28
კევი—142
კენჭი—37
კენჭით დახატული—63
კვერთხი—60
კიბე—22, 62
კიდობანი—108
კლიტე—50, 58, 106

კოლოფი—108
კოშკი—13, 98, 146
კრება—52, 63
კუბო—10, 53, 104

ლამპარი—38
ლანგარი—106
ლახტი—38
ლექსი—75
ლოგინი—66
ლუსკუმა—68

მახარა—33
მახმანური—10
მანუნა—138
მარნები—63
მაშია საქალო—48
მეტყვე—149
მზითევი—67
მინაქარი—9
მეკეცის აგარაკი—113
მოაბა—104
მოენე—105
მოჭედელი—70
მუმია—49

ნავი—4, 101, 114
ნაკერი—136
ნალბაქი—131
ნაცარი—9
ნიჩაბი—142
ნუსხა—133

ოზოლი—57
ორმო—45
ორლანო—50
ოქრომკედი—52, 54, 88

პაიჭები—57
პალმინი—151
პაქსიმადი—148
პერანგი—29, 62, 109
პინა—48
პირამიდი—21, 24, 26

უამი—18, 120

რეიზი, რეისი—129, 147, 148
როდინი—130

როდინის სანაყელი—131

რქები—37, 38, 48

საათის ბუდეები—108

საბელი—10

სადაფი—48

სადგომი—27, 45, 66

სათვალე—37

სათითური—50

სათხრელი—21

სალარო—38, 109, 120

სამადლო—56, 59, 110

სამეფო სასახლე—106

სამზარეულო—56, 67

სამუშაო—67

სამწიგნობრო—52

სამხეცო—110

სამზრე—32

საპალნე—51, 98, 138

საპყრობილე—72, 121

სარკე—24, 49, 51

სარკის ჩადრი—51

სარკმელი—25

სარტყელი—30, 44, 46

სასარცხლო—56

სასაფლაო—102

სასაქმე—56, 67

სასახლე—12, 23, 98

სასახლე ზღვაზე წაკიდებული—130

სასთაული—102

სასმელი—67

სასნეულო—58, 133

საუდაბნო—13

საუნჯე—106, 112

საფარველი—120

საფეიქრო—57

საფლავი—19, 55, 64

საწვიმარი—151

საწიგნე—35, 51

საწოლი—45, 66, 72

საქმელი—67

საჯარო—110

სახე—38

სახლი—5, 12, 36

სახლი ცის მზომელობისა—38

სახლი წიგნისა—35

სახორციელო—35

სახუცო—63

სენაკი—52, 66

სირმა—76, 135

სირჩა—23, 50

სვეტი—22, 25, 34

სკამი—33, 52, 135

სკივრი—12, 37, 65

სკლატები—57

სნეული საწოლი—56

სპილოს ძვლის ყვავილები—49

სტავრა—32, 136

სტამბა წიგნისა—57

სსრტე—99

ტაბლა—29, 52, 107

ტალავარი—136

ტანისამოსი—98, 122

ტანთსაცვამი, ტანსაცვამი—45, 67

ტაშტი—100, 107, 117

ტახტი—33

ტილო—44, 76, 79

უბანი—144

ულუფა—17, 131

ფანარი—14

ფანჯარა—10, 22, 62

ფარდა—8, 9, 52

ფარდაგი—32, 39, 52

ფარი—38, 50

ფარფური—7, 106, 122

ფარჩის ტანისამოსი—109

ფეხსაცმელი—111

ფთა—37

ფიალა—106, 131

ფიტი—49

ფიცარი—133

ფოლორცი—12, 28, 80

ქამზია—19, 52, 136

ქარგადანი—38

ქალალდი—132

ქაშნის ჭურჭელი—50

ქვაფენილი—127

ქვის სამოსელი—109

ქვის სვეტები—62, 76
ქვეშაგები—45, 66
ქმარი—44, 67, 71
ქორწილი—104
ქუდი—48
ქების ლექსები—74
ქვა—47, 65
ქვაბის ქვები—21

ლუხა—143, 145, 146
ღვინჭილა—37

ყვარჯენი—135
ყელსაკიდი—135
ყადალი—150
ყალიონი—9
ყორე—141
ყრმათა სადგომი—56
ყუმური ჭურჭელი—50

ვადრევანი—18, 26, 24
შალი—56
შარავანდელი—9, 41
შარდის გასასვლელი—133
შაფხა—31, 34
შაქარი—37
შაქრიელი—50
შენებულობა—64
შენობა—7, 114
შესამოსები—54, 136
შილინგი—4, 100, 147
შუბი—56
შუკა—17, 18, 80

ჩარსავი—77
ჩექთურა—138
ჩირახონი—147
ჩოხა—10, 47

ციხე—3, 5, 15
ცოლი—7
ცოლ-ქმარი—21

ძაფი—52
ძუა—131
ძვირფასი თვლები—37

წაღკოტი—6, 12, 30
წამალი—110, 111
წიგნი—33, 52, 57
წისკვილი—13, 52
წყალი—108
წყარო—24, 26, 27

ჭა—127
ჭახრაკი—50, 114, 131
ტიქა—49, 65, 78
ჭურჭელი—12, 36, 99

ხავერდი—136
ხალათი—147
ხარა—136
ხარისხი—18, 116
ხარკი—148
ხარიხი—55, 100
ხარჯი—6, 131
ხელსაფქვაკი—51
ხელოვნობა—67
ხილნარი—123
ხიდი—109, 126
ხომალდი—140, 145, 146
ხომლი—113, 136
ხონჩა—10

ხორცი—39, 46
ხრმალი—18, 38, 50
ხუთძალი—73
ხურო—57

ჯამი—106, 107, 133

ჰ. რელიგია

ემალღება—22, 74
ანგელოსი—9, 39, 72
ალაპი—56

ბაზმა—78
ბასილიანი—119, 120
ბარძიმი—40
ბარძიმ-ფეშხუმი—135
ბენედიქტენი—104
ბერი—4, 17, 110
ბისონი—66

გარდამოხსნა—108
გუმბათი—97, 113
დაფხეკილი ძვლები—113
დედათ მონასტერი—67
დეკანოსი, დეკანოზი—33, 34, 136
დიაკვანი, დიაკონი—13, 55, 104
დომენიკანი—11, 52, 139
ემბაზი—19, 23, 113
ეკლესია—21, 35, 58
ენკრატისი—10, 67, 77
ეპისკოპოსი—13, 31, 66
ეშმი—29, 37, 102
ვაჟთ ობლების მონასტერი—67
ჯიარება—9, 111
ზიარების კიდობანი—62, 118
ზიარების კოლოფი—76
ზიარების შარავანდედი—134
ზეცის კიბე—77
თიატინები—9, 54, 117
თიხის ჯვარის მონასტერი—7, 79
იოზოვიტები—23, 39, 104
კანდელი—8, 18, 39
კანკელი—19, 76
კაპილიონი—111
კარმელიტანები—23, 69, 139
კაფუჩინები—23, 46
კელაპტარი—104
კერპი—37, 49, 106
კერპმსახურობა—13
კომენტვალი—139
კონდაკები—135
კრიალოსანი—10, 57
კურთხევანი—33, 34
კუნკულები—33
ლოტრანი—75
ლოცვა—61
ლუსკუმე—35, 55, 68
ლურსმნის სარტყლის ნატეხი—44
გაკაბელნი—41, 45
მამანი—26, 46, 59

მაცხოვარი—22
მანარებელი—67
მგალობელი—54, 73
მეცხრე ჟამის ლოცვა—80
მზის ღმერთი—71
მინარა—147
მიტრა—32, 135, 140
მიტრა საეპისკოპოსო—80
მლოცავი—35
მოგვი—36, 68, 107
მონაზონი—97
მონასტერი—4, 10, 24
მოციქული—64, 122
მოძღვარი—11, 21, 56
მოწამე—19, 43, 71
მღუდელნი—19, 25, 40
მწვალებელი—52, 75
მწირველი—67
მწუხრი—40
ნაწილი—9, 70, 120
ნეტარი—10
ოქმოფორი—66, 103, 120
პაპა—7, 11, 34
პაპის დიეტლია—33
პაპის ეკლესია—66
პაპის ციხე—18
პასეჟი—27
პატრი—45, 50, 149
პეტრეს ეკლესია—19
პეტრეს ჯაჭვის თაყვანის ცემა—40
რომპაპის—64
რომპაპის მონასტერი—67
საბერველი—79
საეპისკოპოსო მიტრა—80
საკერპო—25, 35, 63
საკერპო ეკლესია—70
საკურთხველი—80, 103
სალოცავი—72
სალოცავი წიგნი—57
სალხინებელი—21, 59, 69
სამარტვილე—35, 43, 64
სამოციქულო—69

სამრეკლო—5, 24, 97
სამწირველო—9, 19, 57
სანათლაფი—113
სანაწილე—39
სანთელი—37, 64, 105
სასანთლე—9, 39, 41
სასწაულთმოქმედი—10
სასწაული—11
საუფლო—113
საფსალმუნე—73, 74
საქადაგო—73, 113
საქრისტიანო—129
საყდარი—24, 35, 68
საცეცხლური—54
სეფისკვერი—125
სვიმონ მოციქული—19
საძღლოლი ჯვარი—134
სახარება—69, 135
სჯულის საქმე—67

ტაძარი—25
ტერტერა—14
ტრაპეზი—5, 34, 62

ფილონი—32, 104
ფსალმუნი—117

ქალწულების სადგომი—56
ქალწულ მოწამე—31, 42
ქვაბი—71
ქრისტე—65
ქრისტე ჯვარცმული—49
ქრისტეს გარდამოხსნა—5
ქრისტეს სვეტი—34
ქრისტიანი—20, 44, 64
ქრისტიანობა—145

ღვთის მშობელი—61, 120
ღვინის ღმერთი—63
ღმერთი—25
ღვთისმეტყველება—74

ყოვლად წმიდა—22, 74
ვობა—107
ჩოხის ნაჭერი—47
ძელი ცხოვრებისა—65

ვიგნები სასულიერო—35
წინამძღვარი—5, 73
წირვა—12, 80, 125
წმიდა—9, 21, 40
წმიდა ნაწილი—78
წოკოლანტები—23, 54, 139
წოკოლანტების მონასტერში—57

ხარება—105
ხატი—12, 69, 113
ხუცესი—11, 65, 125

ჯვარი—18, 36, 78
ჯვრის ეკლესია—61
ჯვარის ნაწილი—18
ჯვარის სახე—68
ჯვარცმა—10, 77, 103
ჯვარცმის ხატი—36

I. რიცხვი და თბი

ა(1)—63, 116
აგვისტო—17
ა(1) ენკენისთვე—96
ა(1) მარიამობისთვეს—63
ა(1) ღვინობისთვესა—116
ათ-ათი—90
ათასასი—137
ათასი—37, 40, 90
ათას ოთხასი—137
ათას ორასი—56, 137
ათას სამას ოთხი—77
ათ ენკენისთვეს—111
ათ-თორმეტნი—94
ათი—3, 4, 7
ათი ათას—35
ათის—27, 57
ათსა და თხუთმეტს—144
ათსა ივლისს—23
ათს მკათათვეს—25
ათხუთმეტს—153
ასამდე—144
ას და ათი—109
ას და შვიდი—137
ას და თერთმეტი—102
ასი—9

ასი ათასი—129
ას თექვსმეტი—65
ასიოდ—26, 95
ასოთხმოცდაათი—25
ას ოთხმოცდა ხუთი—136
ას ორმოცდა ათი—119
ას ოცი—14
ასსამოცდა ექვსი ათასი—64
ას სამოცი ათასი—124
ას ორმოცი—55, 99
ას სამოცდა თექვსმეტი—48
ას სამოცი—23, 85

ბ²(2)—66
ბ²(2) ეკენისთვეს—96
ბ²(2) მარიაშობისთვეს—66

გ³(3)—93, 147
გ³(3) ენკენისთვეს—98
გიორგობის თვეს—124

დ⁴(4)—70, 133
დეკემბერი—124
დ⁴(4) ენკენისთვე—102
დ⁴(4) მარიაშობისთვე—70, 75
დ⁴(4) ნოემბერი—133

ე⁵(5)—71, 142
ე⁵(5) დეკემბერი—142
ე⁵(5) ენკენისთვე—103
ე⁵(5) მარიაშობისთვე—71
ერთი—3, 5, 9
ერთი იანუარი—145
ერთს მკათათვეს—17
ექვსასი—85, 137
ექვს-ექვსი—21, 69
ექვსი—7, 11, 31
ექვს მკათათვეს—20
ექვსიოდ—27, 68
ექვსს ღვინობისთვეს—116.

ვ⁶(6)—72, 142
ვ⁶(6) დეკემბერი—142
ვ⁶(6) ენკენისთვე—105
ვ⁶(6) მარიაშობისთვე—72

220

ზ⁷(7)—93, 116
ზ⁷(7) ენკენისთვეს—105
ზ⁷(7) ღვინობისთვე—116

ც⁸(8)—72, 142
ც⁸(8) დეკემბერი—142
ც⁸(8) ენკენისთვე—109
ც⁸(8) მორჩილი—46
ც⁸(8) მარიაშობისთვე—72
თ⁹(9)—75, 93, 94, 119, 147

თექვსმეტი—29
თექვსმეტს მკათათვეს—30
თებერვალი—124
თერთმეტი—10, 17, 49
თერთმეტს მკათათვეს—25
თექვსმეტი—26
თვითო—57
თვითო თვითოს—60
თვრამეტი—19, 53, 124
თითო—74
თ⁹(9) მარიაშობისთვე—75.
თოთხმეტი—65
თორმეტი—11, 17, 63
თორმეტი ათასი—139
თორმეტიოდ—6, 32
თორმეტს მკათათვეს—26
თ⁹(9) ღვინობისთვე—119
თხუთმეტი—143
თხუთმეტს მკათათვეს—23, 31

ი¹⁰(10) 75, 119
ი¹⁰(10) ენკენისთვეს—111
ი¹⁰(10) მარიაშობისთვე—
ია¹¹(11)—76, 120, 145
ია¹¹(11) ენკენისთვე—114
ია¹¹(11) მარიაშობისთვე—76
იანუარი—94, 124
იანუარი—145
ია¹¹(11) ღვინობისთვე—120
ია¹²(12)—76, 96, 138
ია¹²(12) მარიაშობისთვე—76
იგ¹³(13)—79, 87, 121, 145
იგ¹³(13) მარიაშობისთვე—79
იგ¹³(13) ღვინობისთვე—121
იდ¹⁴(14)—23, 79, 88

დ⁽¹⁴⁾ მარიამობისთვე—79
 ე⁽¹⁵⁾—80, 87, 95
 იე⁽¹⁵⁾ მარიამობისთვე—80
 იე⁽¹⁵⁾ ღვინობისთვე—129
 ივ⁽¹⁶⁾—122
 ივ⁽¹⁶⁾ ივნისს—5
 ივლისი—16, 152
 ივ⁽¹⁶⁾ მარიამობისთვე—82
 ივ⁽¹⁶⁾ ოქტომბერს—122
 იზ⁽¹⁷⁾—112, 123, 146
 იზ [17] ღვინობისთვე—123
 ი^[ზ] (17) ივნისს—5
 იზ⁽¹⁷⁾ მარიამობისთვე—123
 იც⁽¹⁸⁾—123
 ი^[ც] (18) ივნისს—7
 ი⁽¹⁸⁾ მარიამობისთვე—68
 ი⁽¹⁸⁾ ღვინობისთვე—123
 ი⁽¹⁹⁾ 146
 ი⁽¹⁹⁾ ივნისს—8
 ი⁽¹⁹⁾ მარიამობისთვე—86
 ი⁽¹⁹⁾ მკათათვე—34

კ⁽²⁰⁾—124, 147
 კ⁽²⁰⁾ მარიამობისთვე—87
 კ⁽²⁰⁾ მკათათვე—35
 კ⁽²⁰⁾ ღვინობისთვე—124
 კ⁽²¹⁾—143
 კ⁽²¹⁾ მარიამობისთვე—87
 კ⁽²¹⁾ მკათათვე—39
 კ⁽²¹⁾ დეკემბერი—143
 კ⁽²²⁾ თიბათვე—12
 კ⁽²²⁾ მარიამობისთვე—88
 კ⁽²²⁾ მკათათვე—40
 კ⁽²³⁾—45, 124, 138
 კ⁽²³⁾ გიორგობისთვე—138
 კ⁽²³⁾ მარიამობისთვე—88
 კ⁽²³⁾ მკათათვე—45
 კ⁽²³⁾ ღვინობის თვეს—124
 კ⁽²⁴⁾—47, 51, 138
 კ⁽²⁴⁾ გიორგობისთვე—138
 კ⁽²⁴⁾ ივნისს—14
 კ⁽²⁴⁾ მკათათვე—47, 51
 კ⁽²⁴⁾ ღვინობისთვე—125
 კ⁽²⁴⁾—95
 კ⁽²⁵⁾ მარიამობისთვე—93
 კ⁽²⁵⁾ მკათათვე—52

კ⁽²⁶⁾—54, 119, 127
 კ⁽²⁶⁾ ენკენისთვე—115
 კ⁽²⁶⁾ მარიამობის თვეს—93
 კ⁽²⁹⁾ მკათათვე—54
 კ⁽²⁶⁾ ღვინობისთვე—127
 კ⁽²⁷⁾—54, 115, 139
 კ⁽²⁷⁾ გიორგობისთვე—139, 144
 კ⁽²⁷⁾ დეკემბერი—144
 კ⁽²⁷⁾ ენკენისთვე—115
 კ⁽²⁷⁾ მარიამობისთვე—93
 კ⁽²⁷⁾ მკათათვე—54
 კ⁽²⁷⁾ ღვინობისთვე—128
 კ⁽²⁸⁾—56, 94, 129
 კ⁽²⁸⁾ მარიამობისთვე—93
 კ⁽²⁸⁾ მკათათვე—56
 კ⁽²⁸⁾ ღვინობისთვე—129
 კ⁽²⁹⁾—59, 115, 144
 კ⁽²⁹⁾ ენკენისთვე—115
 კ⁽²⁹⁾ მარიამობისთვე—94
 კ⁽²⁹⁾ მკათათვე—59
 კ⁽²⁹⁾ დეკემბერი—144

ლ⁽³⁰⁾—51, 59, 130
 ლ⁽³⁰⁾ მარიამობისთვე—95
 ლ⁽³⁰⁾ მკათათვე—59
 ლ⁽³⁰⁾ დეკემბერი—144
 ლ⁽³¹⁾—60, 131, 145
 ლ⁽³¹⁾ მარიამობისთვე—95
 ლ⁽³¹⁾ მკათათვე—60
 ლ⁽³¹⁾ ღვინობისთვე—131
 ლ⁽³²⁾—93
 ლ⁽³⁸⁾—138

მ(40)—87
 მარიამობის თვე—40, 59
 მეექვსე—61
 მეოთხე—60, 61
 მეორე—13, 27, 40
 მესამე—60, 61
 მესვიდე—61
 მეცხრამეტე—88
 მესუთე—61
 მკათათვე—10

მ(70)—88, 144
 ოთხასი—67

ოთხასი ათასი—121
ოთხას ორმოცდა ათი—137
ოთხას სამოცდა ექვსი—110
ოთხგნითვე—27, 57, 116
ოთხი—4, 38
ოთხი ათასი—140
ოთხივ—55
ოთხიოდ—14, 40
ოთხიოდ—71
ოთხი ქრისტიანობის—138
ოთხნი—45, 54, 131
ოთხოთხი—21, 76
ოთხმოცდა თექვსმეტი—41
ოთხმოცი—137
ოთხმოცი ათასი—114
ოთხსავ—98
ოთხჯერ—97
ორასი—18, 81, 115
ორასამდი—100, 104
ორას ოცდარვა—113
ორი—7, 48, 49
ორი ათასი—15
ორი ათას ორას—136
ორივ—15, 54, 60
ორთავ—21, 31, 90
ორისავ—77
ორმოცამდი—47, 60, 73
ორმოცდა ათამდი—140
ორმოცდა-ათი—86
ორმოცდა ათი—47
ორმოცდა ერთი—75
ორმოცდა თექვსმეტი—54, 112, 138
ორმოცდა თორმეტი—94
ორმოცდა თორმეტნი—104
ორმოცდა თხუთმეტი—54
ორმოცდა ოთხი—27
ორმოცდა ჩვიდმეტი ათას ორმოც-
და ცამეტი—140
ორმოცდახუთი—26, 62
ორმოცი ათასი—14, 25
ორმოცი—16, 63
ორმოციოდ—57, 65
ორმოცნი—59
ორმოც-ორმოცი—17, 114
ორნი—11, 89
ორთლი—63, 74, 86

ორს გიორგობისთვეს—132
ორს მკათათვეს—17
ორჯედ—9
ოცდა ათი—24, 121, 131
ოცდა ათი ენკენისთვე—116
ოცდა ათს ივნის—17
ოცდა ერთი—114, 132
ოცდა ექვსი—111
ოცდათერთმეტი—7
ოცდათექვსმეტი—32, 99
ოცდათოთხმეტი—80
ოცდაოთხი—5, 41, 106
ოცდაროი—30, 40, 43
ოცდარვა—22, 25, 45
ოცდარვა გიორგობის თვეს—140
ოცდა რვა ენკენისთვე—115
ოცდასამს ივნისს—14
ოცდა ცამეტი—127
ოცდაცხრა—86
ოცდა ცხრა თიბათვე—17
ოცდა ცხრამეტი—53
ოცდახუთი—21, 68
ოცდა ხუთი მარიამობისთვეს—79
ოცდახუთს ენკენისთვეს—115
ოცდა ხუთს ივნისს—15
ოცდა ხუთს ღვინობისთვეს—126
ოცი—51, 82, 102
ოციოდ—34

პირველ—59, 61

რვა—66, 69, 113
რვა—22, 66, 136
რვა დეკემბერი—139
რვას ივლისს—23
რკვე [126]—94

ცამასი—7, 18, 113
სამგანვე—78
სამგნით—115
სამი—4, 7, 8
სამი-ათასამდი—137
სამი ათასი—140
სამი ათას-ოთხას ოთხმოცდა თორ-
მეტი—75
სამივ—39
სამიოდ—39, 81, 125

სამნი—14
სამნივ—69
სამისავ—13
სამსამი—30
სამს მკათათვეს—17
სამს ღვინობისთვემდე—1 6
სამოცამდი—75
სამოცდა ათი ათასი—141
სამოცდა ექვსი—51
სამოცდა თოთხმეტი—103
სამოცდა თორმეტი 89,—112
სამოცდა თექვსმეტი—40, 96
სამოცდა თხუთმეტი—143
სამოცი—88, 113, 126
სამოციოკ—55
სამსავ—39, 92
სამჯერ—10, 11, 126
სრ(204) 76

ქკს ჩლია ივნისის თხუთმეტს—3
შვიდასი—51, 70, 85
შვიდა—4, 5, 10
შვიდიოდ—73
შვიდნი—41, 53
შვიდს ივლისს—23

ჩვიდმეტი—51
ჩვიდმეტს დეკემბერს—142
ჩვიდმეტს მკათათვეს—31

ცამეტი—46, 74, 85
ცამეტს მკათათვეს—27
ცხრა—73, 116, 136
ცხრამდი—89
ცხრა ასი—47, 136.

ხუთასი—52, 88, 137
ხუთი აგვისტო—53
ხუთი—3, 6, 7
ხუთივ—24
ხუთს მკათათვეს—19
ხუთ ხუთი—59

I. გუსიკა

ავაჯით კითხვა—33
ალყა—73, 131, 132

ბოხი—54, 125

ფილი—125
ზურნაკი—36

ნალარა—50, 80

ორღანო—39, 54

საკრავი—54, 131

სანთური—51

სოინარი—50

სტივრი—125

ტრუმბედა—51

ქანარა—80

ქნარი—51

წინწილა—73, 80

ჭიანური—73, 80

ტმა—80

ხუთძალი—73

ჩ. ზოგა, ფული და წონა

ადლი—17, 21, 26

გათმანი—131

ბიჯი—18, 25

ეჯი—6, 17, 63

თეთრი ძველი—79

ლიტრა—9, 40, 43

გილი—3, 124

მტაკველი—26

საპალნე—131

სკუთი—121, 136

ტერფი—25

ფლური—6, 151

ქანთარი—131

წყრთა—113

შენიშვნების დაწერისას და წიგნის საილუსტრაციოდ გამოვიყენე შემდეგი ნაშრომები:

1. Rom als Kunststatte von Albert Zacher.
2. Charles Yriarte. Florence. L'Histoire—Les Medicis—Les Humanistes—Les Lettres—Les Arts. Paris 1881.
3. Géographie générale physique, politique et économique par L. Grégoire. Paris 1877.
4. В. Д. Блаватский, Архитектура древнего Рима М. 1938
5. И. И. Брунов. Дворцы Франции XVII—XVIII вв. М. 1938.

ს. ი.

საკრებო

	83-
წინასიტყვაობა	V
ტექსტი	1
დამატება	155
შენიშვნები, ლექსიკონი და საძიებლები	177

ილუსტრაციების სია*

1. ნიცა	3
2. მარსელი	7
3. პეტრეს ეკლესია	17
4. ადრიანის სამარხი	18
5. ტიტუსის თაღი	20
6. ულპიის ბაზილიკა ტრაიანის სვეტით	22
7. ვერსალი	24
8. რომაული ფორუმი	36
9. კოლიზეის ნანგრევები	70
10. ფლორენცია	96
11. ფიზის ტაძარი დახრილი კოშკით	112
12. ნეაპოლი	115
13. პალერმო	117
14. მესინა	119
15. კუნძული მალთა	126
16. კონსტანტინეპოლი	148

* ილუსტრაციები გადმოღებულია საქ. სახ. მუზეუმის ფოტო-ლაბორატორიის მიერ.

შემჩნეულ შეცდომათა გასწორება

გვერდი	სტრიქ.	დაბეჭდილია:	უნდა:
20	11 ქვემ.	პიპის	პაპის
21	7 „	პროფირის	პორფირის
34	2 „	ადგილი	ადლი
38	13 „	სადავები	სადაფები
39	7 „	თვით	თვითო
43	13 ზემ.	ვიკილა	კიკილა
48	16 ქვემ.	გარეგუელი	გარეული
63	13 ზემ.	მაგრამ	მაგრამ
76	15 „	შმიდს	შვიდს
80	9 „	ფილორცებიც	ფოლორცებიც
84	15 „	ყველას	ყველას
106	3 „	ჭრილობით	ჯრილობით
109	1 ქვემ.	ჩქედილში	მოქედილში
118	1 „	პლაერმოს	პალერმოს
128	12 ზემ.	გამოგვეგებნენ	გამოგვეგებნენ
143	12 „	აგერ	აგრე

Сулхан-Саба Орбелиანი

ПУТЕШЕСТВИЕ

ПО

Е В Р О П Е

под ред-ей

С. Нордашишвили

Изд-во „Федерация“

19 Тбилиси 40

* *

რედაქტორი — ვ. კიკნაძე

* *

გადაეცა წარმოებას 1/IV
1939 წ. ხელმოწ. დასაბეჭ-
დად 29/II 1940 წ. ტირაჟი
4000. წიგნის ზომა 5 x 8
ფორმათა რაოდ. 16 ფ 4 გვ.
შეკვეთის № 260 მთავლი-
ტის რწმუნებული № 2029

* *

გამ. „ფედერაცია“-ს სტამბა
თბილისი, ბლენანოვის 181